EPISTOLARVM PAVLLI SACRATI CANONICI FERRAR.

LIBRI QVINQVE.

Nonnullis ad eum additis doctissimorum & Eloquentissimorum Virorum.

PAVLLI MANVTII, & M. ANTONII MVRETI.

Eiusdem in calce aliquot quæ Præfationes vocantur.

FERRARIAE,

In Ædibus Victorij Baldini. MDLXXIX.

EPISTOLARVM
PAVLLI SACRATI
CANONICI FERRARIEN.
LIBRI QVINQVE.

Nonnulla ac eam adiecta doctissimorum & eloquentissimorum Virorum.

PAVLLI MANVTII, &
M. ANTONII MVRETI.

FERRARIAE,

Ex officina Victorij Baldini. M D LXXIX.

IACOBO SACRATO
Episcopo Carpentoracti,
CLARISSIMO ET OPTIMO
V I R O.

PAVLLVS SACRATVS FRATER SVVS.
S. P. D.

MIRVM me Antistes optime atque humanissime desiderium posteritatis tenet; cumque ingrauescente iam ætate multæ aliæ cupiditates imminuantur atque frangantur, vna hæc quo-

tidie magis augeſcit. Neq. me id fateri pudet, Cum legam & præſtantiſsimos omnium ętatum viros eodē ſtudio inflammatos fuiſſe, Et optimū quēque etiam nunc eidem poſteritati ſeruire videam, quòd hoc hominum generi a natura datum ſit, vt cuncti memoriam nominis ſui, quo ad eius fieri poteſt, relinquere cupiant. Sæpe igitur hāc ego opinionem habui, ſi poſsē efficere, vt mea opera, qui vtriuſque noſtrum vitę curſus fuiſſet, etiam poſteri ſcirent, Ac te quidē, qui Romæ diu, Peruſij, Vicētiæ, in Piceno, in Cypro aſſeſſor atque

Vicarius

Vicarius pro Eccleſia Sancta
multos exātlaſti labores, diui-
na benignitate, ac maximo
Gregorij xiij. Sancti & Sūmi
Pontificis beneficio, nec non
ampliſsimi Cardinalis Io. Mo
roni Viri ſapientiſsimi, om-
niumq́. præſtantiſsimi patro-
cinio & egregia opera, nec opi
nātem, atq. alia omnia potius
meditantem Epiſcopum crea
tum fuiſſe: Me vero poſt com-
plures annos in peregrinatio-
ne, aliquot autē in Gymnaſio
Patauino conſumptos, in pa-
triam redijſſe, meq́. totum ec-
cleſiæ addixiſſe in ea honorifi
co ſacerdotio decoratum. Sed

in eam quoq. curam admodū incumbere debui, cum fratres germani ſimus, vt huius fraternæ neceſsitudinis coniunctionisque noſtræ ne poſteritas quidem omnium ſeculorū immemor ſit. In qua cogitatione mihi crebro verſanti quæ ineunda ratio, & quę via reperiēda eſſet, difficilis mihi diu deliberatio fuit, quòd cū ego ſemper ingenio atq. induſtria minime potuerim, & ſtudia mea occupationibus & negotijs ſæpe interpellantibus interrupta fuerint, ſi quid inchoauerim, nunquam tamen perfecerim. Demum cū mihi ve-

nisset in mētem epistolarum aliquot, quas ad amicos diuersis temporibus dederam, quarumq́. exempla apud me serua ueram, eas correctas, atq; emē datas in volumen redegi, atq. cum intimis ac familiaribus communicaui; Illi vero me rogare valde cæperunt, vt illas in aspectum lucemq́. proferrē: Aiebant. n. ipsas si non omnibus, saltem ijs ad quos missæ sunt, gratas fore, meq́. admonebant, vt ętatis meæ ferè iam exactę rationem ducerem, per quã tēpus prorogari mihi nõ liceret. Quorum voluntati obsequi & si diu recusaui, ꝙ eius

generis epiſtolæ meæ non eſ-
ſent, quæ delectare poſsēt, vt-
potè inanes & frigidæ; cum ta
mē ſæpe ſtimulos mihi admo-
uerent, annui tādem, atq; alio
rum veſtigia imitari; & hæc
mea ſcripta qualiacūq. eſſent,
diuulgare ſtatui, quæ vt typis
etiam deſcribantur, diligen-
ter curaui. Nec, mihi crede, an
ceps fui, quem illis patronum
dare vellē; tu. n. primus mihi
occurriſti, cui has lucubratio
nes meas dicarem, & cum tui
nominis inſcriptione emitte-
rem atq. publicarē. Quod cōſi
lium vt ceperim, multæ & iu-
ſtæ me cauſæ impulerunt. In-

primis

primis q̃ mihi frater es carissi
mus & optimus, quem iure di
ligere & amare debeo. Tũ tua
summa integritas, doctrina,
& prudẽtia gubernãdi gregis
tibi cõmissi, ac modestissimi
tui mores ad obseruãdũ te ma
gnopere me alliciũt: Deniq. tua
pręclara atq. illustria facta, qui
bus tibi hoĩes istos adiũxisti,
vt ex multis istinc litteris, quę
ad me perlatę fuerũt, ac nũcijs
plene cognoui, postulãt, vt te
admirer atq. suspiciã. quare ra
tionibus his adductus merito
te omnib⁹ pręposui, atq. ex cũ
ctis vnũ delegi, quẽ vigiliarũ
mearũ primũ capere fructum

optarim

optarim,ſperans & vehemens hoc in te ſtudiũ meũ tibi non ingratũ atq. iniucundũ fore, & me haud reprehensũ iri, ꝙ erga te talem fratrẽ, cuius excelſa virtus iãdudum eluceat, certiſsimum pro viribus propenſæ meæ erga te voluntatis ſignum, ac præclarũ mei de te iudicij teſtimoniũ dederim. Nam ſi ad ampliſsimum virũ tale quidpiã miſiſſem, cõſcius mihi eram me obtrectatorũ calumnias non euitaturũ fuiſſe, ꝙ clariſsimorũ hominũ aures nugis obtundere auſus, nimis mihi arrogaſſem. Accipe igitur munuſculũ hoc ab opti

mo ac tibi deditiſsimo animo profectum; Et cogita, quãdiu epiſtolæ iſtæ extabunt, meam erga te incredibilẽ beneuolentiã atq. obſeruantiam nunquã obſcurã fore, & in quorũ manus peruenerint, ijs certe nos arctiſsimo fraterni amoris vĩculo aſtrictos atq. coniunctos fuiſſe, cognitum atque perſpectũ iri. Vale humaniſsime Antiſtes, quẽ Deus opt. & Clemẽtiſsimus pro ſua benignitate diu ſaluũ cõſeruare ac fortunare velit. Ferrariæ. v. Kalen. Nouembr. die natali tuo. MDLXXIX.

INDEX EORVM AD QVOS MISSAE SVNT EPISTOLÆ.

Bar-

F. Hc-

PAVLLI. SACRATI CANONICI. FERRAR. EPISTOLARVM Liber. I.

AD IACOBVM. SACRATVM EPISCOPVM. CARPENTORACTI. fratrem suum.

PAVLLVS. SACRATVS IO. BAPTISTÆ. SACRATO PATRI. SVO. S. P. D. Ferrariam.

LEGI *suauissimas litteras tuas mi Pater, in quibus quod petis a me, vel flagitas potius, vt nullas ad te litteras dem, nisi Latinas, meas enim te non esse lecturum, nisi Latine scriptas, idq. ea te caussa velle, vt in optimo dicendi genere me exerceam; graue certe mihi onus imponis Pater, cum tu ipse perspicias me huc venisse, vt tota cogitatione, & cura in philosophiæ studia incumberem, in hisq. quoad ingenium meum ac diligentia ferret, proficerem; hæc autem studia maxime inter se differre*

ferre non ignores, quod in his, in quibus nunc versor assidue, de rebus agatur: in illis vero, in quibus tu potissimum a me requiris, vt operam consumam, de verbis tantum quæratur: nec te lateat, si stylo operam dedero, animum meum a philosophia, quæ hominem sapientem reddit, auocatum iri, quod eodem tempore vtraque in re operam ponere nequeam. Sed tamen tuæ, quoad potero, morem geram voluntati; nec patiar vnquam, vt obedientiam a me desideres: perficiam autem, vt, cum multos genueris filios, atque eduxeris, ex iis, qui te magis obseruarit, atque coluerit quam ego, qui tibi semper parere conatus sum, iure affirmare possis fuisse neminem. Ad te vero tunc scribam, cum ab hisce studiis feriatus ero: Sæpe enim, vt tute scis, ab his vacare nobis contingit: ac tam crebro mittam litteras, vt non verear, ne non scribendo te expleam; at, ne te obtundam nugis, qui in forensibus caussis totus occupatus es, valde pertimescam. Nunc has perbreues accipito, quæ tibi testes sint meæ erga te voluntatis; posthac longiores expectato. Vale mi Pater, quem mihi Deus opt. max. diu incolumem seruet. Patauii. V I. Kal. Martii.

M D X L I I.

IACOBO. SADOLETO. CARDIN. AVVNCVLO. SVO Romam.

NON *sum nescius te mirari, cur ad huc tam raras, immo nullas ad te litteras dederim, cum summa erga te obseruãtia mea in primis hoc postularet, vt te litteris sæpe salutarem. quod mihi quoque recordanti nõ potest non esse molestum, licet culpa carere me sentiam. neq; enim hoc vlla mea negligentia accidit, sed inopia argumenti digni præsertim amplitudine tua. Nam si aliquid mihi in mentem uenisset, quod ad te scribendum putassem, meam certe in hoc diligentiã non requisiuisses. Nunc ego tuo nouo in me beneficio admonitus, non putaui mihi esse prætermittendum, quin maximas tibi gratias cõtinuo agerem, atq; haberem, quod tu pro tua singulari humanitate mei commodi rationem duxeris. scribit enim ad me Florebellus, te cum Episcopo Veronæ per familiares diligenter egisse, vt pensionem solueret; atque magna eius parte exacta statuisse, vt integra pecuniæ meæ summa ex Camilli pecunia conficeretur, quam deinde Carolus Venetiis curari mihi iuberet. Quod tuum factum non mediocri mihi fuit argumento amoris erga me tui: plane enim ostendisti, etsi tot, ac tantis occupationibus distineare, meum tamen*

hic statum tibi valde curæ esse. Sed hoc meam erga te pietatẽ minime auxit, quod ego ad eam nihil addere possim, stimulos quidem mihi admouit, vt in eam cogitationem incumberem, quo modo tua in me beneficia sustinere queam: quæ etsi diffido vlla me vnquam industria, diligentia, atque opera assequi posse, nisi me tua humanitate adiuueris, mea tamen summa erga te obseruantia pietateq. efficiam, vt ea te apud me po suisse minime pœniteat. Te febrim tertianam habuisse ex eodem Florebello cognoui, nec miratus sum, cum istis maximis caloribus, quibus nemo in hac regione meminit maiores, pauci suam valetudinem tueantur: eoq. morbo te liberatum esse ita sum lætatus, vt dolorem secutum gaudium absterserit. Sed spero fore, vt te in vinea tua belle ædificata, & satis amœna te ita reficias, vt pristinas vires recuperes, atque æstatis molestias sedes. Ego quoque, quoniam hoc temporis est, mea studia intermisi, exspectoq. dum se calor frangat, vt alacrius ad ea redire possim. Interim valetudini do operam. Vale mi amplissime Patrone, ac perge me, si dignum statuis, tua beneuolentia complecti. Hieronimus Niger, ac Lazarus noster Bonamicus multam tibi salutem adscribunt.

Patauii. V. Non. Quinctil. MDXLII.

PE-

PETRO. LIPOMANO.
EPISCOPO. VERONAE.
Romam,

Cum antea ex multis, atque illis quidem viris præclaris ea de tuis præstantibus animi bonis, prudentia in primis, atque doctrina cognoui, quæ me in tui admirationem impulerunt: tùm hoc tempore facile adducor, vt ita esse non dubitem, quòd video te iudicio sapientissimi Pontificis, amplissimi etiam & grauissimi Senatus sententia comprobato, ad illam arduam prouinciam delectum fuisse, in qua aliquot superiorum temporum viri præclarissimi elaborauerunt, vt salutem scilicet Christianæ Reipub. contra hostes tuearere. In quo munere obeundo cum te ita prudenter, ac sapienter gerere audiã, vix vt imitationi factorum tuorum locus à te relinquatur, est quod non solum te magnopere admirer, sed etiam Christianæ Reipub. atque huic sæculo nostro mirum in modum gratuler, quod alteri quidem opem feras non modicam, alteri verò etiam ornamentum parias. Atque magna ad hæc tua præclara bona accessio fit, quod ex amplissimo Saluiato patrono meo intellexi te non illos solum tueri, ac fouere, quos propter summam ipsorum doctrinam amore tuo dignos statuas; verum eos quoque, qui ad

optimas artes, & voluntate, & studio propensi tibi esse videantur: cuius tanti apud me auctoritas fuit, sicuti in omnibus rebus grauissima esse debet, vt continuo ad te amandum colendumq. fuerim incensus: ac praeterea in spem venerim, cum ex eorum me numero agnoscam, qui semper studio litterarum flagrauerint, licet ingenii tarditate parum profecerint, fore, vt tu de meo animo certior factus, in amicitiam me tuam, ac fidem recipias. His ego compluribus caussis motus, has ad te litteras dedi magnitudine animi tui fretus, eas tibi non ingratas fore, ex quibus perspicias, quam me libenter conferam in clientelam tuam, quem patrocinio tuo tueare, ac defendas. Non enim vereor, si tuæ humanitati constare volueris, eiq. opinioni respondere, quæ a me de te suscepta est, ac iudicio amplissimi viri confirmata, ne non mihi ad familiaritatem tuam aditum patefacias, præsertim cum ea mecum afferam, quæ tuam erga me beneuolentiam allicere debeant; quod scilicet te magna cum admiratione tuarum præstantissimarum virtutum colam, atque obseruem; teq. cum reliquis tui similibus, quoad eius fieri potest, imitari studeam. Accedit ad hæc non mediocre illud vinculum, quo tecum adstringor, quod magna ex parte fortuna mea in tua benignitate, ac liberalitate posita est, quæ ex annua pensione constat; in qua soluenda si te

eum præstiteris, quem animo effinxi, ad omnia videlicet, quæ meis studiis accommodata futura sint, paratissimum, possum ne ego refugere, quin tuas laudes perpetuo prædicem; tu vero, ne me tibi tantopere deditum tua beneuolentia complectare? quo mutuo inter nos officio cum tecum coniunctus sim, tu me amabis, ac meam iam summam erga te obseruantiam tibi esse gratam re ipsa comprobabis. Vale, Antistes optime.

HADRIANO
Episcopo Iustinopolitano.

NOLI *mirari, Antistes integerrime, quod ego tibi de tua dignitate sero gratuler: non enim te Episcopũ creatum esse ante audiui, quam Iacobus frater meus me de hoc admonuit, qui se id ab amicis suis, qui Romæ sunt, intellexisse mihi affirmauit. Quod si antea de hoc iucundissimo nuncio certior factus fuissem, nunquam certe officium meum iamdiu tuæ excellenti virtuti debitum desiderasses. Nam cum te semper plurimi fecerim ex eo tempore, quo tu Patauii μετὰ τὰ φυσικὰ Aristotelis egregia tua cum laude legebas, meamque quotidie erga te obseruantiam auxerim, quod abs te me vehementer diligi cernerem; tu vero, quotiescunque sors tulit, vt hac transieris, veteris coniunctionis nostræ*

non oblitus, nec tuæ summæ humanitatis, me discipulum tibi deditissimum præceptor amantissimus salutare volueris; in hanc, opinor, cogitationem venire non potuisti, vt me in colenda amicitia muneris, ac officii mei, si rem cognouissem, immemorem fuisse arbitrareris. Nec ego eò dico, quòd te de meo multo in te studio, ac propensa voluntate vnquam veritum fuisse credam; sed quod, cum sine vlla mea negligentia gratulatio prætermissa sit, tarditatem meam excusari, atque locorum interuallo, quo disiuncti sumus, omnem culpam tribui postulo. Nunc igitur vere, & ex animo tibi gratulor, nec, vt tibi, sicut plerisque, qui nulla virtute ornati honorum splendore illustrati fuerunt, dignitas ista laudi sit exopto; sed abs te viro prudentia, doctrina, omniq. virtutum genere valde prædito, eam ipsam honestari mirum in modum lætor: nec dubito, si multos tui similes haberemus, quin Religio nostra, ab aduersariis iamdiu agitata, atque debilitata, per vos tandem recreata conquiesceret, ac omnibus venerationi esset. Sed, vt hæc mitam, quod ad me attinet, illud te rogatum maxime velim, vt, cum me semper admodum amaueris, atque animaduerteris te a me magnopere coli, des operam, ne dignitas tua mihi noceat, quin me in numerum tuorum iam adscriptum, & eorum præsertim, qui tibi dediti sunt, perpetuo serues.

Me

Me enim tuarum laudum prædicatorem, nominis tui cultorem, & ad omnia, quæ mea quidem in poteſtate ſunt, tibi vero gratiſſima fore intellexero, paratiſſimum ſemper habebis. Vale. Antiſtes optime. Ferrariæ.

IO. BAPTISTAE. SARACIO.

ETSI *non dubitabam antea, Saraci optime, quin me amares: (multa enim & eximia amoris erga me tui ſigna mihi ſæpe dediſti) hoc tamen tempore, quo de magno meo, ac fratrum meorũ commodo agebatur, perſpicere tuum in me ſtudium, tuamq. ſingularem humanitatem, quæ te impulit, vt teſtificationem de eo manu tua ſcriptam ad me mitteres, de quo te per litteras rogaueram, iucundiſſimum certe mihi fuit, atq. optatiſſimum. Nolim tamen arbitrere me hoc mihi arrogare, ut tu epiſtola mea adductus, orationeq. mea delinitus, tali me beneficio affeceris: nimis enim eſſem arrogans, ſi eam me in dicendo habere vim mihi perſuaderem, vt voluntatem tuam ad meas vtilitates allicere poſſem: ſed hoc totum tuæ excellentis virtutis, ac humaniſſimæ naturæ propriũ fuit. Natus enim ad conciliandos tibi multis officiis hominum animos, atque altitudinem animi tui in benemerendo de bonis quotidie exercens, cùm omnes ſummo amore tibi deuinxiſti, tùm quoque meum erga te animum*

mum adeo prouocasti, vt te perinde ac alterum parentem beneuolentia, atque veneratione prosequar. Demum pro tuo hoc non vulgari officio, quod nulla tua occupatio vel maxima interrumpere potuit, me tibi obseruantiam, atque pietatem, omnia denique officia in te summa, & singularia studia debere fateor. Non ago tecum de referenda gratia: tibi enim semper ornandi mei facultas dabitur, qui & auctoritate polles et fortunis; mihi autem ad remunerandum nihil suppetit præter voluntatem, quam nihilominus in te adeo constantē retinebo, vt, si quando occasio tulerit, re ipsa tibi indicare ut mihi liceat, quo ego pacto sim erga te affectus, eam profecto non sim amissurus. Agam ne igitur tibi gratias? mihi crede, non reperio quibus verbis: nam cum meæ orationis facultatem longe superet virtus tua, ac recens nunc amoris erga me tui significatio, ineptiarum merito insimularer, si ad gratiarum actionem aggrederer, cum res tibi verbis satisfieri minime patiatur. Reliquũ est, vt gratia a me tibi habeatur, quam certe maximam, & perpetuam exspectare debes: Nam et in sacris meis ita te tuaq. erga me merita memoria tenebo, vt me quam gratissimum erga te semper iudices, dignũq. cuius patrociniũ quotidie suscipias, tuaq. beneuolentia tueare. Vale, præstantissime Saraci: teque nobis Deus opt. max. incolumem diu seruet, atque fortunet. Ex Ædibus nostris.

IO. BAPTISTAE. FOSCHINO Vicario.

NON *queo tibi satis explicare, Foschine optime, quantam mihi praepositi nostri aduentus laetitiam attulerit; cuius potissimum opera effectum est, vt amplissimus Cardinalis noster profectionem ad vrbem in mensem Septembrem reiecerit: maximam certe cepi. Nam cum de meo hinc discessu valde sollicitus essem, quod magno meos, meaq. omnia incommodo afficerem, ita hoc nuncio sum recreatus, vt reuixisse nunc mihi videar. Ac sane complures caussae intercedebant, quae me abesse aegre patiebantur, pietas primum in matrem meam, a qua me diuelli moleste ferebam, domesticarum etiam rerum cura, lites item multae, a quibus vt aliquando me expediam, optare quidem, sed vix sperare licet: denique iucundissimus congressus tuus, in quo ita conquiescere soleo, vt omnes etiam curas, animique molestias deponam. Quòd si mihi iter facere contigisset, quid erat, quod me delectare potuisset, vt in obliuionem tot ac tantarum rerum venirem? Excipio suauissimam praestantissimi, atque humanissimi Martellii nostri consuetudinem, in qua vnicum mihi laboris, atque molestiarum solatium repositum esse mihi persuadebam: quae si tanti*

fuisset,

fuisset, vt omnem animi languorem, quem ego non mediocrem ex abitu meo eram capturus, potuisset abstergere, præclare mecum actum esse non dubitassem. Sed ne mentiar, mihi molestum non est, quod huius rei periculum minime fecerim: quin tamen occasionem se se mihi obtulisse, vt experiri non fuerit necesse, mirum in modum lætor. Quid enim amplius desiderem, quam quod Dei optimi maximi benignitate mihi tributum est? Ego res meas domesticas ita tracto, vt eodem tempore & tua, & Martellii nostri optatissima consuetudine non caream: & quantum ab occupationibus otii datur, totum in studiis consumo. Itaque immensa immortali Deo gratia a me perpetuo habenda est, qui me ex his molestiis eripuerit, ac, vt ad mea me referre studia possem, benigne mihi concesserit. Fortasse dices rem quidem dilatam, sed plane non esse depositam. Ego vero tibi affirmo me tantum de humanitate Martellii nostri, eiusque in me amore mihi polliceri, ut eum omnia facturum esse confidam, ne a studiis, atque negotiis meis abducar. In quo tu quoque, opinor, me adiuuabis: ita enim & summa mea erga te obseruantia, tuaque item in me beneuolentia postulant. Quod si acciderit, vt iucundissimo illius conspectu aliquando priuer, crebro tamen litteris cum eo colloquar, absentisq. desiderium, quoad fieri poterit, lenire conabor. Præterea

inser-

in sermonibus & collocutionibus nostris ita sæpe de eo mentionẽ faciemus, vt eũ tertio quoque verbo appellemus. Restat, ut cum Martellio agas, quo ex eo albo eximar, in quo eram descriptus: nam, si mihi, & opera, & officio non defueris, vt hoc impetrem, domiq. maneam, magno me non solum beneficio affeceris, sed etiã in perpetuum me tibi deuinxeris. Ego quoque magnam te ex quotidiana congressione nostra voluptatem capere facile perspiciam. Vale, Foschine doctissime. Ex Aedibus nostris.

F. AEGIDIO EPISCOPO. MVTINAE Tridentum.

SAEPE *cogitaui Antistes integerrime, atq. doctissime litteris te salutare, atque de mea propensa in te voluntate in memoriam tuam redigere. Sed vbi diiudicare incipiebam, quis ego ad quem, ab hoc me officio pudor statim deterrebat: verebar enim ne, cum huiusmodi haud essent litterę meæ, quæ te delectare possent, nugis te meis interpellarem. Cum vero tua in me & fratrem meum Philippum Romæ innumerabilia beneficia, tuamq; singularem humanitatem memoria repetebam, adduci non poteram, quin meam tuorum in me meritorum, tuæque summæ in me benignitatis recordationem, si de eã per litteras a me certior fieres, tibi*

non

non ingratam fore crederem. Hæ igitur cogitationes cum versarentur in animo meo, & quo me verterem, difficilis esset deliberatio, omnem mihi scrupulum exemit Alphonsus Rossetus, Episcopus Comaclensis, vir certe in omni virtutum genere excellens; in quo tanta fuit humanitas, ut, cum suam istuc profectionem pararet, ubi tecum, & cum cæteris collegis negotium Christianum gerat, non modo me ante admonuerit, an ad aliquem primarium uirum mihi amicissimum litteras dare uellem; sed animum etiam addiderit, ut strenue munus hoc obirem. Mihi vero consideranti, quibus magno eorum in me merito obligatus essem, Tu primus occurristi, ad quem potissimum scriberem, cuique me plurimium debere fateter. Quas ad te litteras eò libentius misi, quod nuncius ita egregius eas tua lectione dignas rediturus sit. Accedit etiam, quod, cum ego maxime cupiam tibi explicare, quanti præstantissimas tuas uirtutes, integritatem, benignitatemque, nec non suauissimos mores tuos faciam, ac præterea summam in te doctrinam admirer, nulla uero mea diuinas laudes tuas æquare posit oratio, ipse de mea erga te non mediocri obseruantia, ac nominis tui cultu cum copiose, tum ornate ita exponet, ut singulari propè quodam fato meo contigisse mihi putem, quod opportune talem, m nactus, qui hoc

me

me onere longe uiribus meis impari leuare possit. vnum tantum hisce litteris tibi significare volui, mirum me istuc te salutatum veniendi desiderium tenere. In quo certe mihi ipsi non deero: conabor enim, dum ver appetat, ab iis controuersiis, atque occupationibus, quibus effectum est, vt nec cum Mutinæ esses, quæ meæ erga te partes essent, vnquam ferè meminerim, breui me expedire, quo istic optatissimo, dulcissimoq. cōspectu tuo, atq; cōgressu, quoad negotia tua, sacrarumq. litterarum studia ferent, tranquilliore, lætioreq. animo frui possim. Quo tempore ita clara deditissimi tibi animi signa ostendam, ut iamdudum in intimis visceribus inhærere tuum nomen facile perspicias. Interea tu me in gratia tecum esse patiere, a qua si forte mea culpa, negligentiaque excidissem, ut in eam me restituere velis, te rogo vehementer & obsecro. facies enim quod optima tua, humanissimaque natura postulat, atque ad magna tua erga me beneficia cumulus etiam accedet. Collegam tuum Episcopum Veronę, præstantissimum integritate, ac doctrina uirum, quem etiam de facie noui, dum ille Patauii elegantissime, doctissimeque concionaretur, cum sese tibi offeret occasio, meis uerbis saluere iubeas uelim. Is autem cum annuam mihi pensionem libenter curet, eximio meo erga illum studio ita compensatur, vt eum maxime obseruem, & venerer.

nerer. Hoc ipse ut intelligat cum ualde exoptem, si te auctore impetraro, mihi etiam atque etiam gratissimum feceris. Vale, mi amplissime Patrone, quem Deus opt. max. incolumem diu seruet. Ferrariæ.

LVDOVICO. BECCATELLIO. Archiepiscopo Ragusino.

POSTQVAM, *Antistes optime, atque integerrime casus ita tulit, ut, cum tu semel hac iter habuisses, atque humanissimum, doctissimumque Martellium de me fuisses percunctatus, ego abessem, rusticarerque, a fratre uero admonitus de tuo iterum ad nos aduentu, vt hinc te Tridentum conferres operam Christianę Reip. nauandi gratia, incredibili te cupiditate expectarem, quo optatissimo conspectu tuo fruerer: Tu tamen, mutata itineris ratione, alia via eò perrexeris: non potui certe tui desiderium amplius ferre. Sed cum eadem de caussa istuc proficisceretur Alphonsus Rossetus Episcopus Comaclensis humanitate, ac doctrina, plurimoque rerum vsu vir præstans, meiq. amantissimus, statui in hoc uti egregia eius opera, ut meas ad te litteras perferret. Ex quibus velim perspicias, cum te tanti faciam, teque summopere obseruem, ac venerer, me tamen mihi ipsi non satisfacere. Nam, ut de prę-*

clarissimis

clarißimis tuis virtutibus integritate, humanitate, doctrinaq. taceam; quibus neque oratio mea, neque ingenium vnquam par esse poterit, cum tot ac tanta tua in me officia memoria recolo, quæ ab initio recensere longum & superuacaneum esset, & amoris erga me tui magnitudinem animo complector; tantum me tibi debere sentio; quantum me nunquam persoluturum sperarem, nisi benignitas tua incredibilis mihi polliceretur, si gratißima recordatione omnia tua erga me studia prosequar, te perinde voluntatem & animum meum accepturum esse, ac si tibi omnino gratiam retulissem. Hac ego spe recreatus, in prædicatione tuarum laudum, ac tuorum erga me meritorum commemoratione ita versabor, vt te summum apud hominem gratum posuisse beneficium omnes facile iudicent. In quo mihi quoque adiumento erit Iacobus frater meus; qui lustrata ab eo paucis ante diebus terra sancta atque Damasco, totaque fere Siria, ex Cypro, cum vastißimum mare hieme transierit, incolumis nuper ad nos peruenit. Is enim, quotiescunque in sermonem de tua excellenti virtute incidimus, quod persæpe nobis vsu venit, ita de te mirabiliter & sentit, & loquitur, vt mirum in modum te colat, ac parentis loco ducat. Itaque fit, dum ego cum eo consentio, vt amore eiustuque nominis tui ambo exardescamus: Qua de re si domesticis curis atq. negotijs,

quibus adhuc valde distineor, me relaxaro, in quo nullum laborem recusabo, vt ex ijs me penitus explicem, istuc te veneratum accedam, vbi congressus tui suauitatem, quoad mihi per occupationes tuas licuerit, ita degustare spero, vt tui desiderium magnopere leniam. Tu quoque vt me amare pergas, & in numero tuorum intimorum esse velis, etiam atque etiam peto: facies enim quod humanitatis tuæ maxime proprium est, atque integerrimis moribus tuis consentaneum. Vale Patrone humanissime.

PAVLLO MANVTIO
Eloquentissimo Viro Venetias.

QVANTVM *ex Iosephi Fasinardi nostri aduentu Prestantissime Paulle voluptatem ceperim, præsertim quòd is nuncium mihi iucundissimum optatissimumq. attulit, optima nunc te atque integra valetudine esse, tu te ipse existimare potes, quem iam optime sensus meos nosse, ac meum in te singulare studium summamque obseruantiam perspexisse non dubito. Quæ autem fuerit nostra inter nos collocutio; tametsi tu quoq. diuino illo ingenio tuo longe prouidere potuisti, tamen videntur etiam aliquę meæ partes. Quòd si nouo tecum, ac mihi iandiu inusitato sermonis genere agere videbor, vnum hoc*

cogita Iosephum, cui multum tribuo, scribendi alacritatem mihi addidisse. Ac Paulle doctissime laudes tuas non attingam. Quæ enim vis orationis in me est, qui parum ingenio possum, vt ad dicendum de virtute tua aggredi audeam? Nam cum tanta sit nominis tui celebritas, ac tam illustris, & conspicua tuæ singularis doctrinæ atque eloquentiæ laus, totiusque orbis terræ iudicio iam comprobata, atque eò maxime, quòd romanam eloquentiam tanquam ab exilio reuocaueris, ac pristino nitori suo tu vnus restitueris, nonne ineptus merito iudicer, si hæc litteris persequi velim, ac præclarissimæ luci tenebras offundere? Quare ne in eos me laqueos induam, a quibus vix tu vnus eloquentiæ pater expedire te posses, mittam de te dicere. Quæ vero mea interesse puto, ea commemorabo, neque enim causam, cur tanto Iosephũ exceperim gaudio, prætermittere fas est. Nam cum vnà essemus, atque Io. Baptistæ Saracii eximii viri tuique studiosissimi ad curiam expectaremus aduentum, vt mandata tua diligenter curaremus, multa ille primum de negotiis tuis, & quo etiam pacto vitam factis traducas egregiis, eleganter narrauit, quæ me valde oblectarunt: Deinde in eum sermonem incidit, vt diceret te honorificam de me sæpe mentionem facere. Quę eius oratio tanta (vt ingenue fatear) me lętitia affecit, vt nimio gaudio

mei penè oblitus essem. Ac quidem cum in me nihil esse penitus agnoscam, quod voluntates alienas erga me allicere possit, me tamen in ore tanti viri, quem prę cęteris valde suspicio, cuiq. neminem antepono, quòd non mediocrem animi sinceritatem cum doctrina, & eloquentia admirabili coniunxerit, versari tantopere cum affirmet ipse Iosephus, nonne est cur mihi vehementer gaudeam? Sed tamen quòd mei memoriã teneas Paulle humanissime, totum hoc tuum esse, ac tuæ incredibili humanitati ascribendum nemo dubitat. Quòd verò te admodum admirer, tua excellens virtus me iandudum prouocat. Denique quòd me tibi perpetuò deuinctum fore pollicear, tua in me innumerabilia maximaque officia vehementer postulant. Quare perge quæso tua me beneuolentia complecti, patereque me in eorum numero esse apud te, qui tuæ singulari virtuti plurimum fauent, maximeque addicti sunt. Me enim tibi deditissimum atque ad omnia, quæ ad tuam dignitatem, & commodum pertinere arbitrabor, alioqui paratissimum, reddes etiam alacriorem. Interim non intermittam Deum optimum max. precari vt te nobis pro diuina sua benignitate incolumem diu seruare velit, quo clarissima ingenii tui monumenta non solum amicis: sed omnibus etiam exteris nationibus degustare liceat. Vale ætatis nostræ decus, atque Aldo vere

imagini

imagini tuæ, nec non eruditissimo Morando nostro multam meo nomine salutem imperti.
Ferrariæ IIII. *Kal. Maii.* MDLXI.

PAVLLVS MANVTIVS
PAVLLO SACRATO. S. P. D.
Ferrariam.

SOLET *interdum euentus esse gratior, quam caussa, interdum etiam caussa, quam euentus. me delectauit vtrumque pariter in litteris tuis. nam, & vt latine ad me scriberes, homo tum domesticis curis, tum etiam sedandis, ut audio, multorum controuersiis assidue distentus, certe amor impulit, atque humanitas: & epistola tua ita mihi ornate, ita copiose omnes non modo animi, verum etiam ingenii tui partes expressit, vt nihil unquam legerim libentius. Ego tibi antea, optime Sacrate, tribuebam sane multa, quæ pauci consequuntur, prudentiam, integritatem, doctrinam, maxime vero præstantem quandam ad excolendas officiis amicitias, & voluntatis, & naturæ propensionem: istam vero orationis exornandæ facultatem, quæ cum multi temporis, magnæque videtur esse industriæ, tum vero, vt ego sentio, atque vsu etiam didici, ab intimo quodam, planeque recondito depromitur artificio, vix putabam tibi inter diuersa plane studia posse contingere. sed videlicet*

id me fefellit, quod ingenium tuum communibus metiebar exemplis: nec mihi veniebat in mentem, auunculi tui Cardinalis Iacobi Sado leti pręceptis, & consuetudine domestica aditum tibi ad omnem gloriam esse patefactum. nam cum ille cunctis uirtutibus, quas laudabit posteritas omnis, assequetur fortasse nemo, bonorum, ac sapientium iudicio virorum excelluerit: hac tamen in primis latine scribendi laude ita floruit, vt veteres illos propemodum æquauerit, nos quidem, per eandem viam cupientes excurrere, longe reliquerit. sed, vt ex epistola tua coniicio, conseruabis hoc quasi patrimonium familiæ vestræ proprium; et hæc tibi communis hæreditas erit cum patrueli fratre tuo, Paullo Sadoleto, quem omnes homines ad egregia quæque natum intelligunt. Equidem in hoc mihi ipse plurimum gratulor, qui tibi harum litterarum, quibus nescio an quidquam non modo humanius, verum etiam ornatius esse possit, caussam dederim. nam Iosephum Fasinardum, quem ob eius doctrinam, & mores egregios vehementer amo, oblitum arbitror modestiæ suæ, cum de me loqueretur, & vtrumque vestrum in eo consensisse, vt ille, te libenter audiente, pro veris falsa narraret, aut certe veris plurimum affingeret; tu illi plena manu, vt sæpe prodigus amor est, ea, quæ prorsus non agnosco, in me conferenti, pro tuo in

me

me ſtudio libenter, & facile crederes. vtinam quidem, qui vobis nunc eſſe videor, is aliquando eſſe poſſim: quod quia ſperare non licet, ne cur optem quidem eſt. Meus in te animus (quid enim prӕterea pollicear?) officio erit, mihi crede, ſingulari: quӕque a te in meis rebus opera, atque beneuolentia nauatur, perpetuo quodam erga te ſtudio ita compenſabitur, vt mihi nemo omnium, excepto amore domeſtico, te vno carior, aut iucundior vnquam eſſe poſſit. Franciſcus Morandus, cuius ego contubernio, & quotidiana conſuetudine mirifice delector, vir egregius, nec iuris tantum ciuilis peritia, ſed poetica etiam laude, & litterarum elegantia vehementer excellens, mutuo te diligit, &, qua ego tuis uerbis eum ſalute impertiui, eandem tibi ut eius nomine his litteris adſcriberem, diligenter mandauit. Tu ſaluere plurimum a me iubeas Io. Baptiſtam Saracium deditum ſemper optimis diſciplinis, maximeque cupidum ornandӕ virtutis, itemq. Franciſcum, quem vidi nunquam, amo tamen ſic, ut mihi te riualem eſſe uix patiar. Vale. Venetiis.

PAVLLVS SACRATVS
PAVLLO MANVTIO SVO.
Venetias.

O Suauissimam, ac mihi inexpectatam diui nam epistolam tuam. Quanto exultauerim gaudio cum mihi reddita est, ex hoc coniecturam facere potes, quòd amicos meos tui studiosissimos uoluptatis meæ continuo feci participes. Qui cum eam legerent, mihi magnopere gratulabantur, quòd me tam facile in amicitiam tuam insinuassem, incredibilem uero humanitatem, & comitatem tuam admirabantur, quòd tu me libenter recepisses. Ac mirum cui videri non debeat summum illum virum Paullum Manutium grauitatis interim oblitũ suæ, ad tantam demissionem delabi potuisse, ut me uix dignum, quem interdum nominet, sibi tanto studio fouendum susceperit, ut etiam immortalitati clarissimis scriptis suis tradere uoluerit? Mihi uero nouum hoc minime accidit, quippe qui te ea natura, animique magnitudine præditum esse iam perspexerim, ut à quibus te ex animo coli iudices, eos ita ames, itàque amplectare, ut non solum beneuolentia tua dignos, sed etiam lucubrationibus tuis illustres red das. Denique te talem esse agnouerim, ut nemini,

mini, qui paululum aliquid de politioribus litteris degustauerit, Iucundissimam consuetudinem tuam claudas. Quòd uero iis me laudibus ornas Paulle optime, ac præstantissime, quas in me nullas penitus agnosco, nec vnquam mihi arrogabo, vt vllæ mihi debeantur, cum nullum ingenii atque virtutis specimen adhuc dederim, quod magnæ tuæ de me opinioni respondere possit, Vide ne, dum amori nimium tribuis, de grauissimo, ac subtilissimo tuo iudicio multum deroges, nemo enim non videt te pro tuo in me studio eò progressum esse, vt quem me esse velles, admirabili tua eloquentia descripseris. Quæ quidem tuæ non mediocris erga me uoluntatis significatio non planè effecit, vt ad summam meam in te obseruantiam aliquid accedat, quę iam cumulata est, sed vt in hac quotidie cogitatione verser, quomodo celeberrimum nomen tuum gratissimo animo prosequar. Quòd cum fecero, nec minimam quidem tuorum in me officiorum partem assequi me posse confido.
Quod reliquum est, cum pro tuis singularibus in me studiis non referre quidem gratiam tibi, sed cogitare vix possim, immortales tamen tibi gratias ago, polliceorque me tui in me amoris, cuius signum elegantissima epistola tua mihi nõ exiguum nunc dedisti, memoriam perpetuo conseruaturum ita recentem, ut te tot in me beneficia contulisse quotidie magis delectet, nedum

vllo

præceptis parebo, dum per forenses occupationes mihi licebit. Sed vide doctissime Paulle, ne id præterea requiratur, quod tu pro tua summa modestia taces, vis ingenii scilicet, quam cum in me agnoscam pertenuem esse, ac Ciceronis elegantiam me assequi posse diffidam, nec cur optem quidem est; eam certe imitari, quoad eius fieri poterit, non desinam. Restat vt te etiam atq. etiam rogem, ne me impudĕtĕ cĕseas, qui tibi his nugis obstrepere audeam, quod & si eximia tua benignitas non patitur me de te opinari, mihi tamen suadet pudor meus, ne dulcissima atque optima natura tua abuti debeam. Vale, meque in gratia tecum esse patere.

Eidem Romam.

IANDVDVM *Paulle præstantissime ad has natales ferias peruenire cupiebam, vt & à negociorum fluctibus paululum emergerem, ac respirarem, & mihi latine tecum, sicut in animum induxeram, colloqui liceret, a quo instituto occupationes me semper auocarunt. Quod Dei beneficio me video esse assecutum. Sed quo nam potissimum argumento vti debeam in scribendo, difficilis sanè est mihi deliberatio. Nam si tua in me summa studia, si tot amoris erga me tui significationes, si denique innumerabilia beneficia commemorare velim, mihi certe prius*

deessent verba, quam exitum institutæ rei expedire possem; tibi enim tantum debeo, quantum posthac vnquam nemini. Si vero de magnitudine obseruantiæ erga te meæ verba facere cogitarem, ita vagaretur oratio, vt a me reuocari minime posset. Quæ cum ita sint, non coniiciam in eos me laqueos, a quibus exolui nequeam, sed ea attingam quæ tua interesse multum, mea autem tibi referre arbitrabor. Scito igitur Euanthum de gemmis, quem flagitabas, in bibliotheca Diui Dominici reperiri a me non potuisse, qua quidem in re diligentia non mediocri sum vsus: Nam nullus extitit in ea liber, cui voluendis cartis puluerem non absterserim, suspicantur patres illi religiosi furto sibi ablatũ. Ioannem quoque Baptistam Pignam conueni, ab eoque petii, ut tua, ac mea caussa aliquam inire velit rationem, quo tuæ satisfiat voluntati, quod ille mihi se facturum spopondit, si quid sperandum erit, certior per me fies. De Fasinardo quid dicam? ad quem cum is, qui domui illustrissimi Alphonsi Atestini præest, litteras tuas fidissimo nuncio se dedisse affirmauerit, nullas ha ctenus ab eo accepi? At si, quod sentio, dicere licet, Vereor ne pudore a scribendo refugiat; nã cum tecum esse libentissime, atque a tua iucundissima consuetudine nullà vnquam ratione dimoueri posse aperte ostenderet, subito mutata volũtate, quòd se tua familiaritate priuaritq;

orbarit,

orbarit, in oppidulumque abdiderit, non dubitat, quin in meã reprehensionem incurrerit, & inconstantiæ crimen subierit, præsertim cum meminerit me sæpe beatum eum appellasse, cui tuo suauissimo conspectu congressuque abunde frui liceret, atq. dixisse, me eius fortunæ inuidere. Ac certe, si in ciuitate mea satis amplo Sacerdotio præditus non fuissem, quid optatius mihi, quidque honorificentius accidere potuisset, quam ut omnes intelligerent me Paullo Manutio integerrimo Viro, omniumque eloquentissimo familiarem esse, assiduumque conuiuam? non ne cuncti amicitiam meam appeterent, quò eos apud te in gratia ponerem? Quod cum usu uenisse Fasinardo constet, is uero abs te longius abesse æquo animo tulerit, totumque se abalienarit, suorum nemo est hic, qui eius consilium non reprehenderit atque uituperarit. Sed hæc hactenus. Ego quidem, cum tua singularis humanitas aditum mihi ad amicitiam tuam patefecerit, ne mihi ipsi deesse videar, ita te omnibus colam officiis, ac perpetuo quodam meo erga te studio, ut maiorem me indies abs te gratiam inire posse non dubitem. Vale, & Aldo nostro multam meo nomine salutem dic IIII. no. Ianuarii.

MDLXIII.

Eidem

Eidem Romam.

RARAS *ad te iampridem dedi litteras præstantissime Paulle, nihil enim potissimum habebam, quod scriberem, crebriores tamen ad te misissem, nisi essem veritus, ne tibi molestus essem, quem multis, ac grauissimis occupationibus districtum esse non dubitabam. Nunc vero his te litteris salutare uolui, ex quibus etiam perspicias me vereri, ne in suspitionem tibi negligentiæ venerim; Nam in cogitationem tuam forte cadere potest mea culpa accidisse, quòd a conductore solutio differatur, cum tu iamdudum mihi mandaueris, vt eum de suo officio admonerem. Quæ te caussa si adduceret, vt animum a me tuum abalienares (quod Deus opt:max, auertat) non enim summa tna humanitas hoc patitur, cito Carpos accurrerem, vt cum utrumque nostrum hac cura liberassem, tecum in gratiam redirem. Sed pestilentiæ suspitio, quæ in hisce locis tanta est, vt nemo nisi fide publica, aut testimonio optime munitus, in ciuitatem admittatur vllam, eum forte deterruit, ne se in uiam daret, aut detinuit ualetudo. Non enim dubito quin meæ ad illum litteræ peruenerint, cum certis hominibus eas commiserim. Quare si falsam aliquam de me opinionem imbibisti, vt eam deponere velis, magnopere*

gnopere

gnopere te rogo, maxima enim iniuria amicitiam nostram tot iam officijs ab vtroq. nostrum cultam afficeres. Quod ad venditionem agrorum attinet, nihil est quod fleres: populi.n. ij grandine sæpe de cęlo cadente iactati, vix ea, quæ suppeditent ad uictum & vestitum, parare possunt, ne dum de emptione cogitent. Præterea fundus ille eo in loco situs est, quo rarissime mercatores cõmeant, vt nisi diuina sors aliquem nobis dederit, qui cum contrahamus, ex sententia nihil conficere valeamus. Hanc tamen curam nunquam mi Paulle abijciam, immo in eam assidue incumbam, vt nullum a me officium hominis amicissimi tibique deditissimi desideres. Quod reliquum est, vehementer abs te peto, vt me suauißimis literis tuis recreare non graueris: non enim conquiescet animus, donec de tuo in me amore nihil detractum esse cognouero. Vale mi prestantißime Paulle, meq. amare non desine.

PAVLLVS MANVTIVS

PAVLLO SACRATO

Ferrariam.

MALE sentis de vtroque nostrum, cum de immutata mea erga te uoluntate suspicaris. nam & me leuem, atque inconstantem, & te fingis dißimilem tui; idest eum, cuius in amore, cognita iam virtute tua, languere. quisquam possit.

sit. tu de te ipso vide quid statuas, & quo modo feras iniuriam tuam: ego meam nec dissimulare, nec ferre leuiter possum. nam cum ab ineunte ætate ingenium, animumq. meum ijs artibus & studijs excoluerim, vnde præclara omnia nascuntur: scilicet egregium industriæ meæ fructum ferrem, si, quod in quibusdam soleo reprehendere, quodque ipse sciens nunquam feci, in amicitia peccarem, præsertim tua, quæ non vt multæ, casu & fortuito contracta; sed expetita à me semper, & pluris æstimata, quàm quæ vulgo maxima putantur. Obsecro te, istam ne patere suspicionem in animo tuo residere: cogita quod res est, te mihi esse in oculis: delectari me vehementer memoria officiorum tuorum; & angi nonnunquam, quòd habere magis gratiam, quàm referre possim. In pensione exacta, & pecunia permutata agnoui diligentiam tuam, vel amorem potius, quo tu adductus, mea negotia vel minima ita curas, quasi maxima sint, maioremque commodi mei, quàm dignitatis, & personæ tuæ rationem habes. De locatione vero renouanda, totum ad te refero. mihi, quidquid egeris, non modo ratum, sed etiam gratum erit, venditionem quidem temporibus excludi, & priuatorum fortunas tempestatibus aduersis exhauriri, nõ mea magis, quàm vestra caussa doleo. quamquam dolorem nostrum leuare debet illa ratio, quod nihil malum sine

culpa, item ut cum culpa nihil bonum. Ego me hoc in aduersis didici sustentare solatio. quod ignorari a Christianis, quibus hæc sententia præstantissimum in cælo fructum promittit, cum iis etiam philosophis, qui veræ felicitatis vix vmbram viderunt, notissimum fuerit, turpe simul, & exitiosum est. Vale. Filius te salutat, & in primis obseruat. Romæ, XVI. Kal. Decemb. M D LXIV.

ALDO MANVTIO
P. F. S. P. D.
Romam.

MIROR *Alde suauissime, cur nullas ad me litteras adhuc dederis, vt hinc decedens te facturum mihi pollicitus fueras, ex quibus de tuo istuc aduentu certior fierem, præsertim cum præteferres, dum dulcissimos hic sermones vnà haberemus, me a te tantopere amari. Neque suspicari sanè queo, quid te potissimum ab hoc officio reuocarit, non enim credibile est omnia tibi excidisse statim ut in complexum humanissimi patris venisti; Nec vero eum te esse arbitror, qui a maioribus tuis, ac præsertim à dignissimo patre degenerare velis, qui amicitias tam sanctè colit, quàm qui maxime. Itaque in hanc cogitationem veni, vt id caussæ censeam esse, quòd a studiis tuis animum auertere nolis,*

ret, te non dubitare, quin me in amore vincas. O' Pantagathe optime ita ne me nosti, vt de meo in te animo tam facile iudices? Nam si caussas commemorare licet, quæ vtrumque nostrum ad amorem inter nos mutuum prouocare queant, Ego complures habeo obseruantiæ erga te meæ: Primum enim virum singulari pruden tia, iudicio prǽditum admirabili, & omnibus in disciplinis, & artibus maxima sua cum laude ita versatum, vt eius virtuti cedant alii, mirifice colo, et veneror; Deinde eum, qui, cum Ioannem Baptistam Sacratum patrem meum sem per valde dilexerit, post eius obitum amorem in filios omnem transfuderit, omniaque studia atque officia ad accessionem fortunæ, ac dignita tis illorum contulerit: cuius tuæ erga nos beneuolentiæ testis istic adest Iacobus frater meus (vt de me taceam, quem quotiescunque videre tibi contigit, summa es humanitate cōplexus) qui cum post reditum suum è Cypro annum com moratus nobiscum fuisset, nullum ferè diem præ termisit, quin quātis abs te beneficiis affectus esset, comemoraret, seque tibi plurimū eo nomine debere prædicaret. Testis ēt Philippus frater am plissimi Ioannis Moroni viri grauissimi, & integerrimi à manu seruus, qui cū ad te salutatum accedit, benigne se excipi gloriatur. Te uero quid potissimū mouet, ꝙ me diligere debeas, nisi quòd me celeberrimi nominis tui cultorem, tuarumq;

præstantissimarum virtutum amore captum esse perspicis? quod & si te pro tua benignitate satis esse vis ad conciliandam mihi beneuolentiam tuam, non tamen iudicio ita careo, vt non agnoscam me virtuti tuæ excellenti totum hoc debere, quod me tibi familiaritate coniunctum esse patiare. Quæ cum ita sint, fateare necesse est te a me superari; Quanquam qui aliter me facere decet, nisi ego tibi ingratus videri velim? Sed non committam vnquam, vt eo me crimine quod semper horrui, condemnare posis, ne litterarum studia, in quibus ab ineunte ætate versatus quidem sum, parum vero profeci, nullo mihi adiumento fuisse videantur. Quin dabo operam, vt eum me præstem, quem tua mihi iucundissima amicitia perpetuò dignum esse iudices. Interea me tua gratia fouere, ac tueri perge. magnum enim te apud me beneficium posuisse putabo. Vale mi optime, ac doctissime Pantagathe.

FRANCISCO MARTELLIO I. C. S. P. D.

CVM *antea fama nominis tui ductus iam te plurimum amabam Martelli optime, tum te simul ac de facie noui, atque prudentiam in iure dicendo tuam, grauitatemq. ac mores suauissimos degustare cœpi, meam tunc profectò*

summa tua virtus opinionem vicit. Quid enim actionibus tuis fieri poterat amabilius, quid suauius, quæ integritatem, venustatem, affabilitatemque ita redolebant, vt cunctis, nedum mihi, admirationem maximã mouerent? Itaque tui studio continuo incensus fui, quod cum tu longe prospiceres, non solum pro tua singulari humanitate dignum me tua beneuolentia statuisti, sed in amicitiam, & clientelam tuam me recepisti. Secuta sunt deinde tempora, quibus pro persona quam sustinebas, iter per diecesim facere tibi contigit. Ac tu quibus me studiis non ornasti, cum socium me laborum tuorum, comitemque profectionis aduocasti? Quid deniq. prætermisisti, quin testificarere amorẽ erga me tuũ? (mitto nunc innumerabilia tua in me officia commemorare, longius enim mea proueheretur oratio.) Quare cum tanta iam mihi tecum familiaritas intercederet, vt ego nullam ferè diem intermitterem, quin tuo iucundissimo conspectu congressuque cumulate fruerer: Tu præteferres mea te consuetudine ita delectari, vt me sæpe conuiuam tibi abduceres; Ecce repente Vicarii munus exercere desiisti, teque ad Illustriss. Cardinalis Atestini familiaritatem contulisti, vt ei a secretis, & consilio esses; Mihi vero ne tempus quidem, nedum facultatem dedisti de aduersa fortuna mea tecum expostulandi. Quod licet æquo animo non ferrem, non ideo ta-

men officium deserebam, quin te crebro salutatum venirem. Sed grauissimæ tuæ occupationes non mediocri me fructu suauissimæ consuetudinis tuæ sępe priuarunt; qua cum ego nūc quoque caream, teque ad villam profectum dies circiter octo et amplius absuturum esse audiam, exardescat autem quotidie mirabilis obseruantiæ erga te meæ magnitudo, existimaui, si tecum per litteras colloquerer, fore, vt molestia, qua ex tua absentia non mediocri afficior, paululum leuarer. Itaque differre nolui, quin has ad te darem, quas si intellexero gratas tibi extitisse, me operam bene posuisse lætabor. Atque si tuæ occupationes tulissent, libentius istuc accurrissem, vt maximo gaudio cumularer. Sed cogitationem hanc abieci, veritus ne tibi impudens viderer, quòd nullam negotiorum tuorum rationem ducerem: Et statui, cum neminem præter optimum Foschinum reliquum habeam, quī cum de meis rebus communicare libere possim, sermones de te ita suaues habere, ac tuas laudes meritaque erga me tua ita prædicare, vt quoad fieri possit, desiderium tui leniam. Vale. Marcum Antonium, ac Nicolaum meo nomine saluere plurimum iube. Ferrariæ.

M. AN.

M. ANTONIO MVRETO I. C.
DOCTISSIMO VIRO.
S. P. D.

O fortunatum atque felicem diem illum, quo te videre Murete optime atque doctissime, ac de facie nosse mihi contigit, qua de re quantũ Paullo Manutio debeam eximio Viro, mihi ipse sum conscius. Quid enim te venustius, quid suauius a me desiderari potuit? Sed nescio quid primum in te admirer, doctrinam ne an humanitatem: Nam cũ hæ duæ res in te plurimũ eniteant, altera quidem longe vicisti eam quã fama nominis tui adductus opinionem de te conceperam, altera vero aditum mihi ad amicitiam tuam ita aperuisti, vt magna mihi iam tecum esset familiaritas. Sed mittam de doctrina dicere, quæ cum plurimorum, ac præclarissimorum virorum voce celebretur, meum vero iudicium superet, non magnopere laudes meas desiderat. De humanitate autem tua vt verba faciam, coegit me gratissima mihi tui summi erga me studii recordatio. Quid enim prætermisisti iis paucis diebus, quibus hic vnà fuimus, quin tuam in me beneuolentiam significares? Nam cum ad te accedebam, vt eos ex te caperem fructus, qui ex iucundissima præstantissimi viri consuetudine percipi solent, nonne ita me comiter, ac

benigne excipiebas, vt interdum studiorum tuorum oblitus, mecum suauiter atquè iucunde colloquerere? Quæ Murete optime non solum me ad obseruantiam cultumque nominis tui vehementer inflammarunt, sed etiam in visceribus ita inhæserunt, vt nullum, mihi crede, tempus, quamuis te videre (quod Deus auertat) amplius mihi non liceret, tui memoriam ex animo meo delere vnquam possit. In quo præclaræ tuæ lucubrationes me quoque adiuuabunt, quas ad me Venetijs perferendas continuo curaui; eas enim ita sæpe in manibus habebo, vt imaginem tui quotidie intuear. Hisce litteris omnia tibi significare volui, vt memineris te hic Paullum Sacratum habere tuæ excellenti virtuti ita addictum, vt nulla res tanta sit, quam tua caussa non sit facturus: Tu quoque vt me amare pergas, tibique ea de me polliceri, quæ a studiosissimo tui expectari debent, magnopere à te peto: facies enim nihil ab eximia tua humanitate alienum, meque maximo beneficio afficies. Vale V. id. Septembr. M D L X I. *Ferrariæ.*

Eidem.

LITTERAS *ad te proxime dedi Murete præstãtissime, ex quibus perspicere potuisti, quãti te facerem, quamque præclarissimarum tuarum virtutum amore vehementer incensus essem,*

ſem, quas quidem ad te perlatas fuiſſe puto, ſed te grauiſsimis occupationibus impeditũ reſcribere minime potuiſſe; non enim adduci poſſum vt te noluiſſe credam; nec in te virum integritate ſuauiſsimisque moribus præditum, in excolendis præterea amicitijs valde conſtantem huiuſmodi cadere poteſt ſuſpitio. Me autem ad ſcribendi m impulit cùm non mediocre iucundiſsimæ conſuetudinis tuæ deſiderium, qua non ſine animi moleſtia careo; tùm nonnulla etiam dubitatio, ne forte ex animo tuo effluam: Nam cum te iſtic tot negotijs diſtrictum eſſe intelligam, vt ſcribendi facultas tibi non detur, quòd ampliſsimus Cardinalis noſter in hac turbulenta ob hęreſes tempeſtate, opera tua vti maxime velit; cum tu vnus inter omnes & copia dicendi & admirabili doctrina excellas, exiſtimaui mihi curandum eſſe, vt meę tibi litteræ reddantur, quæ ſi tuas allicere non poſsint, te tamen certiorem faciant, nunquam ex animo meo tuæ ſummæ virtutis memoriam diſcedere, tibiq. ſuadeant, ne te mei obliuionẽ capere patiaris. Quas tibi fore gratas ex hoc conijciam, ſi ex occupationibus tuis tantum temporis ſumes ad ſcribendũ, vt me de hoc vno admoneas, me abs te magnopere diligi. Quod ego ſi a te impetraro, ſicut dulciſsima natura tua ac illa amoris erga me tui ſignificatio, quam præſens non mediocrem mihi dediſti, ſpem afferunt, me in cælo eſſe putabo.

Sin

Sin aliter ceciderit atque opinor, de hac tamen ſententia nihil me dimouere vnquam poterit, quin te perpetuo obſeruem colamq. atq. in diuinis ſcriptis tuis, quæ mihi ante oculos aſſidue verſantur, imaginem tuam videam. Vale mi optime Murete, quem nobis Deus opt. max. Incolumem diu ſeruet. III. Kal. Decemb. MDLXI. Ferrariæ.

Eidem Romam.

COGNOVI *ex litteris præclariſſimi viri Paulli Manutii, mihique amiciſsimi, te incolumem iſtuc veniſſe, ex quo nuncio cum tua cauſſa incredibilem cœpi lætitiam, is enim es, cuius potiſsimum ſalus ob admirabilia, quæ quotidie in vulgus prodeunt ingenii tui monumenta, magnum huic ſeculo noſtro decus afferat, tum etiam mea. Nam cum ego cogito, me iſtic præſtantiſſimum Muretum habere, cuius mira humanitate effectum ſit, vt ei ſim tam familiaris, quàm optare mihi vix licuiſſet, cuiuſque ſtudia in me ſingularia extent, ita, mihi crede, hac cogitatione oblector, vt in ea omnes curas moleſtiaſque deponam: Hoc vero, vt plerique intelligant magna, me tecum amicitia coniunctum eſſe, diligenter certe curabo. Quid enim hoc officio vſu uenire mihi poterit iucundius atque glorioſius? At cum Dei opt. max. benignitate à tali viro*

gratiam

gratiam inierim, cuius amicitiam multi summi viri appetunt; Est quod eundem orare atque obsecrare non desistam, vt licet in te satis constantiæ in colenda amicitia hactenus esse perspexerim, in officio tamen ipse, atque hac optima sententia te perpetuo retinere velit, quo ad felicitatem, quam mihi videor ex hac coniunctione nostra esse adeptus, quotidie magis accedat. Ego quidem mea stabili erga te voluntate operam nauabo, vt tuum erga me amorem indies magis prouocem, omnemque meam cogitationem industriamque in eo figam atque locabo, vt me dignum præstem, quem tuo studio, ac patrocinio semper foueas. Vale, atque Alphonsum Ianinellum meo nomine saluere iube.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PAVLLO SAC. SVO.

NEQVE te vno amabilius quicquam, aut officii plenius, neq. litteris tuis festiuius, omniq. suauitate conditius fieri potest. Quæ si quàm lepide, ac polite loquuntur, tam etiam vera de me prædicarent, magna caussa esset, cur & ego mihi gauderem, & tu tibi de amicitia nostra gratulareris. Nunc ea res me male habet, quòd cum in meum (vt dicitur) sinum inspicio, meque ac mea omnia diligenter excutio, nihil propemodum tale reperio, qualia, mihi tu innumerabilia

affingis,

affingis, vt mihi tale quiddam vsuueniat, quale histrionibus, qui dum in scæna Agamemnonem agunt, aut Atreum, concipiunt spiritus quosdam regios; post vbi absoluta fabula, ad vestitum suum, & ad se ipsos redeunt, agnoscant necesse est ficta fuisse illa omnia, & alienæ oblectationis caussa ad breue tempus suscepta: se vero homines tenues, & non admodum magni pretij artifices esse. Sic ego quandiu tuas litteras lego, & à te tanquam a Chorago aliquo impositam mihi personam sustineo, placeo mihi, fatebor enim quod verum est, & videor esse aliquis: post vbi ille quasi ventus resedit, agnitum errorem meum tacitus rideo, meque tanquam ad solitum cultum, ita ad vsitatam illam & perpetuam meam de me opinionem refero. Sed hæc aut in aliud tempus reseruemus, aut quod satius est, in perpetuum omittamus. Ego te Sacrate pro eo, ac tua singularis virtus & doctrina, & voluntas erga me multis testata officijs postulat, & amo & magnifacio, neque id facere desinam, donec tu is qui es, esse desieris, quod exploratum habeo nunquam fore. Ardeo autem mirifica quadam cupiditate, si qua id ratione a me perfici potest, vt etiam posteris huius coniunctionis nostrę memoria prodatur, amicosque vixisse nos, non æquales modo nostri, sed futura etiam secula intelligant. Eius rei gratia constitueram repertas à

me

me in Gallia, neque vsque in hunc diem a quoquã diuulgatas Victorini veteris non Rhetoris modo, sed Philosophi quoque ac Theologi lucubrationes in publicum emittere; cumque in eis emendandis non paruum laborem sustulissem, ad te potißimum mittere, & tibi quasi dicare quicquid in eis mea industria effectum esset, iamq. id fecissem, nisi me quiddam, quod aliquando intelliges, retardasset. Tu interea mi Sacrate perges amare me, vt facis, tibique certo persuadebis te a me, merito tuo, mirabiliter amari. Salutabo tuo nomine Ianinellum, cum primum eum videro. Vale. V. id. Sext. M D LXIII. *Romæ.*

M. ANTONIO MVRETO.

Romam.

S I *de tui animi constantia in tuenda amicitia Murete optime non nihil dubitarem, de immutata quoque tua erga me voluntate valde suspicarer, præsertim si mei diuturni silentij caussa tibi haud nota esset; Verum integerrimo viro ac iurisconsulto optimo Francisco Martellio per litteras mandaui, vt meis tibi verbis hæc referre vellet, multis me negotijs impeditum, nec non aduersa matris meæ*

valetudine

valetudine valde affectum, non tui obliuione lit teras ad te dare intermisisse, nisi temeritatis abs te condemnari uelim, quod cum ego tuam amicitiam magnopere expetiuerim, ac me tuæ benignitati totum ascribere fuerim professus, nulli autem merito meo, quòd me in amicitiam facile, ac libenter recepisses, me mea culpa talis, ac tāti viri familiaritate carere nunc paterer, eiusque gratiam effunderem; Cumq́ is ad me rescripsisset, se semel officio amici functum, omnia tibi exposuisse, suis, mihi crede, litteris ita me recreauit, vt ex animo tuo ne effluerem amplius, ferè sine timore esse cæperim. Ac persuadeas tibi velim, postquam de matris salute sperare, de qua aliquando desperaui, eaque in spe omnes penè curas molestiasque deponere cæpi, nihil mihi fuisse antiquius, quàm vt grauissimis, atque elegantissimis litteris tuis responderem, quas eo in loco collocaram, ut illæ in conspectu mihi semper essent, quotidieq́ue de meo me officio admonerent: Nam nullum me diem ferè prætermisisse, quin eas legerem, si tibi affirmem, uix fortassè credas: Et tamen vere dicam, in asidua litterarum tuarum lectione ita conquiescebam, vt dolorem meum valde lenirem. Quid enim suauius, quid iis dulcius in meis maximis molestiis accidere mihi poterat? Quas scito a me summa diligentia seruatum iri, quò perpetuum tui erga me amoris monumentum extet, posteriq́ue intelli-

gant

gant me cum præclarisſimo uiro M. Antonio Mureto, a quo & diligi ſumma eſſet felicitas, maxima fuiſſe neceſſitudine coniunctum. Tu quoque ſi perfeceris, ut promiſſum illud tuum appareat, de quo in litteris tuis ad me ſcribis (nihil enim non conſideratum ex ore tuo exire exiſtimandum eſt) eum quem tuæ excellenti uirtuti penitus deditum eſſe noſti, perpetuò tibi deuinxeris. Quod reliquum eſt, ex litteris Lælii Gauardi optime ſpei adoleſcentis, qui cum Paullo Manutio noſtro viro præſtantiſſimo aliquot menſes fuit, cognoui te Ariſtotelis Ethica publice legere maxima atque celeberrima auditorum frequentia, tuamque omnes dicendi vim, & orationis elegantiam demirari. Quod & ſi mihi minime nouum accidit, quippe qui tuos neruos iam mihi videar perſpexiſſe, miro tamen modo gratum extitit: Itaque animum tuum vehementer probaui, cum cæteros ſuauitatis ingenii tui atque doctrinæ ſtatuiſti participes facere; Cœpique meæ fortunæ ſubiraſci, qui non iſtic adſim, vbi tua grauiſſima atque ornatiſſima verba excipere, reconditosque tuos ſenſus tenere poſſim. Ita enim ſum illo nuncio commotus, itaque tui deſiderio exarſi, vt ſi vnquam me domeſticis curis planè exoluero, ad te ſtatim aduolaturus ſim. Interea me amabis, ac ſi quid adhuc in te de mea ſumma erga te obſeruantia falſæ opinionis reſidet, id totum mea cauſſa

depones.

depones. Vale Murete præstantißime, quem Deus opt. max. pro sua benignitate tueatur. Pridie Kal: Ianuarij M D LXIII.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PAVLLO SACRATO SVO.

E' *tuo tam diuturno silentio suspicatus eram te Ferraria abesse, ideoque ipse quoque intermiseram scribere; donec mihi Martellius primum, Deinde Lælius Gauardus eleganti, ut visum est, ingenio adolescens, salutem tuis verbis nunciarunt: Quæ fuit illa quidem mihi pro eo ac debuit, gratißima: Sed è sermone Martellij eam cepi molestiam non sanè mediocrem, quòd ex eo de molestijs, quibus tu interea conflictatus es, & de matris tuæ lectißimæ, & te tali filio dignißimæ mulieris infirmitate cognoui. Itaque cogitabam primo quoque tempore ad te exarare aliquid litterarum, quò & purgarem me, qui tandiu nihil scripsissem, & minuerem quantum id quidem in me esset, ægritudinem tuam. Sed dum diem ex die duco, homo cum cæteris in rebus non admodum industrius, tum ad scribendum pigerrimus (non modo enim nosse sua vitia bellum est, verum etiam fateri) tu, quo nemo vsquam in omni genere humanior aut officiosior est, occupasti, missis ad me suauißimis & reliquarum tuarum simillimis litteris: Ad quas ego quia*

distractus

distractus alijs curis tàm copiose quàm vellem, respondere non possum, strictim saltem singula eorum capita attingam. Primum igitur a te, quantum me amas, tantum peto atque contendo, vt omnia potius, quæ negantur fieri posse, euentura existimes, quàm vt quicquam de meo in te amore, aut (vt verius dicam) de mea tuis virtutibus & iucundissimis in me officijs debita obseruantia detrahatur. Gratulor tibi de recuperata matris valetudine, cui etiam ipsi à me salutem dicas, eiqúe meo nomine gratuleris velim; puto eam quanquam semel tantum à me visam, facile tamenredituram in memoriã mei. Quod ad te scripsit Lælius, magnam quotidie nõ adolescentum modo, sed omnium ætatum atq. ordinũ multitudinem ad me audiendũ ventitare, sanè verissimũ est, idqúe, ut verum fatear, ipsi mihi permirum uideri solet. Nam et Romæ rarum id est, et ego in me nihil sentio, quo tanta hominũ studia excitentur. Sed quando sunt, qui aliter sentiant, intẽdo equidẽ oẽs ingenij neruos ad conseruandã eã, quæ de me excitata est, opinionẽ: Sed duratura ea nec ne sit, θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. De libro Victorini, quẽ me tibi, vt nunc loquimur, dicaturum pollicitus sum, noli dubitare, nunquam omnino amittam eum è manibus, nisi addito luculento aliquo testimonio amicitię nostræ. Interea mitto ad te exemplum oratiunculæ, quam hic habui pridie eius diei, quo cæpi

Aristotelis Ethica interpretari. Vereor omnino vt satis emendate descriptũ sit; Nam quod vnum mea manu scriptum habebam, id Callipides ille, de quo etiam prioribus litteris aliquid scripsi, duos iam menses apud se habuit, neque adhuc extorquere possum. Sed tanto mea melior futura conditio est: tu enim, si qua a me ipso peccata erunt, ea illi qui descripsit, adscribes. Mi Sacrate optime & amicissime etiam atque etiam vale. Romæ XVIII. *Kal. Februarij.* MDLXIV.

M. ANTONIO MVRETO
I. C. S. D.

EGO *Murete optime æstiuos hosce menses litteras ad te dare intermisi, quòd ab æstu val de iactarer, nec commode libros euoluere possem, tum etiam domesticis curis, quæ eo tempore maxime a studijs animum auocant, vehementer essem distentus; non enim existimare debes, me amicitiæ tuæ, quam vt mihi conciliarem, diuino quodam munere contigisse semper putaui, fuisse oblitum, nec humanitatis tuæ eximiæ, quam in excipiendo me comiter & peramanter crebro sum expertus. Itaque cum vererer ne mihi ipsi deessem, Lælio Gauardo, quem ego iuuenem propter eius suauissimos mores mirifice diligo, mandata dedi, vt quotiescunque ad te proficisceretur*

ficisceretur, meo te nomine salutaret, meq. tibi de mea taciturnitate excusaret. Quæ se confecisse, ac singularia mea in te studia gratissima tibi extitisse mihi significauit. Quo ipsius facto tunc ita recreabar, vt in cogitatione officij mei redderer etiam negligentior. Venit tandem tempus quo tẽpore ad mea me studia referre licuit: cum primum igitur ad scribendum me contuli, quòd iam noctes me adiuuarent, primam lucubrationem meam ad te misi, quòd ego te vnum pluris faciam, quàm cæteros simul omnes, & admirer. Cuius meæ erga te voluntatis coniecturam ex eo facere potes, quòd cum tua in me studia in memoriã reuoco, teque honoris gratia nominare volo, nomino autem ferè quotidie, ita afficior, vt loco summæ felicitatis esse ducam, quòd me tibi intimum esse volueris. Tu quoque, si quid in animo tuo opinionis de mea in scribendo negligentia forte insedit, vt protinus eijcias mea caussa, nec pristinam tuam humanitatem mihi claudas, te etiam atque etiam rogo. Quod te facturum cùm suauissima natura tua, tùm maxima constantia mihi pollicetur. Ego quo ad viuam, incredibilem tibi amorem ac obseruantiam, nec non omnia officia, quæ a deditissimo tibi expectari possunt, semper debebo. Vale doctissime Murete. Prid. id. Octobr.

MDLXIIII.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO SACRATO SVO.

PVTO *mirum tibi videri, quòd tandiu nihil ad te scripserim, præsertim prouocatus a te amantißime et officiosßime scriptis litteris, quas ad me iampridem dedisti, spero tamen te facile ignoscere occupationibus meis, neque propterea dubitare de amore, atque obseruantia erga te mea, quæ, mihi crede, tanta est, vt accedere nihil possit. Cuius rei cum alios tibi multos testes, si opus sit, laudare possum, tum vel in primis Lælium nostrum, adolescentem optimum & suauissimum, qui quoties me videt, videt autem ferè quotidie, & multa mihi auditu iucundißima de tua singulari virtute, atque humanitate commemorat, & audit me vicissim de te ea, quæ debeo & quæ sentio, prædicantem. Sed mitto hæc: Neque enim dubitare potes, quin à me mirifice ac singulariter ameris, nisi me ingratum atque inhumanum putas; tam male autem te de me sentire non arbitror. Interpretatus sum latinè his diebus quintum Ethicorum Aristotelis. Eius interpretationis mitto ad te exemplaria tria, vnum quod tibi habeas, quodque interdum intuens de me cogites. Alterum quod meo nomine des Francisco, quem ego & valde amo, & valde me ab eo amari cupio: Tertium,*

quod, cum tibi commodum erit, mittas ad clarissimum & eruditissimum virum Episcopum Carpentoractensem; puto enim pro eo amore in me, quem mihi cum sæpe alias, tum proxime, cum hinc abiturus esset, ostendit, id munusculum ipsi ingratum non fore. Scribendum mihi est ad multos, & iam noctescit. Ama me Sacrate mi vir eruditissime, & quod ego multo pluris facio, optime & integerrime. Ama me & Vale. Romæ ad VI. *id. Martias.* MDLXV.

IOSEPHO FASINARDO

S. P. D.

Regium.

ACCEPI *a te Fasinarde suauißime tres Epistolas amoris atque officij plenißimas, quibus cum ego nunquam responderim, in eam opinionem venisti; vt tui omnino sim oblitus; quin etiam in tuis proximis litteris ita argumentaris, cum redditæ tibi nullæ sint a Sacrato litteræ, te statim adduci, vt ex eius animo effluxisse credas. O mi Fasinarde quis te dialecticam docuit? an si litteras ad te non dedi, consequens est, vt tui memoriam non teneam? cur aut infirma esse me valetudine, aut, quod certe verum est, multis ac molestis occupationibus impeditum fuisse, vt meo officio satisfacere non potuerim, in mentem tibi*

non venit cogitare? Μῶμος *te pridem iniuria accusauit, quòd me ante non reuiseris, quàm hinc abires; noui enim peregrinantium morem, neque me latet sæpe multa illis euenire, quæ ab officio animum ad alia traducant, quippe qui plurimos ego annos vagatus sim: sed si nunc te reprehenderet, quòd me falsò insimulasses, iure quidem id faceret: Nam quid a me alienius excogitari potest, quàm vt Fasinardi memoriam obliuione deleuerim, qui in visceribus ita inhæret, vt diu noctuque eum intuear? Quod cum tu optime perspicias, & te errare sentias, confugis ad hoc, vt te contemni putes. At quis hoc ferret præter me? Ego ne eruditissimum Fasinardum asperner, cuius amicitiam tanti facio, vt tum denique mihi aliquid esse videar, cum ab eo me amari sentio? certe si te æquum mihi præberes, næ tale de me iudiciũ haud faceres, sed dubitares, si vitæ meæ ratio atque institutum non postularet, vt ad ignoscendum essem propensus, ne iniuriam abs te mihi illatam haud inultam sinerem. Verum cum tu te fateare naturam mihi dedisse, vt aliquid humanitatis haberem, petasque vt ea erga te vti velim, hoc te a me impetrare facile patior, ne ista de me opinio te prorsus fallat. Caue tamen ne posthac de me male suspicere, alioquin omné me exuisse humanitatem reipsa experiere. Sed satis ac fortasse nimium iocati sumus.*

mus. Vt nunc ſerio tecum agam mi Ioſephe, ſcito te cariorem propter mores tuos ſuauiſſimos me vnquã habiturum eſſe neminem, meque omnibus officijs curaturum, ſi quando ſe tibi occaſio obtulerit, vt mea opera vti velis, omnia vt offendas à me paratiſsima, atque intelligas me a te quoque diligi, mihi vehementer gratum eſſe. Præterea exploratum habeas velim, omne tempus, quod mihi à negotijs meis plurimis dabitur, in ſalutandis amicis a me ita conſumptum iri, vt tu quoque diligentiam in ſcribendo meam nunquam ſis deſideraturus. Vale. VIII.*id.Ianuarij.* MDLXIV.

Eidem Regium.

MIROR *mi Faſinarde cur abs te tandiu nihil litterarum; Iandudum enim tuis reſpondi, nec vereor ne non meæ tibi redditæ fuerint; Procurator enim Illuſtriſſimi Alphonſi Ateſtini ſæpe mihi dixit ſe tabellario fideli illas ad te perferendas dediſſe. Itaque dubitare cœpi, ne meis litteris omnem tibi ſcribendi* παῤῥησίαν *eripuerim. Non agam tuo more Ioſephe, vt te mei oblitum ſtatim credam, Nam hoc de te ne cogitare quidem, nedum ſuſpicari mihi venit in mentem. Quin in hanc adducor opinionem, vt Nizolium conſulas; memini enim te iampridem ad me ſcripſiſſe cum eo ſæpe ſolere eſſe.*

Aut volumen fortasse conficias, aut certe aliquid huiusmodi moliare, quo me ita imparatum aggrediaris, vt me defendere ac tueri nequeam. Quod cum à me præcautum atque prouisum sit, haud opinantem me quidem, credo, non offendes. Te autem aduersa valetudine impeditum litteras ad me mittere non potuisse, tantum abest, vt ego vaticinari velim, ne apud me quidem recte futurum, si tu non valeres, cum præsertim tanta beneuolentia cum Iosepho coniunctus sim, vt quicquid mali atque incommodi euenire ipsi poßit, idem quoque mihi valde acerbum futurum sit. Quare cum primum poteris, de tui silentij caussa ad me scribes; si tamen eam me scire æquum censueris: Hac enim molestia, quam ex desiderio litterarum tuarum, ac earundem intermissione non mediocrem capio, me certe leuabis, & si nuncium mihi iucundum attuleris, magnopere recreabis. Vale mi suauissime Iosephe.

VINCENTIO FANTINO
S. P. D.
Pisas.

HERI *litteras tuas accepi Vincenti humanißime, suaues illas quidem, sed quæ ob earum elegantiam admirationem mihi mouerint; eæ enim cum verbis non vulgaribus, tum sententijs grauißimis refertæ erant. Itaq. licet existimarem*

rem omnia ab optimo atque eximio ingenio tuo summa expectari posse, meam tamen de te, mihi crede, opinionem vicerunt. Praterea ita insignes erãt amoris notis, ut me abs te vehementer amari felicitatis loco ducam. Excusatio autem tua, q ad me litteras antea non dederis, necessaria nõ fuit, cũ.n. vt tu docte grauiterq. scribis, oĩa in me officia, quæ ab amicißimo homine proficisci poterant, præsens contuleris, quin eodem erga me animo futurus esses absens, nulla dubitandi caussa erat: Infitias tamen ire nequeo, si huiusmodi litteras amoris atq. studij plenißimas iandudũ accepißẽ, quin illę piucundæ mihi futuræ fuerint, cum hæ ita mihi gratæ extiterint, præsertim q me nec opinantẽ offenderunt, vt verbis hoc tibi explicare nõ poßim. Quare, si me amas, vt facis, suauitate epistolarum tuarum, quam modo degustaui, me diutius carere non patieris. Et quanuis in ea sis vrbe, quæ copia virorũ doctißimorũ maxime floreat, atq. in præstãtißimis philosophiæ studijs, quę hominũ mores atq. ĩgenia excolit, uerseris incolumis ac lætus, qđ intelligere mihi optatißimũ fuit, tamen si ea interdũ studia tantisper intermiseris, dum me de statu tuo certiorem facias, non exiguã mihi beneuolentiæ erga me tuæ significationem dederis. Ego quoque omnibus in te officijs profectò efficiam, vt à me plurimi fieri perspicias. Quòd scribis omnia decreta Concilij Tridentini à summo Pontifice confirmata fuisse,

ta fuisse, gaudeo equidem si res optimum sint exitum habituræ. Sed vereor ne magis optandum sit, vt in antiquum statum restituantur, quam sperandum. Collegas nostros omnes tuo nomine salutaui, qui eandem salutem tibi vt suis verbis adscriberem, mihi mandarunt. Vale Vincenti optime, meque amare perge. Ferrariæ XVII. *Kal. April.* MDLXIIII.

VIDO PANCIROLO. S. P. D. Regium.

PVTO *fore vt mirere, cur has ad te litteras dederim, præsertim cum ea inter nos amicitia iuncti non simus, quæ hanc litterarum missionem desideret. Sed scito me huius officij caussas complures habuisse. Nam cum ego Ioanni Baptistæ Spinellio mandassem sororis filio, mihi admodum grato, vt te meo nomine salutaret (te enim Regij esse audieram) tibique significaret te propter excellentem virtutem tuam mirifice a me diligi, ex quo tempore Patauij mihi cognitus es, atque obseruari; Ille post reditum suum ad me, narrauit mihi primum, quàm benigne atq. humaniter eum tractasses, nullumq. prætermisisses indicium amoris erga se tui; deinde quàm honorificam de me mentionem habuisses, ac me laudibus ornasses. Quæ duæ res ita me delectarunt, vt dum eas mecum perpenderem,*

rem,

rem, ad amorem tui inflammarer. Itaque te certiorem facere volui, vt intelligas me de hac tua propensa erga me voluntate maximas tibi gratias agere, mihiq́ue gaudere, quòd a tali tantoq́ue viro diligar; quid enim honorificum magis mihi vsu venire potest, quàm a summis & tui similibus viris mei memoriam retineri, qui ab existimatione & omni virtutum genere valde me inopem agnosco? Quare non committam, mihi crede, vt me tua erga me beneuolentia indignum esse iudices; Quin etiam omnibus te studijs colam, & arctiori me vinculo amicitiæ tecum coniungere conabor, vt tibi indicem, quacunque ratione possum, quantopere in mente tua insidere cupiam. Tu quoque si eo in me animo perges esse quo cæpisti, non dubito quin vterque nostrum hac coniunctione nostra posthac summa valde lætetur. Vale Panzirole doctissime, ac persuade tibi Spinellium plurimum tuæ virtuti deditum esse, qui etiam multam tibi salutem adscribit. Ferrariæ VIII. *id. Nouemb.* MDLXIIII.

M. ANTONIO MARTELLIO. Romam.

GRATVLOR *tibi Marce Antoni, quòd in ea es vrbe, cuius te mirum semper desiderium tenuit, vereq́ue gratulor, quòd optatis tuis for-*

tuna

tuna tandem responderit; At caue ne, aspectu vrbis istius cum te ita oblectes, omnẽ hinc amorem penitus abijcias; Quid.n. a praeclaro ingenio tuo, optimaque indole, suauißimisque praeterea moribus tuis esset alienius? Nec eò dico, quò te de officio tuo admonere velim; habes enim istic Patruum tuum summum ac prudentißimum virum, cuius consilio & sapientissimis praeceptis omnia moderari optime possis. Sed vereor ne ex animo tuo effluam; mihi enim iandiu constat, multa & praeclara istic esse, quae mentem & cogitationem tuam a nobis auocare, & ad maiora animo amplectenda traducere poßint. Hac ego opinione adductus his te litteris excitare volui, ne te forte aliqua mei caperet obliuio: Nam quem ego delegi, vt me quotidie magis in gratia patrui sui ponat, is si rerum vrbanarum illecebris delinitus, nostras omnino non curaret, male profectò mecum agetur. Verum ne in cogitationem quidem cadere potest, vt tu liberaliter educatus, & bonis artibus ac disciplinis institutus, eorum memoriam ex animo tuo delere poßis, a quibus te vehementer amari perspexeris; è quorum numero cum ego potißimum is sim, teque tantopere diligam, vt nemini primas concedam, iure par mihi a te, nisi humanitatis expers sis, voluntas reddi debet. Quare vt in tuto me collocem, saepe te litteris lacessam, quibus, quin respondeas,

recusare

recusare certe non poteris, tibique iucundas amoris erga te mei recordationes dabo. Nicolao nostro etiam gratulabere meo nomine, quòd ille istius demum vrbis compos factus sit, cuius visendæ summa sæpe cupiditate arsit, eũq. meis verbis saluere iubebis. Vale.

NAVAGERIO
CARDINALI.

ANTEA quidem gaudebam te in amplissimum Cardinalium collegium cooptatum fuisse; Tanta enim erat de tua eximia atque excelsa virtute omnium opinio, vt te ad ipsam dignitatem honestandam decus atq. splendorem adiuncturum nemo dubitaret; sicuti ex administrata optime abs te postea in Concilio Tridentino repub. Christiana perspici potuit. Vt vero te Veronæ Episcopum creatum esse audiui, non modo caussa tua vehementer sum lætatus, quòd sapientißimo summi Pontificis iudicio ad dignitatem tuam fortunæ acceßio facta fuerit, verum ẽt mea; quodam.n.me vinculo tecũ astringi post hac sentiebam, quòd salus ac fortuna mea in tua manu ac potestate sita et posita esset. Itaq. vt tibi ex animo gratularer, multa me quidẽ hortabãtur, primũ tua spectata, & nobilitata virtus, deĩde familiaritas, quę Iacobo Sadoleto cũ familia tuã maxima interceßit; Nosti.n. quã Auunculus

culus meus necessitudine cum Andrea Nauagerio affini tuo coniunctus esset. Denique singularis humanitas atq. eximia benignitas tua, quæ mihi summam meam in te voluntatem ac obseruantiam tibi gratam fore pollicebantur. Sed meus me pudor detinuit, ne meo, vt par erat, officio satisfacerem: Veniebat enim mihi in mentem cùm tua auctoritas atq. amplitudo, tùm mea tenuitas atque animi imbecillitas, quæ me maxime a scribendo deterrerent, ac omnẽ mihi παῤῥησίαν *eriperent. Intelligebam prȩterea te a Procuratoribus nostris, Romæ cum adhuc esses, de antiquitate pensionis nostrȩ, & quemadmodum ipsa Iacobus Sadoletus, nec non facultate in fratrum sororumve filios illam transferendi a Clemẽte* VII.*donatus esset, cum ab eodem Veronensis Ecclesia in Io. Mattheum collata tunc fuisset, optime ac diligenter fuisse edoctum. Quibus rationibus negligentior effectus, officia omnia, quæ tuæ præstantissimæ virtuti atque amplissimæ dignitati à me magnopere debebantur, omnino prætermisi; Sed cum amici nunc istic mei, quibus mandaui, vt a procuratoribus tuis pensionem exigant, animum mihi addiderint, atque adeo stimulos admonuerint vt ad te scribam, fore, vt tu pro tua incredibili benignitate in fidem me alioqui sorte tibi coniunctum & clientelam tuam facile recipias, ego eorum consilijs & monitis adductus, &*

interim

interim de tua amplitudine non cogitans, suauitatem vero humanitatis ac mansuetudinis tuæ ante oculos mihi proponens, his te litteris salutandum duxi, ex quibus cognoscas me miro desiderio affici, vt me tecum gratiam inire patiare, cum & inferiores, & humiliores beneuolentia amoreque fouere, humanitatis sit maxime proprium. Quam si nulla res alia, at certe studiorum similitudo valde, vt spero, mihi conciliatura est; In ijs enim optimarum artium studijs versor, in quibus tu iandiu ita excellis, vt illa tibi non minima ex parte aditum ad istam dignitatem patefecisse videantur: Ad quæ iuuanda si fueris, vt tua dignitas postulat, propensus atque paratus, tuisque mandaueris, vt procuratores meos expediant, in quo tranquillitas animi mei ac studiorum meorum neruus continetur, non solum qui te obseruet & colat, tuasq. præstantissimas virtutes admiretur magis quàm ego, es habiturus neminem, sed magno me quoque beneficio deuincies. Cuius memoriam perpetuo ita retinebo, vt huius facti tui, quòd in hominem gratissimum omnia tua studia contuleris, nullo vnquam tempore te pœniteat. Vale mi amplissime patrone, quem nobis Deus opt. max. diu seruet incolumem. Ferrariæ v. Kal. Decemb. MDLXIIII.

IOANNI MORONO
CARDINALI P. S.

QVOD diu optaram Patrone amplißime, vt te de facie nosse, ac diuinum conspectum tuum contemplari saltem mihi liceret, hoc tandem summa Dei benignitate sum consecutus. Nam cũ videndi amplitudinem tuã incredibili arderẽ desiderio, cuius antea celeberrimũ nomen colerem, statim vt oculos in te conieci, ita me refrigerauit ac recreauit grauis admodũ ac plenus dignitatis aspectus tuus, vt in vita mea nunquam tanta fuerim voluptate affectus, quantam nuper ex tui præsentis contemplatione cepi. Quòd si postridie, quàm te vix summa veneratione salutaui, hoc impetrassem, vt singularem tuam prudentiam, grauitatem, ac suauissimos doctißimosque sermones tuos degustare mihi fas fuisset, me in cœlo fuisse duxissem. Sed cum tot nobiles viri ad te confluerent, frequentiaque hominum aditus mihi ad te intercluderetur, & ego pudore quodam meo deterritus propè accedere non auderem, quòd simul vererer ne optimates aliqui me exturbarent, eo fructu, quem sanè maximum ex tuis sapientissimis consilijs me capturum fuisse sperabam, profectò inuitus, ac non sine summo dolore carui. Itaque quod præsens tecum agere non potui, vt tibi, qui

meus

meus esset in te animus, aperte dicerem atque demonstrarem, his litteris quas amplitudini tuæ reddidit Philippus frater meus, mihi ipsi satisfacere volui. Ex ijs enim liquidò perspicies, cum omnes ferè te in amplissimo dignitatis gradu locatum venerentur atque suspiciant, tamen qui te pluris faciat, colat, tibique magis addictus sit quàm ego, haud vnquam fore quenquam, Cuius meæ summæ in te obseruantiæ multas, & graues habeo caussas; Cum enim magna tibi cum Auunculo meo olim Iacobo Sadoleto coniunctio, ac familiaritas intercederet, & pro tua constantia animique firmitate mortuo præstare hoc officium tibi videretur, vt omnem amorem in eius propinquos transfunderes, (mittam nunc Paullum Sadoletum Carpentoracti Episcopum) non ne Philippum fratrem meum in fidem atque clientelam tuam primum recepisti, & in eorum numero esse voluisti apud te, qui tibi intimi sunt? Deinde Iacobum Iuris Consultum fratrem alium non ne tuo studio semper ornasti, atque in eo ipso quo versatur iure, ita ei consuluisti, ac prospexisti, vt se quam honestissime exercere posset? Denique tu hac iter faciens cum me nunquam vidisses, simul ac audisti Philippi fratrem esse, non ne benigne admodum me excepisti, ac licet, vt initio dixi, nullum ferè sermonem in temporis

 angustia

angustia tecum contulerim, quòd multos qui ad te accederent, velles tuæ miræ suauitatis & humanitatis esse participes, an mihi non obscura tui in me amoris signa non dedisti? Quare, mihi crede, quanuis vitam pro te profunderemus, tamen vt partem aliquam tuorum in nos meritorum omnino assequi possemus, vix cogitare, nedum sperare nobis liceret. Sed nihilominus operam dabimus, vt ingrati animi vitium penitus vitemus, ac tua in nos beneficia commemorare non cessabimus, vt re ipsa quidem nos gratos haud fore ob tenuitatem nostram cum certo sciamus, animo saltem, & incredibili nostra in te pietate ita respondeamus amori tuo, vt tuæ quoque liberalitatis nunquam nos esse oblituros facile credas. Quod reliquum est, supplex te oro atque obsecro, vt quos tibi tuendos ac fouendos tuo iudicio suscepisti, nos diligere atque amare pergas. Nam, vt pro fratribus etiam spondeam, nos ita deditos addictosque amplitudini tuæ habebis, vt tuæ susceptæ erga nos beneuolentiæ nunquam te pigeat. Vale amplissime patrone, quem vt Deus opt. max. seruare diu ac fortunare pro sua benignitate velit, orare non intermittimus. Ferrariæ. III. Kalend. Decemb. M D L X V.

AVGV-

AVGVSTINO VALERIO EPISCOPO Veronæ.

In *meo dolore, quem ex obitu amplissimi viri Auunculi tui summum sanè cepi, qui cum & litteris & incredibili erga eum obseruantia ita egeram, vt me in suam fidem & clientelam recipere, ac meis commodis consulere vellet, te, vt audiui, tanti ac nunquam satis laudati viri propinquum, Episcopum Veronæ creatum fuisse, vehementer lætatus sum; Tua enim eximia optimarum artium diuinarumque rerum scientia, mira item humanitas ac morum suauitas me adducunt primum, vt minime verear ne non ad honestandam istam dignitatem maxima sit facultas, nedum voluntas; Deinde vt tibi ex animo gratuler, quòd laborum, & vigiliarum tuarum vberrimum fructum feras; Quod quidem certe facio libenter, cùm tua propensa in me voluntate (vt ex Aloisii Morandi optimi atque amicissimi mihi viri litteris perspexi) tùm etiam liberalitate prouocatus. Is enim ad me scripsit te non obscura tuæ in me beneuolentiæ signa esse daturum, & in eo negotio, quod commune cum multis mihi tecum est, quem mihi præponas, habiturum esse neminem. De quo tibi quibus verbis gratias agam non re-*

perio, tantæ enim tuæ humanitati atque benignitati nulla mea par esse potest oratio. Illud igitur efficiam profectò, vt te a me mirum in modum obseruari & coli perspicias, neque committam, vt me gratum ac tuorum in me studiorum memorem esse desideres. Quin etiam si res mea familiaris patietur, vt me in viam dare possim, ad te accurram libenter, vt coràm meum iam tuæ summæ virtuti deditissimum animum aperiam. Interea te etiam atq. etiã rogo, vt me dignum statuas, quem in numero tuorum reponas habeasque; dabo enim operam, vt tui in me amoris nunquã te pœnitat, atq. in prædicatione tuarum præstantissimarum virtutum assidue versabor. Vale optime Antistes, quem Deus opt. max. pro sua summa benignitate fortunet seruetque diu incolumem. v I. id. Septem. M D L X V.

Eidem Veronam.

SCRIPSIT *ad me Aloisius Morandus meus vel potius noster, meam tibi epistolam valde gratam fuisse. Quem & si credo aliquid atque adeo multum addidisse & attulisse de suo, non tamen verba mihi dedisse pro nostra coniunctione existimare debeo. Itaque litteræ eius (vt ingenue fatear) mihi periucundæ fuerunt. Nam cum ego lucubrationem meam lectione*

tanti

tanti viri haud dignam fore semper iudicauerim, tu tamen tot ac tantis tuis in me studijs te aliter sentire ita declarasti, vt hæc tui erga me amoris non exigua significatio præter opinionem meam acciderit. In quo singularem tuam humanitatem non agnosco solum, sed mansuetudinē admiror, cum meas litteras exiliter scriptas tu laudibus & ornare & decorare studes. Quanquam sensus tuos omnes eam in partem interpretor, vt quos iam tuæ excellenti virtuti deditos esse nosti, eos ad amorem & cultum nominis tui quotidie magis accendere velis; Non enim ingenio sum ita hebeti, vt non perspiciam, cum te virum summa prudentia & sincero acrique iudicio præditum nihil fugiat, in dijudicandis scriptis meis te conniuere voluisse; Quibus ego rebus adductus has rursum litteras ad te misi, nec tibi in grauissimis studijs occupato obstrepere sum veritus, quæ munusculum illud tibi ab Aloisio nomine meo allatum prosequerentur. Quod etsi tuæ summæ dignitati haud par esse non nesciebam, id tamen meæ in te admodum propensæ voluntatis ac summæ obseruantiæ volui non mediocre argumentum esse ac signum. Quare si tu promptum animum meum boni consules, magnopere quidem lætabor; Sin tibi nimis audax visus fuero, qui personæ illius quam sustines, rationem non habuerim, in te

primum, qui me benignitate, ac ſuauitate tua inuitas, & allicis, deinde in Aloiſium, qui mihi auctor fuit, culpam omnem transferto. Equidem perſuadeas tibi velim omnibus me officijs, ac perpetuo quodam meo in te ſtudio curaturum, vt tua me beneuolentia tueri ac fouere non graueris. Vale Antiſtes optime. Ferrariæ. XV. *Kal. Decemb.* MDLXV.

MARCO ANTONIO MVRETO S. P. D. Romam.

ETSI *non cogitabam nunc ad te ſcribere Præſtantiſſime Murete, quod hoc tēpore religionis cauſſa in uiſenda, vt debeo, plebe mihi commiſſa, valde occupatus eſſem, ſed tuas ego litteras potius expectabam; Alexandro tamen Canalio mihi amiciſſimo collegę iſtuc proficiſcenti, qui non ſolum a me petiuit, ſed flagitauit etiam, vt meis litteris aditum ſibi ad amicitiam tuam aperirem, denegare non potui, quin has ad te darem. Scito igitur me hanc ſcribendi occaſionem libenter arripuiſſe, vt tibi ſignificarem me omnia moliri, vt tecum in gratia perpetuo ſim. Quanquam in hoc Lælij Gauardi officium certe ac diligentiam valde deſideraui, quo adiutore ſperabam fore, vt ad amorem erga me tuum quotidie potius aliquid accederet, quàm quicquam*

quam de eo detraheretur. Sed quid eum ab optimo instituto auocauerit, mihi planè conscius non sum. Canalio autem mandaui, vt ipse te meis verbis studiose salutaret, meaque tuarum præstantissimarum virtutum prædicationis optimus mihi apud te testis esset. Cuius suauissimos mores ac singularem modestiam cum degustaueris, non vereor, ne non eum amicitia tua dignum statuas. Præterea cum eundem optimis & litteris & artibus vehementer delectari compereris, quem etiam tibi, dum istic erit, sæpe discipulum fore spondeo, facile, opinor, illum insinuare se in consuetudinem tuam, tibiq. familiarissimum esse patieris. Quare quod tua singularis humanitas benignitasque postulat, vt tu tua sponte nedum a me rogatus facias, libenter Alexandrum in fidem & clientelam tuam recipies, putabisque quicquid in eum officij ac studij contuleris, illud vtriq. nostrũ ita gratum fore, vt pro eo ambo tibi plurimum debituri simus. Vale. Ferrariæ. VI. id. Martij. MDLXV.

ALEXANDRO CANALIO S. P. D.

Romam.

NVLLAS *antea litteras ad te dedi optime Canali, quòd quotidie te ipsum expectabam, teque nobis præstò fore arbitrabar. Sed vt cognoui ex Alexandro Boiardo collega nostro te obtinuisse, vt istic diutius esse possis, in ijsque versari studijs, quæ vitam maxime moresque excolunt, differre amplius nolui, quin his te litteris salutarem, ex quibus intelligeres tuum mihi consilium probari, vt potè quod ab optimo animo eximiaque prudentia profectum sit. Quamquam quid tua non probem, quem omnia & cogitasse sapienter, & strenue gessisse iampridem perspiciam? Unum hoc scito mihi valde molestum esse, quòd tuo iucundißimo conspectu suauissimaque consuetudine caream, cætera vero mihi iucunda accidere; Nam te in ea esse vrbe, ad quam omnes viri docti confluunt, mirum in modum lætor cum tua caussa, tum etiam mea: Non enim vereor ne non doctissimorum virorum amicitiam eà qua excellis, modestia morumque suauitate facile tibi concilies, ac me quoque in eorum gratia ponas, quos a me valde obseruari non nescis.*

ſcis. Ita enim mihi pollicetur amor erga me tuus, meaque item non medicris erga te beneuolentia requirit. Cura igitur, ſi me amas, vt in ſalutando meis verbis M. Antonio Mureto ſtudium tuum extet, quem quanti faciam noſti, quemq. vnum eſſe, qui ſplendore doctrinæ ſuæ totum orbem ſit maxime illuſtraturus, ſemper vt tute ſcis, iudicauerim. Octauium Agapitum virum doctißimum, quem ſemper colui, maximeque feci, ſed à quo ſenſi me minime amari, ſaluere iubeas velim meo nomine, ad quem litteras interdum miſiſſem, ſi eas ipſi gratas fore putaſſem. Quæ cum eo præſens communicabis. Hæc ego libenter attigi, vt tuas litteras allicerem, quæ ſi ad me perferentur et aliquid afferent noui, tam mihi gratæ erunt, quàm me a te diligi cupio. Vale. Ferrariæ. Pridie. id. ſextiles. MDLXV.

Eidem Romam.

REDDITAE *mihi fuerunt ab Antonio Mario Furlano litteræ tuę, quæ me dupliciter delectarunt; ſcribis. n. primum te ab amicis tuis inuitatum, ad conſpiciendum apparatiſſimos illos ludos acceßiſſe, quos amplißimus Cardinalis noſter Tibure non ſine magno illorũ quoq. ciuium ſumptu agendos celebrandosq. curarit, teq. ex eo ſpectaculo non mediocrem voluptatem cepiſſe; Deinde M. Antonio Mureto, qui tibi è quiri-*

nali

nali descendenti casu obuius fuerit, multam meo nomine dixisse salutem (quod quidem officium iampridem mihi debebas) eamque ipsi periucundam fuisse adscribis . Quæ omnia mihi grata fuere optime Canali, sed quod in tuis litteris fuit extremum, id imprimis intelligere mihi optatissimum extitit. Nam ego ne ludos pluris faciam , quàm præstantissimum illum Muretum , cui in omni virtutum genere neminem antepono, per paucos comparo? Equidem, mihi crede, operam dare non desino, quò aliqua sese mihi occasio offerat me istuc conferendi . Quam nactus ita auide arripiam , vt Romam certe aduolem, quò mihi vno tantum illius suauißimo congressu frui liceat : Vbi cum tu sis non sine magna animi tui lætitia, huc te ab Antistite nostro detrudi minime patere, præsertim si ab amplissimo Vitellocio , vt Boiardus noster mihi retulit, tuæ istic per aliquot menses veniam moræ impetraris . Ac non eò dico, quòd tuam suauissimam consuetudinem , nostrasque collocutiones mirum in modum non expetam, sed & istic me habere collegam optimum , eximiaque virtute præditum , qui & nouas inire amicitias , & veteres retinere optime calleat, multum mea interesse arbitror. Tu tamen quid expediat, & optimum factu sit, pro tua prudentia facile dijudicabis . Interea

perge

perge me amare quod facis, quando te a me plurimi fieri non ignoras. Atque communes amicos, Octauium Agapitum præsertim meis verbis saluta. Cura vt valeas. Prid. Kal. Nouemb. M D L X V.

EPISTO-

EPISTOLARVM PAVLLI SACRATI CANONICI FERRARIEN.

Liber II.

PAVLLVS SACRATVS M. ANTONIO MVRETO. S. P. D.

IAMDIV *nihil ad te litterarum dedi Murete præstantissime ea sanè de caussa, ne te in grauioribus studijs tuis, & in munere præsertim publice interpretandi impeditum magis impedirem, nec ante cogitaui ad te scribere, quàm Alexander Canalius collega meus optimus me in hanc mentem impulit, cuius aduentus mihi certe periucundus fuit: eius enim suauißimo congressu carebam, quò ferè quotidie propter præstantes ipsius virtutes libenter fruor. Nam mihi primum de tua eximia humanitate ac moribus suauissimis, de tua singulari doctrina, ac dicendi facultate multa*

narrauit

narrauit, nec non de maxima virorum doctorum frequentia, qui ad te audiendum quotidie confluerent: Quæ quidem mihi nec noua nec in opinata, quippe qui cognitam omnino ac ſpectatam haberem virtutem, ac omnium optimarum artium ſcientiam tuam, ſed gratiſsima acciderunt: Lætor enim mirum in modum illius meritis, quem ego ſemper admiratus ſum, ex quo tempore intueri ipſum mihi licuit, ſummos ab omnibus honores tribui. Addidit deinde non obſcura te ſigna illi amoris erga me tui cum aliàs ſæpe oſtendiſſe, tum diſcedenti diligenter mandaſſe, vt me tuo nomine ſalutaret, quo quidem officio dum Canalius ipſe fungeretur, mihi etiam vehementer gratulatus eſt, quòd tanto viro ita cordi ſim, vt ille mei memoriam retinere non ceſſet aliјs in rebus occupatus. Quod quanti mihi faciendum ſit, oratione certe aſſequi minime poſſum. Sed tamen cum ſumma efferar lætitia, quòd in gratia apud te ſim, non mihi arrogo vt merito meo valde abs te diligar, eſſem enim modeſtiæ oblitus; Totum vero eximiæ ac præſtanti naturæ tuæ tribuo, quæ te etiam adduxit, vt quas proxime ad Canalium litteras miſiſti, in iјs honorificam quoque mentionem de me faceres. Itaque cum me ſtudijs in dies maioribus ornes, nec gratiarum actioni locum relinquas, referendi autem non

modo

modo gratiam tibi, sed ne vix cogitandi quidem facultas mihi sit, Curabo equidem omni opera, studio, diligentia, assidua quoque tuorum in me officiorum commemoratione, vt omnes homines memorem me ac tibi magnopere gratum esse intelligant. Quòd si ad præclara tua in me merita hoc quoque accesserit, vt promissum exoluas, quo iampridem teneris, fateor me tibi ita deuinctum fore, vt nemini vnquam me plus debiturum esse profitear. Perge igitur me amare, quando totus tuus sum; Ego enim summa obseruantia amori tuo certe respondebo. Vale Murete ornatissime, quem præpotens Deus incolumem ac saluum diu seruet. Ferrariæ. VI. No. Quintilis. MDLXVI.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO SACRATO.

ETSI *serius ad te scribo quàm oportuerat, spero tamen te eius rei veniam mihi facile daturum, cum, quæ tam diuturni silentij caussa fuerit, cognoueris. Nolebã ad te litteras meas sine aliquo munusculo venire, ideoque expectabam, dum habuissem eam orationem, quæ, vt scis, mihi caussa fuerat huc citius quàm opinabar, reuertendi, vt eam ad te vnà cum litteris mitterem. Habui autem eam nudius tertius tanta omnium approbatione, quanta mihi nun-*

quam

quam contigerat. Neque tamen, quod tantopere cupiebam, possum adhuc eius te participem facere. Interdixit enim orator Regius, ne cuiquã homini eius aut aspiciendæ, aut describendæ potestatem facerem, antequam eam ipse misisset ad regem, explorassetque ab eo per litteras, placeret ne eam diuulgari. Expectandum igitur erit tibi ad aliquot dies. Sed cum primũ licebit, polliceor me nulli prius eam missurum quàm tibi: Postulat hoc amor erga me tuus, et illa tua & fratrum tuorum nullis meis officijs prouocata in me beneuolentia, quæ perpetuo obuersatur animo meo, & interdum quiescere me non sinit, quomodo insigne aliquid omnium vestrum caussa facere possim, cogitantem. Quòd si nihil aliud potero, certe tamen in aliqua parte scriptorum meorum (si qua est ea gloria) intexam aliquid, quod posteris testetur, mihi cum plurima vobis deberem, remunerandi facultatem non affuisse, ornandæ ac celebrandæ virtutis vestræ voluntatem non defuisse. Vale. Fratribus tuis, Canali, Lollio, peto à te vt meo nomine salutem dicas. Romæ. IIII. id. Octob. M D L X V I.

M. AN-

MARCO ANTONIO MVRETO. S. D.

Romam.

QVANTVM acceperim dolorem ex discessu hinc tuo Murete præstantißime, ex eo facile pro tua summa prudentia iudicare potes, quòd postea ita affectus fui, vt ne litteras quidem ad te dare potuerim. Sed, mihi crede, ita dolui, quòd è conspectu meo quasi fugiens euolasti, vt maiorem nulla ex re, quæ mihi vnquam acciderit, molestiam traxerim. Careo enim cum dulcißimæ consuetudinis tuæ fructu, quem maxima animi cum voluptate quotidie ferè degustabam, dum vix diem intermittebam, quin te conuenirem: tum suauissimo congressu, doctissimisque sermonibus tuis, quorum mira suauitate, cum mecum esse bis terue domi meæ vnà cum Iacobo fratre haud grauatus esses, ita detinebar, vt nisi nos diremisset tempus & hora, me abs te auelli minime passus fuissem. Ac vt nunc de tua multa humanitate ac moribus eximijs dicere mittam, quibus nunquam mea par erit oratio; quid dicam de summis tuis in me studijs, de tot ac tantis amoris & beneuolentiæ signis, quæ maxima mihi dedisti, vt me tibi vehementer gratum esse nemo non perspiceret? Quæ cum mihi veniunt in mentem, tunc

mirum

mirum in modum angor tantum ſolatium repente mihi ereptum fuiſſe. Sed tu, quòd accerrimo ingenio ac ſingulari iudicio tuo futura longe prouides, non mediocrem ſummo dolori meo medicinam adhibuiſti, cum ea ad Alexandrum Canalium ſcripſiſti, quæ hanc animi mei ægritudinem valde leuarunt; Oſtendis enim in litteris tuis meam ſummam erga te obſeruantiam magnopere tibi gratam extitiſſe, teq́ue nunquam mei memoriam depoſiturum, ſed ſemper in eorum, quos unice ac ſingulariter amas, numero habiturum eſſe affirmas: Quarum etiam humanitatem litterarum Canalius ipſe ſuaui ſermone ſuo ſubſecutus eſt; ita enim mecum & mirabiliter ſentit, & palàm prædicat, vt te admodum colere præſeferat. At reliquiæ doloris me exercent Murete optime; tuæ enim incredibilis comitatis conditæ magna grauitate non mediocre mihi deſiderium reliquiſti, impedire tamen non potuerunt, quin has ad te darem; Dum enim tecum colloquor, teq́ue cogitatione complector abſentem, omni mærore animi ferè mihi ſolutus videor. Quas tibi fore non ingratas, qualeſcunq. eæ ſint, ex hoc conijciam, ſi tu ad alia tot tua in me officia hoc quoque addideris, vt tuarum me litterarum ſuauitate oblectes; Quòd ſi impetraro, non ſolum omni me moleſtia liberabis, ſed tanto etiam gaudio afficies, vt me reuixiſſe pu-

tem. Vale ætatis nostræ decus. Ferrariæ. idib. Octob. M D L X V I.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO SACRATO amico eximio ac singulari.

AT *ita mihi omnia quæ volo in vita contingant Sacrate optime & humanißime, vt ego simul atque liberatus sum ea cura orationis habendæ ad Pontificem, quæ me tam multos dies occupatum districtumque tenuerat, litteras ad te dedi, quibus & caussas afferebam illius diuturni silentij mei, & cur eius orationis exemplum, cum maxime cuperem, tamen ad te mittere adhuc non possem, aperiebam. Nunc ad alia. Ego mi Sacrate, nisi te & fratres tuos homines humanitate, comitate, omni denique virtute tibi geminos, totamque vno verbo domum vestram non amem modo, sed colam etiam & obseruem, & ingratum me & hominis nomine indignum esse fatear: Ex quo enim me ad amicitiam tuam applicui, ita mihi vestra omnia patuerunt, vt planè perspicerem, cum inter vos, vt & fratres & vt tales fratres decet, amicissimi & coniunctißimi sitis, vix tamen esse quenquã ex vobis alteri, quàm me omnibus, cariorẽ.*

Idque eò maius mihi atq. admirabilius videtur, quòd nullo meo in vos merito prouocati, tanta me beneuolentia complexi estis, vt planè cognorim verum esse, quod a sapientissimis hominibus dictum acceperam, vt quisque ipse amabilissimus sit, ita ad alios amandos promptissimum ac propensissimum esse; Nam quòd tu caussam amoris erga me tui solitus es conferre in eruditionem scilicet meam, & alia quædam magna ac præclara bona, quibus tibi videor excellere: Vtinam quidem ita esset, vt prædicas. Sed quò me diligentius excutio, eò magis intelligo omnia in me aut mediocria esse, aut etiam infra mediocritatem; nihil eximium aut singulare, nihil quo non vnus aliquis ex multis me aut adæquet aut vincat. Itaque indulgeas licet amori tuo, & ijs me laudibus immerentem oneres, quas ego in te referre multo iustius ac verius possem: Nunquam efficies vt non ego tuum in me studium tuæ tantum humanitati acceptum feram. Sed his quidem rebus iam modus sit, aut potius perpetuum inter nos de eis silentium. Peto à te vt me hic aliquid tua caussa facere iubeas, quo testari possim, quantum tua caussa cupiam. Mihi crede, enitar, & vt spero, perficiam, vt cum ad æquanda tua in me merita facultatem mihi deesse omnes videant, voluntatem deesse nemo arbitretur. Fratribus tuis, Alexandro Canalio, Alberto Lol-

lio, cæterisque amicis communibus peto vt meo nomine salutem dicas. Vale XII. *Kal. Nouemb. Ex Vrbe*. MDLXV.

PAVLLVS SACRATVS FRANCISCO MORANDO.

S. P. D.

Veronam.

POSTEAQVAM *istinc discessi Morande doctissime, multum ac diu cogitare non destiti, qua nã potissimum ratione efficerem, vt ab amicis nostris quam gratissimus erga te ac nobiles clarosque fratres tuos, & patrem tuum grauissimum virum cognoscerer. Tanta enim tua ac eorum omnium fuit ergá me amoris significatio, tanta in me accipiendo humanitas ac liberalitas, vt omnem cogitationem meam vicerit magnificentia vestra. Si hoc litterarum genere vterer, quæ mea par esse poterat oratio studijs vestris, quæ gratiarum actionem minime desiderant? Si vero reipsa gratus vobis esse vellem, non opibus fortunisque adeo valebam, vt vobiscum contendere mihi liceret. Itaque & si reliqua videbatur esse deliberatio, vt perpetuam saltem vobis gratiam haberem, ac vos in me officiosissimos & in colenda amicitia constantes assidue prædicarem, nòn tamen mihi ipsi satisfaciebam. His ego cogitationibus diu detentus*

in hanc

in hanc tandem ſententiam veni, vt ad tuam humanitatem mihi confugiendum eſſe cenſerem. Quæ cum in te ſingularis ſit, in ſpem magnam me adducebat, qualecunque meum grati animi erga te tuosque omnes indicium tibi iucundum atque acceptum fore. In qua vt perſeuerem ſententia Morande humaniſſime, fecerunt litteræ tuæ amoris atque ſtudij non mediocris pleniſſimæ, quas nuper attulit mihi Franciſcus Gandinus noſter: In ijs.n. vel maxime elucet animi tui magnitudo, cum mecum perinde agis ac ſi accepiſſes beneficium, & non dediſſes. Itaque cum me abs te omnibus officijs ſuperari fatear, quid mihi reliqui eſt, niſi vt virtutes tuas admirer, ac grata memoria proſequar? quod quidem ſedulo faciam, mihi crede, vt omnes intelligant, me tibi cum alia ratione non poſſim, amore certe incredibili ac perpetua quadam mea erga te voluntate ita reſpondere, vt memorem ſaltem animum præſtare non deſinam. Quòd in ſextilem menſem tuam ad balneas profectionem diſtuleris, optimo ſanè conſilio id abs te factum eſſe non dubito. Te vero curis multis diſtineri moleſte fero: Vereor enim ne vim ingenij tui propè ſingularem, ex qua præclara iam monumenta profecta ſunt, & in dies maiora à nobis expectantur, in domeſticis occupationibus conſumas. Sed ſi me audies, Aloiſio fratri, cuius ſuauiſſimos mores, modeſtiamque quotidie

ante oculos mihi propono, onus omne impones, quod pro eo quanti te facit, certo ſcio libenter ab ipſo ſuſceptum iri, animumque ad ſtudia tua referes. In quibus tempus abs te ſic conſumi cupio, vt non prætermittas Antiſtitem iſtic noſtrum integerrimum virum interdum viſere, tuoq. ac meo nomine ſalutare; quem mei memoriam cum beneuolentia tenere mirum in modum lætor, ac loco maxime felicitatis duco; quanquam tuo erga me amori hoc tribuo, quo impulſus ſæpe de me apud illum mentionem facis: Sed perge mihi ipſius animum quotidie magis conciliare; hoc enim aſſequeris, vt ad tua in me merita cumulus accedat. Vale. ac Aloiſium noſtrum meo nomine ſaluere iube. VI. *id. Iunij.* MDLXVI.

MARCO ANTONIO MVRETO. S. D.

Romam.

EGO *ad te litteras iandudum dediſſem Murete præſtantiſſime, ex quibus intelligeres me in crebra tui nominis commemoratione conquieſcere, niſi magna me diu ac multum detinuiſſet ualetudinis infirmitas: Nulla enim maiori, mihi crede, voluptate affici ſoleo, quàm cũ per litteras tecum colloquor, dũ tuo iucundiſſimo conſpectu frui non poſſum: Quod cum per corporis imbecil*

litatem

litatem perficere hactenus mihi non licuerit, egi sæpe per litteras cum Nicolao Thalamio morũ suauitate ac doctrina prædito, mihiq. amore et amicitia coniunctissimo, quas ad eum aliena manu scriptas miseram, ut salutem meo nomine tibi nuntiaret, ac me tui studiosissimum esse, tuarumque excellentißimarum virtutum cultorem egregium significaret. Quod illum facere non destitisse ex ipsius litteris cognoui. Non enim tam laborabam ut pristinam salutem reciperem, quã ne tanti viri gratiam, quam mihi non merito meo ullo, sed eius bonitate ac liberalitate mihi conciliaram, penitus effunderem. Iam uero statim ut ex morbo conualui, perbreues has ad te scripsi, ut ad respondendum te prouocarem, quas tibi ex eo gratas fuisse perspiciam, si, cum lectionis publice vacatio tibi fuerit (ita enim æquitas ac modestia postulat) exoptatißimas litteras tuas accepero. Vale, meque, vt consuesti ama. Ferrariæ. IIII. id. Decemb.

M.D.LXVII.

M. ANTONIVS MVRETVS
PAVLLO SACRATO.
S. P. D.
Ferrariam.

QVOD *nunquam antea euenerat, quodq. nunquam euenturum, qualibet sponsione contendere ausus essem, id euenit: vt litteræ tuæ, quæ mihi semper antehac iucundissimæ fuerant, nuper dolorem mihi ac mæstitiam attulerint singularem. Nam cùm illud mihi per se graue atque acerbum fuit, & ægrotasse te, & diu ac grauiter ægrotasse: tùm vix credas, quàm me pupugerit illa cogitatio, interea toto illo tempore cessasse me, & quodam modo defuisse officio, neque quidquam scripsisse, quo hominis amicissimi, et de me optime meriti leniretur dolor. Etsi enim vere hac excusatione vti possum, nescisse me, tibi male esse: tamen ea ipsa excusatio excusationis indiget: cum indecorum sit, cuius in me tot tantaque officia extiterint, tandiu me, qua is valetudine vteretur, nesciisse. Est omnino huius rei culpa aliqua etiam in communibus amicis, qui cum me tuo nomine salutabant, nihil addebant, nisi illa vulgaria, conseruare te diligenter memoriam mei, & scripturum ad me, cum commodum esset: petere, vt ego quoque idem facerem: inualetudinem tuam*

aut celabant me, aut ipsi quoque nesciebant. Vtut est, conualuisse te gaudeo: petoque a te primum, vt pro solita tua humanitate ignoscas mihi, si diutius ad te scribere distuli, quàm par erat: deinde vt quantum me amas tantum operæ ac diligentiæ conferas ad valetudinem tuam & confirmandam & conseruandam. Hoc ita videris facillime consequi posse, si ad corporis exercitationes aliquid addideris, de exercitationibus animi atque ingenij aliquid detraxeris. Neve putes quidquam me tibi suadere, quod non satis exploratum habeam: ego quoq. idē facere cœpi, et mihi insigniter prodesse sentio. Tu quando eo ingenio es vt cognatis, vt amicis, vt patriæ, vt bonis omnibus libentissime operam des, eorumque commodis perpetuo inseruias, vt id facillime ac diutißime facere possis, elaborato. Mi Sacrate optime & amicissime etiam atque etiam Vale. Salutem plurimam lectissimis tuique simillimis viris fratribus tuis, itemque Paludino, Canali, cæterisque amicis. Romæ. XIII. Kal. Ianuar. M D L X V I I.

PAVLLVS

PAVLLVS SACRATVS
M. ANTONIO MVRETO. viro eximio. S. D. Romam.

EGO *ad te iandiu non ſcripſi, ꝙ te ab Vrbe abeſſe audierã, et eſſe Tibure cum ampliſſimo Cardinali tuo. Sed Nicolao Thalamio tui ſtudioſiſſimo ſæpe mandaui; vt quotieuſcunque cognoſceret te in vrbem redijſſe, meis te verbis ſalutaret, ac me apud te in gratia poneret. Qui me per litteras certiorem fecit ſe mandata mea diligenter curaſſe, perſpexiſſeque me a te magno pere diligi. Itaque Nicolai humanitas ac diligentia (fateor) me in fungendo munere meo negligentem reddidit. Nam cum eum iſtic haberem, cuius opera atque induſtria pro veteri mea cum eo amicitia vti mihi liceret, officij mei ferè oblitus ſum. Acceſſit vt negligentior factus ſim, quòd diſtillatione valde moleſta com plureis dies laboraui, quæ & facultatem ſcribendi mihi eripuit, & voluntatem abijcere impulit. Proxime vero ab eo admonitus in animo tibi eſſe longiores ad me litteras mittere, tanquam è graui ſomno, mihi crede, excitatus ſum: Timui enim ne anteuerteres, quod ab inſtituto meo prorſus alienum fuiſſet. Nam cum mihi in optatis ſit diuina tua ſcripta ſem-*

per legere, soleo te aliqua pusilla epistola interdum lacessere, quò te alliciam ad scribendum, capiamque ex litteris tuis eam voluptatem, quæ ex illius, qui omnibus ingenij gloria antecellit, doctrina percipi potest maxima. Quare quoniam meus ita faciendi mos est, hæc ad te scripsi primum, vt quæ Thalamio recepisses, in memoriam redigerem: Deinde vt significarem tibi, si vnquam aliàs, nunc præcipue vigere nomen tuum, nec a me vllum ferè diem sine tuarum eximiarum virtutum mentione intermitti. Quid enim me magis delectat quàm meus cum amicis de illo sermo, quem propter summam humanitatem tanti facio, quàm qui maxime, & propter magnarum scientiam artium mirum in modum admiror? Te vero in amore mihi respondere, quanto afficiar gaudio, tu qui sensus meos iam cognitos habes, facile iudicabis. Perge quidem, vt facis, pro hoc enim tuo in me studio perpetuo tibi debiturus sum. Vale ætatis nostræ decus. Ferrariæ XV. Kal. Decemb. M D LXVIII.

Eidem Romam.

VEREOR interdum, ne dum litteras tuas expecto, quæ me de statu tuo erudiant, interim te mei capiat obliuio: Idque vt cauerem, omnibus officijs, quæ à me tribui amicitiæ nostræ

potuerunt,

potuerunt, diligenter curaui. Quod ſi temporis diuturnitate id accidere haud poſſe arbitrarer, non te litteris nunc obtunderem in ſtudijs apprime occupatum, præſertim cum nullum ſcribendi argumentum mihi ſuppetat, vno hoc excepto, quòd valde timeo ne Paullus Sacratus è tua memoria inuitus elabatur. Niſi enim hunc ſcrupulum mihi euelleris, nihil amplius amoris erga me in te reſidere arbitrabor. Te vero a me indies pluris fieri etſi nihil eſt quod dubites, id tamen teſtibus per multis planum tibi faciam, Canalio imprimis ac Alberto Lollio, qui te valde obſeruant atque admirantur. Teſtificabuntur enim ij nunquam Mureti mei optimi ac ſuauiſsimi memoriam ex animo meo diſcedere. Nam nullum, mihi crede, tempus prætermitto multa de te cum Canalio verba faciendi mirabiliterq. loquendi; magnopere enim in tuo nomine acquieſco. Tu quoque ſi non paſſus fueris te mihi in ſuſpitionem tuæ de me obliuionis venire, verum oſtenderis meæ admodum propenſæ in te voluntatis recordari, non ſolum me vehementer recreabis, ſed magna etiam voluptate perfundes. Vale Ferrariæ. IIII. no. Ianuar. M D L X I X.

M. AN.

M. ANTONIVS MVRETVS
PAVLLO SACRATO
S. P. D.
Ferrariam.

NON *puto me tibi ita ignotum esse, Sacrate vir optime, & eruditissime, vt metus ille, quem scribis, cadere in animum tuum potuerit, ne, quia diu iam ad te non scripsissem, tui etiam oblitus essem. Quomodo enim tui me capere poßit obliuio, qui & is vir es, cuius etiam si nulla vnquam in me officia extitissent, singularis tamen probitas & doctrina delcri ex animo meo non potest, & ea in me officia contulisti, vt etiam si illa in te non essent, quæ te omnibus & amabilem & admirabilem reddunt, ego tamen non summe amare te sine singulari improbitate ac, prope dixerim, impietate non possem? Sed vt ijs quos ita alto sopore oppressos videmus, ut nullis clamoribus excitari queant, aculeos interdum admouemus: ita tu mihi nimis iam diu, vt verum fatear, dormienti, & ad tuas suauissime amantißimeque scriptas litteras nihil respondenti, istas orationis faces adhibere voluisti, quibus me non languentem modo, sed, ita me deus amet, semimortuum ad scribendum excitasses. Illud mihi molestum est, quòd tam longo interuallo nihil tamen habeo*

quod

quod poßim ſcribere, præter illa communia, valere me, & tibi ex animo bene cupere, neque quemquam eſſe omnium mortalium cuius ego amicitiam tuæ anteponendam putem. Neque vero aut Lollium meum minus amo quàm ſolebam: aut eos quos tu mihi conciliaſti ornatiſſimos viros collegas tuos Paludinum & Canalium: ſed neſcio quo modo hos iam aliquot mẽſes tantus me occuparat veternus, tanta ſcribendi ſatietas ceperat, vt ne in Galliam quidem ſcriberem ad quoſdam, qui mea illic magni ſanè momenti negotia procurabant. Sed hunc torporem excutiam vel maxime cauſſa tua: non quòd periculum eſſe vllum arbitrer ne ἡ ἀπροσηγορίη, vt eſt in illo vulgato verſu, amicitiam noſtram diſſuat: Sed quòd iniquum eſſe intelligo, pro tuo erga me ſummo amore, quidquam a me committi, quod tibi moleſtiam adſerre poßit. Vnum a te peto, vt quemadmodum ijs qui diu ægrotarunt, vbi conualeſcere incipiunt, exercitationes a principio non valde laborioſæ imperantur: ita tu mihi, qui nunc primum accepto litterarum tuarum pharmaco ex illo diuturno pigritiæ morbo ἀνακομίζομαι, neq. longas neq. accurate ſcriptas litteras imperes: neque in eis aliud quàm meam erga te propenſiſſimam voluntatem & obſeruantiam ſpectandum, aut requirendum putes. Mi Sacrate etiam atq. etiam Vale. & me ama Romæ. XVIII. Kal. Quintiles. M D L X I X.

PAVLLVS

PAVLLVS SACRATVS M. ANTONIO MVRETO. S. P. D.

ETSI *complures dies Murete optime litteris tuis carui, quod te maximis occupationibus districtũ esse nõ mediocri mihi fuit argumento, cum tu in scribendo impiger esse soleas; Interea tamen non siui tui mentionem vnquam intermitti. Ego enim cum Taludino & Canalio in aliquem de te sermonem ferè quotidie incidebam. Quid enim suppetere nobis vberius poterat, quàm de tua eximia virtute disputatio? Redditæ tandem mihi fuerunt ab Hercule Fuccio litteræ tuæ vnà cum oratione, quam pro Rege Poloniæ habuisti, quibus lectis a risu abstinere non potui, nec satis mirari, qui tam breuem, tamque nouam omnibus vno temporis puncto amicis tuis satisfaciendi rationem iniisses; nec aliter collegis meis optimis vsu uenit, quos lectionis litterarum tuarum continuo feci participes. Quare mihi, qui te, quantum fert ingenij mei tenuitas, imitari studeo, dabis hanc veniam, vt in hoc quoque laconico scribendi genere auctorem sequar. Orationem tuam scito ab omnibus nobis non solum probari vehementer, sed summis etiam laudibus efferri, nec tamen abs te vinci opinionem de te nostram,*

qui

qui a summo ingenio tuo excellentique doctrina maiora etiam expectemus. Vale Canalius, Iacobus frater meus, cæterique amici perpetuam tibi incolumitatem, ac felicitatem cupiunt, multamque tibi salutem dicunt. Ferrariæ. XVI. *Kal. Sextil.* MDLXIX.

IVLIO CANANO
EPISCOPO ADRIAE.
Rhodigium.

QVOD *antea vix mihi optandum erat Pontifex optime, vt me in tuam familiaritatem insinuarem, cum nulla mihi tecum de aliqua re communicandi sese offerret occasio, quæ ad eam aditum mihi aperiret, id nunc Dei opt. max. beneficio consecutus sum: Cuius diuino afflatu non inuitus ego ad prouincialem Synodum Rauenanten. accessi; in quo cum tu pro tua summa dignitate grauissimam personam sustineres, eueniebat interdum, vt de ijs, quæ ibi tractabantur, cum Antistes quoque meus Ferrarien. adesset, non nihil vnà diffsereremus. Itaque meæ illuc profectionis fructum hunc vel maximum tuli, quòd facultatem illic tecum sæpe colloquendi à Deo mihi oblatam esse videbam, tuamque in dicendo grauitatem leporis ac miræ venustatis plenam contemplandi: Quæ mihi iungendæ tecum amicitiæ potißimum caussæ fuit.*

fuit. Tu vero cum diuino illo ingenio tuo & eximia prudentia, me maiori tui studio incendi atque inflammari quotidie cognosceres, ea, qua excellis humanitate, me ita complexus es, vt facile in fidem atque amicitiam tuam receperis. Cuius tui in me amoris non mediocrem mihi significationem postea dedisti, cum me ad disputationem sæpe iocans prouocabas, palamque osten debas te ex sermonibus meis non nihil voluptatis capere, quod amplum certe mihi erat atque per honorificum. Talia tu ac tot cum in me studia contuleris, nullumque officium prætermiseris non Rauennæ solum, sed etiam Ferrariæ, testificandæ omnibus tuæ erga me voluntatis, Quid erat præterea, quod a tanto ac tam singulari viro desiderarem? Equidem dum hæc mecum cogito, tuamque benignitatem summa cum dignitate coniunctam, ingenij tui, morumque optimorum suauitatem memoria repeto, omnibus me valde beatum ac felicem esse prædico, qui me in clientelam tuam contulerim: Quem enim patronum ad me tuendum ac fouendum adoptare maiorem poteram? Cum igitur te summopere colendi complures habeam caussas, scito me operam daturum esse, atque enixe conaturum, vt omnes intelligant, cum te vehementer suspiciam, me tamen ne partem quidem tuorum in me studiorum assequi posse, tantumque tibi debere, quantum nunqnam perso-

G *luturus*

luturus sum, nisi tua me liberalitas in hoc adiuuerit. Ac meus quidem in te animus quotidie tibi notior atque illustrior fuisset, si esse hic vnà potuissemus, et a religionis officio declinare tibi licuisset, sed cũ tu a nobis locorum interuallo te seiunxeris, eòque profectus sis, quo tua te dignitas vocabat, vnum perfugium solicitudinis meę quod congressu tuo caream, mihi reliquum est, hę litteræ scilicet, quas nunc ad te dedi, vt per me certior fias, cũ tua comitas affabilitasq. ad coniunctionẽ nostrã aditũ mihi patefecerit, eam me omnibus culturum esse officijs, quæ ab homine tibi deditißimo expectari possunt; & cui tenues quidem opes sint, animi vero magnitudo in celebrandis egregijs tuis virtutibus, integritate præsertim ac prudentia tua nunquam defutura sit. Tu quoque, si semel susceptam tuo iudicio beneuolentiam erga me tuam ita conseruare ac tueri non grauatus fueris, vt omnes me in gratia tecum esse sentiant, magno me abs te beneficio affectum esse putabo, spondeboque tibi fore, vt huius facti tui nullo vnquam tempore te pœniteat. Vale Antistes humanißime, quem Deus incolumem diu seruet. Ferrariæ XII. *Kal. Iunij.* M D LXVIII.

Eidem Rhodigium.

ACCEPERAM *vnas litteras tuas Antistes optime postridie eius diei, quàm ad te epistolam meam miseram, quæ valde mihi iucundæ fuerant, quòd maximam tuàm erga me beneuolentiàm significabant; sed ego pudore quodam deterritus, në meis te nugis obtunderem, quem propter munus pontificium quod sustines, non me latet summis occupationibus distineri, tibi tunc non respondi. Nunc uero alteris tuis, quæ proxime mihi redditæ fuerunt, incredibili humanitate plenißimis vehementer prouocatus, mihi differendum esse amplius non duxi, quin continuo ad te rescriberem, nè quod tardius te salutàrem, quàm par erat, vel inertiæ, & animo imbecillo ascriberes, vel (quod ne in cogitationem quidem tuam cadere debet) me tibi in amore non respondere suspicareris. Venio igitur ad iucundißimas mihi litteras tuas, quarum capita duo tacita mihi prætereunda non sunt: ais enim primum me non ad te, sed ad alium quempiam præstantissimum virum scripsisse, quòd ea in te haud agnoscas, quæ à me tibi tribuuntur. Lætor mirum in mòdum humilitatem cum dignitate contendere, nec persònam illam grauitatis atque seueritatis abs te appeti, in quo vel maxime apparet animi tui mode-*

 ratio.

ratio. Certo tamen ſcio, cum ſingularia animi tui bona, mores integerrimos, dignitatem deniq. tuam cum ſapientia abs te retentam perſpicere mihi videar, me ne attigiſſe quidem ea, quæ tuæ virtuti in primis debentur, nedum ꝙ te diuinis ornarim laudibus, atque in cœlum extulerim. Non enim in tam ingenti campo vagari mihi licuiſſet, ꝙ facultas orationis ea in me non ſit, quæ tuis præclariſſimis virtutibus par eſſe poſſit. Quin mecum in eo præclare actum eſſe puto, ꝙ prudens & ſciens eò me non demiſi, vnde exitum nullum eſſe viderem. Quæ cum ita ſint, me falsò nomen tuum in meis litteris vſurpaſſe iniuria mihi attribuis. Deinde cum ſcribis te antea ſtatuiſſe iſtinc ſecedere, vt æſtiuos calores vites, non tamen te Ferrariam conferre, ꝙ eo tempore nec amænum nec ſalubrem hunc locum cenſeas, ſententiam vero mutaſſe, vt congreſſu meo fruaris, non ne maximum tuum erga me ſtudium extat, ꝙ me deridere, mecumq. iocari nō graueris? Quòd ſi te ſerio loqui fortè contendas, eam in partem ſenſa tua interpretabor, vt cum æqualibus tuis, quos hic adeſſe non ignoras, aſsidue verſari cupias, aut certe cū his eſſe principibus, quibus cum magna tibi iamdiu familiaritas intercedit: Nam de me tibi polliceri potes, etiam ſi tu ad nos nō accedas, quò me vocaris, me ſemper, quoad eius fieri poterit, ad te aduolaturum: Et quoties hic eſſe tibi contigerit, me tibi præſto eſſe futurum,

rum, atque in eo me peccaturum potius, vt tibi molestus sim, cũ tuo benignissimo conspectu frui maxime cupiam, quàm vt vllam operam meam desideres: Et hoc re ipsa præstabo, ne vnquam tua de me te fallat opinio. Interea me totum tuum tuere atque foue. Vale Antistes optime, quem Deus opt. max. perpetuo fortunet. Ferrariæ idib. Iunij M D LXVIII.

Eidem Rhodigium.

CVM *hinc discessisses Antistes humaniss. vt eò accederes, quò a Deo vocatus fuisti, Ego, qui paucis ante diebus ex mirifica consuetudine tua magnam voluptatem acceperã, postridie quàm profectus es, non mediocri ex abitu tuo mœrore sum affectus. Itaq. post biduum me in villã meã contuli, vt quoad eius fieri poterat, omnẽ sollicitudinẽ deponerẽ, meq. recrearem; in qua colenda non solũ studij multũ ponere soleo, sed ẽt valde cõ quiescere. Sed nec assequi potui, vt ea me cura, qua vehementer angebar, prorsus liberarem. Quin tã ta distillatio dextrum genu meũ arripuit, vt con sistere non possem. Itaq. ægritudini sociam ægrotationem adiunxi, coactusque fui in ciuitatem redire, ac denique in lecto iacere. In quo cum adhuc me retineat morbus, differendum tamen non putaui, quin hoc tibi significarem, ne si diutius ad te scribere intermisissem, de mea summa*

erga te obseruantia non nihil imminutum esse arbitrareris. Ego vero, qui emori mallem, quàm ex animo tuo effluere, præsertim cum eò me beatum putem, quòd in gratia tecum sim, has ad te litteras aliena manu dare potius uolui, quàm in opinione tua relinquere, quod te offendere posset. Hoc enim existimes velim curæ mihi semper fore, vt ea cogitem ac mediter, quæ tuum in me amorem quotidie magis prouocent: Nam si forte animum erga me tuum immutares (quod immortalis Deus auertat) nemo non mea culpa accidisse arbitraretur. Quare te vehementer etiam atque etiam rogo, vt has, qualescunque eæ sint, libenter accipias, quas tibi si fuisse gratas intellexero, de infirma valetudine mea multum erit detractum. Vale. Deus clementiss.te diu incolumem seruet. Ferrariæ x. *Kal.Nouemb.* M D LXVIII.

Eidem Rhodigium.

CVM *superioribus diebus litteras ad te misissem aliena manu exaratas, quòd ego distillatione quadam ita angerer, vt me a lecto abesse non liceret, paucis post diebus infirmitate illa vt sensi paululum me leuatum esse, Veronam me contuli, vt cum Episcopo de quodam negotio meo agerem, dissuadentibus mihi tamen familiaribus meis, ne me hoc tempore in viam*

darem,

darem, magnum enim fore periculum, ne morbum augerem. Sed cum ibi optimus ille Antistes summa me humanitate complexus fuerit, nec obscura mihi indicia ostenderit amoris erga me sui, in quo meam opinionem vicit, & me magnopere delectarit amicorum, quos illic complures habeo, suauissima consuetudo, amænitas denique illius ciuitatis & collium, quos sæpe conscendebam, vt corpus exercerem, valde me recrearit, ita, mihi crede, è graui morbo illo conualui, vt robustior multo quã antea factus fuerim. Itaque Ferrariam inde lætus redij, vbi domestici mei cum litteris tuis statim mihi præsto fuerunt, quas cum legissem amoris ac studij plenissimas, mirum quantum ad lætitiam meam accesserit: Nam me a tali ac tanto viro diligi, certe ne mentiar, valde mihi gratum est, atque periucundum. In ijs autem quod petis a me, vt de salute mihi ab æterno Deo pro summa eius benignitate data certiorem te faciam; quò de illa mihi gratuleris; an singularis tua humanitas in hoc non maxime apparet, qua impulsus tantopere mihi faues, tamque amanter me amplecteris, vt grauem illam personam tuam interdum mea caussa deponas: sed huic petitioni tuæ mihi honorificæ me non obsequi turpe sanè existimarem. Scito igitur me nunc maximo Dei beneficio optime valere, omnemq. meam cogitationem in eo figere atque locare,

 vt tuam

vt tuam in me beneuolentiam perpetuo tuear. Vale. Antistes optime. Ferrariæ nonis Decemb. MDLXVIII.

FRANCISCO MORANDO. I. C.
Veronam.

EGO *Morande optime quantum pro tot ac tantis in me officijs tibi debeam, sum mihi ipsi conscius; quantum vero me debere profiterer, cum istic tecum familiarissime essem, tu optimus testis es, cui non solum verbis, sed vultu etiã ipso animum meum exprimere conatus sum, nec tamen vnquam mihi satisfeci, ꝙ omnem cogitationem meam, nedum orationis facultatem longe superaret tuorum in me meritorum magnitudo: Nam quid singulari tua humanitate, ac summo erga me studio præclarius & illustrius dici potuit? Tu vt mecum domi forisque assidue esses, & actionum mearum socius ac particeps, omnem domesticarum rerum tuarum curam deposuisti, cum huic tuo consilio inuitus acquiescerem. Tu ei negotio, quod me ad faciendum istuc iter impulit, non solum interfuisti, sed etiam ita præfuisti, vt, quòd omnia mihi ex sententia successerint, totum tuæ virtuti atque industriæ acceptum referam. Tu denique omnia mihi maximi amoris signa ostẽdisti, quæ ab amicissimo viro*

expectari

expectari possunt. Quæ, mihi crede, perpetuò hærebunt in memoria: Non enim ab obscura persona, sed à Francisco Morando cùm præclaro iurisconsulto, tùm omnibus artibus, ac præsertim eloquentiæ laude eximio, tantis beneficijs affectus sum: Pro quibus si tibi immortales me gratias agere dicam, sanè irrideas: At nec ero adeo amens, vt me tibi reipsa satisfacturum affirmem, quippe qui, cum omnia mea in te studia contulerim, teque mihi colendum proposuerim, ne partem quidem tuorum in me officiorum vnquam me assecuturum esse confidam. Quare cum hæc ita sint, si munusculum illud, quod attulit Franciscus Gandinus familiaris meus, ab eo saltem libenter acceperis, exiguum quidem meæ in te propensissimæ voluntatis indicium, sed ab homine tibi deditißimo profectum, memorem certe me tibi ac gratum aliqua ex parte præstitisse putabo. Vale eruditissime Morande, ac patrem tuum præclarum virum, quem magnopere obseruo; Nec non Nicolaum, quem vti fratrem vehementer amo, meis verbis saluere iube.
VII. *id. Decemb.* M D LXVIII.

Eidem

Eidem Veronam.

QVANTVM *mihi grata extiterit epistola tua, vt pote quæ ornatißimis & optimis uersibus scripta erat, nulla oratione explicare queo; Illa enim dulcedinem, & leporem, doctrinam denique ita redolebat, vt nihil magis; Tantum autem in ea studium erga me tuum apparuit, vt cum digna esset, quæ edisceretur, Ego tamen vnũ & alterum duntaxat participem feci, præterea neminem, ne meas laudes eodem tempore memoriæ mandari velle viderer. Quibus tu cum modum non statueris, extra cancellos egressus (bona tua cum venia dixerim) cæteri forte in eam partem accipiant, atque interpretentur, vt mihi illudere ac familiariter me ridere volueris; tantum enim mihi tribuis, quantum in me agnoscit nemo; Ego te veteri amicitia nostra, vel nimio potius in me amore adductum esse puto, vt qualem me esse velles, talem me tuis carminibus descripseris atque depinxeris. Verum vt me a te amari magnopere gaudeo, ita laudari minime cupio. Tu tamen vt in amore pergas; quis enim tanti viri beneuolentiam non appetat? a te etiam atq. etiam peto. Quòd si quoque Antistitem istic nostrum in ea sententia confirmaueris, vt me dignum iudicet, quem in suorum numero perpetuo habeat, te magnum in me*

beneficium contulisse arbitrabor. Vale. & egregium patrem tuum, Nicolaumque fratrem meo nomine saluta. Ferrariæ.

PACIO SCALAE. I. C.
Patauium.

QVANQVAM *vetus amicitia nostra Paci optime atque doctissime, quæ a pueritia tua inter nos instituta, mutuis semper officijs a nobis culta fuit, hanc litterarum missionem vltro citroque minime requirit: Ego tamen qui tuas libenter legere, ac de te audire aliquid soleo, diuturnum hoc silentium, quod occupationum nostrarum non mediocre fuit argumentum, vt nihil iampridem ad te dederim litterarum, nec vllas a te acceperim, amplius faciendum mihi non putaui. Itaque ego, qui non ita multis impedior curis, vt tu, qui forensibus in caussis versaris assidue, ac in subleuandis amicis operam ponis, has ad te litteras dedi, quibus te lacesserem, vt me de statu tuo, de quo scire aueo, certiorem faceres. Nam cum omnis amor sollicitus atque anxius sit, subuereri interdum mihi venit in mentem, ne cum tu magnum in negotijs laborem sustineas, tua salus tibi curæ sit. Quem mihi timorem si eripueris, magna me profectò molestia liberaris. Cur enim de te sollicitus non sim, quo nemo mihi amicior, iucundior,*

cariorque

cariorque vnquam fuit, neque futurus est? Quem amare cœpi ab adolescentia, atque in dies pluris feci, cum is omnia sua in me studia etiam contulisset. Etenim cum te tali ingenio ac indole præditum esse animaduerterem, vt te ad summum illum honoris gradum, in quo nunc locatus es, ascensurum esse minime dubitarem, licet, vt meministi, nonnulli aliter sentirent, quæ signa tibi meæ erga te beneuolentiæ non dedi? siquidem consilio & opera & opibus, donec istic fui tecum, iuui semper quoad potui; Tu vero erga me ita gratus fuisti, vt meam erga te liberalitatem quotidie prouocares. Post discessum autem istinc meum cum multis ego post diebus istuc accessissem, vt te viderem; Tu quoque ad me, vt occasio tulit, huc venisses, quod officium vterq. nostrum hominis amantissimi prætermisit? Ac si omnia commemorare velim mutui nostri amoris indicia, verba mihi desint. Quare, vt hæc mittam, ne mireris si tam auide cupio scire quid agas; mirum enim in modum lætor, cum tibi recte esse intelligo, ac vehementer gaudeo, quòd te istic habeo, a quo me plurimum amari sentiam. Quòd si a Deo opt. aliquandò impetraro, vt in complexum tuum veniam; in qua sententia cum sæpe fuerim, nunquam non tamen aliquid impedimento mihi fuit, præclare mecum actum esse putabo. Interea non patieris me diutius esse in desiderio litterarum tuarum, quæ me de toto

statu

ſtatu tuo erudiant. Quod ſi feceris, id mihi quam gratiſſimum erit. Vale, ac matrem tuam Optimam fœminam meis verbis ſaluta. VI. *Kal. Nouemb.* MDLXVIII.

IO. BAPTISTAE SPINELLIO
SORORIS FILIO. S. D.
Regium.

NVNQVAM *antea ſenſi Io. Baptiſta ſuauiſsime, quanta ſit vis amoris, ſicuti nunc in diſceſſu Ferraria tuo: Nam ego quidem mihi conſcius eram te a me vehementer amari, nec obſcura tibi ſigna dabam (vt opinor) meæ erga te beneuolentiæ, ſed quod igniculum deſiderij tui, dum tu a me abeſſes, ferre vix poſſem, planè non putabam. Quòd ſi arbitratus fuiſſem profectionem hinc tuam moleſtiam mihi eſſe allaturum, tibi certe non conceßiſſem, vt a me te ſeiungeres, atq. ſegregares; Verũ ſi iſtuc accedere tibi neceſſe fuiſſet, parentibus vt obedires, maluiſſem me tibi itineris tui omniumque actionum tuarum comitem ſociumq. præbere, quàm dum tuo dulcißimo conſpectu careo, in tanto mœrore verſari. Dices cur tantopere commoueris, cum ad te rediturus ſim? amor atq. ſtudium quo in te inflammatus ſum, mihi crede, ita me excruciant, vt niſi expectatio reditus tui magno mihi ſolatio eſſet, huic ſollicitudini vix reſiſterem.*

Quare da, quæso, operam, vt ad nos quam primum reuertare, vt tua optatißima & iucundissima consuetudine fruar, qui tanta nunc in mæstitia sum, quantam esse ex his litteris coniectura facile perspicies: Atq. exploratum habe nihil mihi fore longius, quàm vt te videam. Plura ad te scriberem, nisi mæror omnem mihi in hoc genere facultatem adimeret. Itaque finem faciam, cum te vehementer rogauero, vt mei memoriam teneas, & cum tuis sermonem de me semper habeas: Quod si feceris, ego me multa consolatione leniam. Vale, & parentes tuos, quos magnopere diligo, meo nomine saluere iube. VII. *Kal. Nouemb.* M D LXVIII.

SIMONI CASSOLAE CANONICO. Parmam.

MAGNVM *certe ex profectione mea ad Synodum prouincialem Rauennaten. fructum cepi Simo doctissime, primũ quòd contigit mihi te talem virum, tantisq. non solum virtutibus, sed etiam virtutum insignibus ornatum de facie nosse: Deinde quòd, cum de negotijs, quæ ibi tractabantur, vnà cum collegis nostris Mutinensibus ac Bononiensibus ageremus, ijsque præsertim quæ ad munus nostrum pertinebant, excellentem doctrinam tuam ac morum suauitatem*

tem

tem paululum degustare mihi licuit. Quæ res & amicitiam conciliare, & beneuolentiam con iungere solent. Sed vnum hoc perincommode mihi accidit, quòd cum iam conglutinare voluntates nostras inciperemus, tum locorum interuallo disiungi nos oportuit: non enim verebar, ne non tu quoque non mediocrem ex meo erga te studio, propensóque animo voluptatem fuisses capturus, si quotidiana consuetudine augeri familiaritas nostra potuisset. Cum vero post hac, vt vnà esse possimus, optare magis quàm sperare debeamus, quod reliquum est, vt per litteras colloquamur, libentissime operam dabo, nec committam vt quod forte quadam diuinitus mihi tributum est, id omne negligentia mea penitus effundam. Quòd si scribendo tibi obstrepere aliquando visus fuero, ac forte cogitationes tuas impedire, amoris erga te mei magnitudinem excusabis: dum has enim litteras ad te dabam, sic afficiebar, vt tui desiderio etiam arderem. Nec mirum hoc tibi videri debet, si te ipsum, vt opinor, nosti Simo. Cum enim celeritatis ingenij tui & doctissimorum sermonum tuorum mihi venit in mentem, continuo fortunæ subirascor, quæ te à me tam cito se iunxerit atque segregarit. Cum autem concionem tuam, quam in Synodo habuisti, ac tam venuste recitasti, vt omnibus nedum mihi magnæ fueris admirationi, sententiarum grauitate elo

quentiaque

quentiaque refertam memoria repeto, amore tui ita inflammor, vt te cogitatione quotidie complectar absentem. Quare cum excellens bonum tuum iam in mente mea insideat, vt amplius effluere non possit, si ab humanitate tua impetraro, vt me etiam in animum tuum influere patiare, ne te meï capiat obliuio, dubitandum non est, quin institutam nostram amicitiam omnibus officijs colamus, eamque certatim augeamus. Ego quidem abs te in amore minime vincar, vt tute reipsa perspicies, atque cognosces: Maiorem enim iacturam facerem, si in tuenda atque augenda coniunctione nostra negligentior essem, quàm tu; Cum ego etiam absens ex maxima tua optimarum artium scientia vberrimos fructus, nullos vero tu ex me, qui parum ingenio possum, sis laturus. Tu quoque si parem mihi voluntatem reddideris, sicut tua virtus mihi persuadet, facile vt credam, plurimum hoc nomine me tibi debere profitebor. Vale, et collegis tuis optimis viris multam a me salutem dic. Ferrariæ XII. *Kal. Quintil.* MDLXVIII.

Eidem Parmam.

ACCEPI *litteras tuas optime Simo, & latine scriptas & admodum eleganter; Quæ quam gratæ mihi extiterint, verbis explicare non possum: Præseferunt enim candorem ani-*

mi &

mi & integritatem summam, meque ad crebram ipsarum lectionem inuitant. Et nimirum in quo magis elucere potuit humanitas, ac modestia tua, quàm in eo, dum diuturni silentij tui rationem reddis? Scribis enim, cum diu grauiterque æstu febrique afflictatus fuisses, posteaquam Dei beneficio ex eo morbo conualuisti, partes tuas tunc esse debuisse, vt ad me rescriberes, sed te tot negotia tibi imposita, à teque suscepta expedire atque conficere æquum esse duxisse, cum infirmitate detentus ante non potueris. Denique in extremis litteris tuis petis a me, vt quo erga te sim animo, certiorem te faciam, perinde ac vereare, ne ob taciturnitatem tuam mea sit in te amando immutata voluntas. O mansuetudinem incredibilem. Quid enim te mitius, quid dulcius cogitari potest? ego vero qua vtar excusatione, qui suauißimis litteris tuis respondere tandiu intermiserim? An si me vehementer angi dolore dicam, quem ex grauißima matris meæ ac longa infirmitate capio, & affirmem me domesticis occupationibus distineri, vt ad agendum aliquid me applicare non queam, tu facile credas? Et tamen in mœrore versor, quòd interim matris solatio careo. Itaque si proximum chirographum tuum, quod attulit mihi Alexius Paganutius, non me pupugisset, in eo enim petis a me, vt tui memoriã teneam, diuturnior forte fuisset tacitur-

nitas mea, non enim fore postea desperassem, vt probatam tibi tarditatis meæ caussam æqui boniq; ue consuleres. Sed laceßitus has ad te litteras dare volui, vt tu quoque intelligas, me excusationem tuam libenter accepisse, neque abs te postulare, & expectare, nisi quod commodo tuo fiat, cum eo potissimum munere fungaris, quod te raro otiosum esse patitur. Nec enim amicitia nostra, quam certe, vt vides, inter nos conciliauit studiorum similitudo, aliter requirit, quàm vt hos scrupulos missos faciamus. Quare si me amabis, vt ostendis, cum ego te propter eximiam eruditionem, modestißimosque mores magnopere diligam atque obseruem, dubitare non debes, quin a me tuæ excellentis virtutis mentio sæpe fiat. Interea cum per occupationes tuas tibi licebit, me de statu tuo erudies; Ego autem quotiescunque scribendi occasio sese mihi offeret, eam libenter arripiam, operamq. dabo, vt diem illum, quo voluntates nostras conglutinari passa est summa Dei benignitas, ab obliuione penitus vindicem. M. Antonius Paganutius Ecclesię nostræ decanus multam tibi salutem adscribit. Ferrariæ. VII. Kal. Octobr. MDLXIX.

AVGV-

AVGVSTINO VALERIO EPISCOPO VERONAE.

Cvm *antea præsens istic, & ex litteris tuis absens facile perspexi me abs te vehementer amari, tùm proxime, cum tui salutandi ac visendi primum, deinde negotium illud, quod est mihi tecum, expediendi omnino atque explicandi caussa Veronam veni, tuam in me singularem humanitatem sum admiratus. Quod enim officium prætermisisti, quin demonstrares, me tibi magnopere carum atque iucundum esse? Atque, vt ingenue fatear, meam de te opinionem superasti: Non enim arbitrabar, cum essem ego de re molesta sermonem tecum habiturus, me abs te benigne auditum iri. Sed animi tui magnitudo, atque tua excelsa virtus in eo maxime enituit, quòd illa, quæ haud iucunda essent, te sapienter ac mansuete ferre ostendisti. Quo tuo facto quid potuit esse præclarius atque admirabilius? Non mittam dicere, quòd etiam mihi maiorem nunc, quàm antea, tuæ erga me voluntatis significationem dedisti, & quod caput est, eximium & singulare tuum erga me studium es pollicitus. Itaque tanta tua erga me benignitate tibi deuinctus sum, vt etiam si officio in te singulari sim, & incredibilem amorem*

honoremque, sicut tua summa dignitas postulat, perpetuo tibi debeam, me tamen tua in me merita nunquã assecuturũ putẽ. Reliquum est, vt de tuis excellentißimis virtutibus honorifice prædicem, quod cum hactenus sedulo fecerim, vt omnes, qui audirent, in magnam admirationem traducerem, perseuerabo tamen in commemoratione rerum a te prudentissime gestarum versari, vt hac ratione quàm gratissimus erga te ab omnibus cognoscar. Tuum autem erit meam constantem erga te voluntatem perinde accipere, boniq́ue consulere, ac si re ipsa tuæ erga me summæ humanitati satisfecissem, tibiq́ue persuadere, cum de multis semper benemerearis, qui maiorem tibi gratiam habiturus sit, quam ego, fore neminem: In eam enim curam, mihi crede, atq. cogitationem assidue incumbam, vt tuis me studijs dignum statuam. Vale integerrime Antistes, quem Deus immortalis incolumem, ac nobis felicem diu seruet. Ferrariæ VI *id. Decemb.* M D LXVIII.

Eidem Veronam.

IANDVDVM *ad te scribere statueram Antistes optime, ne tibi excideret, quantum tibi cultum tribuat Paullus Sacratus tuus. Sed ab hoc officio duæ me res retardarunt, aduersa primum matris valetudo, de cuius salute dies*

aliquot

aliquot valde suspensus fui; Deinde domesticarum rerum cura, negotiaque multa, in quibus adhuc valde occupatus sum. Fecit tamẽ meum summum erga te studium, & amoris ac obseruantiæ magnitudo, vt cum istuc proficisceretur Franciscus Gandinus familiaris meus, omnibus rebus posthabitis, eum sine meis litteris ad te venire noluerim; Ex quibus cognosces me nihil magis curare, quàm ne mea culpa quicquam de tua erga me beneuolentia detrahatur. Nam cum eam quæ mihi tecum intercedit, amicitiam magno mihi ornamento esse ducam, cuius mihi conciliandæ caussam fuisse humanitatem tuam agnosco, & merito reprehendendus essem, si gratiam summi atque ornatissimi viri effunderem, a meque ipse deficerem, Et in te ingratus viderer, si omnibus te officijs non colerem: A quo quidem cum me longissime abesse profitear, persuade tibi me operam daturum, vt amorem erga me tuum quotidie magis prouocem, neque obliturum esse vnquam illius temporis, quo tanta me istic benignitate complectebaris, ac tam liberaliter tractabas, vt omnes qui aderant, incredibilem animi tui mansuetudinem atque comitatem admirarentur, meque beatum ac felicem reputarent, qui tanta tecum familiaritate coniunctus essem. Quæ cum mihi sæpe de tua excenllenti virtute cogitanti veniant in mentem, non comittam profectò, vt

me hac coniunctione nostra indignum iure iudicare possis. Interea taciturnitatem anteа meam excusabis, ac cum me à molestijs aliquantum relaxaro, ad studiaq. mea me retulero, in quibus propter occupationes meas versari hactenus mihi non licuit, προβλήματα aliquot ad te mittam, de quibus vtrique nostrum disserere necesse cum futurum sit, litterarum missionem vltro citroque, sicut Gandinus mihi narrauit, tibi pergratam fore arbitror. Vale Antistes humanißime. Ferrariæ pridie Kal. Decemb. M D LXIX.

PAVLLVS SACRATVS IVLIO CANANO EPISCOPO Adriæ.

N o n *possum non vehementer angi Antistes optime, cum de aduersa mea fortuna cogito, perspicioque, quantum ex hac tanta imbrium pluuiarumq. abundantia incommodi ceperim, quæ tibi viam aditumque ad nos veniendi præclusit. Nam cum sperarem me multo suauius, multoque dulcius Dionysia celebraturum esse, quam eos, qui dies noctesque huc atque illuc persanati vagantur, si mihi contigisset, vt tua optatissima consuetudine fruerer, magna equidem de spe decidi. Itaq. totus langueo, nec reperio quod*

me

me iam delectare poßit: Non ludi, qui quotidie hic fiunt, non choreæ, non denique tot ineptiæ meam animi molestiam leuare possunt, quæ omnia nec mihi narrari facile patior, nedum vt ea conspicere cupiam. Quod si de te semper mediter, te absentem mente complectar, prudentiam denique, atque integritatem tuam tacitus contempler, nec lenio tui desiderium; Immo cũ hæc ego mecum recolo, maiori quotidie te videndi cupiditate ardeo. Quid autem, si diem illum, quo me ad amicitiam tuam contuli, & sermones illos abs te mecum suauißime sæpe habitos memoria repetam? Nimirum magis augeam dolorem meum, quòd nunc inuitus, & præter expectationem tuo congressu caream, ex quo vberrimos fructus capere soleo. Quare dum in hac cogitatione curaque aßidue versor, nullum aliud solicitudinis meæ perfugium reliquum esse animaduerto, nisi eam opinionem, quam de tua singulari humanitate habeo, quòd tu mei absentis memoriã retineas, ac me magnopere diligas: Quam cum me non fallere putem; clara enim tuæ in me voluntatis hactenus signa dedisti, non modica (mihi crede) consolatione sustentor, casumque meum moderatius fero. At si hoc quoque accesserit, vt ad me rescribas, meamque hanc de te sentẽtiam confirmes, profectò litteris tuis efficies, vt cum eas semel & iterum ac tertio & amplius legero, te ipsũ videre,

 te alloqui

te alloqui, te demum amplecti mihi videar. Vale. Pontifex optime. Ferrariæ x. Kal. *Martij.* MDLXIX.

Eidem Rhodigium.

NON *ignoro iandudum meas fuisse partes Antistes humanissime, vt ad te scriberem, quam gratum mihi tunc extiterit eximium illud in me studium tuum, atque iucunda fuerit amoris significatio, cum me domi conuenire voluisti, & interim dignitatis immemor tuæ, dum mihi magnopere faueres, inuisere hospitium meum, vbi me tam imparatum offendisti, præ pudore vix vt ferrem conspectum tuum, huius tui facti magnitudine deterritus. At officium meum in hunc vsq. diem distulit infirmitas primùm mea, non ignota illa quidem tibi, sed ad quam accesserit quædam scabies, quæ me dies noctesque torqueret; Deinde purgationes ipsę non mediocri mihi fuere impedimento (tempus enim purgandi erat opportunum) ne munus meum exequi possem; Quibus, & inedia quoq. ita consumptus sum, vt macie corpus quasi extabescat; Verum illius imbecillitas vires animi retardare minime potuit. Nam non oblitus pulcherrimi facti tui, quod in mente iam inhæserat, statim quid deceret, cogitare cœpi; Vtrum vero facerem, an ipsum laudarem, vel tibi de tua in me*

beneuolentia

beneuolentia gratias agerem, certum mihi non erat, quòd actionem hanc tuam oratione assequi non possem: In gratijs vero tibi agendis non reperirem verba, quibus mihi satisfacerem, vtrumque tamen paucis persequi statui, vt me quam gratissimum cognosceres, ac quanti te facerem perspiceres. Scito igitur me imprimis magnanimitatem tuam cum Christiana illa humilitate, quæ in te potissimum elucet, valde admirari, ac te ab eo tempore, quo mihi à Deo clementissimo tributum est, vt in tuam familiaritatem venerim, tanquam ipsius humanitatis ac morum suauitatis exemplar intueri: Deinde immortales tibi gratias agere atque habere, quod tot ac tanta in me vnum studia conferas, & virtutes omnes exerceas; meque in eo fortunatum existimare, quòd tibi sapienti ac ornato viro ita gratus sim, vt nullum hoc mihi demonstrandi finem facias. Quòd si me amare perseueraueris, sicut cœpisti, nec enim te tui de me iudicij pænitere esset prudentię tuæ, me in cœlo esse putabo. De me autem tibi polliceor ac spondeo, me omnia pro virili curaturum, quò tua in me beneuolentia quotidie augeatur. Vale. Ferrariæ idib. Iunij M D L X I X.

Eidem

Eidem Rhodigium.

ET *si adhuc multa me magnopere angunt atque excruciant Antistes optime, & in primis diuturna, ac grauis matris meæ infirmitas, quæ me ad litteras, & studia mea referre non sinunt, neq. pristinam meam cum amicis per litteras colloquendi consuetudinem tenere: Cogitanti tamen mihi quanta voluptate quantoque fructu ex officij intermissione caream, non amplius differre visum est, quin has saltem breues ad te litteras exararem: Ex quibus aperte perspicies, me sæpe rogasse fratrem tuum, quod vererer ne ob taciturnitatem meam aliquid de tuo in me amore vel adeo multum imminueres, vt me tibi excusare vellet, & meis verbis nunciare, me, cum primum ex his molestijs emersero, & aliquid otij fuero nactus, longa oratione caussam silentij mei tibi expositurum: In quo ille si mihi morem gessit, tranquilliore paulò sum animo ac pacatiore; non enim quantum tuæ summæ virtuti ac humanitati debeam, oblitus tibi videbor: sin vero hoc sibi munus obeundum esse non duxit, tu, quæ tua est benignitas, excusationem iustam, quam & pietatis & necessitatis habeo, libenter accipies. Atque cum Riccobono agere non grauaberis, vt eam, quam erga me habere cæpit, voluntatem retinere per-*

gat:

gat: Nec enim mea culpa accidit, vt in tuenda amicitia nostra sim negligentior: Eique meo nomine dicere, me scripta eius adhuc non legisse; sed cum in gratiam rediero cum libris meis, quorum vsum menses iam quatuor dimisi, ad illius lucubrationes me primam lectionem esse adhibiturum. Interea eum meis verbis salutabis. Tu vt in conseruanda tua in me voluntate sis constans, sicut suauissima natura tua mihi pollicetur, magnopere te rogo atque obsecro. Vale. VI. Kal. Nouemb. M D LXIX.

PAVLLVS SACRATVS.
ANTONIO RICCOBONO
S. P. D.
Rhodigium.

LEGI *litteras tuas Riccobone eruditissime, quę mihi admodum doctæ, & elegantes visę sunt, præterea amoris plenissimę: in quibus, quòd ea mihi tribuis, quæ in me non agnosco, nisi forte propensam quandam ad optimas artes voluntatem, palàm ostendis te Iulij Canani Episcopi Adriæ viri omni virtutum genere ornatissimi auctoritate commotum esse, qui quantum humanitate omnibus antecellat, atque ad fouendum eos, quos semel amare cæpit, exardescat, tu, qui cum multa eum sæpe communicasse scribis, perspicere potuisti. Sed cum a Poetis*

& oratoribus

& oratoribus acceperis amorem ipsum à falso verum non recte diiudicare, tam facile credere debuisti, præsertim cum ipse non mediocri me beneuolentia prosequi præseferret? Equidem si contigerit vnquam vt vnà esse possimus, ex mutuo nostro cõgressu liquidò cognosces Antistitis illius amorem prodigum fuisse, me autem ex animo & vere dicere. Quid enim minus me decet, quam tanta laudum multitudo, quibus me in litteris tuis ornas? Quid etiam optimam naturam tuam, ac suaues mores magis indicat, quam cum me studio tuo metiris, atque ea, quæ potius tuæ virtuti debentur, mihi ascribis? Sed ego te errare, et in hac sententia pergere tãtisper patior, dum interuallo locorum disiuncti sumus: At vereor, ne cum vterque nostrum se in conspectum dederit, tunc te ex suauissimo illius magni viri sermone in errorem inductum esse sentias; Lætor tamen magnam tuam esse de me opinionem, teque tibi semper constare valde cupio. Quòd ad me scribis tibi maxime in optatis esse, vt in meorũ numero amicorũ reponare; Quid? an dubitas quin te in amicitiam meam libenter recipiam? Imo persuade tibi nihil mihi iucundius vsu uenire posse, quam vt te amicum habeam elegantissimarum nunc tuarum litterarum, ac illius sapientis viri testimonio comprobatum, quem retinere etiam conabor, ac quantum in me erit, omnibus officijs institutam hanc no-

stram

ſtram amicitiam colam, teq́ue hortabor, vt, qui illius inter nos iungendæ auctor fuiſti, in ipſa ſanctè ſeruanda te vinci haud patiare: Deniq́ue exploratum habeas velim me maximo in lucro ponere, quòd tibi carus ſim, vt ſcribis, daturumq́ue operam, vt tuum in me amorem augeas. Reliquum eſt, vt tibi ſignificem me ex hac noſtra per litteras collocutione tantum voluptatis capere, vt hoc nomine Antiſtiti noſtro immortales gratias acturus ſim, qui mihi cauſſam dederit huius epiſtolę, cui me plus, quàm te debere profiteor, ſicuti maiorem me ex tua conſuetudine fructum, quam te ex mea percepturum eſſe poſthac non dubito. Vale. Ferrariæ pridie non. Quintil. M D L X I X.

Eidem Rhodigium.

CVM *noſtri Adriæ Antiſtitis aduentum ad nos appropinquare cognouiſſem, extremis litteris tuis non reſpondi, ſtatueram enim, vt cũ iſtuc ipſe rediret, meas ad te afferret. Sed mutaui conſilium. Nam cum eum ſalutatum acceſſiſſem, & ille me benigne, vt ſolet, excepiſſet, in ſermonem de te continuo incidit, meq́ue interrogare cępit. Quid de Riccobono ſentis? conijce cætera. Itaque continere me amplius non potui, quin hac tibi epiſtola gratularer, vt debeo, quòd in gratia huius præſtantiſſimi viri*

tantopere

tantopere sis, tantique ab eo fias. Quod illius de te iudiciū adeo tibi honorificum esse censeo, vt hoc te nomine beatum appellare non dubitem. Verum sicut testificor tibi mirum te in modum ab eo diligi, ita pro meo iure te hortor, vt omnibus officijs colere tantum virum non desistas, qui cum valde excellat humanitate, ac magno rerum vsu valeat, tu, qui ingenio & industria plurimum potes, quantum ex illius congressu fructum sis percepturus, certe non ignoras. Ego quidem, quatenus per occupationes licet, atque eius quoque negotia patiuntur, miram suauitatem ac doctos ipsius sermones hic degustare conor: Si vero istic habitarem, assiduus (mihi crede) cum eo essem: Quod cum deneget mihi conditio ac status meus, tu, qui scis, quantum ego alterum obseruem, alterum vero te diligam, curato vt cum vnà eritis, mentio de me non intermittatur. Quod munus hominis amantissimi à te nostra summa, & vtrinque iam officijs culta amicitia postulat. Vale. Ferrariæ. Pridie no. Sextiles.
M D L X I X.

BARTHOLAMEO

* S. P. D.

VEREOR *Bartholameę, ne tibi exciderit, quod mihi discedens pollicitus fuisti, te ad me litteras daturum, cum primum domi constitisses. Non enim adduci possum vt aliter de te sentiam. Nec opinor te vnquam serio dixisse, cum mihi persuadere volebas me abs te æque amari, atque si tibi pater essem: Nam tantus (mihi crede) amor passus non fuisset, te tam diuturno silentio vti, nec me tuas litteras desiderare. Sed quod tibi ioco dicebam, te mihi assentari, cum tuas esse partes adfirmabas, vt me domi sæpe conuenires, id nunc re ipsa comprobasti: Nam & mei es oblitus: Quis enim secus opinetur? Et hoc assecutus es, vt tantum fuisse tuum in me studium, sicut aiebas, persuaderi mihi non patiar. Ego vero, qui te propter tuam eximiam suauitatem plurimi facio, diutius tacere non potui. Quid enim dulcius, quid suauius, quam cum eo per litteras colloqui, cuius conspectum absentis intueri non possis? Ac quidem tantum solatij nunc capio, dum ad te scribo, vt moderatius tui desiderium feram. Quo animo si tu Bartholameę in me fuisses, non dubito, quin operam dedisses, vt intelligerem me abs te amari, & in memoria haberi. Quod*

officium

officium cum missum feceris, non est cur me tibi cordi esse putem. Quare non te pudeat, quòd tu prior a me prouocatus fueris; verus enim amor diiudicare nescit, cuius potißimum sit scribendi munus. Sed cum ego his æstiuis caloribus in suburbano meo essem, has ad te litteras perferendas curaui, vt quoad fieri posset, ab obliuione, quæ forte in animum tuum irrepsit, Paullum Sacratum vindicarem. Quas, si me amas, libentissime leges, ac tuas vicißim ad me mittes, quę me erudiãt, quã grata tibi huius meæ erga te beneuolentiæ fuerit declaratio. Vale. Ferrariæ. VIII. *id. Quintil.* MDLXIX.

FRANCISCO PALVDINO PRIMICERIO.

S. P. D.

NON *ignoro Paludine optime meum iam pridem erga te studium tibi perspectum & cognitum esse; non enim obscura tibi signa semper ostendi amoris erga te mei. Et tamen opinor te nunquam adductum iri, vt me ex tuo discessu tanta affici molestia credas, vt vllus consolationi locus vix esse possit. Sed summo certe dolore angor; careo enim optatißimo congressu tuo, ex quo ipse nosti, quantos fructus percipere solerem, vt quotidie abirem doctior: nec ipsi facile resisterem, nisi & ea me spes recrearet fore breui,*

vt te

vt te nobis saluum atque incolumem restituas, et nisi domesticæ curæ meæ, quibus assiduè vexor, animum interdum ab hac cogitatione auerterent. Nam cum mihi in mentem venit me in templo eum non habere, qui cum communicare soleo, ac suauissime colloqui, ita crucior, vt, nisi me iuterpellarent aliquando horæ canonicæ, quemadmodum vulgò appellantur, quas quotidie illic recitare consueui, singulo quoque temporis momento gemerem, nec vllo consistere loco & conquiescere possem. Dices, quid iam te cõsolari potest? dulcissimæ, fateor, litteræ tuæ; eæ enim non magnum modo mihi solatium afferent, sed etiam ægritudinẽ valde lenient. Tu igitur, si me amas, vt te facere mihi sæpe ostendisti, nec simulas; quanquam tua tot in me officia nullam profectò simulationem accipiunt: chirographum tuum ad me mittes, ex quo te mei memoriam conseruare perspiciam; Non enim longiorem a te epistolam flagitare debeo, quod iure potest mihi denegare occupatio tua. Nam & me laborantem magnopere leuabis, & ita reficies, vt æquiore ac moderatiore animo absentiam tuam ferre possim. Vale. omnes ferè collegæ nostri multam tibi salutem dicunt. Ferrariæ III. no. Decemb. M D L X I X.

M. ANTONIO MVRETO I. C. S. P. D.

QVANTVM de tua summa humanitate ac suauissima natura mihi pollicear Murete optime atque doctißime, ex eo conijcere potes, quòd cum scribendi officium iandiu tibi debitum intermiserim, me tamen excusare minime velim: id .n. inueteratam iam amicitiã nostram & multis beneuolentiæ indicijs vtrinque cultam haud desiderare puto. Ac quoq. a narratione caussarũ silentij mei supersedeo, ꝑ eas à Nicolao Thalamio intimo, ac familiari meo audire potuisti, ad quẽ proxime scripserã me in maximis esse molestijs, præsertim ob infirmã & periculosã matris valetudinẽ, ciq. mandata dederam, vt te Domũ salutatum veniret, ac tibi de mea in te fide & obseruantia incredibili sponderet. Quo igitur argumento vtar? inanibus ne litteris tibi obstrepam, qui altißima, diuinoque tuo ingenio maxime digna quotidie meditaris? Tantum dicam me ex eiusdem Thalamij litteris cognouisse, memoriam mei apud te admodum vigere, atq. abs te adeo multa de me prædicari, vt tuus non mediocris in me amor facile perspici poßit. Quorum alterum me vehementer etiam atque etiam delectasse non eo inficias. Nam me beatum esse puto, quòd in animo tuo insideam, nec

maius

maius quicquam abs te tanto viro expectare ausus vnquam fuissem. Alterum vero, vt ea mihi tribuas, quæ si in me agnoscerem, ad summam felicitatem profectò nihil addi posset, ab abundantia quadam amoris & humanitatis proficisci, vt, quę tua sunt propria, cum alijs communicare velis, nemo est qui ambigat. Quis est enim, qui ignoret per paucos reperiri, qui doctrinam atque eloquentiam admirabilem cum eximia morum suauitate comitateque coniunxerint & copulauerint, inter eos autem te præcipuum esse non æque omnibus constet? Sed hæc mittam; nam te laudes tuas non libenter audire, immò ab hoc scribendi genere animum tuum abhorrere iandiu exploratum habeo: Et me præstantissima animi tui bona ac merita tua oratione aut vlla dicendi facultate æquare non posse cunctis est perspicuum. Reliquum est, vt te orem atque obsecrem, ne Paulli tui memoriam conseruare desistas, sicut tua excellens virtus patitur, vt de te non dubitem; Persuadeas enim tibi velim in te colendo me parem vnquam habiturum esse neminem. Vale ætatis nostræ decus. Alexander Canalius, qui te plurimum obseruat, multam quoque tibi salutem adscribit. IIII. No. Ianuarij. MDLXX.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO SACRATO. S. D.

HERI *accepi a te litteras simillimas tui, tersas, nitidas, elegantes, plenissimas humanitatis, & spirantes omni ex parte beneuolentiam veterem illam tuam in me mirificam prorsus ac singularem. Quod excusatione nihil opus esse duxisti, fecisti, vt amicitia nostra dignum est: ac me præterea leuasti labore quærendi, quomodo tam diuturnum silentium meum apud te defenderem. Nam excusare te non poteras, quin eadem opera me accusares. Itaque hoc quoque a te tanquam mea caussa factum accipio, indultumque mihi a te puto. Thalamius noster; non enim tibi iam concedo, vt tu eum plus ames, verus, vt video, est & diligens internuntius amicitiæ nostræ. Nam & quoties vnà sumus, de te prope perpetuò loquimur: & ipse postea litteris suis tibi, quæ mea sit in te obseruantia, vere accurateque perscribit. Constitueram nuper mittere ad te nugas quasdam meas, scholasticas omnino, id est, non satis dignas, quæ a te legerentur, sed quas tamen tibi, vt solent mea, placituras esse sperabam. Id postea omisi facere, quia, cuius opera in eis describendis*

vterer,

vterer, non habebam. Nunc habeo, qui id commode faciat. Quare expecta propediem a me ingentem fasciculum, pro quo vereor ne plus mercedis dandum sit tabellarijs, quàm quanti ea omnia erunt. Erit tamen quod rideas vnà cùm Canalio nostro, qui mihi, vt debet, hæret in animo. Quem tu, mi Sacrate, salutabis diligenter meo nomine, & qui mihi beneuolentiam ipsius conciliasti, idem conseruabis. Nescio an adhuc resciuerit Iacobum Æmilium Belgam, quem ipse mihi & præsens & per litteras commendarat, nuper hic mortuum esse. Plura scribere cupientem impediunt interpellatores, qui mihi plerunque vix ad ea, quæ necessaria sunt, satis vacui temporis relinquunt. Bene Vale Sacrate mi optime, eruditissime, amicissime, & me amare perge. XV. *Kal. Febr.* MDLXX. *Roma.*

FRANCISCO MORANDO I. C. S. P. D.

Veronam.

CVM *antea tibi multum debebam Morande doctissime officiorum omnium non immemor, quæ istic vnà cum Patre & fratre in me contulisti, quæ sanè multa & magna extiterunt: Tùm verò, postquam accepi epistolam tuam vnà cùm poemate, quam attulit*

mihi Franciscus Gandinus familiaris meus, hoc tuo singulari in me studio ita me tibi deuinctum esse confiteor, vt nulla vnquam ratione tuæ tantæ erga me humanitati responderi a me posse putem: Nam tam excellenti munere me nec opinantem affecisti, vt illud quàm gratum iucundúmque mihi acciderit, oratione prorsus explicare non queam. Itaque (vt ad elegantißimam epistolam tuam nunc veniam) scito me multum otij nactum esse, vt carmina tua legerem: Cur enim omnia missa non facerem, quo suauitate illa singulari perfrui mihi liceret, ad quam percipiendam me tam digna tua lucubratio inuitabat? Sed certè non semel & iterum aut tertio, at ferè centies ea degustaui, nec hoc contentus, etiam nonnullis collegis meis, & aliquot alijs amicis, qui hoc dicendi genere delectantur, describendi copiam feci, qui vnà mecum & aciem ingenij tui, & tuam in dicendo vim atque facultatem suspicere & admirari cœperunt, nec non grauitatem orationis in cœlum efferre. Et nimirum, quid poemate tuo elegantius, quid acutius excogitari potest? cum & casum illum ita explices, vt etiam ante oculos ponas, & virtutes summi viri, illius præsertim bonitatem, ac magnam religionem summa cum eloquentia describas? Quam eandem rem Antistitem istic nostrum cum mihi significaueris di-

t perlegi

ligenter

ligenter & copiose ita tractasse, vt etiam volumen confecerit, si modo curaueris, vt mihi polliceris, ad me aliquando perferendum (scis enim me optimi atque integerrimi illius viri scripta venerari) ad tua tot ac tanta in me studia cumulus profectò accedet. Quòd autem inquis in commēdandis scriptis tuis me nimis facilem esse, persuadeas tibi velim me non ita propensum ad laudum tuarum commemorationem ac promptum fore, nisi illud mihi magno merito tuo vsu ueniret. Ego enim tam pręstanti carmine abs te prouocatus sum, vt me verborum inopem esse, parumq́ue ingenio posse doleam, quòd tuam excellentem doctrinam & miram dicendi suauitatem, subtilitatemq́ue, sicut deberem, satis laudare non valeam: Nam si ea orationis facultas, quæ in te summa est, a Deo mihi concessa esset, non te desiderare meas litteras, ac ea carere voluptate sinerem, quam te ex illis percipere solere ioco scribis: Qui enim meus in te amor est atque obseruantia, illius certe magnitudō efficeret, vt occasionem sæpe ad te scribendi non inuitus arriperem, cum eam, quæ mihi tecum intercedit, amicitiam & coniunctionem ita magno mihi ornamento esse ducam, vt colere omni ratione debeam. Verum cum cogito interdum, quale tuum futurum sit iudicium, quoniam illud valde extimesco, facile ab hoc

officio deterreor. Nunc tamen cum Gandinus meus istuc venerit, vt negotium illud conficiat, in quo te sæpe mea caussa & libenter elaborasse recordaris, cui etiam mandaui, vt te in primis consuleret, cuius in iuuandis amicis semper est prōpta voluntas, has ad te dare volui, ex quibus intelligas me pro hac eximia tua in me liberalitate immortales tibi gratias agere atque habere, optareque vehementer, vt te remunerari possim quam simillimo munere. Quod cum nec a natura mihi tributum, nec vllo labore a me perfici posse cognoscam, tu optimam meam voluntatem perinde accipies, ac si re ipsa tibi satisfecissem. Vale; atque clarissimum patrem tuum, quem è morbo conualuisse, & rectè se nunc habere mirum in modum lætor, Itemque Nicolaum fratrem tuum, quem propter morum suauitatem vnice diligo, meo nomine resalutabis diligenter. Ferrariæ. III. no. Ian. MDLXX.

IVLIO CANANO EPISCOPO HADRIAE.

QVOD *tam repente hinc abieris, meque tuo dulcissimo conspectu nec opinantem improuiso priuaueris, molestissimum certe mihi fuit Antistes optime; quid enim magis contra voluntatem meam euenire potuit? nec possum*

in hoc

in hoc fortunam meam non subaccusare, quòd cum bis ter ue ad te adijssem, te tamen videre non potui. (familiares tui mihi testes sunt) tu enim iam domo exieras, vt horum principum salutationi operam nauares. Itaque expeditis illis rebus, quæ te huc inuitarant, statim in viam te dedisti, quam plurimosque seruos tuos, meque in primis, haud suspicantes subitum discessum tuũ mærentes reliquisti. Ego verò aspectu tuo inuitus careo, ad epistolasque confugere cogor, ex quibus cognosces, magnopere me consolari facti mei conscientiam; non enim negligentia mea vlla aut culpa accidit, vt te oculis non conspexerim antequam decederes, sed nimia diligentia tua: Diem enim cinerum, vt diuina religio nostra vocat, appropinquare senseras, quo te templo tuo præesse decebat. Nam si tam breuem hic fore moram tuam arbitratus fuissem, nullum profectò diẽ intermisissem sine salutatione, tuamque optatissimam consuetudinem abunde degustassem. De quo, opinor, me admonere noluisti, vt argumentum scribendi ad te, occasionemq. tecum expostulandi mihi suppeditares, quòd te abeuntem oratione, ac saltem votis prosequi non potuerim; tibi vero me ridendi, quòd ignorantem fefelleris. At si, vt spero, ad nos redieris, vel ego forte si istuc venero, mihi crede; quod & te meminisse volo, pudorem peni

tus

tus dimittam, quo sæpe sum deterritus ne te obtunderem, tecumque assidue ero, vt temporis vsuram, qua carui intermissis collocutionibus nostris, plene sarciam. Vale Humanissime Pontifex, ac me amare perge. Riccobonum meis verbis saluere iubebis, & opportunitatem nactus ei dices, vt suauem mei recordationem habere non desinat, hoc maximum fore amoris erga me sui indicium. Nec non Nicoleũ doctissimum salutabis. Ferrariæ X. *Kal. Martij.* M. D. L X X.

ANTONIO
RICCOBONO.

VIDI, *legi scripta tua Riccobone optime, quæ me mirifice affecerunt, sed in primis lectione illarum litterarum, quas ad Marimpetrum dedisti, admodum delectatus sum. Nam etsi communes tibi sint cum doctissimo Nicoleo, te tamen in illis scribendis vehementius elaborasse, ex genere dicendi perspicere mihi videor. Itaque, mihi crede, quotidie meam de te opinionem superas. Certiorem autem de hoc te facere distuli, quòd sperabam me a negotijs ita liberum fore, vt ad te copiose scribere possem, quid de Riccobono meo sentirem, quantique eum facerem. Verum mea me spes fefellit, nam & summis occupationi-*

bus

bus distineor, praeterea eo morbo affligor, qui me etiam anno praeterito saepe detinuit, ne Antistitem istic nostrum salutarem, quo nunc officio meis verbis fungêris, cum mihi non liceat, ac si forte ei negligentiae vel obliuionis nomine suspectus essem, meam caussam suscipies. Nicoleum, quem ob eximias virtutes magnopere diligo, saluere iubebis, breuitatemq. litterarum mearum aequi boniq. consules. Vale.

Eidem Rhodigium.

SCIO *te vnà cum Antistite istic nostro valde mirari, cur binis litteris tuis respondere distulerim, quae tanto lepore, tantaque suauitate refertae erant, vt me ad scribendum prouocare debuissent. Sed huius taciturnitatis meae non vna caussa fuit: Nam & tot domesticis negotijs impeditus sum, vt a salutatione amicorum saepe abducar, & ijs molestijs nondum sum vacuus, quas quotidie capio ex matris morbo, è quo conualescere non potest, & ad studia mea quieto & tranquillo animo me referre non possum: Denique his solennibus ferijs me operam templo aßiduam nauare decuit, vt negotij ad legendum quicquam ferè mihi suppeteret: Et etiam, quod caput est, fretus humanitate tua atque constanti in me beneuolentia, licet ad scribendum*

tardior fuissem, non dubitaui, quin mea epistola grata tibi atque iucunda futura esset. His ego compluribusque alijs caussis hactenus retardatus fui; venio nunc ad suauißimas litteras tuas, in quibus quòd meum de tribus lucubrationibus abs te mihi mißis iudicium exquiris: quanquam totas illas perlegere mihi per occupationes non licuit, Scito tamen, quod ad illud volumen attinet, in quo te aliquot vetustißimos historicos ex tenebris eruisse constat, me obstupuisse, quod, cum id ætatis sis, tot libros euoluere, tam multa legere, nedum colligere potueris, tot labores exantlare, quos sustinuisse te, qui opus hoc tuum degustauerit, nemo sanè non miretur. Altera verò lucubratio tua, in qua de arte rethorica doctè multa & subtiliter explicasti, enucleastique, nonne miram ingenij tui vim, aciemque demonstrat? Quid de tua oratione dicam, in qua ita ius ciuile laudas, vt, qui illi ipsi fidem habuerit, is a cæteris artibus optimis abhorreat; nonne te in doctrina & facultate dicendi mirum in modum excellere ostendisti? Quæ omnia maximam certe admirationem habent; cogitaui enim, si is maxime præstare censetur, qui vna in arte ita versatur, vt excellat, te admirabilem esse æstimandum, qui philosophiam, leges, historiam, omnes denique artes cum eloquentia coniunxeris, in ijsque ita pro-

feceris,

feceris, vt imitationi locum vix reliqueris. At forte inquies, ex litteris quas ad te misi, an id perspicere non potuisti, quod tibi nouum nunc esse videtur, atque incredibile? cognoui certe: Verum te duntaxat hæc attigisse arbitrabar, ijs autem te tantum operæ dedisse, vt paucos pares habeas, superiorem neminem, nunquam profectò hoc de te sensissem. Quare, mihi crede, meam de te opinionem prorsus fefellisti, idque effecisti, vt, si antea te dilexerim vehementer, nunc tanto tui amore inflammatus sim, nihil vt eo fieri poßit ardentius; magnoque ornamento mihi esse ducam, quòd mihi amicus sis tantis animi bonis ornatus, vt nihil in te desiderem. Vnde omnibus patêre potest, quantopere Antistiti nostro obligatus sim, qui conciliandæ inter nos amicitiæ auctor fuerit: Magno enim certe beneficio ab eo affectus sum. Quòd me hortaris, vt libris nostris paream, a quibus in aduersa fortuna medicinam petendam esse veteres nostri duxerunt, gratißima mihi quidem fuit hortatio tua, sed non necessaria: Nam dulcißimæ litteræ tuæ ac tua eximia liberalitas omnes ferè molestias mihi ademerunt, laborem etiam leuauerunt, quem in lectione librorum tuorum libentißime consumpsi, è qua tantum consolationis cepi, vt ab illo animi mœrore exolutum me ac liberum esse putem. Quòd

autem addis facilius accidere posse, vt tui obliuiscaris, quàm vt Paulli Sacrati memoriam deponas. O' suauissimum Riccobonum meum. Quid mihi vsu uenire putas, qui ante oculos quotidie habeo admonitores tuos? nunquam tui mentionem intermitto, sæpe de te prædico, te in oculis fero. Itaq., vt omnia breui comprehendam, tibi etiam atque etiam gratulor de tua excellenti doctrina, & egregijs virtutibus, mihi vero summopere gaudeo, quòd cum eo amicitia iunctus sim, qui me tantopere amet, ac monumentorũ acerrimi ingenij sui me participem faciat. Sed si in hac sententia perseueraueris, (quod enim sponte ac iudicio tuo suscepisti, id tibi magnopere tuendum esse constantia tua animique magnitudo tibi persuadet) polliceor tibi me daturum operam, vt nunquam in amore me vincas; at te a me superari demum fateare. Antistitem nostrum meo nomine salutabis, & me apud eum in gratia pones, cui etiam affirmabis ipsius memoriam à me cum veneratione coli. Vale Riccobone doctissime IIII. *idib. Januar.* MDLXX. *Ferrariæ.*

Eidem

Eidem Rhodigium.

CVM *me non fugiat Riccobone optime perspectum tibi esse atque cognitum, eos, qui permultis curis familiaribus districti sunt, non facile scribendi otium nancisci; praesertim ad viros doctissimos, qualis est Riccobonus: Non miraberis me litteras ad te dare intermisisse, etiam si ab elegantissima oratione tua, quam misit ad me Antistes noster optimus, ad scribendum inuitatus essem: Non enim putaui suauissima natura illa fretus, quam in tuis litteris saepe mihi perspexisse videor, in te vnquam cadere posse, vt tu de me aliquid suspicarere, quod a nostra amicitia iam veteri esset alienum: Quae mea de te opinio in obeundo munere meo etiam negligentiorem me reddidit. Nunc vero ijs molestijs liberatus, quibus admodum vrgebar, cum studijs in gratiam vt redij, orationem tuam perlegi; Nam effugere non poteram, si tuae morem voluntati gerere debebam, quin meum de illa iudicium afferrem: In qua quid magis admirer, an stili elegantiam, an sententiarum grauitatem, explicari a me non facile potest. Nam eloquentiam cum prudentia ita coniunxisti, vt nemo non te summis laudibus ornet. Dices, opinor, mirum tibi videri,*

deri, quòd nihil in ea me penitus offenderit; Nonnulli fortasse hoc minimè probent, quòd tu illius familiæ gesta etiam minima tam copiose ac eleganter persequare; Ego verò haud reprehensione dignum id esse censui, præsertim cum ad eum orationem habueris, cuius domum totam litteris ac monumentis tibi decorandam esse in animum induxeris; cætera ita magnam mihi admirationem attulerunt, vt ad meam de te opinionem multum accesserit. Quare Antistiti nostro habeo gratiam, qui tuam lucubrationem ad me perferendam curauit, ex cuius lectione non mediocre solatium caperem. Tibi verò mirum in modum gratulor, quòd non ex composita tantùm oratione electis verbis, sed magna cum venustate habita eam es laudem consecutus, quæ tuæ eximiæ virtuti debebatur, & laborum ac vigiliarum tuarum fructum quam maximum tulisti, vt cuncti posthac de te summa sibi polliceantur; Et quæcunque tibi proposita fuerint studiorum certamina, ex ijs te victoriam reportaturum esse non dubitent. Perge modo, vt cœpisti; breui enim fore auguror, vt omnibus in dicendo antecellas. Et quamuis mens tua in altißimarum rerum meditatione versetur, haud patere tamen obliuionem Paulli Sacrati tui in animum irrepere; is enim te tanti facit, quā qui maxime, et quotiescunque

cum

cum Antistite nostro fueris, fac si me amas, vt ei de mea erga illum obseruantia incredibili spondeas, ipsique affirmes, licet in eo conueniendo fuerim negligentior, dum hic adesset, quòd amęnitas suburbani mei æstiuis caloribus me a ciuitate auocabat, me tamen, quem maiori studio prosequar, & a quo me magis diligi cupiam, habere neminem. Quod si feceris, velim tibi persuadeas nihil mihi hoc officio tuo iucundius gratiusque vnquam fore. Vale. Riccobone doctissime. VIII. *id. Nouemb.* M D L X X.

EPISTOLARVM
PAVLLI SACRATI
CANONICI
FERRARIEN.
Liber III.

PAVLLVS SACRATVS
M. ANTONIO MVRETO.
I. C. S. P. D.

CV M *diu me ſiluiſſe mihi venit in mentem Murete eximie, vehementer pudet me tanta in ſcribendo negligentia vſum fuiſſe, vt me tanquam minus ſtudioſum tui ac tuorum in me officiorum parum memorem iure reprehendere poſſis. At niſi ſingularis humanitas, ac dulciſsima natura tua me recrearent, quæ mihi ſpem non modicam oſtendunt fore, vt de tua priſtina in me beneuolentia nihil imminuatur, eſſem in magno timore, ne ex animo tuo penitus effluxiſſem. Sed quam ceſſationis meæ excuſationem habere poſſum, quæ me tibi conciliet? an in terremotum, qui tan-*

tam huic ciuitati cladem perniciemque attulit, quique nos magnopere vexauit, & quotidie vexat, culpam transferam? At Philippus Sacratus frater meus eam omnino abs te accipiendam esse negabit, quòd is paulo ante me litteris suis ter admonuerit, vt maximas tibi gratias de illa summa amoris erga me tui significatione agerem, cum amplissimo patrono tuo eloquentia mirabili persuasisti, vel potius eum impulisti, vt munus illud nobis ab Episcopo Carpentoracti missum, quod ipsius familiares in Gazam recondiderant, libenter restitueret: Quod præclarum factum tuum fratri meo tam gratum atque iucundum extitit, vt te & amantiorem mei & amiciorem exclamaret a me haberi neminem. An segnitiem inertiamque mihi obstitisse dicam? Vtrumque, mihi crede, magno mihi impedimento fuit. Nam cum ego meditarer, quo potissimum argumento vti deberem, vt singulari tuo in me studio aliqua ex parte responderem, animaduerteremq. (vt soleo) me ad summum virum & acri iudicio præditum scribere, diutiusque in hac cogitatione immorarer, Ecce Terremotus ab omni alia cura animos nostros ad maximum timorem traduxit, ac in hortos migrare compulit; de quo multa te audisse credo. Nec studijs meis vacare mihi licet, quòd ab eo adhuc affligamur, & quis exitus futurus sit, planè ignoremus. Itaq.

verùm ingenuè fatenti facile opinor erratum condonabis: Non enim hoc accidisse obliuione tui, vel meæ erga te obseruantiæ imminutione vlla existimare debes, quòd alterius quidem testes mihi sint Paludinus noster, qui iandudum Roma cum venisset, me tuo nomine salutauit, & Canalius noster tui studiosissimi, quibus cum de te sæpe mentionem facio, sermonesque habeo tua excellenti virtute dignissimos: Alterum verò sat scio te adduci non posse vt credas; non enim te latet iandiu me omnem cogitationem in eo fixisse, vt gratiam abs te inirem, meque in tuam familiaritatem insinuarem. Quæ cum ita sint, ignosce mihi quæso, si iustam tibi do excusationem; & fac ad amorem erga me tuum aliquid potius additum, quàm quicquam detractum esse vt intelligam: Nam si facilitatem, & humanitatem tuam in hoc etiam exercueris, vt me aliquo litterarum genere in hac calamitate consoleris, tantum ex hoc pio tuo officio voluptatis capiam, vt omnem timorem abijciam, et exultare lætitia, et triumphare gaudio incipiam. Vale ætatis nostræ decus. Ferrariæ. x. Kal. Iunij. MDLXXI.

M. ANTONIVS MVRETVS.
PAVLLO SACRATO.
S. D.

SCRIPSI nuper, iussu Cardinalis mei, versus quosdam de Tiburis amœnitate. Sed iussus eram non multo plures, quàm viginti versus scribere: & ea attingere, quæ in ipsius hortis spectatu dignissima & iucundissima viserentur. Fudi duabus circiter horis amplius quadraginta, & vix mihi videbar pauca quædam ex innumerabilibus, quæ dici poterant, delibasse. Eos versus, cuicuimodi sunt, ad te mitto: si forte possint animum tuum à molestijs tum domesticis, tum publicis paulisper auertere. Curas enim, vetus dictum est, carmine minui. Poteris eos cum Paludino, & Canalio communicare: quamuis enim non valde boni sunt, vobis tamen tribus placebunt, quia sunt mei. Velim etiam eos mittas ad Antonium Montecatinum: etsi enim iudicium ipsius extimescere deberem; mihi tamen cognitus amor ipsius erga me timorem leuat. Ego te Sacrate optime & humanissime, vosq. omnes, sed, ne mentiar, te in primis, vt debeo, in sinu fero: &, quamuis ad te rarius scribo, quàm summa nostra coniunctio postularet, de te tamen sæpissime cogito. Orationum mearum volu-

men vnum Venetijs excuditur: quod vbi absolutum erit, statim ad te mittetur. Vale amice optime & spectatissime. Idib. August. M D LXXI. Tibure.

M. ANTONIO MVRETO I. C. S. P. D.

LITTERAE tuæ quam gratæ atque iucundæ mihi extiterint, quibus non modicam mihi consolationem adhibuisti Murete doctißime, oratione exprimere non possum; non mediocri quidem me affecerunt voluptate. Carmina vero, quæ ad me misisti, cumulum mihi gaudij attulerunt. Quid enim eis elegantius, quid suauius, quid venustius? Itaque non semel ea legi, sed sæpe ac sæpius perlegi. Nec hoc contentus exclamaui. O' beatum Tibur, cui tantum laudatorem habere contigit. Quæ ciuitas huic æquanda est, postquam summus ille Muretus eam celebrare cœpit? Non est profectò qui Mantuæ aut Veronæ inuideat. Nec putes me vnum ita iudicare: Doctissimus Montecatinus, cuius te iudicium extimescere ioco dicis, ita sentit, de teque mirabiliter prædicat. Martellius noster optimus atque prudentissimus te admiratur, Tiburique maxime gratulatur. Quid de Paludino dicam? qui vt primum tua carmina degustauit, ad te scripsit, bi-

nasque litteras dedit, cum adhuc infirma esset valetudine, ex cuius litteris illius iudicium de ipsis perspicere potuisti? Canalius autem noster, qui à ciuitate mensem ferè abfuit, quique tarditatis mearum litterarum auctor est, te eum esse affirmat, à cuius diuino ingenio vt quotidie maiora proficiscantur, expectare cuncti debeamus. Cæteros quam plures mitto, quos tuarum lucubrationum participes facere soleo, ij enim te in cælum ferunt. Denique omnes vna voce fatentur, amplißimum Patronum tuum tibi plurimum debere, quòd facta eius scriptis tuis prudentia plenis præclara admodum atque illustria reddas. Ego vero immortales tibi gratias ago, quòd me hoc eximio munere affecisti, quòdque exaratos præsertim manu tua ad me versus tuos misisti, vt tuus præcipuus in me amor vel maxime appareat; optoque talem me erga te præstare, quem sæpe & libenter maximis studijs tuis ornes. Nam etsi non factis nec re ipsa, at certe animo, ac mirifico tuarum præstantißimarum virtutum cultu tua in me beneficia sustinere conabor. Vale. Ferrariæ. IX. Nouembris. MDLXXI.

AVGVSTINO VALERIO

EPISCOPO VERONAE.

S. P. D.

QVO in discrimine ob Terremotum versati simus Optime Pontifex, qui tantam ciuitati huic cladem attulit, vt eius faciem immutarit, & multis mortem intulerit; quique quotidie, noctè præsertim nos a somno excitare non cessat, a multis, opinor, audisti, ac in primis a Francisco Gandino meo. Sed in hac communi priuataque calamitate, ac totius ciuitatis mærore gratias tamen Deo optimo maximo immortales ago, qui tanto me beneficio affecit, vt humanissimum Antistitem meũ diuino afflatu ad me consolandum inflammarit: Nam suauissimis litteris tuis & verborum ac sententiarum grauitate refertis non solum mihi præstò fuisti, non modicamque consolationem adhibuisti, quæ dolorem meũ leuare posset, sed (quod caput fuit) factis ac re ipsa me ita iuuisti, vt mæstitiam meam valde quoque subleuaris. Quo quid opportunius hoc tempore abs te fieri potuit, ac tua persona magis dignum? Primum enim tuæ summæ erga me beneuolentiæ non obscura mihi signa dedisti, deinde tanta benignitate ac liberalitate vsus es, vt cum pro tot tuis in me officijs tibi plurimum debeam, oratione

merita tua assequi me posse diffidam. Itaque, si aliquando veritus sum ne in animo tuo insiderem, vt tute scis, certe mutaui sententiam, & valde optaui eam in me facultatem esse, qua actiones hasce tuas prudētiæ eximię plenas scriptis mandare possem; tam enim libenter hoc fungerer officio, quàm tua præstantissima virtus id postulat: Quod cum mihi a natura denegatum sit, illarum tamen commemoratio me vehementer delectabit. Extrema autem pagella mirum in modum me recreauit, lętitiaque affecit chirographo tuo. Nam omnem ferè languorem ac animi molestiam mihi abstersit. In quo cum scribis me abs te ex corde, ac vti fratrem diligi, angoremque hunc meum tibi mecum esse communem. O' incredibilem mansuetudinem, singularemque bonitatem tuam. Quis animi tui magnitudinem mira morum suauitate conditam non admiretur? Ego quidem te virum omnibus virtutibus ornatissimum summis laudibus efferre non desistam; & cum omnem gratiarum actionem vincat eximius amor erga me tuus, perpetuam habebo tibi gratiam; nam de illa referenda ne cogitare quidem debeo: daboq. operam, vt quacunque ratione potero, gratissimus abs te iudicer, ac miram tuam in me humanitatem colam memoria sempiterna. Tu fac modo vt in sententia pergas, atque in amore erga me tuo; nullo enim vnquam tempore tibi du-

bitandum

bitandum erit, quin maxima obseruantia tibi respondeam. Gandinum quoque meum, cui ad te mandata dedi, vt libenter audias, te etiam atque etiam rogo. Vale Patrone optime. Prid. Kal. Febr. M D L X X I.

Eidem Veronam.

VENIENTI *istuc Gandino meo has ad te litteras dare volui Antistes optime: Quanquam enim nullas tuas accipio, magnum tamen solatium capio, cum tecum per litteras colloquor, teque à me mirifice coli sæpius tibi repeto. Sed nunc perbreues misi, quòd is repentinam profectionem istuc suam differre non potuerit. Ex quo de statu meo iniucunda profectò tibi futura pro tuo in me amore audies; ipsi enim mandaui, vt omnia tibi referret; In primis autem quantopere cupiam in reficiendis & templis & tectis meis abs te mihi opem ferri. Qua in re fac, obsecro, vt benignitatem, liberalitatem, ac humanitatem erga me tuã experiar; memoria enim tenes te mihi sæpe pollicitum esse, si quod tempus accidisset, quo tempore aliqua me molestia leuare posses, te commodis meis nunquam defuturum; venisse nunc illud tibi persuadeas velim, mihique adeò gratum futurum, si tuam insignem in me beneuolentiam declaraueris, vt ego quoque curaturus*

sim,

sim, me quàm gratissimum erga te semper vti cognoscas. Da igitur operam vt mea de te opinio me haud fallat; magno enim me beneficio tuo mirum in modum tibi deuinxeris. Vale Antistes humanissime, quem Deus opt. max. incolumem diu seruet atque fortunet. VIII. *id. Maij.* MDLXXI.

IVLIO CANANO EPISCOPO HADRIAE.

Rhodigium.

QVANTA *ciuitatem nostram molestia damnoque terremotus affecerit, vexaueritque nos omnes, vt penè stupidos reddiderit, non te latet Antistes optime, quippe qui frequentes habuisti nuncios, à quibus omnia diligenter cognoscere potuisti, atque illud quoque, quòd non cesset adhuc, immo magnum nobis metum quotidie incutere non desinat. Sed in hoc communi, meoque mærore magnam in suspicionem veni ne mea negligentia effectum sit, vt obliuioni me mandaueris, ac de tuorum numero intimorum exemeris; Cuius rei hoc mihi est argumentum vel maximum, quòd tu posthabita aliquando persona illius, quam sustines, ratione, litteris tuis iocari mecum, meque ad dimicationem prouocare solebas, interdum etiam doctissimum Riccobonum ad hoc munus obeundum*

impellere,

impellere, & quandoque ad amicos tuos scribere, vt tuo me nomine salutarent, teque certiorem facerent, quàm rectè cum Paullo Sacrato ageretur. Quo officio, quod mihi ita periucundum erat atque honorificum, vt ego quoque magno in te amore inflammarer, cum functus non fueris hoc tempore difficillimo, quis aliter arbitretur, quàm vt exueris tuam illam incredibilem humanitatem, ac morum suauitatem etiam deposueris, quas in te virtutes semper sum admiratus? Nam si tuum pristinum erga me studiũ extaret, ac tua in me voluntas mutata non esset, dulcißimas in tanta calamitate litteras tuas a me magnopere desiderari passus non fuisses, quæ mihi consolationem afferrent, ac dolorem meum lenirent. Sed ego fortasse a coniectura aberro; tu vero tuam in conseruanda amicitia constantiam, in amore perseuerantiam retines, Nec quod tandiu silueris, id mei obliuione accidisse putare debeo; sed quòd aut grauissima occupatio tua otium tibi denegarit, aut quòd patriæ calamitas adeò te torserit, vt tu quoque hebes vnà mecũ tibi esse videaris, nec animum ad aliquid agendum adiungere poßis, nedum ad scribendum. Nam te tot ac tam præclara studia, quæ in me contulisti, sæpius a me commemorata velle prorsus negligere adduci non possum vt credam. Est tamen humanitatis tuæ hunc mihi scrupulum ex animo euellere, ac in eum me lo-

cum

cum restituere, ex quo propter taciturnitatem meam forte decidi, præsertim cum iustam cessationis ac intermißionis officij mei caussam afferam. In quo vel maxime apparebit animi tui magnitudo, quæ mihi spem ostēdit fore, vt de tua erga me beneuolentia nihil sit detractum. Ego quidem valde tibi affirmo nullum ferè diem esse, quo in hac ærumna mea tui mentionem non faciam; tanti. n. te propter excellentem virtutem facio, vt ēt si me abs te non amari sentirem, te tamen perpetuò obseruaturus sim, ac nunquam tua in me officia obliturus. Quod reliquum est, te rogo atque obsecro, vt Riccobono significare non graueris me Ludouici Molini puero ad eum litteras paulò ante terremotū dedisse, in quibus meam de illius oratione sententiā explicabam, nec adhuc ab ipso responsum vllū tulisse: Erit .n. hoc mihi vehementer etiam atq. etiam gratum. Vale Ferrariæ. VII. *Kal. Maij.* MDLXXI.

Eidem Rhodigium.

CVM *ego mane, absolutis iam horis, è templo domū redirē, in foro obuiā mihi venit hilari vultu Baptista Guarinus vir nō minus ingenio atq. doctrina, quàm moribus ornatißimus, mihique multā tuo noīe salutē dixit. Præterea addidit te sibi epistolā a me nuper ad te mißā legendi copiā fecisse, de quo ipsius officio tā grato mihi atq. iucundo quascunq. tūc potui imparatus ei gratias*

egi.

egi. Cum aũt ab eo fuissem digressus, gaudere mi bi cœpi, mecumque dicere, O' suauissimum atq. humanissimum Antistitem, qui mansuetudine incredibili & naturæ suauitate adductus, non meis vllis in eum officijs impulsus, sui erga me amoris omnes sibi familiaritate coniunctos cupit esse conscios. Ac certe tantis me studijs prosequeris, vt ne cogitatione quidem, nedum oratione illa me assequi posse confidam. Itaque, si cui forte aliquando ingratus erga te visus fuero, quòd amoris tui magnitudini parum respondeam, ita me profectò defendam, Antistes meus optimus sui oblitus extra cancellos egressus est. Nam quid necesse erat te talis ac tanti nuncij opera vti ad declarandam tuam in me voluntatem? Magnam quoque, mihi crede, ex chirographo tuo voluptatem cepissem. At vero iungendæ cum egregio viro amicitiæ auctor esse mihi voluisti, qui cum me nunquam antea habuisse sermonem fortasse cognoueras. Non enim opinor id ea te ratione effecisse, vt onus mihi imponeres de maxima tua in me beneuolentia tibi gratias agendi. Quoquo modo autem res se habeat, me tamen scito eo in te animo esse, vt me nunquam tuæ summæ humanitatis captura sit obliuio. Tu quoque si mihi ita fauere perseueraueris, sicut me tua amicitia dignum, & te mirifice colendo, & tuas eximias virtutes sæpe commemorãdo præstare conabor,

non vereor, ne non in tuorum familiarissimorum numero me perpetuo habeas. Vale Antistes humanißime. XV. *Kal. Octob.* MDLXXI.

SIMONI CASSOLIO
VICARIO
Parmam.
S. P. D.

SCRIPSIT *Franciscus Balestrerius collega tuus ad Vincentium Fātinum item meum, vt mihi salutem tuo nomine nunciaret. Quod tuum in me studium quam iucundum mihi extiterit, (ostendis enim in animo tuo mei memoriam insidere) his a me litteris tibi significandum esse duxi, & hoc quoque, tuæ erga me beneuolentiæ à me mutuo responderi, ac ob eximias virtutes te magnopere obseruari. Quo quidem officio fungi antea cogitaram, sed terremotus, qui hanc ciuitatem ingenti clade damnóque affecit, quique nos torquere vehementer perseuerat, vt audisti, ab hac me cogitatione auertit. Itaque cum tu prior hoc amoris indicio me prouocaueris, in quo mira tua suauitas ac humanitas non parum eluxit, sedulitate me abs te victum esse, postquam ita casus tulit, æquo animo patior. Sed magna certe abs te fortunæ gratia habenda est, quę mihi grauis aduersaria fuit, ne te haud opinantem*

offende-

offenderem: Nam tibi planè demonstrassem te amore mihi longe inferiorẽ esse, cum tu virtute sis multo superior. Non vereor tamen ne non a suspitione negligentiæ me vindicandi aliàs mihi detur occasio. Tu vero interim perge hac esse mente, vt nunquam mei obliuiscaris, præsertim cum de mea propensa erga te voluntate prolixè tibi polliceri possis; hoc enim maximum mihi solatium ac non mediocrem mæroris mei leuationem afferet. Vale doctissime Cassoli, ac Franciscum Balestrerium meis verbis saluta. Ferrariæ. XI. *Kal. Iunij.* DLXXI.

M. ANTONIO MVRETO S. P. D.

ACCEPI *orationem tuam Murete humanissime, eamque statim legi semel atque iterum, quæ ita me delectauit, vt nihil ipsa dulcius ac venustius, grauiusque vnquam degustauerim. Feci deinde sic, vt iußisti, vt illam cum Paludino, Canalio, ac doctissimo Montecatino communicarem. Quæ caussa fuit, vt tardius ad te rescripserim, quàm putaram: Ac Paludini quidẽ sensum ex illius litteris iam percipere potuisti, qui differre noluit, vt in eundem fasciculum meas adderem. Alexander autem Canalius in eadem perstat sententia, vt suam de te opinionem vincere haud valeas, ita*

enim

enim de te sentit, vt nihil in lucem ædas licet diuinum, quin ex tuo admirabili ingenio acerrimòque iudicio maiora quotidie manare posse affirmet. Non potui vero cum eximio Montecatino sermonem habere, quòd is maximis negotijs districtus sit, totum enim se aulæ dedidit, ad quem cum misissem orationem, iam ante ab eo perlectam fuisse nuntius mihi retulit. Ego deniquè multos viros doctos, ac mihi amicissimos feci lucubrationis tuæ participes, qui te omnes vno ore celebrant, & in cœlum efferunt, fatenturque quotquot de hac victoria aliquid conscripsere, qui sanè permulti sunt, cunctos abs te in hoc argumento longe superatos fuisse; Ac meum quidem iudicium, quale sit audisti; non enim cogitata mentis eloqui audeo, quòd sæpe mihi significauit Canalius abs te meam præstantissimarum tuarum virtutum commemorationem ferri non posse, vtpote a natura tua alienam. De tuo tamen in me studio, vt ex omnibus, qui amore ac familiaritate tibi coniuncti sunt, me potissimum elegeris, quem ornares hoc honore, ac tam diuino munere donares, an sileam? an non maximas tibi gratias agam? Equidem cum mihi valde gloriosum sit te talem, qualem haud scio optare neminem, mihi amicum esse, eiusdemque in me beneuolentiam conseruari mea multum referat, & tuis in me meritis, verbis nedum re ipsa satisfacere non va

leam, semper tamen gratiam tibi summam habebo dum viuam. Et cum cæteris communibus amicis tuæ singularis in me humanitatis ac benignitatis prædicatione efficiam profectò, vt ij me dignum iudicent, apud quem tot ac tanta officia collocare perseueres. Vale ætatis nostræ decus. Ferrariæ. IIII. no. Febr. M D LXXI.

M. ANTONIVS MVRETVS.

PAVLLO SACRATO SVO.

PROXIME cum vellem ad te scribere, quàm grata mihi fuissent insitia, quæ tu & Alexander Canalis ad me miseratis, ita me subito multa negotia oppresserunt, vt coactus sim officium illud in aliud tempus reijcere. Nunc igitur vtrique vestrum gratias, vt debeo, maximas ago: simulque vt, qua vna ratione possum, vos remunerer, mitto ad vos exempla duo carminis cuiusdã mei ad Diuam Virginem Lauretanam: quod vobis, si nulla alia re, certe argumento placebit. Versus ipsi si frigidiores videbuntur: tanto iudicare debebitis munus meum accommodatius ad hanc tempestatem anni, qua frigus studiose quærere omnes solemus. Quales autem cunque videbuntur, non recuso quin eos communicetis cum Paludino, Montecatino, cæterisque communibus amicis: prope etiam dixi,

cum

cum Tigna: sed audio eum valde seuerum esse in iudicandis poematis. Et tamen, quia me ab eo amari scio, si vobis videbitur, subeamus hoc quoque periculi, cum præsertim, si quid in eis parum probauerit, ipsa nos reprehensio cautiores in posterum factura sit. Valde gauisus sum, cum audij fratrem tuum Episcopum Carpentoractensem esse factum: qui honos iampridem summis illius virtutibus debebatur: neque ei tantum gratulatus sum, sed tibi quoque, cum epistolam ea de re tuam ad Ioannem Moronum Cardinalem legi: quæ mihi ita elegans visa est, neque hoc tantum, sed ita grauiter ac sapienter scripta, vt iam tum cœperim eundem tibi quoque dignitatis gradum augurari. Mitto ad te orationem nuper hic habitam a Petro Magno, vt versuum leuitas orationis grauitate pensetur. Bene Vale Sacrate mi optime, eruditißime, amicißime, & me ama. Romæ III. *no. Iul.* MDLXXI.

M. ANTONIO MVRETO
Romam.

LEGI *tuum carmen ad Virginem Lauretanam, de quo quid ego dicam, nisi summi illius Mureti poema esse, cui quenquam æquare non liceat? Itaque ita me delectauit, vt versus perplures memoriæ mandauerim, quod Alexandro*

quoque Canalio contigisse idem mihi affirmauit. Quid autem tot nos lucubrationibus tuis honorandi caussam tibi dederit, an insitia, an eximius tuus erga nos amor; nemo nostrum certe ambigit, quin singularis tua humanitas, quæ te impulit, vt quod nos tibi debemus, de eo nobis gratias agas. Quòd si forte insitia ipsa non nihil etiam te mouerunt, quæ ostendis tibi grata fuisse, certo scito nos operam daturum, vt singulis annis eundem saltem numerum tributi nomine accipias, ne ex animo tuo nostri memoria vnquam discedat. Quod ad mandatum tuum attinet, id sanè executi sumus, Alexander enim exemplum suum eruditissimis illis viris Montecatino, ac Pignæ impertiuit, qui carmina tua, eis valde probata fuisse mihi nunciauit. Ego vero exẽpli mei Martellium, Paludinum, cæterosque communes amicos participes feci, qui te ita admirantur, vt etiam hoc dicant a diuino ingenio tuo nihil nisi absolutum, perfectumque proficisci; quibus libenter assentior, lætorque Muretum meum, quem in oculis fero, ab omnibus mirum in modum coli, plurimique fieri. Illud in extremis litteris tuis, cum mihi de fratris dignitate gratularis, me molestia affecit, quòd scribis te meam ad amplissimum Moronum epistolam legisse; & eam laudas, quam vt corrigeres & emendares, amicitia nostra & tua erga me beneuolentia postulabat.

labat. Sed si fauente Deo opt.max. ad annum Sacrum peruenero, & tu ibi adsis, à te impetrare conabor, vt nugarũ mearum Aristarchus sis, nec tu (opinor) recusabis, si me de tuo in me studio dubitare nolueris. Vale. Electus Antistes Carpen. Iacobus Sacratus frater meus plurimam tibi salutem adscribit, & quod ei tantum tribuas, quantum ipse non agnoscit, hoc tuæ eximiæ humanitatis proprium esse ait, de tua tamen in eum optima voluntate maximam gratiam habet. Vale. Ferrariæ. XI. Kal. Sextiles. M D LXXII.

Eidem Romam.

Accepi tres abs te epistolas Murete præstantissime, quæ tanta me lætitia affecerunt, vt omnem, quem ex discessu hinc tuo non mediocrem ceperam, dolorem prorsus abstersérint: Eæ enim leporis omnis ac venustatis adeo plenæ sunt, vt te ipsum in illis contemplans mente semper complectar & osculer. Itaque cum proxime illius fratris obitu, qui omnia ferè negotia istic nostra gerebat, vehementer affectus fuerim, in lectione litterarum tuarum ita conquieui, vt omnes sollicitudines, curasque, omnem denique mærorem deposuerim. Quòd scribis neminem mihi abs te præpositum iri, quem illius orationis, quã superioribus diebus in senatu istic publico ad Põ

tificem habuisti, participem facias: Quanti hoc tui in me amoris indicium a me fieri debet, & quotidie prædicari? Sed cum tu de singularibus tuis in me studijs me perpetuo tacere magnopere cupias: Nonne cum tibi pareo, cuius ex volūtate omnia me facere decet, officio meo maxime satisfecero? Vnum tamen hoc a me non impetrabis vt silentio prætercam, quòd statueris in scriptis tuis (vt in extremis litteris tuis affirmas) apud posteros testatum relinquere, quantum me dilexeris; non enim insignis tuæ erga me beneuolentiæ significatio id patitur. Nec eo dico, quòd mihi persuadeam me tam propēsam tuam in me uoluntatem dicendo æquare poße, sed hac de re eos, qui vtriq; nostrū maxime amici sunt (vt fratres mittam) cælare non queo, quin te mihi admodum fauere intelligant, qui vt forte me ambitionis arguant, quòd te mei studiosum esse gaudeam, illud quidem affirmare non poterunt, vt hoc meæ erga te obseruantiæ, meisq; in te officijs a te debitum mihi esse arrogem, ac non totum eximiæ, præstantiq; naturæ tuæ acceptum referam. Quorum è numero cum præcipuus sit Alexander Canalius noster, qui est & mearum cogitationum & consiliorum particeps ac socius, eum suauitate litterarum tuarum priuare fas eße non putaui, quippe qui totus nomini tuo valde addictus est, vixq; mihi concedit, vt se in te colendo vincam. Ex cuius litteris caußam

tardita-

tarditatis meæ in scribendo iam cognoscere potuisti; sicut ex ijs, quas ad eum misisti, te abundātia quadam amoris ea mihi attribuere perspexi, quæ cū in me perexigua, in te vero summa sint, q me tamen narrari minime pateris. Sed Alexāder (credo) caussam meam tuebitur. Nunc illud exploratum habeas velim, Edictum illud pōtificium, quod ad me pro tua liberalitate misisti, valde mihi gratum extitisse, cui vt obedire aliqua ex parte valeamus, diuinum nobis auxiliū vehementer expetendum, atque implorandum est: Nam, vt illud nos in hoc mundo vitam degentes, atque assidue versantes penitus exequamur, vix optare debemus. Tu vt me tua gratia fouere pergas, magnopere abs te peto. Vale. Ferrariæ. Pridie Kal. Nouemb. MDLXXII.

ANTONIO RICCOBONO PATAVIVM.

NON queo satis mirari Riccobone doctissime, quid causæ fuerit, quòd orationem abs te in Academia Patauina. i. in frequenti hominum cætu de victoria habitam, quam Imperatores nostri ex immanissimo christiani nominis hoste nauali bello reportarunt, ad me non miseris, præsertim cum tuas omnes lucubrationes, postquam tecum amicitiam iunxi, mihi semper impertiueris. An fortè mihi subiratus es, quòd

vel tuæ longiſsimæ epiſtolæ, in qua te excuſabas, cur tardius ad me reſcripſeris, non reſponderim, vel tibi de inſignibus doctoris, quæ iſtic magna cum gloria adeptus es, non gratulatus fuerim? Tertium non reperio, nec cogitatione aſſequi poſſum; Sed ſi huiuſmodi rationibus adductus mei oblitus es, non is es, quem tuæ mihi litteræ declarabant: Nemo enim eſt, qui ſi eas legat, te fortem, atque in tuenda, colendaque amicitia conſtantem ſtatim non iudicet: Sin autem tua erga me immutata eſt voluntas, quòd cum vtrunque a me expectares, neutrum præſtiterim, an a me diligentiam requiris, cum tibi negligenti ſine vlla reprehenſione mea eſſe licuerit? ſeruantur, mihi crede, apud me litteræ tuæ, ex quibus facile coniici poterit, ſi te æquũ mihi præbeas, qui te imitatus ſim. Nec aggredi nunc ad dicendum volo, quot quantiſque ego quoque occupationibus ſim diſtrictus, cum vna tantum præter cæteras me maxime a ſtudijs meis abducat, quòd ædi ſacræ quotidie viſendæ adeo addictus ſum, vt hoc ſine crimine, detrimentoque prætermitti officium minime poſsit. Hæc tamen ratio impedimento mihi non fuit ad ſcribendum; nam etiam tantum temporis nactus fuiſſem, vt amori noſtro ſatisfacerem. Sed, vt verum ingenue fatear, primum non putaui mihi neceſſe eſſe ad te ſcribere, quòd tu tunc meis reſpondere deberes, ac diuturni ſilentij tui rationem reddere. Deinde

cum

tum certiorē me faceres te doctorem in Academia Patauina creatum fuisse, teque optasse vt istic adessem, hoc tuum factum fortè aliis, qui te non optime nouerant, mihi non admodum mirabile visum est; multi.n. vt inquit Cicero noster, hæc insignia virtutis etiam sine virtute assecuti sunt, & nos quotidie re ipsa experimur, plerosq; ad hunc gradum peruenisse, qui nec recte nec distincte legere sciuerint, ne dum ius Cæsareum Pōtificiumque probè calluerint. In te vero exquisitam doctrinam, ac liberalium artium scientiam semper admiratus sum, postquam scripta tua legere cœpi, vt hæc ornamenta non magnopere (meo quidem iudicio) abs te desiderari opus fuisset. Quæ tamen cum tu ad præclaras virtutes tuas addere volueris, quo vulgi opinionem sequereris, ac leguleiorum, vt ais, audaciam frāgeres: Tuum quidem consilium laudaui, tibi vero vt gratularer, hoc fore superuacaneum existimaui, Academiæ potius illi gratulari debuissem, cui contigit te talem habere, ex cuius præstātissimis virtutibus magno ipsa honore afficeretur. De qua re multa dicere mitto, ne tibi assentari videar. Venio ad id qđ me maxime angit, audeoq. diuinare caussam tuæ immutatæ voluntatis eam fuisse, quòd cum a clarissimis illis viris in collegium eorum doctorum, qui publice Patauij legunt, fueris cooptatus, ac Robertello in tradenda arte rhetorica successeris, omnem operam

tuam,

tuam, cogitationem, industriam, mentem deniq; omnem in eo negotio ita fixeris atque locaueris, vt omnes forsan amicos tuos, dum laudis studio traheris, atque gloria etiam duceris, mandaueris obliuioni, me autem in primis, quem ne de facie quidem noueras, ex animo tuo penitus cieceris: Vix enim adduci possum vt aliter credam: Nam te non præterit, si ad me orationem tuam misisses; quanquam valde extimesco iudicium tuum, me tamen tanquam a somno excitatum ad te litteras daturum fuisse, in quibus & tibi gratias agerem, quòd tantum in me studij contulisses, & meam, qualiscunque ipsa fuisset, sententiam aperirem. Verum fortasse erro, nec Riccoboni mei suauissimam nosse naturam videor. Habebo quidē tibi maximam gratiam, si me ab hac suspitione liberaueris, mirumque in modum lætabor, si me adhuc in animo tuo insidere intellexero ex litteris tuis, quæ mihi ita gratæ erunt, vt eas legendo omnem molestiam diluam, & in earumdem suauitate valde acquiescam. Vale. VI. Non. Maij. MDLXXII.

IO. MORONO CARDINALI.

ET *si tua summa prudentia sapientiaque, ac singulare iudicium in administranda Repub. Christiana semper ita enituit, vt maximam ex*

ea re gloriam sis consecutus, nec immeritò vna omnium voce quotidie celebreris: Nunquam tamen, opinor, vlla in re sic eluxit animi tui magnitudo atque incredibilis tua humanitas, sicuti nunc in ornando fratre meo; Quem tanto beneficio affecisti, postquàm & sponte & studiose curasti, quò ille Episcopus crearetur, vt nemo nō obstupescat, cum intelligit te inter tot nobiles virtuteque ornatos viros, quibus stipatus es, serui absentis uiuam tenuisse memoriam, ac talē tui erga eum amoris significationem dedisse, qualis omnibus inaudita ac insperata fuerit. Ego quidem ingenue fateor, quemadmodum hoc tuum præclarum, atque diuinum factum maximeque dignum, quod scriptis mandetur, admirari non desino, sic nullo vnquam tempore in cogitationem meam cadere potuisse. Quis.n.arbitratus fuisset te tantum virum, cui quenquam cōparare, ne dum anteponere nemo audeat, familiæ Sacratæ ita rationem habere, vt tali eam dignitate honestare ac decorare volueris, & quo magis summum tuum studium extaret, non veritus sis cum amplissimis viris contendere? Quod cum præter omnium opinionem acciderit, tu quoque haud miraberis, si nullum vnquam tempus intermittemus, quin præstantē beneficentiā tuam erga fratrem, nosque omnes, & animi altitudinem prædicemus, ac si in hac cogitatione quotidie versabimur, quomodo de tantis tuis in-

fami-

familiam nostram officijs animo saltem erga te quàm gratißimi esse cognoscamur: Cum partes nostræ sint ita nos gerere, vt omnia tua in nos studia contulisse te nunquam pœniteat. Quare omnem, mihi crede, operam nauabimus, cum tu id beneuolentiæ signum ostenderis, quod nec obliuione deleri, nec ex animo euelli vnquam poßit, vt non solum in mentibus nostris infixum, altiusq; impressum esse perspicias, sed etiam vt posteritas nostra omnium sæculorum huius facti tui tã egregij, tamque illustris immemor non sit, & intelligat quantum amplissimo & celeberrimo Morono à nobis debeatur. Quæ omnia cũ perfecerimus; quanquam ne minimam quidẽ tuorum in nos meritorũ partem assequemur, cum hoc cogitare non liceat, speramus tamẽ fore, cum tu domũ nostrã hac tua eximia in nos liberalitate deuinctam teneas, vt benignitatem quoq; tuã ac singularem humanitatem exercere, ac nos tibi addictos obstrictosq; propensiori tua in nos voluntate complecti pergas, & in tuorum numero intimorũ habere. Quod cũ excellens atq; illustris natura tua nobis pollicetur, tum generosa virtus confirmat. Nos vero orare atque obsecrare Deum Opt. Max. non cessabimus, vt pro sua diuina bonitate atq; clementia omnes tibi actiones tuas fortunet, teque saluum atque incolumem diu seruet, quò remp. christianam, sicut hactenus præclare fecisti, iuuare valeas, ac de tuis familiaribus

vibus tuique studiosissimis quotidie benemereri perseueres. Vale. Amplissime Patrone. Ferrariæ. III. *Id. Iun.* MDLXXII.

HORATIO MORONO
S. P. D.

VT *ego primum ex litteris Antonij Lombardi cognoui te illam elegantissimam epistolã & grauem scripsisse, quam cum ad me daret amplissimus, ac omni laude cumulatus patruus tuus, adeo mihi fauit, studiumque suum erga me significauit, vt hoc nomine me perpetuo ei addictum fore profitear: Deinde a Philippo fratre admonitus sum te non solum latinarum ac grecarum, sed sacrarum etiã litterarum valde studiosum esse, sensi amore tui me ita captum esse, vt teneri non potuerim, quin his litteris apertius hoc tibi declararem: Ex quibus hoc quoque perspicias velim me, si vnquam aliàs, hoc certe temporis momento animaduertisse, quàm magnam vim habeat ad coniungendam amicitiam, quamque attrahat & alliciat ad beneuolentiam studiorum similitudo. Quibus cum ab ineunte ætate operam dederim, in illis autem quòd non multos progressus fecerim, non quidem voluntas, sed ingenij imbecillitas me impedierit, tu vero, vt ex hac epistola tua ac sermone fratris coniecturam facio, in ijs ita versatus*

sis

sis vt iam excellas: non possum eam, quam in te iuuene nobilissimo conspicio, egregiam ac praeclaram indolem summis laudibus non efferre: Qui cum te talem iam praebeas, qualis a maioribus tuis, ab amplissimo in primis Patruo tuo nunquam degeneraturus sis, sed in quo potius effictam & expressam vitę, morumque atque virtutum illius tanti viri imaginem quotidie videamus, quis te non iure suspiciat, & ea potissimum ratione in cœlum non tollat, quòd cum id ætatis sis, eloquentiam cum prudentia iunxeris? ac præsertim, quòd, vt audio, ad tuas excellentes virtutes mira suauitas affabilitasque etiam accedit? Ego quidem te ita admiror, tantique facio, vt ad summam meam erga te obseruantiam vix addi possit. Quòd si tu quoque in amore mihi responderis, vt tua nobilitas ingenuitasque postulat, non vereor ne non ita mihi tecum amicitia iuncta sit, vt constans ac perpetua futura merito iudicari possit si modo mutuis eam officijs coluerimus. In quo me longe inferiorem fore non dubito, cum istic magnus tibi campus futurus sit multa tuæ in me beneuolentię indicia ostendendi; Quanquam hoc abs te tantum petam, præterea nihil, vt me apud amplissimum patruum tuum in gratia ponas, quem vnum mihi mirifice colendum, venerandumque proposui. Quod si, vt spero, impetraro, maiori, mihi crede, abs te beneficio non modo affici nun-

quam

quam potero, sed omnes etiã diuitijs superabo. Ego autem talia animi erga te gratissimi signa dare tibi conabor, vt à me tuæ singulari humanitati admodum satisfactum fuisse inficiaturus non sis. Vale. Electus Antistes Carpentoracten. Iacobus Sacratus frater meus multam tibi salutem adscribit. Ferrariæ. Pridie idib. Quintil. M D L X X I I.

AVGVSTINO VALERIO EPISCOPO VERONAE. S. P. D.

CVM proxime Gandino meo litteras ad te dedissem humanißime Antistes, scriptas vernacula lingua, in quibus tibi narrabam, quoquo modo res meæ sese haberent, nec non tuum auxilium implorabam, is vt redijt, non solum te meis molestijs commotum esse, et permulta ei signa ostendisse tui in me amoris mihi exposuit, sed illi quoque mandasse, vt meæ petitioni tuo nomine satisfaceret: quod ipse sanè diligenter executus fuit. Itaque tua singulari ergà me benignitate liberalitateque scito ita me recreatum fuisse, vt magna sollicitudine leuatus sim. Quantum vero gaudium ex præclaro facto isto ceperim, quantaque lętitia exultare debeam tanto à te beneficio affectus, tu, qui mei patrocinium suscepisti, pro tua prudentia iudicabis.

Nec

Nec velim arbitrere me ita sentire, quasi tuam in me humanitatem aliàs non agnouerim, quæ in te adeo elucet, vt te omnibus, nedum mihi, qui eo nomine tibi iandiu addictus sum, amabilem reddat. Sed quòd tam opportuno tempore, dum in maximis difficultatibus versarer, non mediocri erga me animi propensione præsto mihi fueris, & me tuam beneficentiam desiderare nolueris, hoc vix mihi contingere posse putabam. Quare non mea me quidem de te fefellit opinio, sed tu eam longe vicisti, vt si vnquã antea me abs te diligi senserim, nunc vehementer amari perspiciam, meque tanto viro cordi esse glorier. De quo quid posthac sperare non debeam? cum præsertim Gandino meo meis tibi verbis ioco referenti me coactum iri apud te esse, quò omne hoc difficile tempus traducam, prõpte responderis, vtinam ad me accurrere in animum ipse induceret, non libenter modo eum acciperem complecterer que, sed ad sacerdotium quoque eligerem. Quo dicto quid suauius, quid amantius, quid denique dulcißima natura tua potuit eße dignius? Sed id profectò ex animo meo nunquam excidet, & quotiescunque mihi in mentem venerit, toties animi tui magnitudinem in memoriam reducam; Quam si tu in me ornando exercere perseueraueris, ego contra tibi ostendam nullam esse tantam gratiam, quam non vel capere animus meus in accipiendo

piendo, vel cumulando illustrare possit. An forte dubitabis, ne mea prædicatione ac tui nominis commemoratione assequar, vt homines intelligant quam gratus erga te sim? Non patiar profectò, quoad hac luce frui, spiritumque ducere mihi licebit, vt officium meum desideres, & efficiam vt te a me tantopere fieri, ac mirum in modum coli lætere. Vale Antistes optime. Ferrariæ XII. *Kal. Septembr.* M.D.LXXII.

M. ANTONIO MVRETO I. C. S. P. D.

SCIO *partes meas fuisse pro nostra veteri amicitia, vt te de morte amplissimi patroni tui consolarer, quamuis non ignorarem in te satis esse animi constantięque, vt aduersa fortiter ferres; Sed in eo statu eram, vt ego ipse consolatione non mediocri egerem: Quantum .n. dolorẽ acceperim ex obitu Philippi fratris mei, in cuius amore magnopere conquiescebam, tu in primis qui eum nosti, existimare potes: Nec illud me angit solum, quòd fratre priuatus sum, ex cuius humanitate & optimis moribus omnia mihi iucunda accidebant, verum etiam quòd eo careo, qui apud te me in gratia ponebat, vt si quando in colenda amicitia nostra negligentior fuissem, me tibi adeo excusabat, vt*

pro tua singulari humanitate ac benignitate nihil de tua in me beneuolentia imminutum esse videretur. Quid autem si adhuc viueret? nonne in hoc grauissimo casu tibi affuisset, a me quoque admonitus, atque coràm quanti te faceret declarasset? Quæ illius officia quàm grata ac mihi accepta essent, ego, qui tuam familiaritatem semper appetiui, sum mihi ipsi conscius. Quare si tibi parua nunc amoris ac obseruantiæ erga te meæ signa dedisse videor, quamuis exploratum haberem te tanti viri iacturam æquo animo & sapienter ferre, domesticum tamen dolorem meum ab hac cogitatione me hactenus auocasse existimes velim; cui vt tuis suauissimis litteris aliquam medicinam adhibere velis, ex quibus intelligam quoque te voluntatem eam, quam erga me semper habuisti, retinere, nec ob taciturnitatem meam immutatam esse, ijs legendis maxima certe consolatione afficiar. Deniq. si me certiorem feceris quid agas, quidque acturus sis, magnum te in me beneficium contulisse putabo: de tuo enim statu scire aueo. Vale ætatis nostræ decus. Ferrariæ. IX. Kal. Februar. ĐLXXIII.

Eidem

Eidem Romam.

IAM scripseram ad te Murete doctißime, ac litteris meis tibi significaueram, quo in desiderio essem de tuo statu intelligendi, cum mihi allata est oratio tua, ex cuius lectione tantum voluptatis cepi, quod erat Mureti illius celeberrimi viri, vt me satiare non potuerim. Sed nuncius ille litteras tuas mihi non reddidit, quod mihi fuit summæ occupationis tuæ argumento; Non enim soles aliquam ad me lucubrationem mittere sine aliqua saltem breui epistola tua: Quam certe expectabam, vt, qui tuus status esset, ex ea cognoscerem. De insitijs nescio quid dixit, ac vt promissa patrarem, in memoriam redegit. Quæ admonitio magnum (mihi crede) nobis risum mouit (aderat enim & Canalius, cum hæc tuo ille nomine nunciauit) nec eum tenere potuimus; ostendis enim te dubitare, ne te obliuioni mandemus, cum contra conemur nos, omniaque moliamur, ne ex animo tuo effluamus. At nos quo nam pacto ex memoria Muretum deponere possumus, cuius miram suauitatem antea degustauimus, & nunc quotidie de illius singulari virtute sermonem habemus? Ego quidem & Canalius, cum de te mentionem facimus, ita afficimur, vt te absentem perinde ac præsentem animo complectamur. Et

cum non liceat nobis tuo dulcißimo conspectu frui, qua maiori possumus delectatione perfundi, quàm cum de te iucunda audimus, aut non nulla diuini ingenij tui monumenta legimus? Quod vt nobis sæpe vsu veniat, ad Kal. Aprilis insitia ad te mittemus, quæ quotiescunque gustaueris, & testatum apud te relinquant quanti te faciamus, & memoriam nominis nostri renouent. Reliquum est, vt certo scias hanc vnã in animo nostro versari cogitationem, vt gratiam à te ineamus, teque ad scribendum prouocemus. Quod si abs te impetrauerimus, postquam amplißimo patrono tuo orbatus es, vt nos certiores facias, quę tuæ vitæ ratio futura sit, an libera an amplissimo alteri addicta, ita nos tibi deuinxeris, vt tui prorsus simus. Vale. III. *no. Febr.* MDLXXIII.

Eidem.

MIROR *cur tandiu sileas, nihil enim de te audio, nec lucubrationem vllam tuam lego, & in quo statu sis, quod mea multum scire refert, adhuc ignoro: An forte mihi subiratus es, quod pensionem non soluerim? non enim te puto expectare meas litteras, cum post obitum amplißimi patroni tui binas ad te miserim, quibus nunquam respondisti; An vero cogitationes maximæ ac ita graues versantur in animo tuo, vt hæc*

vt hac nostra minime cures? Nam te aliquo morbi genere laborare non arbitror, tu enim is es, quem cum omnes admirentur, nonnulli amici mei de te, si quid pericli esset, ad me perscriberent. Itaq. caussam, quæ te a me ab alienarit, siue te hoc perpetuo silentio vti tibi persuaserit, cum diuinare non valeam, nec artem hanc profitear, statui his te litteris lacessere, si forsan tuas eliciam, ex quibus cognosces me valde mastum esse, quòd vereor ne eum quem semper mirifice colui, atque admiratus sum, mihi immutatum esse intelligam. Sed tu, qui humanitate excellis, si eadem es qua soles erga me volũtate; nec enim aliter de te sentire debeo, vel si quid in te amoris residet, suauissimis litteris tuis omnem hanc animi mei mæstitiam penitus absterge. Et quid agas, quid scribas, quid a me agi velis, vt tuam in me beneuolentiam tuear, mihi significare non grauere. Vale. Ferrariæ. III. id. Octobr. MDLXXIII.

M. ANTONIVS MVRETVS. PAVLLO SACRATO S. D.

RESPONDEBO *breuiter ad eas litteras quas a te* III *.id. Octobris datas nudius tertius accepi. In quibus illud primum admiratus sum, quòd veritum esse te scribis, ne tibi aliqua de caussa subiratus essem, neve mea erga te immutata esset voluntas. Tibine ego, mi Sacrate, vt irascar? aut quidquam vnquam vlla de caussa ex meo in te summo amore, aut, vt verius dicam, obseruantia imminui patiar? At perdiu nihil ad te litterarum dedi. Primum, non satis magnum argumentum: præsertim cũ post eas quas ad te vltimas dederam, nihil omnino a te accepissem: Sancte enim tibi adfirmo post Hippolyti Cardinalis Ferrariensis obitum nullas ad me litteras tuas perlatas esse, nisi eas ad quas nunc respondeo: Et ego tamen ad te mense, vt opinor, Ianuario scripsi, misique eam orationem, quam Karoli regis nomine ad Pontificem habueram. Itaque tu vide ad quem illas alias miseris, aut cui eas inscripseris. Certè enim mihi redditæ non sunt. Deinde quiduis te potius, quàm id quod suspicatus es, oportuerat suspicari. Sed ecce tibi vix ad te scribere ingreßus sum, & auocor: & iam multa nox est.*

Pudet

Pudet hoc ad te ἀτελὲς epiſtolę principium mittere: Sed tamen hoc malo, quàm nihil. Propediem & ad te ſcribam & neſcio quid orationis, quod a me nuper habitum eſt, mittam. Mi Sacrate ama me & Vale. Canalio noſtro plurimam ſalutem. Romæ pridie Kal. Nouembr. M D LXXIIII.

IVLIO CANANO EPISCOPO ADRIAE. Romam.

SOLENT *illi Antiſtes humaniſſime, qui ſummis negotijs impediti ſunt, quique arduis in rebus verſantur, fabulis ac nugis interdum delectari, quo eorum mens ita recreetur, vt ad excogitandas res præclaras poſtea ſit acrior. Hoc idem tibi poſſe contingere quis ambigat, niſi qui te inanes etiam litteras libenter legere ignorauerit? Itaque hac opinione adductus per breues has ad te dedi, quæ tibi perſuadeant, vt Paulli Sacrati memoriam retineas, qui te tanti facit, vt nemini concedat, in te vero colendo ſuperet omnes. Qui ſi in tantis occupationibus tuis mihi tamen fauere non grauatus fueris, vt puſillam hanc epiſtolam tua lectione dignam ſtatuas, non vereor ne non lætere eum, in quem tot ac tanta ſtudia contuliſti, tui memoriam crebro vſurpare. Tu quoque ſi me tibi*

in visceribus hærere patieris, in cælo sum.
Vale Antistes optime, cuius actiones omnes Deus opt. max. fortunet. Ferrariæ. IX. *Kal. Februar.* MDLXXIII.

IO. MORONO.
CARDINALI.

CVM *tuorum in Iacobum fratrem nunc Episcopum Carpentoracti, & in me ipsum ac familiam nostram beneficiorum magnitudinẽ memoria repeto Amplissime Patrone, qua ego mẽte sim, quaque erga te voluntate, si verbis explicare mihi liceret, ac non deesset oratio, me valde felicem atque beatum appellarem: Quid enim optatius, & in vita mea iucundius mihi accidere posset, quam aliquam inire rationem, quemadmodum magnam atque insignem meam in te pietatem, ac deditissimum animum tibi notum facerem, & reperire uiam, qua tibi persuaderem, quanti faciam singularem humanitatem tuam, qua nos fouere non cessas, ac spectatam in multis magnisque rebus integritatem, & incredibilem sapientiam tuam admirer? Verum hæ eximiæ virtutes cum in te mirum in modum eluceant, tantam splendore suo caliginem animo meo offundunt, vt ne cogitare quidem, ne dum eloqui valeam, quam sis de nobis benemeritus: Innumerabilia tamen tua in nos officia iandudum*

menti-

mentibus nostris infixa è memoria euellere non possunt. Caue.n.me oblitum esse putes, cum Alphonsus Pinceta meo nomine supplex te etiam atque etiam rogaret, vt non habita Philippi fratris mortui ratione me tibi iam penitus addictum in tuorum numero reponere velles, quod responsum a te tulerit, quam benignum, quam plenum prudentiæ, & grauitatis, familiam nostrã scilicet, quamuis fideli seruo careas, tibi tamen gratam fore, ac in patrocinio tuo, quòd non nullos in ea viros tua beneuolentia dignos censeas. O vocem suauem atque præclaram: Quis ea præstet eloquentia, quæ te satis laudare queat? Non ego quidem tam ineptus ero, vt hoc mihi arrogem, & aggrediar ad ea, quæ ad exitum perueni re non posse antę confessus sum. Conabimur autem certe Iacobus & ego omnibus viribus gratissimi animi tibi signa dare, vt prouocandi in dies magis amoris erga nos tui cupidos nos fuisse intelligas. Quæ quia tibi iucunda fore speramus, cum maius hoc tempore summæ nostræ erga te obseruantiæ, ac pietatis indiciũ tibi ostendendi occasio alia nobis non offeratur, Munusculũ hoc leuidense ad te misimus, hac opinione freti, vt, quoniam nulla ex parte maxima tua in nos merita assequi valemus, promptissimum tamen animum, ac constantissimam voluntatem nobis non defuisse conijcias omnia moliendi, vt nos ingratos fore nullo vnquam tempore arbitreris,

treris, tales uero esse optare, in quos omnia tua studia quotidie conferre te non pigeat. Vale Amplissime Patrone, quem Deus nobis perpetuò seruet atque fortunet. Ferrariæ. VI. *Id. Aprilis.* MDLXXIII.

PTOLOMEO GALLIO CARDINALI COMENSI.

ET *si nunquam te de facie noui Patrone Amplissime, a multis autē ea iandudum audiui de tuis præstantissimis virtutibus, summa vi delicet prudētia et optimarum artiū scientia, incredibiliq; morū suauitate, & nuper ab optimo ac sapienti Antistite nostro Alphonso Rosseto, quæ me ad cultū tui nominis incitarūt; fecit tamen mirificum illud studium, quo Iacobum fratrem meum ad assequendam eam, qua nunc ornatus est, dignitatem, plurimum adiuuisti; vt, cum alterum me maxima fueris beneuolentia complexus; (fratris enim honor non ad me solū, sed ad familiam etiam nostram pertinere videtur) me tibi perinde debere profitear ego, qui sacris initiatus in templo Pontificio satis honorificum locum licet non merito teneo, ac si abs te ipsomet beneficio affectus fuissem. Verum quid te potißimum impulerit, vt multa ac magna in fratrem officia contuleris, duas opinor caussas fuisse: Alteram quidem, quòd cum suauissima*

natura

natura præditus sis, atque valde propensa ad benemerendum de ijs omnibus, quos tuo patrocinio non indignos prorsus arbitraris, tecum non præclare actum esse putas, nisi alicui quotidie prosis: Alteram autem, quòd cum magna ac vetus tibi cum Paullo Sadoleto consobrino nostro Carpentoracti olim Episcopo amicitia intercesserit, eam quoque cum successore præsertim ei propinquitate coniunctissimo iungere, ac quodammodo illius renouare memoriam tibi iucundum fuerit; At meum de hoc iudicium est, vt totum humanitati tuæ ascribam, quæ in te adeo singularis est, vt non solum animos hominum sibi cõciliet, alliciatque; sed etiam deditos reddat. Quo ego vinculo cum me astrictũ etiam sentiã, id his tibi litteris significare volui, ut intelligas primum, cum fratrem magnis tuis in eum meritis tibi deuinxeris, me eximiæ benignitati tuæ & animi magnitudini addictum esse: Deinde tibi persuadeas utrunque nostrum omnem industriam ac cogitationem in eo fixisse, vt quoniam tua præclara facta gratiarum actione non egẽt, nec ad referendã tibi gratiam aspirare nobis licet, illam saltem tibi habeamus, atque non ingrati animi indicia demus; uehementer .n. cupimus, vt te apud nos bene posuisse beneficium perspicias. In quo munere obeũdo Tiberius Pompeius Vicarius succedet, qui & fratris nomine te sæpe salutabit, venerabiturque, Et nunc

rerum

rerum domesticarum nostrarum aliquid tibi impertiet, munus sanè valde exiguum, sed quod tibi argumento esse posit, quo erga te animo semper esse velimus: Interea fratri meo ne consilio & opera deesse velis, vt onus sibi impositum facilius ipse ferre possit, magnopere te rogo atque obsecro, si precibus meis cedere non grauaberis; facies.n. quæ tua summa autoritas ac excellens virtus non patitur modo, sed etiam postulat. Vale. VII. Id. April. MDLXXIII.

IVLIO CANANO EPISCOPO HADRIAE Rhodigium.

VEREOR *ne dum nihil ad te scribo Pontifex optime, measque res nimis sollicite curo, tu interim mei oblitus sis. Quod mihi profectò molestissimum esset, si mea id culpa accidisset: Nam cum diu ac multum in eo ante elaborauerim, vt gratiam tuam mihi conciliarem, tuque me in tuorum numero haberes, iniquo nunc animo paterer ansam me tibi præbuisse immutandæ tuæ erga me voluntatis: Cum verò tuam miram humanitatem mecum recolo, & in amore constantiam præsertim erga eos, quos tuo iudicio tibi tuendos susceperis; quod me ex ijs vnum esse iamdiu mihi persuaserim, id hoc tempore audaciam mihi dat, vt quas nunc ad te lit-*

teras

teras dedi, eas non ingratas tibi fore confidam. Ex quibus perspicias velim me nomen tuum cre bro vsurpare, ac quibus cum de te sermonem ha beo, qui sanè multi sunt, ijs omnibus significa re, quanti à me fias, & quantum me abs te di ligi credam. Atque huius mei erga te animi, de quo te non dubitare certo scio, cum etiam opti me conscius sit Iacobus frater meus Episcopus Carpentoracten. mandata mihi dat, vt si hic ades, suo te nomine salutem, sin abes, per litte ras te certiorem faciam se suauem tuorum offi ciorum recordationem habiturum esse, ac si cæ teris rebus non poterit, obseruantia certe, tuæ in eum beneuolentiæ perpetuo responsurum. Quare cum vtrique nostrum charissimus valde sis, a me vero potissimum colare, existimare de bes nullam taciturnitatem, nec locorum inter uallum, quo inter nos disiuncti sumus, tanti vn quam fore, mihi vt impedimento sit, ne te sem per, quoad hac luce frui mihi licebit, in oculis feram. Tu quoque si nulla te res vnquam de hac sententia dimouebit, vt me tecum in gratia es se patiare, sicut mihi de te spondeo, facies quod tuæ singularis virtutis proprium erit. Vale. VII. Id. Octob. M D L X X I I I.

ANTO-

ANTONIO RICCOBONO

PATAVIVM.

ACCEPI orationes tuas Riccobone doctissime, quæ mihi admodum gratæ fuerunt, mihi .n. significasti me tibi esse cordi; Sed nullæ tuæ litteræ redditæ mihi fuerunt, quòd certe miratus sum, nisi forte opinionem vulgi secutus es, quòd viua vox magis afficiat. Is .n. qui volumen orationum tuarum attulit, & nuntius nobilis & doctor est, præterea humanitate & morum suauitate preditus, vt scribere necesse tibi visum non fuerit. Sed tamen mi Riccobone cum litteræ tuæ mihi Iucundissimæ soleant esse, fac, si me amas, vt ijs non caream: Quod commodò tuo facere poteris, si ex grauissimis occupationibus tuis tantum sumere temporis saltem volueris, vt perbreuem quandoque ad me epistolam des. Quod reliquum est, maximas tibi ago gratias, quòd recentem mei memoriam tenes, atque certissimã tui in me amoris indicia ostendis, cui me mutuo respondere, nec abs te vinci, dabo operam vti conoscas. Vale, Et Pacium Scalam Iurisconsultum virum optimum atque humanissimum mihique amicissimum meo nomine saluere Iube. Ferrariæ. Idibus. Octobris. M D LXXIII.

F. AVGVSTINO FOROLIVIENSI. Comaclum.

CVM in mentem mihi venit Augustine excellentis tuæ virtutis ac morum suauitatis, Vellem istic esse, vt tua dulcissima consuetudine atque congressu quotidie fruerer. Quid. n. iucũdius mihi accidere posset, ac suauius, quam tecum semper esse, tecumque colloqui? Nam paucis ante diebus dum istic fui, cum tuam humanitatem comitatemque degustarim, doctrinam vero in te cum prudẽtia coniunctam laudarim, te tantum amare cœpi, vt quòd nunc te caream, mihi ipsi displiceam. Itaque si mihi per occupationes liceret, ac meæ res domesticæ paterentur, & præsertim onus illud, quod ego in templo Pontificio sustineo, vt hinc abesse diutius possem, Antistiti nostro Comacli Herculi Sacrato optimo ac sapientissimo Viro, suauissimisque moribus prædito, quem semper mirifice colui, istuc sæpe proficiscenti me comitem adiungerem, si modo ei gratus essem; Vel certe solus me in viam darem, vt in complexum tuum venirem, eum enim ex acuto ingenio tuo fructum perciperem, qui mentem meam maxime reficeret ac recrearet, Sed cum meum explendi desiderium facultas mihi non sit, mea me de te mentio crebra delecta

bit,

bit, ac per litteras tecum collocutio. Quòd si argumentum mihi ad scribendum deerit, id frequenter repetam, videlicet tuæ suauitatis ac mãsuetudinis obliuioni locum apud me nũquam futurum. Tu vero, quando istic tuam erga me beneuolentiam declarasti, quin eadem erga me post hac futurus sis voluntate, dubitare non debeo, cũ enim in te virtutes omnes eximiæ sint, animo cõstantiam, quæ vna in tuẽda amicitia virtus præcipua est, te non retenturũ esse nunquam existimabo. Vale. Antistes noster humanißimus multam tibi salutem dicit. Tu quoque saluere Iubebis Claudium Archipresbiterum, & illos omnes, quos mei memoriam tenere perspicies. Ferrariæ. III. *Id. Nouemb.* MDLXXIII.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO SACRATO SVO.

SVPERIORIBVS *diebus cum ad litteras tuas respondere cœpissem, & si iam multa nox erat, egoque mihi eam potissimum horam delegeram, quam ab interpellatoribus vacuam fore confiderem, statim tamen accidit, vt ad me veniret, qui, quod cœperam, vetaret absoluere. Itaque in mea quadam indignatione risi tamen, quod quasi fato quodam euenisse videretur, vt ne tunc quidem possem ad te, cum maxime cuperem,*

rem, scribere. Illud tamen quicquid erat, quod habebam in manibus, vt erat imperfectum atq. inchoatum ad te misi: simulque pollicitus sum me propediem ad te nescio quid nugarum mearum esse missurum. Præsto igitur quod tum promisi, & ad te mitto exempla duo orationis cuiusdam a me nuper habitæ: quam, etsi bella non est, tibi tamen & Canalio nostro, pro vestro erga me amore, non plane displicituram esse confido. Velim autem mea caussa conuenias Antonium Montecatinum, quem virum, Sacrate mi, vix credas, quantum amem, & quanti faciam, eique plurimam a me salutem dicas, simulque ei vnum ex illis quæ ad te mitto, meæ orationis exemplis tua manu des. Ita enim spero ipsi quoque munusculum gratius fore. Etsi ille quidem eodem, quo tu es, erga me animo est, & quanquam acerrimo iudicio est, mea tamen & legit libenter & laudat. Scribendum mihi hodie est ad multos, ideoque tecum ero breuior. Ama me & vale. Romæ. XI. Kal. Decemb. M D LXXIII.

M. ANTONIO MVRETO I. C. S. P. D.

TARDIVS ad te scripsi Murete doctissime, quòd eo tempore, quo litteras tuas accepi, & exempla tuæ præclarissimæ orationis duo, tan

ta me capitis destillatio arripuit, & hactenus ita vexauit, vt vix spiritum ducere possem. Itaque, mihi crede, iam senectutem aduentare sensi, vt posthac deliberandum mihi sit, quonam pacto reliquum traducere tempus debeam: Non tamen in hanc cogitationem veniã, antequam istinc reuersus fuero, quò anno proximo, (Deo opt. max. mihi propitio) statui proficisci: Vbi dum diuinis rebus operam dabo, te vt spero, sæpe complectar, & tuo iucundissimo conspectu fruar ita frequenter, habita tamen a me studiorum tuorum ratione, vt non verear, ne tui suauißimi congressus satietas me teneat. Tunc vero me in otiũ referam, & in crebra tui commemoratione conquiescam. Venio ad litteras tuas, quibus me statim paruisse scito; nam postridie mane Montecatinum eximium adij, eiq. vt iussisti, orationis tuæ exemplum vnum manu mea dedi, cui quàm gratum fuerit, ex ipsius litteris te cognouisse arbitror; Alterum vero postquam ego bis terùe legi, innumerabiles amici tui in manibus habuerunt: qui omnes Mureti summi viri lucubrationem esse voce magna exclamarunt. Quare te in hisce regionibus maximum nomen habere persuadeas tibi velim; qui vero deditus tibi sit, ac propter excellentem virtutem tuam magis addictus quàm ego, vnquam habiturum esse neminem. Breuius ad te scripsi, quàm cupiebam, quòd non-

dum

dum satis firmo corpore sum. Post hac pluribus tecum agam. Vale. Ferrariæ v. idib. Januarij. M D LXXIIII.

Eidem Romam.

NUNC *sentio te mei oblitum esse Murete optime, postquam præclarißimam illam orationem in funere Regis Galliæ abs te istic habitā ad me perferendam non curasti: solebas enim in mittendis ad me lucubrationibus tuis ita diligens esse, vt singulare tuum in me studium præteferres, meosque collegas in maximam admirationem traduceres: Sed quid potißimum caussæ fuerit, quòd tam facile amorem erga me tuum ex animo eieceris, cogitatione profectò assequi non valeo. Nec tamen mihi conscius sum quicquam a me commissum esse, quod te mihi immutare posset; ad tuas enim litteras semper respondi, ac te meis lacessiui interdum, ex quibus perspicere potuisti, quantum tibi tribuerim, nisi forte Canalio & mihi subiratus es, quòd more nostro te non salutauerimus, in quo certe non defuit nobis summa voluntas, & diligentia magna adhibita est, sed viam reperire nunquam potuimus, qua tibi gratificaremur; Quanquam de te quippiam tale suspicari non debeo; non enim noui te animo esse ita humili, vt hæc parua cures. Veruntamen cum istuc proximo anno*

venire nobis statutum sit, Deo clementißimo iuuante, certe tecum coràm ita agemus, vt obliuionē tui nunquam in mente nostra insedisse, sed nomen tuum in intimis visceribus semper inhęsisse, fateri cogaris. Interea te etiam atque etiam rogo, ne me tuam in me beneuolentiam desiderare patiaris, si me vis animo esse aquo atque tranquillo, nec singularem illam humanitatem, qua in communicandis mecum scriptis tuis vti soles. Sin aliter tibi esse faciendum decreueris, istic dum ero, me nunquam ausurum venire in conspectum tuum exploratum habeas velim. Quare tuo me chirographo consolare obsecro te, & qua sis in me voluntate fac me certiorem. Vale. Pridie idus Quintil.

D L X X I I I I.

M. ANTONIVS MVRETVS.

PAVLLO SACRATO.

S. D.

NE *orationis a me in funere Karoli regis habitæ exemplum statim ad te pro mea veteri consuetudine miserim, id vnum obstitit, quòd te Carpentoracti esse arbitrabar: eò enim profectum audiueram, & eò facilius adducebar, vt crederem, quòd multos iam menses nihil a te acceperam litterarum. Nam illa quidem, quæ tu scribis, partim* ἐωλα *sunt, & a te ioco scri-*

pta,

pta, partim nimis aliena ab ingenio meo. Mene vt vnquam illius humanitatis, quam in te & in Canalio nostro mediusfidius prope singularem cognoui, capere posit obliuio? Tum ego me indignum fatear, qui amer a vestri similibus, id est, a viris humanitatis, integritatis, officij plenis. Quare mitte, obsecro te, ista vel suspicari, vel, quo me crucies, simulare te suspicari. Ego duo vos amare, colere, obseruare non desinam, nisi is esse qui sum desinam. Quod si rarius scribo, ignoscere vos oportet vel occupationibus vel pigritiæ meæ: quæ ingrauescente iam ætate quotidie magis ac magis augetur. Magnam lætitiam nuntias, quod vos vnà ineunte anno in vrbem venturos polliceris. Fruar enim aspectu, amplexu, & optatißimis sermonibus duorum longe mihi carißimorum capitum. Et spero vos non ita occupatos fore, vt non sæpißime nobis vnà esse liceat. Iam nunc igitur præcipio mente ac cogitatione collocutionum nostrarum suauitatem. Interea quod vnicum mihi reliquum erat exemplum ἐκείνου τοῦ ἐμοῦ λογαρίου *ad vos mitto. Propediem prodibunt ex Aldi Manutij officina orationes omnes meæ, in quibus hæc quoque. Inerunt & poematia quædam non magni pretij: Sed quæ tamen mirifico a quibusdam studio expetuntur. Mihi crede Sacrate mi, ludere mihi videntur homines, cum mea istæc & laudant & requirunt:*

quæ ego, quò magis inspicio, eò magis, quàm nihili sint, sentio. Nam vt aliquid fortasse simus, si cum quibusdam æqualibus nostris conferamur: at certe, si quis cum antiquitate nos comparet, iacemus. Vale: aut potius ambo Valete, quando vt ego pro indiuiso amborum communis sum, ita hæc epistola vtriusque communis futura est. Romæ XII. *Kal. Sextil.* MDLXXIV.

M. ANTONIO MVRETO.
I. C. S. P. D.

VENIENTI *istuc Vincentio Fantino Collegæ meo optimo ac humanissimo non potui has perbreues ad te litteras non dare; ex quibus intelliges, quod ad tuas non responderim, ac tuã præclarißimam orationem, quam in funere Caroli habuisti, abs te paucis ante diebus missam, mihi iucundissimam fuisse tibi non significauerim, huius silentij mei multas, atque adeo graues caussas mihi extitisse, vt excusationem meã accipere debeas: Quas Vincentius tibi narrabit, cum te ociosum esse cognoscet: Quem in maximam familiaritatem tuam venire, ac tibi intimum esse patere: Nam cùm is integritate, doctrina, suauißimisque moribus apprimè ornatus sit, magnã te ex eius cõsuetudine voluptatem non solũ capturum esse polliceor tibi*

atque

atque spondeo, sed habiturum etiam mihi gratiam, quòd tibi tam sincerum amicum conciliarim. Itaque ad eam beneuolentiam, qua ipsum sponte complexurus es, fac aliquid mea caussa etiam accedat, vt is meam commendationem non nihil apud te ponderis habuisse sentiat. Vale Murete ætatis nostræ decus. Ferrariæ XVI *Kal. Decembris.* MDLXXIIII.

FRANCISCO PALVDINO PRIMICERIO.

S. P. D.

ARDEO *Paludine optime cupiditate incredibili te videndi, & vix diuturnam istam absentiam ferre possum: Careo enim dulcissima illa collocutione nostra, quæ me mirum in modum delectare solet: Quod si istuc iter mihi cognitum fuisset, aut non fuissem veritus, ne tibi nec opinanti aduentu meo molestus essem, iam ad te profectò accurrissem, vt in fruendò suauissimo conspectu tuo diem saltem consumerem; Sed me retinui, quòd spero fore, vt cito ad nos reuertare; appropinquat .n. palmarum dies, quo partes tuæ erunt, vt sacrum celebres: Quæ me spes nisi reficeret atque recrearet, nulli, mihi crede, labori parcerem, quo ad te aduolarem: Cupio enim cognoscere, quod sit consilium tuæ tam longæ istic moræ: an serus euadere velis*

re velis, qui in silvis & nemoribus assidue versere; an vero Paulli æremitæ vestigia imitari studeas, vt nemo intelligat, vbi sis, vbi ue habites. Nam quamuis domos fabrices, fundos colas, valles impleas, & fossas denique fodias, tamen non ne constituere potes, qui tantisper vicem tuam gerat, dum ciuitatem nosque amicos tuos inuisis? Nam cito redeundi tibi semper facultas erit. Sed dum ad te scribo, hæc mihi cogitatio in mentem venit, vt Vlissem agere velis, videlicet cum domum accesseris, ita mutatus sis, vt non te cognoscant tui, eorumque neminem tu pariter agnoscas. Quare, si me amas, me certiorem facere non grauabere, quando te visuri simus: nam & meum summum tui desiderium non parum lenies, & mihi tàm gratum facies, quàm quod gratissimum. Vale. VIII. *Kal. Aprilis.* MDLXXIIII.

MARCO FORTIAE
CARPENTORACTVM.
S. P. D.

O' *inexpectatas quidem, ac suaues admodum litteras tuas Marce humanissime. Quanta vero me lætitia illæ affecerint, ex quibus me abs te vehementer amari, memoriamque veteris amicitiæ nostræ recentem apud te vigere perspexi, verbis explicare non possum, mihi certe iucun-*

iucundissimę fuerunt, tum quòd humanitatis, ac suauitatis plenissimæ erant, tum quòd magnam ingenij tui vim ac dicendi facultatem prę se ferebant. Ac primum cum scribis te sera gratulatione vsum fuisse de Iacobo fratre meo Episcopo istic creato, quòd ob intermissa iandiu abs te litterarum studia latine ad me dare litteras, vt solebas olim, non auderes; non ne vel maxime eloquentia tua apparet? Nam ita eleganter, ita docte hoc officio functus es, vt nemo, qui epistolam tuam legit, adduci possit, vt credat te librorum vsum dimisisse, ac non quotidie aliquid legere vel scribere: Deinde cum addis te officio adductum gratulari nunc mihi voluisse, ac gratias agere, ꝙ mea causa ab Antistite fratre meo gratiam inueris, non ne morum suauitas, modestiaque tua elucet, cum ea, quæ tuæ virtuti debentur, alijs attribuis? Itaque cum omni virtutũ genere excellas, (vt mittam nunc tuam in rebus gerendis industriam singularem) Frater vero meus & optima natura & iudicio pręditus sit, non miror multa tibi summi amoris indicia ab eo ostendi; is enim acute perspicit, cum similes istic tibi per pauci reperiantur, et alibi non adeo multi, se iure reprehendi posse, si eum, qui omnibus ornamentis redundat, nõ plurimi faceret, & carum haberet. Sed, quòd eum putas mea commendatione impulsum, significare studium erga te eximium, falleris profectò, ac vtrique vestrũ

iniuriam

iniuriam facis, tibi quidem, quasi tuæ virtutes non ita eniteant, vt ad amorem tui omnes prouocent, fratri vero, quòd ipse per se diiudicare non valeat, nisi a me admoneatur, an te beneuolentia complecti debeat; à quo potius me sæpe consilium petijsse velim scias, quòd illum non ætate quidem, sed sapientia & scientia, moribus denique anteire mihi cognoscerem. Quod meum de illo iudiciũ summus postea Pontifex (vt recte inquis) suo beneficio comprobauit. Quare cùm mihi significas fratrem meum dignitatem suam retinere, neque opera & diligentia vlla in re deesse officio suo, & hominibus istis gratum esse, quòd in ipso Auunculi etiam imaginem videant: Et si non aliter vnquam de eo me auditurum speraui, te tamen virum grauem ac iudicio præstantem illi & integritatis & prudentiæ testimonium dare mirum in modum lętor. Quòd autem me amantissime istuc inuitas, tuum Marce hoc anno proximo erit primum te comitem Antistiti præbere, & hac transire, vt vnà Romam ad visenda apostolorum limina proficiscamur, & ea, quæ ad religionem pertinent, sanctè exequamur: In reditu vero perpendere meum erit, an ætas mea ingrauescens ad tantum iter conficiendum idonea futura sit. Interea vos hic expectabo, & quæ ad recipiendos tantos hospites necessaria fore videbuntur, diligenter parabo. Vale suauissime Marce, ac eos omnes, cum

tibi

tibi commodum erit, meo nomine saluta, in quorum mentibus me adhuc inhærere compereris. XI. *Kal. Aprilis.* MDLXXIIII.

Eidem Carpentoractum.

LITTERAS *tuas expectaui iandiu Marce humanißime, quę me certiorem facerent, quàm gratæ tibi meæ fuerint: Nam epistolæ tuæ in memoriam redigenti summam cōiunctionem nostram ordine respondi. Sed, vt video, onus hoc, quod tuum profectò erat, Antistiti fratri meo imposuisti, vt is mihi de tuo sensu referret, ac de lætitia, qua non mediocri ex mea in te pro pensa voluntate affectus es. Ego vero, qui iam suauitate litterarum tuarum captus eram, in quibus ingenij tui magnitudinem & prudentiā eximiam admiratus sum, mallem te officio functum fuisse, ne quod semel degustare mihi pro tua in me beneuolentia licuit, eo me carere diutius paterere: Non enim hoc ab amicitiæ legibus alienum est, vt amicorum commodis aliquā do consulamus. Quod si occupationes tuæ multæ hoc mihi denegabant, postquam frater meus, qui te tanti facit, quanti fortasse istic neminem, operā tibi nauare cœpit, quàm iucunda mihi tui in me amoris significatio fuisset, si ei saltem mandasses, vt tuo mihi nomine sponderet, te ad me suauissime scripturum fuisse, cum aliquid otij*

nactus

nactus eris, neque commissurum, vt debita amicitiæ officia abs te desiderem? In spem.n. venisse fore breui, vt, cum tu omni lepore ac venustate affluas, tales à te litteras acciperem. Quod abs te munus cum prætermissum sit, attamen hoc præstare tibi adhuc integrum sit, has ad te litteras dedi, quæ tibi suadeant, vt etiam velis: Nam cũ tu prior me nec opinantem ad pugnam prouocaueris, non te iam opinor animo fore ita abiecto, vt ab ea longe refugias. Sed (quanquam hæc iocatus sum, remoto tamen ioco) maximam habui Antistiti istic optimo gratiam, qui memoriam prope intermortuam veteris amicitiæ nostræ tibi renouandi auctor fuerit. Tuam vero agnoui singularem humanitatem, quòd oblatã tibi scribendi occasionem libenter arripueris, & id tuo in me amori ascripsi. Quod reliquum est, te rogo etiam atq; etiã, vt pergas in hac sententia de tuo statu litteras ad me mittendi, quotiescunq; tibi commodum erit (ita enim æquitas postulat) Nã tibi polliceor atque affirmo me quoque ad fratrẽ nullam vnquam daturum esse epistolam, quin fere altera sit, quam tibi reddi velim, vel certe salutem dicam; vt quàm miro in te studio sim, tuique desiderio ardeam, facile diiudicare valeas. Vale. Et amicos communes meo nomine saluta. Idibus Iunij. M D L X X I I I I. *Ferr.*

PA-

PACIO SCALAE I. C.

Patauium.

QVOD *tuis non respondi, in quibus ad festum Diui Antonij hilariter tecum celebrandum me peramanter inuitabas Paci humanissime, mirari desine; non enim obliuione tui, sed quòd aberam a ciuitate, ac permultis negocijs distinebar, ad te litteras non misi; Qui enim ex animo meo discedere potest tui memoria, cum imago tua in oculis mihi versetur? Hoc autem dulcissimæ naturæ tuæ atq. eximiæ humanitati adscribe, quibus fretus, & ueteri quoque amicitia nostra tam constanti & firma, vt hac litterarum vltro citroque missione non egeat, amici officium prætermisi, aut etiam inertiæ meæ, quæ me iam in scribendo negligentem reddit: Nam postquam ingrauescere cępi, ita fugio labo rem, vt otium me valde delectet. Itaq; si tu aliquam in suspitionem venisti de mea erga te voluntate, cum mutuus amor noster minime patia tur, vt aliquid a coniunctione nostra alienum co gites, eam depone, optimeque de me senti, ac excusationem meam iustam illam quidem, non necessariam tamen, si recte te noui, libenter accipe. De mea istuc profectione scito me quotidie cum domesticis meis sermonem habere, ne dum*

de

de ea cogitare: Sed vt illam distulerim, multæ, mihi crede, causæ intercesserunt, quas tibi notas esse opinor, Primum Litium multitudo: Deinde Regis aduentus, quo tota ciuitas valde commota est: Denique accessus legati a summo Pontifice missi ad nos, visitatoris vulgo nuncupati; Qui statum, vitam, moresque sacerdotum ita inquirit, & acute scrutatur, vt qui eius solertiam sagacitatemque eludere poßint, opiner fore per paucos; qui verò irretiti sunt, è quorum numero me non eximo, non solum exire à ciuitate, sed etiam vix alias res agere possunt: Quod malum vnde emergat, tibi pro tuo acri ingenio iudicandum relinquo. Cum autem hinc Antistes ille discesserit, tunc, si tempus opportunum mihi visum fuerit, & iter commodum, ascendam in equum, & ad te accurram, vt non verear, licet te valde occupatum offendam, ne tibi molestus sim; Quin etiam mihi persuadeo meũ istuc aduentum ita iucundum tibi fore, sicut optatissimus ac suauißimus conspectus tuus mirifica me uoluptate afficiet. Interea noli eum me existimare, qui vlla re a sententia dimoueri possit, ne promissa seruem, nec passurum arbitrare, vt quicquid ad te scripserim, irritum sit, sed quo mense aut die expectare me debeas, mihi quoque non cõstare exploratũ habeas velim. Vale. Paci eximie, ac lectißimã feminã matrẽ tuã meo nomine salucre Iube. XV. Kal. Nou. MDLXXIIII

ANTO-

ANTONIO RICCOBONO

S. P. D.

Patauium.

ET *si iandudum ad te scripseram Riccobone doctißime, & de lectissimo munere tuo gratias tibi egeram, venienti tamen istuc Io. Baptista Bertazzolo & doctori, & iuueni suauissimo mihique amicißimo non potui aliquid ad te litterarum non dare, præsertim cum ipse mihi huiusce ad te epistolæ argumẽtum dederit: Scito igitur me prætermittere non potuisse, quin tibi mirum in modum gratuler, quòd ita tibi illius animum conciliaris, vt ad vsus ipsum tuos etiam adiunxeris. Nam quanto studio mandata tua persecutus fuerit, atque perfecerit, quid attinet dicere? dicam tamen, vt illius erga te beneuolẽtiam non mediocrem perspicias: Semel domum meã venit, vt tuis me verbis salutaret, a qua tũc aberam, rediit iterum & volumen tuarum orationum mihi attulit, in foro denique me conuenit, ac dũ de te sermonẽ haberet, fidem mihi fecit me abs te mirifice diligi; Et præterea se fideliter meas tibi litteras perlaturum pollicitus est Iuuenis humanißimus. Itaque a tali ac tanto nuncio inuitatus an calamũ libenter non sumerem, tibique per litteras non declararem, quanti etiã te faciam? At cum ille hanc tibi epistolam reddiderit,*

diderit, si abs te fuerit interrogatus, quid de me sentiat, cum ei opus non fuerit, vt mihi calcaria admoueret, profectò fatebitur se signa luce clariora habuisse mei erga te amoris: Et cur Riccobonum virum omni virtutum genere ornatissimum in oculis non feram? cuius memoria ex animo meo, quo ad spiritum ducam, nunquàm discedet. Tu quoque si eadem eris erga me voluntate, qua hactenus fuisti, non vereor ne non amicitia nostra multis vtrinque officijs culta nobis perpetuo iucundissima futura sit, Vale. Et Pacium Scalam I. C. doctissimum ac humanissimum virum, quemque Iampridem facio plurimi, meo nomine saluere Iube. Ferrariæ.
MDLXXIIII.

F. AVGVSTINO FOROLIVIENSI.
S. P. D.
Comaclum.

BINAS *abs te litteras accepi Augustine humanissime, alteras quidem vernacula lingua, alteras vero latine scriptas, sed eleganter & docte ac peramanter, quæ me maxima iucunditate affecerunt: Ex ijs enim cognoui te mandatum meum ornate politeq. executum fuisse, quippe qui auctor fuisti, vt longum de me in conuiuio sermonem haberetis, ac summum illum virum*

ad

ad tantum in me studium conferendum adduceretis, vti chirographo suo tam eleganti tamque graui indicaret mihi ab eo me diligi. Quod & si modestia quadam tua optimo Antistiti Sacrato nostro, & Alexandro Canalio totum tribuis, maximam tamen partem acceptam tibi refero, qui legendi meas litteras potestatem dedisti, nec animaduertisti haud licere sermonem illum nostrum familiarem in alienas manus deuenire, cum præsertim ad te scripsissem temporis angustia eas me litteras minus accurate exarasse. Sed Augustine suauissime obsecro te, non te consciētia te stimulat, quòd tantum virum tot mendacijs onerasti, & in eundem errorem alios induxisti? nisi forte vt Plato reip. Xenophon Regis iusti historiæ fidem non secutus, imaginem expresserunt, sic viri excellentissimi, ac omni laude cumulati formam vobis effinxistis, dum inter vos colloqueremini, non Paulli Sacrati hominis abiecti & humilis. Quid enim aliter sentire de tantis viris par est? Tu vero quod munus priuatim cum illo Pontifice obire debuisti, eo publice, opinor, functus es, vt apud omnes testatum relinqueres me abs te plurimi fieri: De quo certe non erat, quòd tantum laborares, te enim mihi mutuo in amore respondere iandudum cognoui. Quòd etiam me rogas, vt animum erga me tuum ac parem beneuolentiam mihi gratam esse tantisper patiar, dum maioribus in me officijs eam

 declares.

declares. An officium abs te maius expectare me vis, quàm quòd operam mihi studiumque nauando virorum celeberrimorum gratiam mihi conciliare coneris? non profectò, nec enim in vita mea gratius quicquam & mihi honorificentius, iucundius denique a te proficisci posse puto. Quare abs te tantum peto, vt hoc erga me animo sis, ita enim mihi satisfacis, vt nihil preterea a te requiram. De me autem persuadeas tibi velim me magnopere curaturum, vt nec in amore, nec in colenda amicitia nostra iam veteri abs te vnquam vincar. Vale. Ferrariæ. No. Nouemb. MDLXXIIII.

AVGVSTINO VALERIO EPISCOPO VERONAE. S. P. D.

SCRIPSI *ad te paucis ante diebus humanißime Antistes me decreuisse proximo anno, qui Romæ sacer est, ad vrbem accedere, teque magnopere rogaui, vt tunc ad tuos ibi procuratores, a quibus pensionem exigam, litteras mihi dare velles. Ita enim gratum mihi fore officium hoc tuum, vt pro eo plurimum tibi sim debiturus. Cum igitur Franciscus Gandinus meus ad nos rediisset, narrauit mihi te libenter mea caussa non solum petitioni meæ satisfacturum, sed illic etiam affuturum te dixisse. Quo nuncio*

mirifice

mirifice ſum lætatus, & in ſpem veni me facile aſſecuturum, vt quem magnopere obſeruo & colo, eius ſuauiſſimo conſpectu, atque congreſſu frui mihi liceat. Verum in mentem poſtea mihi venit hac epiſtola tibi ſignificare, quàm libenter me tibi comitem adiungerem, dum id tibi non ingratum fore ſciam, ſi a te vel tuorum quopiam, quo tempore iſtinc diſceſſurus ſis, & qua via habiturus iter, certior fierem vt te conſequi poſſem; Nam conſilium profectionis meæ ad tuum accommodarem. Mihi quidem in animo eſſet extremo ferè februario hinc decedere, vt circiter No. martias Romæ ſim, & per Picenum iter facere Virginem Lauretanam ſalutandi gratia, niſi maiorum meorum auctoritas aliter mihi ſuaderet. Tu vero, ſi operę pretium exiſtimaueris mihi ſignificare, quando tibi deliberatum & conſtitutum ſit iſtinc te mouere, gratam eſſe tibi hanc animi mei erga te propenſionem, ac meum ſtudium non iniucundum putabo: Sin: tibi graue non erit ad me litteras opportune mittere, quas ad tuos perferam, ſi forte eo non perueniſſes, aut ſententiam mutaſſes, vt ſit vnde ſuppeditentur ſumptus neceſſarij; magnos enim facturus ſum, cum ex meis bonis tantum pecuniæ, quantum itineri ſatis ſit, vix redigere poſſim. Ego tamen, & abſens & præſens dabo operam, vt quanti pro tua excellentiſſima virtute te faciam, optime perſpicias. Tu ſi mei

commodi rationem abs te habendam esse duxeris, me tibi cordi esse sciam. Vale Antistes præstantißime. Ferrariæ. III. id. Decemb. MDLXXIIII.

FRANCISCO MARTELLIO I. C. S. P. D.

Carpos.

QVOD *mihi sæpe vsu uenisse memini integerrime ac doctissime Martelli, cum hic affuisti, vt in munere meo fungẽdo fuerim negligens, raroque te salutauerim, cum vero abesse tibi necesse fuit, maxima te videndi cupiditate arserim, id nunc quotidie summa animi cum molestia experior, tanto enim tui desiderio afficior, vt te tandiu abesse vix ferre possim. Nã & careo suauißimo conspectu tuo, & eo fructu qui ex prudentißimo sermone tuo maximus a me percipi solet. Quòd si existimassem tam longinquum inter nos digressum & discessum fore, officium hominis tibi deditissimi tuique obseruantißimi diligenter executus fuissem, quod singulari humanitate tua fretus, ac de tuo in me amore nihil detractum iri suspicans negligenter prætermisi. Me vero maxime angit incerta reditus tui dies; nam si tuum ad nos aduentum maturum fore putarem, hæc me spes ita recrearet, vt æquo animo te expectare possem. Sed vereor*

reor ne tranquillus iste status adeo te oblectet, vt quando te ad nos recepturus sis, liquido tibi non constet: Et dum animus religioni totus deditus est, ne à multis & magnis molestijs, quæ te hic sollicitum habere solent, libenter absis. Quæ ego diuinans sic se habere, non potui has breues ad te litteras non dare, ex quibus intelligas q̃ me vehementer probari consilium tuum, si non incommode ijs accideret, qui te iudice vel arbitro magnam se fortunæ accessionem consecuturos esse arbitrantur. Verum non pauci, quorum status ex arbitrio tuo pendet, sententiam tuam non approbant nec laudant, & te tantam moram interponere ægre sustinent. Quare cogita ad nos quàm primum te conferre; Expectatus enim omnibus, mihi crede, venies. Ego crebram tuæ excellentissimæ virtutis mentionem facere, tuorumque in me meritorum memoriam conseruare non desinam. Tu tuorum cuipiam mandabis, si me amas, vt meas tibi gratas fuisse litteras certiorem me faciat; Cùm enim ex tuo eximio in me studio, tùm ex hoc nuntio tanta voluptate perfundar, vt te à nobis locorum interuallo disiunctum esse moderatius feram. Vale. Ferrariæ XVI. Kal. Ianuarij. M D L X X I I I I.

NICOLAO THALAMIO.

S. P. D.

VIDE optime Thalami quantus sit amor, in te meus; Nam licet argumentum aliquod scribendi mihi non extiterit, has tamen inanes potius ad te litteras dare volui, quàm nullas. Quas cum acceperis, non dubito quin intelligas, cum mihi in mentem venit dulcissimi tui conspectus, & iucundißimæ consuetudinis, igniculum desiderij tui me vix ferre poße. Ac quidem dictum illud, quod vulgò vsurpari solet, Dum in conspectu res est, eam non æstimari, dum ab oculis abest, magnopere desiderari, magnam aduersum me habere vim sentio: Nam cum tu hic aderas, quòd amicitia nostra iam pridem vetus & constans nullis vtrinque egebat officijs, & vterque sua negotia gerebat, raro eueniebat, vt vnà essemus, et simul colloqueremur; Nũc quod te non video, careoque aspectu tuo, sic afficior, vt ferè mentis non sim compos. Quare huic meæ ægritudini, cuius tu auctor es, remedium aliquod adhibere festina, & mitte suaues ad me litteras, quæ me delectare poßint; Ex quibus me a te vehementer amari, ac in memoria haberi perspiciam: Earum enim lectione ita recreabor, vt te a nobis abesse aliquantum animo æquiore patiar. Restat vt te etiam atque etiam

vehe-

vehementer rogem, cum ad Martellium nostrum summum, & eximium virum scribes, vt me apud eum in gratia ponas. Quòd si feceris, affirmo tibi officium hoc maximæ non solum consolationi, sed ad perferendam etiam moderate absentiam vestram non mediocri mihi adiumento fore. Vale suauissime Thalami. Ferrariæ. x. Kal. Ianuar. M D LXXIIII.

VINCENTIO FANTINO. Romam.

REDDITAE mihi fuerunt litteræ tuæ Vincenti humanissime, quæ me maxima voluptate affecerunt: in ijs enim vel maxime tuus in me amor apparuit, qui te ad scribendum impulit, & humanitas, qua tu non mediocri in exequendo mandato meo vsus es. Sed de tua erga me beneuolentia etsi nunquam dubitaui; illius enim signa hic multa dedisti; eam tamen nunc summam esse perspexi, postquam tanti apud te istius vrbis amœnitas atque suauitas non fuit, vt mei memoriam deponeres: Cui tuo in me amori scito me ita respondere, vt etiam in ipso te vincam, & quòd careo tuo iucundissimo conspectu, absentiam a me tuam moleste feram. Quòd mea caussa libenter labores, vt meæ voluntati morem geras, in hoc eximiam tuam humanitatem agnosco ac naturam suauis-

simam. De quo quidem maximas tibi gratias agerem, si amicitia nostra iam vetus hoc pateretur, habebo tamen semper tibi gratiam, ac quacunque in re potero, si occasio tulerit, meam quoque in te propensam voluntatem omnibus viribus enitar vt cognoscas. Tu interea ne desinas me tua opera atque industria iuuare; non enim apud ingratum hominem te beneficium posuisse iudicabis. Illud in extremis litteris tuis valde me delectauit, cum scribis te libenter in ista vrbe ætatem tuam acturum esse, si res tuæ ac rationes ferrent, præsertim cũ ibi honorifica conditione ac vtili esse posses: Nam in alia non es sententia, qua ego semper fuerim; fuit enim tempus, cum istic priuate agere vitam maluissem quàm hic summis honoribus affectus. Sed, quæ te ratio nunc non sinit explere desiderium tuum, ea me quoque ab hac cogitatione amouit. Quis enim ibi esse nolit, vnde omnia bona manant? Nam siue cum doctis viris versari velis, istic summorum virorum maxima copia est, siue religioni te totum dedas, sanctitatis & morum optimorum fons & caput est, siue negotijs interesse & præesse cupias, magnus ibi campus est, magnaque in omnibus se artibus exercendi facultas. Itaque felicem ac beatum eum existimo, qui vitam istic degere libenter & commode possit. Sed tamen cum a Deo opt. maximo concessum nobis non

fuerit

fuerit, vt istic diutius manere possimus, conabimur tamen hoc temporis, quod ibi consumpturi sumus, amænum istum locum ita degustare vt desiderium nostrum aliquantum leniamus. Tu interim fruere suauitate ista, & meum istuc aduentum breui expecta. Vale. VIII. *id.Febr.* DLXXV.

EPISTOLARVM PAVLLI SACRATI CANONICI FERRARIEN.

Liber IIII.

GVLIELMO SIRLETO CARDINALI. Romam.

CVM iampridem fama nominis tui adductus magnopere te obseruarē coleremque, sæpissimeque de tuis virtutibus prædicarem, quem ob incredibilem optimarum artium sciētiam ab omnibus plurimi fieri intelligebam; Posteaquā audiui te in Cardinalium collegium cooptatum fuisse, memini eo tempore non solum magnam me ex hac tua dignitate voluptatē cepisse, sed summi etiam illius Pontificis prudentiam mirum in modum laudasse, qui premium eximiæ tuæ virtuti iandiu debitum persoluisset. Ego autem in dies magis te videndi cupiditate ardebam, cogitabamque, si Dei opt. max. be-

benignitate ad hũc annum sacrum peruenissem, istuc iter facere, quo meum tui desiderium explerem. Veni tandem Romam Amplissime Patrone eodem iuuante Deo, In sacello Pontificio sæpe fui, te ipsum intuitus & contemplatus sum; sed angebar quòd neminem haberem, qui ad te aditum mihi aperiret, vt quoad liceret, me in familiaritatem tuam insinuarem. Itaque dum in hac cogitatione versor, ecce præstantissimi Mureti mei in mentē mihi venit, quem ob studiorum similitudinem tibi valde familiarem esse non dubitabam, ad eum adiui, eique sensum & animum meũ indicaui; Ille continuo & se a te libenter videri, & omnia mea caussa facturum spopondit. Dictus est dies, dicta hora, qua ad te vnà veniremus, ipse tibi è sacra concione redeunti obuiam profectus, paucissimis verbis ea, quæ de me dicere decreuerat, cõplexus est. Tum tu qua humanitate, qua comitate me amplexus fuisti, quàm hilari fronte me in fidem tuam recepisti, cum etiam Iacobi Sadoleti olim Cardinalis me sororis filium fuisse audires, cuius nomen semper tibi gratissimum esse fatereris? patefecisti certè omnibus, qui tunc ibi aderant, quanti Muretus apud te esset, cuius commendatione tot iam in me studia contulisses. Redij iterum vt te salutarem venerarerque: Tua vero comitas affabilitasq. sermonis quantopere me delectabat recreabatque? Ac

si

diderit, si abs te fuerit interrogatus, quid de me sentiat, cum ei opus non fuerit, vt mihi calcaria admoueret, profectò fatebitur se signa luce clariora habuisse mei erga te amoris: Et cur Riccobonum virum omni virtutum genere ornatissimum in oculis non feram? cuius memoria ex animo meo, quo ad spiritum ducam, nunquàm discedet. Tu quoque si eadem eris erga me voluntate, qua hactenus fuisti, non vereor ne non amicitia nostra multis vtrinque officijs culta nobis perpetuo iucundissima futura sit, Vale. Et Pacium Scalam I. C. doctissimum ac humanissimum virum, quemque Iampridem facio plurimi, meo nomine saluere Iube. Ferrariæ.
MDLXXIIII.

F. AVGVSTINO FOROLIVIENSI. S. P. D.

Comaclum.

BINAS *abs te litteras accepi Augustine humanissime, alteras quidem vernacula lingua, alteras vero latine scriptas, sed eleganter & docte ac peramanter, quæ me maxima iucunditate affecerunt: Ex ijs enim cognoui te mandatum meum ornate politeq. executum fuisse, quippe qui auctor fuisti, vt longum de me in conuiuio sermonem haberetis, ac summum illum virum*

ad

ad tantum in me studium conferendum adduceretis, vti chirographo suo tam eleganti tamque graui indicaret mihi ab eo me diligi. Quod & si modestia quadam tua optimo Antistiti Sacrato nostro, & Alexandro Canalio totum tribuis, maximam tamen partem acceptam tibi refero, qui legendi meas litteras potestatem dedisti, nec animaduertisti haud licere sermonem illum nostrum familiarem in alienas manus deuenire, cum præsertim ad te scripsissem temporis angustia eas me litteras minus accurate exarasse. Sed Augustine suauissime obsecro te, non te conscientia te stimulat, quòd tantum virum tot mendacijs onerasti, & in eundem errorem alios induxisti? nisi forte vt Plato reip. Xenophon Regis iusti historiæ fidem non secutus, imaginem expresserunt, sic viri excellentissimi, ac omni laude cumulati formam vobis effinxistis, dum inter vos colloqueremini, non Paulli Sacrati hominis abiecti & humilis. Quid enim aliter sentire de tantis viris par est? Tu vero quod munus priuatim cum illo Pontifice obire debuisti, eo publice, opinor, functus es, vt apud omnes testatum relinqueres me abs te plurimi fieri: De quo certe non erat, quòd tantum laborares, te enim mihi mutuo in amore respondere iandudum cognoui. Quòd etiam me rogas, vt animum erga me tuum ac parem beneuolentiam mihi gratam esse tantisper patiar, dum maioribus in me officijs eam

 declares.

declares. An officium abs te maius expectare me vis, quàm quòd operam mihi studiumque nauan do virorum celeberrimorum gratiam mihi conciliare coneris? non profectò, nec enim in vita mea gratius quicquam & mihi honorificentius, iucundius denique a te proficisci posse puto. Quare abs te tantum peto, vt hoc erga me animo sis, ita enim mihi satisfacis, vt nihil preterea a te re quiram. De me autem persuadeas tibi velim me magnopere curaturum, vt nec in amore, nec in colenda amicitia nostra iam veteri abs te vnquam vincar. Vale. Ferrariæ. No. Nouemb. M D L X X I I I I.

AVGVSTINO VALERIO EPISCOPO VERONAE. S. P. D.

SCRIPSI *ad te paucis ante diebus humanißime Antistes me decreuisse proximo anno, qui Romæ sacer est, ad vrbem accedere, teque magno pere rogaui, vt tunc ad tuos ibi procuratores, à quibus pensionem exigam, litteras mihi dare velles. Ita enim gratum mihi fore officium hoc tuum, vt pro eo plurimum tibi sim debiturus. Cum igitur Franciscus Gandinus meus ad nos rediisset, narrauit mihi te libenter mea caussa non solum petitioni meæ satisfacturum, sed illic etiam affuturum te dixisse. Quo nuncio*

mirifice

mirifice sum lætatus, & in spem veni me facile assecuturum, vt quem magnopere obseruo & colo, eius suauißimo conspectu, atque congressu frui mihi liceat. Verum in mentem postea mihi venit hac epistola tibi significare, quàm libenter me tibi comitem adiungerem, dum id tibi non ingratum fore sciam, si a te vel tuorum quopiam, quo tempore istinc discessurus sis, & qua via habiturus iter, certior fierem vt te consequi possem; Nam consilium profectionis meæ ad tuum accommodarem. Mihi quidem in animo esset extremo ferè februario hinc decedere, vt circiter No. martias Romæ sim, & per Picenum iter facere Virginem Lauretanam salutandi gratia, nisi maiorum meorum auctoritas aliter mihi suaderet. Tu vero, si operæ pretium existimaueris mihi significare, quando tibi deliberatum & constitutum sit istinc te mouere, gratam esse tibi hanc animi mei erga te propensionem, ac meum studium non iniucundum putabo. Sin: tibi graue non erit ad me litteras opportune mittere, quas ad tuos perferam; si forte eo non peruenisses, aut sententiam mutasses, vt sit vnde suppeditentur sumptus necessarij; magnos enim facturus sum, cum ex meis bonis tantum pecuniæ, quantum itineri satis sit, vix redigere possim. Ego tamen, & absens & præsens dabo operam, vt quanti pro tua excellentißima virtute te faciam, optime perspicias. Tu si mei

 com-

commodi rationem abs te habendam esse duxeris, me tibi cordi esse sciam. Vale Antistes præstantissime. Ferrariæ. III. id. Decemb. MDLXXIIII.

FRANCISCO MARTELLIO I. C. S. P. D.

Carpos.

QVOD *mihi sæpe vsu uenisse memini integerrime ac doctissime Martelli, cum hic affuisti, vt in munere meo fungẽdo fuerim negligens, raroque te salutauerim, cum vero abesse tibi necesse fuit, maxima te videndi cupiditate arserim, id nunc quotidie summa animi cum molestia experior, tanto enim tui desiderio afficior, vt te tandiu abesse vix ferre possim. Nã & careo suauissimo conspectu tuo, & eo fructu qui ex prudentissimo sermone tuo maximus a me percipi solet. Quòd si existimassem tam longinquum inter nos digressum & discessum fore, officium hominis tibi deditissimi tuique obseruantissimi diligenter executus fuissem, quod singulari humanitate tua fretus, ac de tuo in me amore nihil detractum iri suspicans negligenter prætermisi. Me vero maxime angit incerta reditus tui dies; nam si tuum ad nos aduentum maturum fore putarem, hæc me spes ita recrearet, vt æquo animo te expectare possem. Sed vereor*

reor

reor ne tranquillus iste status adeo te oblectet, vt quando te ad nos recepturus sis, liquido tibi non constet: Et dum animus religioni totus deditus est, ne à multis & magnis molestijs, quæ te hic sollicitum habere solent, libenter absis. Quæ ego diuinans sic se habere, non potui has breues ad te litteras non dare, ex quibus intelligas q̃ me vehementer probari consilium tuum, si non incommode ijs accideret, qui te iudice vel arbitro magnam se fortunæ accessionem consecuturos esse arbitrantur. Verum non pauci, quorum status ex arbitrio tuo pendet, sententiam tuam non approbant nec laudant, & te tantam moram interponere ægre sustinent. Quare cogita ad nos quàm primum te conferre; Expectatus enim omnibus, mihi crede, venies. Ego crebram tuæ excellentissimæ virtutis mentionem facere, tuorumque in me meritorum memoriam conseruare non desinam. Tu tuorum cuipiam mandabis, si me amas, vt meas tibi gratas fuisse litteras certiorem me faciat; Cùm enim ex tuo eximio in me studio, tùm ex hoc nuntio tanta voluptate perfundar, vt te à nobis locorum interuallo disiunctum esse moderatius feram. Vale. Ferrariæ XVI. Kal. Ianuarij. M D LXXIIII.

NICOLAO THALAMIO.

S. P. D.

VIDE optime Thalami quantus sit amor, in te meus; Nam licet argumentum aliquod scribendi mihi non extiterit, has tamen inanes potius ad te litteras dare volui, quàm nullas. Quas cum acceperis; non dubito quin intelligas, cum mihi in mentem venit dulcissimi tui conspectus, & iucundißimę consuetudinis, igniculum desiderij tui me vix ferre poße. Ac quidem dictum illud, quod vulgò vsurpari solet, Dum in conspectu res est, eam non æstimari, dum ab oculis abest, magnopere desiderari, magnam aduersum me habere vim sentio: Nam cum tu hic aderas, quòd amicitia nostra iam pridem vetus & constans nullis vtrinque egebat officijs, & vterque sua negotia gerebat, raro eueniebat, vt vnà essemus, et simul colloqueremur; Nũc quod te non video, careoque aspectu tuo, sic afficior, vt ferè mentis non sim compos. Quare huic meę ægritudini, cuius tu auctor es, remedium aliquod adhibere festina, & mitte suaues ad me litteras, quæ me delectare poßint; Ex quibus me a te vehementer amari, ac in memoria haberi perspiciam: Earum enim lectione ita recreabor, vt te a nobis abesse aliquantum animo æquiore patiar. Restat vt te etiam atque etiam

vehe-

vehementer rogem, cum ad Martellium nostrum summum, & eximium virum scribes, vt me apud eum in gratia ponas. Quòd si feceris, affirmo tibi officium hoc maximæ non solum consolationi, sed ad perferendam etiam moderate absentiam vestram non mediocri mihi adiumento fore. Vale suauissime Thalami. Ferrariæ. x. Kal. Ianuar. M D L X X I I I I.

VINCENTIO FANTINO.
Romam.

REDDITAE mihi fuerunt litteræ tuæ Vincenti humanissime, quæ me maxima voluptate affecerunt: in iis enim vel maxime tuus in me amor apparuit, qui te ad scribendum impulit, & humanitas, qua tu non mediocri in exequendo mandato meo vsus es. Sed de tua erga me beneuolentia etsi nunquam dubitaui; illius enim signa hic multa dedisti; eam tamen nunc summam esse perspexi, postquam tanti apud te istius vrbis amœnitas atque suauitas non fuit, vt mei memoriam deponeres: Cui tuo in me amori scito me ita respondere, vt etiam in ipso te vincam, & quòd careo tuo iucundissimo conspectu, absentiam a me tuam moleste feram. Quòd mea caussa libenter labores, vt meæ voluntati morem geras, in hoc eximiam tuam humanitatem agnosco ac naturam suauis-

ſimam. De quo quidem maximas tibi gratias agerem, ſi amicitia noſtra iam vetus hoc pateretur, habebo tamen ſemper tibi gratiam, ac quacunque in re potero, ſi occaſio tulerit, meam quoque in te propenſam voluntatem omnibus viribus enitar vt cognoſcas. Tu interea ne deſinas me tua opera atque induſtria iuuare; non enim apud ingratum hominem te beneficium poſuiſſe iudicabis. Illud in extremis litteris tuis valde me delectauit, cum ſcribis te libenter in iſta vrbe ætatem tuam acturum eſſe, ſi res tuæ ac rationes ferrent, præſertim cū ibi honorifica conditione ac vtili eſſe poſſes: Nam in alia non es ſententia, qua ego ſemper fuerim; fuit enim tempus, cum iſtic priuate agere vitam maluiſſem quàm hic ſummis honoribus affectus. Sed, quæ te ratio nunc non ſinit explere deſiderium tuum, ea me quoque ab hac cogitatione amouit. Quis enim ibi eſſe nolit, vnde omnia bona manant? Nam ſiue cum doctis viris verſari velis, iſtic ſummorum virorum maxima copia eſt, ſiue religioni te totum dedas, ſanctitatis & morum optimorum fons & caput eſt, ſiue negotijs intereſſe & præeſſe cupias, magnus ibi campus eſt, magnaque in omnibus ſe artibus exercendi facultas. Itaque felicem ac beatum eum exiſtimo, qui vitam iſtic degere libenter & commode poſſit. Sed tamen cum a Deo opt. maximo conceſſum nobis non

fuerit

fuerit, vt istic diutius manere possimus, conabimur tamen hoc temporis, quod ibi consumpturi sumus, amænum istum locum ita degustare vt desiderium nostrum aliquantum leniamus. Tu interim fruere suauitate ista, & meum istuc aduentum breui expecta. Vale. VIII. *id.Febr.* DLXXV.

benignitate ad hūc annum ſacrum perueniſſem, iſtuc iter facere, quo meum tui deſiderium explerem. Veni tandem Romam Ampliſſime Patrone eodem iuuante Deo, In ſacello Pontificio ſæpe fui, te ipſum intuitus & contemplatus ſum; ſed angebar quòd neminem haberem, qui ad te aditum mihi aperiret, vt quoad liceret, me in familiaritatem tuam inſinuarem. Itaque dum in hac cogitatione verſor, ecce præſtantiſſimi Mureti mei in mentē mihi venit, quem ob ſtudiorum ſimilitudinem tibi valde familiarem eſſe non dubitabam, ad eum adiui, eique ſenſum & animum meū indicaui; Ille continuo & ſe a te libenter videri, & omnia mea cauſſa facturum ſpopondit. Dictus eſt dies, dicta hora, qua ad te vnà veniremus, ipſe tibi è ſacra concione redeunti obuiam profectus, pauciſſimis verbis ea, quæ de me dicere decreuerat, cō plexus eſt. Tum tu qua humanitate, qua comitate me amplexus fuiſti, quàm hilari fronte me in fidem tuam recepiſti, cum etiam Iacobi Sadoleti olim Cardinalis me ſororis filium fuiſſe audires, cuius nomen ſemper tibi gratiſſimum eſſe fatereris? patefeciſti certè omnibus, qui tunc ibi aderant, quanti Muretus apud te eſſet, cuius commendatione tot iam in me ſtudia contuliſſes. Redij iterum vt te ſalutarem venerarerque: Tua vero comitas affabilitasq. ſermonis quantopere me delectabat recreabatque? Ac

si qua de re te interrogabam, quàm suauiter, quã mansuete mihi respondebas, vt grauissimam personam tuam interdum deponeres? acute.n. perspexeras me a tuo congressu vix diuelli posse. Tertio discessurus in patriam, cum te conueni, vt veniam abs te peterem, quæ amoris signa mihi nõ dedisti? quid non commisisti, vt me tibi gratum esse, ac in numerum tuorum intimorum abs te repositum esse certo crederẽ? Nulla profectò humanitatis ac benignitatis officia prætermisisti, quo me lætiorem dimitteres, vt etiam mihi pollicitus fueris te mea caussa libenter nugas meas esse lecturum. Abij demum istinc tanta lætitia perfusus, quòd me dignum tua beneuolentia statuisses, vt sine labore iter hoc confecerim, ac domum veni maximo Dei beneficio saluus atque incolumis, vbi putas ne me omnia egregia & Illustria facta tua silentio præterire posse? mihi crede, hic apud omnes præstantissimarum tuarum virtutum, singularis humanitatis tuę ac suauissimæ naturæ mentionem nunquam intermittam; ac omnes, quoad potero, in magnam tui admirationem traducam, qui summam grauitatem cũ eximia comitate coniunctam in te admodũ elucere audient: Curabo deniq. vt intelligas amplissimi Sirleti nomẽ in animo meo ita impressum insculptumq. esse, vt euelli amplius nõ possit. Quod reliquum est, maximam immortali Deo gratiã habeo, habeboq. dum viuam, cuius afflatu assecutus

sum

sum quod iandiu optaui, vt te de facie nossem, atque abs te gratiam inirem. Tibi vero, quoniã de referenda gratia ne cogitare quidem debeo: nimis.n.mihi arrogarem: gratiarum autem actionem tua tot ac tanta in me studia minime desiderant, nec ego excogitare valeo orationem, quæ tuis in me officijs par esse possit, conabor gratissimi animi ac memoris indicia tibi sępe ostendere. In animum.n.induxi Patrone Amplissime, si tu passus es me in animum tuum influere, (nihil.n.fictum simulatumue de amplitudine tua cõuenit suspicari) omnia moliri, ne ex animo tuo effluam, atque adiutorem in hoc eximium Muretum meum semper aduocabo: maxime.n.reprehẽdendus essem, si amplissimi viri gratiam effunderem, quem vt mihi conciliarem, nullis laboribus peperci. Qua in sententia me constantem fore fidẽ tibi faciet Tiberius Pompeius fratris procurator, qui & has litteras, & nescio quid munusculi, qualia nobis hic domi nascuntur, ad te attulit; Quod si amplitudini tuæ gratum fuisse intellexero, mentem quoque meam ad te obseruandum venerandumque perpetuo propensam eidẽ iucundam fore confidam. Vale Amplissime Patrone, cuius Deus clementissimus actiones omnes fortunet. Nonis Iunij. MDLXXV.

IVLIO MASETO Romam.

VT primum Ferrariam veni, quo ego singulari Dei opt: max. beneficio perueni saluus atque incolumis, & communes amicos salutaui, præcipueque collegas meos optimos, & Herculi signæ, quòd ad familiaritatem tuam Iuli Clarissime aditum mihi patefecisset, maximas gratias egi: Qui statim mihi dixit te eodem ante officio functum fuisse, quòd inennda mecum amicitiæ tibi auctor fuerit, litterasque tuas mihi legit, cũ Fabius fratris tui filius lectissimus adolescens, & summa ingenij & doctrinæ spe præditus præsens adesset. Itaque exclamaui, O incredibilem animi magnitudinem: Quis enim te magnum virum & excelsum non admiretur, cum te ei velle debere intelliget, qui ad te miserit, quem tuis tot ac tantis studijs ornes? Nam quòd ingenio & doctrina & magno rerum vsu præstes, quòd omni lepore & venustate affluas, hæc forte tibi cum aliquibus præstantissimis viris communia sunt: Vt vero cui dederis beneficium, ab eo te accepisse contẽdas, hoc tuum proprium est. Quod cum in me sim expertus, an excellentem virtutem tuam silentio præterire queo, singularem autem humanitatem ac mãsuetudinem tuã summis laudibus non efferre? an summa tua in

me

me studia non commemorare? Equidem persuadeas tibi velim me nunquam commissurum esse, vt hominis gratissimi officia a me desideres. Vnũ hoc contra voluntatem meam, & præter opinionem interdum accidebat, dum istic essem, quòd cum domum tuam crebro venirem, vt tuo conspectu dulcissimo fruerer, ferè semper abesses, & dum tu plurimis negotijs obruerere, ac maximis occupationibus distinereris, ego optatissimo tuo congressu carerem: Verum sortis beneficio quotiescunque mihi contigit, vt te domi offenderem, quàm dulces mecum sermones habebas, quàm familiares, vt omnibus præteferres me tibi valde intimũ esse? Quare & si raro vnà esse & inter nos colloqui potuimus, in illa tamen temporis angustia excellens & singulare ingenium tuum, summam prudentiam, doctrinam eximiam, mores denique tuos suauissimos ita degustaui, vt me ægre abs te seiunxisse credas mihi velim. Cuius collocutionis nostræ familiarißimæ suauissimæque cum mihi venit in mentem, ita angor animo, vt affirmare audeam, si ætas mea ingrauescens mihi futura non esset impedimento, me istuc libenter rediturum, vt vberes ex iucundissima tua consuetudine fructus perciperem; Ita enim tui amore incensus sum, vt satietate nunquàm afficerer; Sed litteræ, quas ad te sæpe dabo, & a te accipiam, vt spero, hoc meũ desiderium lenient. Interea fac vt in animo tuo

in-

insideam, & persuade tibi me eximijs tuis virtutibus semper deditissimum fore. Vale. Vincentius Fantinus tibi multam salutem dicit. XV. Kal. Iunij. M D L X X V.

M. ANTONIO MVRETO. Romam.

STATVERAM, *cum primum Ferrariam venissem Murete præstantissime epistolam longiorem ad te dare, in qua tua innumerabilia in me studia commemorarem, tibique gratias agerem immortales; videbatur enim magnitudo tuorum in me beneficiorum longam orationem desiderare. Sed cum egregia facta tua considerare atque perpendere cępi, ita sum a scribendo deterritus, quòd cognoui tua incredibilia in me merita nullo modo verbis a me æquari posse, vt hanc omnem cogitationem abiecerim, sententiamq; mutauerim. Itaque has perbreues ad te litteras misi, ex quibus perspicies, me totis viribus curaturum, quanquàm mihi nunquam satisfaciam, & crebra tot ac tantorum tuorum in me officiorum mentione, & excellentissimę tuæ virtutis, singularisque erga me humanitatis prædicatione, vt hic apud omnes quam gratissimus erga te iudicer. Tibi vero me talia summi amoris atque obseruantiæ erga te meæ quotannis signa daturum, vt te in visceribus inhęrere, memoriamq. nomi-*

nominis tui menti meæ ſemper infixam eſſe credas. Perge tu modo Murete humaniſſime in ea erga me voluntate, qua hactenus fuiſti; puto enim fore, immo ſpondeo, vt te tot ac tanta mihi beneuolentiæ ſigna et indicia oſtendiſſe non pigeat. Vale ætatis noſtræ Decus, téque Deus opt. max. perpetuò fortunet. XII. *Kal. Iunij.* MDLXXV.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO SACRATO SVO.

NVNC *ipſum accepi prandens binas ad me litteras tuas, in eundem a te faſciculum coniectas, et nuper etiam alias quaſdam tuas acceperam: Sed quibus aliud nihil contineretur, quàm, quod ego maximopere ſcire cupiebam, te iſtuc ſaluum incolumemque veniſſe, & commemoratio quædam accurata eorum, quæ tu tibi me præſtitiſſe, cum hic eſſes, prædicas. Ego autem, Sacrate mi optime & humaniſſime, ſi negem me cupidiſſime quæſiiſſe occaſionem aliquam declarandi tibi mirifici cuiuſdam amoris erga te mei, mẽtiar: Certe enim & amo te ſingulariter, & meũ erga te ſtudium tibi notiſſimum eſſe cupio. Illud vere affirmare poſſum, nihil tibi me præſtitiſſe, aut tua cauſa feciſſe, quo minima pars aut meritorum erga me tuorum, aut meæ erga te vo-*

luntatis adæquari queat. Itaque videris mihi nonnunquam quærere occasionem exercendæ eloquentiæ tuæ, in eis amplificandis & exaggerandis, quæ per se ita exigua & tenuia sunt, vt vix compareant. Quid enim tibi a me tributum est, in quo cognoscere potueris, quanti te faciam; aut quantum tua caussa cupiam? Cum ipse contra tam multis tamque illustribus argumentis tuam erga me voluntatem perspexerim, vt certo sciam, cum quantum plurimum potuero dispunxero, semper tamen plus reliqui fore. Sed omittamus hæc. A Tiberio tuo septem insitia accepi, de quibus amo te plurimum. Quod te quot annis alia missurum polliceris, gratum est. Ego tibi vicissim aliquid depromptum e studijs meis mittam. Paludino, Canalio, cæteris quos istic mei amantes esse scis, salutem. Vale. v. Kal. Iun. M D L X X V. *Ex vrbe.*

CAESARI GLORIERIO. Romam.

EGO antea Cæsar præstantissime, quamuis te de facie non nossem, tamen quòd et de tua excellenti virtute multa præclara audiebam, quæ me magnopere delectabant, et quod cum Paulo Sadoleto consobrino meo maxima intercedebat familiaritas, te plurimum diligebam colebamque. Postea vero quam eo vita functo Iacobus

cobus

cobus frater meus Dei primùm benignitate, Deinde summi Pontificis beneficio Carpentoracti Episcopus creatus est illi successor, ac tu erga illum singulare studium significasti, nec non tot & tanta in eum officia contulisti, vt ille tibi eo nomine admodum se debere per litteras significaret, ad meum erga te amorem obseruantiamque non modo multum accessit, sed mirum etiam me tui desiderium tenuit: prompta enim tua in fratrem voluntas, ac opera, quam ei multam & vtilem præbuisti in expediendo illius negotio, me ita ceperat atq. incenderat, vt ego quoque tibi tuo tanto in nos beneficio deuinctus essem. Quo autem modo cupiditatem te videndi explere possem, quotidie cogitabam. In spem tamen veniebam, si ad annum sacrum peruenire potuissem, fore vt tuo iucundissimo cõspectu ac optatissimo congressu frui mihi liceret. Itaque assecutus (Deo opt. max iuuante) id quod optabam, Romã veni, ac statim cum Tiberio Pompeio optimo viro nostriq. studiosissimo de te communicaui. Qui tempus idoneum nactus aditum mihi ad te aperuit: Tu vero continuo me fratrem Iacobi Sacrati Episcopi audiens quàm libenter, quàm suauiter me excepisti? Non ne in illo longo sermone, quem vnà in cubiculo tuo habuimus, patefecisti mihi te eum esse, qui in colendis amicitijs maxime constans esses, ac viuam eorum memoriam teneres, qui tibi amore & familiaritate con

iunctissimi fuere? Cum vero ad Toledi concionem me inuitasti; an maius tuæ erga me beneuolentiæ signum dare potuisti; cum me à latere tuo discedere passus non es dubitantem ne magistratus locum occuparem? Quamobrem, mihi crede, meam de te opinionem longe vicisti, non ea tantum ratione, quòd iudicio ac magno rerum vsu excellas, de quibus mitto dicere, ne ea attingam, quę a me nulla oratione explicari queunt, sed, quòd tanta humanitate atque affabilitate prædi tus sis, vt etiam si nullus ferè dies a negotijs tibi vacuus sit, ita tamen omnia moderere prudentia tua, vt amicis tuis suauitatem tuam ac sermonū tuorū dulcedinē degustare liceat. Quò fit vt te valde suspiciam atque admirer, & cum præstantissimarum tuarum virtutum mihi venit in mentem, me tanto locorum interuallo abs te abesse moleste feram. Verum cum Dei voluntas ita tulerit, vt istic habitare mihi non licuerit, vbi cum præclarissimis viris tuique similibus assidue versarer, otium, quod hic mihi à visendo quotidie templo Pontificio datur, in legendo scribendoque ferè totum consumo, atque dum has nunc litteras exaro, tanta iucunditate afficior, vt tecum colloqui mihi videar. Ex quibus perspicies me nūquam tuorum tot in me studiorum obliturum esse, teque memoria sempiterna culturum. Tu quoque, si Tiberio nostro mandaueris, vt me tecum in gratia esse mihi significet, sicuti dudum verbis

tuis

tuis salutem nunciauit: non enim fas est hoc me officium abs te desiderare, quod grauißima tua occupatio mihi iuste denegare potest: ac quotiescunque occasio sese offerat, dignitati atque fratris honori faueris, tam grata mihi erit hæc tui in nos amoris significatio, vt pro ea me tibi perpetuò addictum fore profitear. Vale Cæsar eximie. Calendis Iunij. MDLXXV.

CARDINALI COMENDONO Romam.

CVM *in animo haberem litteras ad te dare Amplißime Patrone, diu dubitaui quonam scribendi argumento uti deberem; Versabatur enim ante oculos & grauißimum iudicium tuum, summa doctrina, ac maximus rerum vsus, quæ te in amplissimo dignitatis gradu locarunt, & singularis humanitas, ac mansuetudo, suauißimaque natura tua, quæ hominum voluntates ad te diligendum quotidie alliciunt: Si vtrunque attingerem, quæ mihi facultas orationis erat, vt ad dicendum aggrederer de ijs, quæ verbis explicare non possem? Si alterum tantum, mihi ipsi minime satisfaciebam. In hanc cogitationem dum incumbo, veniunt mihi in mentem hę tuæ excellentißimæ virtutes, comitas affabilitasque sermonis, quæ animum istic meum ita tibi conciliarunt, vt amore et obseruãtia quotidie magis in te*

inflammarer. Itaq. misi reliqua, quibus par mea non poterat esset oratio: In memoriam libenter redegi, quotiescunque te conueniebam, quanta me benignitate complectebare, quàm suaues mecum sermones habebas, vt illud in te artificiosum admirarer, quòd grauitatem cum comitate ita iungebas, vt, quæ potissimum virtus in te eluceret, nemini diiudicare facile esset. Quæ dulcis recordatio ita me afficit, vt quòd abs te longissime absim, caream que tuo iucundissimo conspectu, vix ferre possim. Sed me consolatur, quòd spero fore ne te mei capiat obliuio: Cùm enim impulit me in hanc mentem summa tua humanitas, vt me in tuorum numerum ascripseris: Tùm illa non mediocris tui in eos amoris significatio, quos hic, vt nomine tuo salutarem, mihi istinc discessuro aperte mandasti, me adducit, vt certo credam me tibi etiã absentẽ gratum fore. Nã si ego pro virili operam dedero, vt me agnoscas cõcedere nemini, qui te pluris faciat, vereretur que, an diffidere summæ bonitati tuæ debeam, ne in multis tuis numerer? Nunquàm amplissime Patrone hanc animo de te opinionem imbibam: tot.n. istic ac tanta in me studia contulisti, vt de tua erga me beneuolentia dubitare mihi non liceat. Quod ad mandata tua attinet, si amplitudini tuæ non parui, vt cum primum Ferrariam veni, eorum domum non accesserim, illisq. salutem verbis tuis dixerim, quos nominasti, deleas me

ex

ex animo tuo licet: non enim gratia amplissimi viri satis esse me dignum iudicabo: Si vero cuncti testificabuntur me tua mandata diligenter curasse, te rogo atque obsecro, vt non solum me in fidem, & clientelam tuam recipias, sed etiam tibi persuadeas, quibuscunque in rebus quæ ad tuã dignitatem, cõmodumque pertineant, si opera mea vti volueris, me & diligentia & fidelitate nullo loco amplitudini tuæ esse defuturum. Tu quoque si me tuo amore fouere perseueraueris, quem tibi totum deditissimum esse iã cognoscis, ad tot tua in me officia cumulus accedet. Vale Amplissime Patrone. vi. id. Iun. MDLXXV.

PHILIPPO MOCENICO
ARCHIEPISCOPO CYPRI.
Romam.

IANDIV *te amo, vt scis, Antistes humanißime & obseruo, cuius mei erga te amoris complureis habeo caussas, quas nunc commemorare superuacaneum est; auxit autem meum erga te studium magna tua istic mecum familiaritas, & non vulgaris erga me beneuolentia: Nam cum ad te accedebam, quàm suauiter vnà colloquebamur, quanta cum lætitia præterita tempora repetebamus? Itaque quanquam tu abes longe gentium, Ego tamen non sum oblitus tui suauißimi officij, cum ad amplißimum Cardinalem*

deductus sui, qui tua caussa non solum me libenter vidit & excepit, sed. etiam quotiescunque eũ adij, tanta comitate suauitateq. sermones mecum habuit, vt istinc abierim vtriq. vestrũ summa vestra in me benignitate deuinctus. Ac quantum illius amplitudini addictus sim, & studiorũ eius in me recorder, nuper ei epistola significaui. Nunc his te litteris salutare volui. Antistes optime, (mea.n.erga te obseruantia hoc officium postulabat) quæ tibi significent, me nunquã desinere te absentẽ cogitatione complecti, atq. eximiæ tuæ virtutis & multæ humanitatis memoriam quotidie vsurpare. Quòd si tu quoq; me in animo tuo insidere patieris, & apud amplißimum illũ virum me in gratia pones, cuius postea erga me beneuolentiam omni obsequio tueri conabor, tanto me beneficio afficies, vt, si tibi gratiam non referam, nec.n.valeo, habiturus tamen sim per magnam, & curaturus, vt ingratus omnino tibi nõ videar. Quare ne graueris in dies me tuis studijs ornare; Tibi.n.polliceor fore, vt tui facti te non pœniteat. Episcopus Carpentoracti frater meus, à quo proxime litteras accepi, te salutat et admodum colit, optatq. hoc abs te impetrare, vt se amplißimo Cardinali commendes. Fac, obsecro, vt ei faueas; vtrunque.n.nostrum tibi eo nomine obligatum fore, facile, vt opinor, vides. Vale. III. id. Iunij. M D L X X V.

AV-

AVGVSTINO VALERIO EPISCOPO Veronæ.

QVANTA *te videndi atque salutandi cupiditate arserim Antistes humanissime, dum Romę essem, quo te quoque venturum esse ex litteris tuis ante perspexeram, testis erit tibi Paullus tuus, quo cum bis terve de tua excellenti virtute, & eximia humanitate sermones longos habui; Qui etiam ante meum illinc discessum spem mihi afferebat te ad vrbem fore (ipse enim de migrando post diem festum Diui Marci meam voluntatem intellexerat) atque litteras se abs te accepisse affirmabat, quibus ei significabas perfectis pascalibus ferijs nihil te retardaturum, quin statim in viam te dares. Itaque subductis dierum itineri necessariorum rationibus magnam in spem veni tuo iucundissimo conspectu congressuque fruendi, vt maxima animi cum voluptate aduentum tuum expectarem. Paucis post diebus cum ad Paullum nostrum iterum adijssem, ex eoque quæsissem, & quid de Antistite noui? respondit ille te subito mutata voluntate statuisse non ante Verona discedere, quàm tuam Synodum celebrasses: quod vt audiui, ea, qua recreabar, spe ita decidi, vt in mærore deinceps versatus fuerim. Et quòd meę*

rationes

rationes omnes non ferebant, vt diutius discessum meum differrem, abij tristis, ac domum veni summo Dei beneficio incolumis: Vbi non neglecta tamen rerum domesticarum cura dies aliquot consumpsi in salutandis ijs, quos mihi colendos proposui; In quorum numero cum te præcipue haberem, dum cogito ad te scribere, Ecce prodit mihi obuiam Franciscus Gandinus meus tunc istinc veniens, mihique nunciat te saluum Veronam peruenisse: Quo nuncio mirum in modum sum gauisus: Cuius enim salus mihi magis cara esse debet, quàm illius, qui cum necessitudinis vinculo sum coniunctus? Quare, quas Romam ad te daturus eram, litteras istuc ad te mitto. Ex quibus cognosces me summo adhuc in desiderio esse tui, quod vt expleam, cum primum meo commodo fieri poterit, istuc te salutatum accedam; nullo enim labore itineris supersedere volo, ne caream eo solatio, quod non mediocre ex collocutionibus nostris, tuoq. benignißimo aspectu capturus sum: Persuadeo namque mihi me abs te sic amari, vt meus istuc aduentus tibi gratus futurus sit, tu quoque Paulli Sacrati tui, tibique tantopere dediti memoriam conseruare, atque in numero tuorum intimorum habere non desines. Vale Antistes optime. Ferrariæ. VII. *Kal. quint.* MDLXXV.

IV-

IVLIO CANANO
EPISCOPO ADRIAE.

QVOD hinc discedens pollicitus nobis es Antistes optime te quatriduo, aut non multo serius ad nos rediturum, præclare certe seruasti: An non animaduertisti, quàm molesta sit ijs, qui amant, diuturna expectatio? An vero te magnopere delectat ita nos suauißimo tuo conspectu priuare, vt desiderio tui vehementius torqueamur? Non profectò Patroni benigni esset officium. Ego quidem si amœnum gelidumq. locum illum probè scirem, qui te istic ita retinet, ne ad nos venias, nihil, mihi crede, me impediret, quin ad te accurrerem, ne diutius tuo iucundißimo aspectu carerem. Vix enim ego, qui tui amore captus sum, te tandiu abeße à nobis ferre possum; de quo his te litteris admonendum esse duxi, vt si amas eos, qui tibi tantopere dediti sunt, quam primum ad nos reuertare, cogitesque, cum tu mihi onus imposueris curandi, vt imprimantur decreta tua, nihil tamen te absente perfici posse. Ego non litteras tuas, sed te ipsum expecto. Vale. Kal. quintil. MDLXXV.

FA-

FABIO MASETO.
Romam.

LEGI *epistolam tuam suauissime Fabi, quæ me magnopere delectauit, ex ea enim perspexi te id consecuturum esse, quod tu abundantia quadam amoris mihi tribuis, vt cum Cicerone aliquando æquari possis: Cum enim adolescens adhuc sis, & ita magna dicendi copia pręstes, quid futurum putem, cum ad maturam ætatem grauissimum iudicium accesserit? Nam ita suaues, ita elegantes ad me litteras misisti, vt nisi mihi cognitum esset ingenium tuum, & optima indoles, tuas non putarem. Itaque non mittam meo quodam iure te hortari, vt in hoc scribendi genere pergas; non enim vereor, ne non summam eloquentiæ laudem breui adipiscare. Quòd autem magnam te suauitatem degustare scribis, dum meas ad Iulium Patruum tuum litteras legis, non ne amor erga me tuus ex omnibus partibus sese ostendit, qui etiam te impulit, vt mihi gratias ageres, quòd earum exemplum ad te miserim? Ego vero tuam humanitatem Fabi, ac eximium in me studium agnosco, quòd cum tu in grauiora studia totus incumbas, illa tamen post habueris, vt meas nugas legeres, quo quid dulcius atque amabilius fieri potuit? Atque summam tuam in patruũ obseruantiam*

admiror

admiror, & valde probo, quem mihi ita excusas, quòd litteris meis non responderit, vt elegans ingenium tuum magnopere laudauerim, & in spem venerim ego quoque fore, si quando acciderit, vt in scribendo tibi sim negligens, vti pro egregia ac pręclara indole tua apud te excusationi meæ semper sit locus. Quare te nunc absentem, mihi crede, animo complector, atque virtutibus deditum plurimi facio. Tu quoque si mihi in amore responderis, ac mei quotidie memineris, vt te facturum ostendis, me a nobilissimo iuuene ac suauissimis moribus ornato mirifice diligi, quando consolatio maior mihi ætate iam affecto afferri nulla potest, loco magnæ felicitatis ducam. Vale dulcissime Fabi. Ferrariæ. IIII. *id. Quintil.* MDLXXV.

M. ANTONIO MVRETO I. C.
Romam.

LEGI *litteras tuas Murete præstantissime atque perlegi, quæ non modo mihi vehementer gratæ fuerunt: mira enim est in eis suauitas, sed etiam mihi risum mouerunt: Nam mihi attribuis, quòd occasionem exercendæ eloquentiæ captem in amplificandis ijs, quæ per se tenuia sunt, vt vix appareant; tu vero tantam dicendi facultatem & orationis copiam adhibes ad im-*

imminuenda ea, quæ illustria admodum atque egregia sunt, & in excelso loco abs te gesta, in quibus nemo conniuere poßit, vt omnes admiratione stupefiant. Et quando non negas oblatam tibi occasionem declarandæ tuæ in me beneuolentiæ te cupide cepisse, omittis tamen id, quod caput est, te de me nisi perfectis ijs, quæ expedienda suscepisti, quæ certe magna & grauia fuerunt, nunquã conquieuisse; quod communes istic amici probè sciunt, & non ignorat Vincentius Fantinus collega meus, tuiq́ue studiosissimus, qui mecum aderat. Itaque tantis me officijs atque beneficijs oneras, vt ea sustinere iam non poßim: nec ea me prædicare, sed tacere vis, vt ex litteris tuis perspicere videor: Tibi autem dicere licere, & quòd nihil præstiteris, quod merita erga te mea æquare poßit, & quòd tot illustribus signis meam erga te obseruantiam perspexeris, vt si plurimum persolueris, semper tamen aliquid reliqui futurum sit. Atq. dissimulas non videre, dum verbis amplißimis, grauissimisq́ue sententijs tua summa in me officia extenuare conaris, quantam veritati vim adhibeas; nec recordari, quot istic testes adsint tuæ singularis in me humanitatis, qui mihi gratulabantur cuncti, quòd in gratia tecum adeò essem, vt omnia mea caussa velles. Quæ cum ita se habeant, eloquentiam tuam Murete, aut saltem parem dari mihi velim, vt tecum contendere

dere possem, tibique demonstrare, quanta sit tuorum in me beneficiorum magnitudo, pro quibus magnam tibi gratiam habebo dum viuam; Et quàm grata atque iucunda fuerit mihi egregia & praeclara opera tua, quam istic mihi nauasti; Sed cum hoc optare vix liceat, quod restat, colere excellentem virtutem tuam memoria sempiterna, & alia tibi indicia ac signa meae erga te voluntatis posthac dare non omittam. Tibi nunc acceptum fuisse officium illud, quo Tiberius Pompeius meo nomine functus est, vehementer laetor, promissum quoque, quod ego quotannis soluam, tibi fore iucundum gaudeo: Tuum vero vt serues, interdum per litteras abs te flagitabo. Vale aetatis nostrę decus, teque Deus immortalis perpetuo fortunet. Ferrariae. XVII. *Kal. quintil.* M D LXXV.

IVLIO MASETO.
Romam.

NON *queo diuinare Iuli humanissime, quid caussae sit, cum ego ad te miserim epistolam (menses ferè duo aguntur) ex qua cognoscere potuisti, quanti propter eximium ingenium tuum, doctrinam, modestissimosque mores te faciam, quamque propensa sit mea erga te voluntas, cur tu alicui saltem amico non mandaueris, vt tuo mihi nomine referret illam tibi redditam fuisse,*

cum

cum tu mihi non responderis, quòd a te officium multis occupationibus impedito requirere ausus nunquam fuißem? An forte litterę meæ ad te allatæ non fuerunt, quod valde mihi molestum fuisset; aut tibi homini occupato non gratæ? An infirma es valetudine (quod Deus auertat) aut mei memoriam penitus deposuisti, vt ad te scribendi amplius, abijcienda sit cogitatio? Quid aliud tibi impedimento esse potuerit, ne noui quicquam de te audiam, mihi sanè haud occurrit. Ac quòd ad primum attinet, mirarer te meas non accepisse, cum omnes litteræ a tabellarijs istuc fideliter perferantur, nec vllas vnquam interceptas fuisse rumor fuerit. Deinde iniucundas tibi fuisse litteras meas, suspicari possum, hoc tamen de tua summa humanitate dulcißimaque natura sentire non debeo. Quid enim si etiam illis tibi obstreperem, non ne ea, qua præstas vrbanitate atque industria, de hoc abs te cęlarer? Quòd si genere morbi aliquo laborares, non ne ita cognitus es, ac fama nominis tui istic ea est, vt innumerabiles propè de tuo statu nos erudirent? Denique persuadeas tibi velim in mentem mihi venire non posse, quòd mei oblitus sis: nam cum tu istic nullum mihi beneuolentiæ signum non dederis, immo tot ac tanta in me studia contuleris, vt me tibi valde familiarem eße cuncti sentirent, an tu tanta solertia simulaueris, vt ego crediderim me

tibi

tibi esse cordi, cum tu tamen & voluntate & animo a me alienus esses? de Iulio Maseto nobilissimo viro excellentiq. virtute prædito hanc habeam opinionem? Non profectò: Nam si factum etiam huiusmodi oculis cernerem, ac manibus attrectarem, me alucinatum esse existimarem. Quare non abs te peto vt ad me scribas, cum magnitudine negotiorum ita obruare, vix vt respirandi tibi facultas detur: Illud flagito, vt aliquam ineas rationem, quemadmodum meas ad te litteras peruenisse certior fiam. Quòd si feceris, aliquid in te amoris adhuc residere sperabo. Ego quidem, siue amicitiam tollere velis, siue colere, nunquam patiar, vt Iulius ex animo meo effluat. Vale suauißime Iuli. Vincentius Fantinus multam tibi salutem adscribit, teque valde obseruat. Ferrariæ. VII. Kal. Quintil. M.D.LXXV.

IVLIO CANANO EPISCOPO HADRIAE Romam.

NON *cogitabam ad te ſcribere Antiſtes optime, quòd te ad nos cito rediturum eſſe ſperabam, vna enim erat hæc omnium vox. Sed poſteaquam animaduerto te differre aduentum tuum, iamque omnium opinionem feſelliſſe, tenere me amplius non potui, quin has ad te litteras darem, quanquam lecto adfixus tertiana febri laborarem. Ex quibus intelliges non mediocrem me ex ſubito diſceſſu tuo moleſtiam cepiſſe, quòd præter opinionem mihi accidit, vt inuitus ſuauiſſimo conſpectu tuo priuatus fuerim: Nam cum pridie eius diei Nuntio ad te ſchedam decretorum tuorum impreſſam dediſſem, eique mandaſſem, vt ex te quæreret, num Typographi opera tibi placeret, ne verbo quidem vno ſignificaſti te de profectione ad Vrbem cogitare, quo mihi ſubitus iſte diſceſſus tuus maiori & admirationi & moleſtiæ fuit; Poſtridie enim mane & tempeſtiue ad te accurriſſem, vt te abeuntem oculis & animo proſequerer; in quo nonnullam tuæ erga me beneuolentiæ ſignificationem deſideraui. Sed dices tibi excidiſſe, quòd multæ & graues in animo tuo cogi-*

cogitationes versarentur; Ego vero respondebo, si in mente tua insedissem, sicuti tu in visceribus mihi inhæres, non facile potuisse ex animo tuo mei memoriam discedere; hic enim te scrupulus pupugisset, ne quis tot ac tanta, quæ in me quotidie confers, studia ficta ac simulata esse existimaret. Verum ne nunc de tua virtute ac prudentia temere iudicem, hæc & alia maiora coràm. Interea te rogo & obsecro, cum tibi commodum erit, vt inuestigare ac perquirere velis, qua in me voluntate sit Iulius Masetus, binas enim ad eum litteras diuersis temporibus misi, ille vero nunquam salutem mihi reddidit, nec, quasi ab amicis hic inops sit, eius nomine quisquam. Quòd si asseueret ipse otium latine scribendi sibi non esse; an hoc ab eo requisierim, ex litteris meis cognosce; si vero propter innumerabiles occupationes, quibus distinetur, ne litteram quidem ad me miserit, noli (queso) eius excusationem accipere: datur enim a muneribus quandoque vacatio. Hoc si mea caussa susceperis, facies mihi tam gratum quàm quod gratissimum, meque tibi esse cordi facile persuadebis. Vale, & Deus optimus maximus reditum tibi fortunet. Ferrariæ. V I. *idus Sextilis.*
M D L X X V.

IVLIO MASETO.

REDDITAE mihi fuerunt litteræ tuæ Iuli optime ac præstantißime, amoris atque suauitatis, eximiaque humanitatis plenissimæ, quæ quanta me delectatione affecerint, & cum nondum satis firmo corpore sim, quàm valde recrearint, tu ipse coniectura assequi potes, quem non fugit eas me iandiu desiderasse: Sed quòd tandem consecutus sim id, quod multum ac diu optaui, vt tã suaues litteras acceperim, maximam humanissimo Iulio Canano Adriæ Episcopo gratiam habeo, cuius tu mira dicendi facultate & orationis copia prouocatus, ad me scribere statuisti; Nam, vt fateris, nisi clarissimi illius viri auctoritas tanti apud te fuisset, quæ te ad hoc munus obeundum impulit, ea profectò cariturus eram animi iucunditate voluptateque, quam ex crebra dulcißimarum litterarum tuarum lectione iam cepi: Scribis enim te diuturniori vsurum fuisse silentio, dilaturumque, quoad sese occasio offerret, vt te a multis occupationibus relaxares; postea in eo dicendi genere mihi responsurum fuisse, in quo meas ad te dedissem. Ego vero, qui te hac esse mente diuinare non poteram, quid interim suspicari debebam, qui nihil penitus de te audiebam?

bam? Tu suscipe paulisper partes meas, & cogita quid dicturus fueris; Ego quidem in hanc opinionem nunquam venissem, vt tu, qui multis negotijs impeditus esses, ac plurimis occupationibus distentus, quique maximo te principi dicasses, aliquando explicare te posses, ac non quotidie magis implicare. Nec (opinor) qui vitam ac rationes tuas optime norit, aliter de te sensißet quisquam. Quare, quòd ab hac sollicitudine, qua non mediocri ex ignoratione tuæ in me voluntatis afficiebar, liberatus sim, & abs te certior factus me in animo tuo residere, totum optimo Adriæ Antistiti tribuo; Te autem, quòd in hac diu tacendi sententia non perseueraueris, ac passus fueris à viro amicißimo tibi persuaderi, vt tanto me studio prosequereris, laudo mirum in modum & probo. Restat vt quid abs te impetrare cupiam, his a me litteris admoneare. Exploratum igitur habeas velim, cum otio abundabis, si Chirographo tuo mihi significaueris & me abs te diligi, & tibi gratam atque acceptam esse voluntatem erga te meam, nihil mihi in vita iucundius vnquam euenturum esse neque optatius. Vale & Antistitem nostrum, si istic est, a me saluta, & quòd in me singulari fuerit officio, plurimas ei meis verbis, si me diligis, gratias age. Vale.

VI. *Kal. Septemb.* MDLXXV.

IO. BAPTISTAE.
PIGNAE.

CVM *antea plurimi te facerem Pigna humanißime atque doctißime propter eximias virtutes tuas, quibus merito Serenißimo Principi nostro admodum gratus es, ac me quoque abs te amari considerem, quòd non nulla mihi indicia amoris erga me tui aliquando ostenderas: Quanquam nullam mihi oblatam occasionem esse meminerim, in qua tuam erga me humanitatem ac beneuolentiam experirer, His tamen paucis ante diebus cum Herculem Zanetum Iuuenem insigni probitate, & morum suauitate præditum, quem mihi adoptaueram quodammodo, atque ad sacerdotium elegeram, in numerum doctorum ascribi curassem, cuperemque eum Principi nostro non ignotum esse, cui (si Dei voluntas ferret) propter eius optimam indolem gratum atque acceptum aliquando fore sperarem, nec eorum, qui ei sunt a consilio, quisquã verbum de ipso vllum facere vellet, In hac cogitatione dies noctesque versanti mihi occurristi Pigna dulcißime, ad quem adirem, cuiusque in hac petitione mea auxilium implorarem, & cum te colerem propter excellentem virtutem tuam, tibi quoque*

mul-

multum debere vellem; ſperabam enim fore, vt hoc me ſtudio ornares. Itaque te conueni, ac mentem tibi meam explicaui. Tu vero quanta me humanitate complexus es, & quàm prompte ac libenter ſpopondiſti te cum Principe ſtatim officio functurum eſſe? Tanta certe cum alacritate, tanta cum ſignificatione voluntatis erga me tuæ negotium ſuſcepiſti, vt mirum acciderit vtrique noſtrum: Nec feſelliſti opinionem meam; Nam te ipſi non modo iuuenem hunc diligentiſſime commendaſſe laudaſſéque poſtridie nobis nunciaſti, ſed ab eo reſponſum etiam tuliſſe, cum ſeſe occaſio obtulerit, ſe demonſtraturum, quàm ſibi carus ille mea quoque cauſſa futurus ſit. Quod tuum factum præclarum vtrunque noſtrum ita delectauit, vt illius memoria apud nos nunquam intermoritura ſit. Quare poſt hac ſereniſſimo Principi gratiam habebimus maximam, qui ſe benignum erga nos, & noſtri ſtudioſum præſtitit. Tibi autem hoc tuo magno erga nos beneficio ita addicti erimus, vt quicquid vnquam facere poterimus tua cauſſa, de nobis large tibi polliceri valeas; Nullum enim officium prætermittemus, quo nos animo ſaltem tibi gratiſſimos fore cognoſcas, cum re ipſa tecum paria faciendi ſpes nobis omnis erepta ſit. Ego quidem cum te potiſſimum

meis precibus adductum esse perspiciam, vt munus hoc te dignum obieris, ita singulari ero in te officio, vt in hoc genere passurus non sim vinci me a quoquam eorum, quos tui studiosissimos habes. Quòd si tibi nimis molestus aliquando videbor, cum te familiarißime vtar, nec grauißimæ tuæ occupationis rationem habere: quanquam modestiæ fines nunquam transire conabor: dulcissimam naturam tuam ac suauissimos tuos mores accusabis, qui me in hanc sententiam adduxerint, vt tibi grauis esse non poßim. Tu quoque de mea ergà te obseruantia non mediocri cum periculum feceris, non vereor ne non cognoscas talem esse me, in quem cum tot tua studia extent, quotidie maiora conferre velis. Vale doctissime Pigna. Ferrariæ X. *Kal. Octob.* M D L X X V.

MAR-

MARCO FORTIAE. CARPENTORACTVM.

Cvm tertiana febri laborarem Marce optime, allata est mihi epistola tua, quæ tanta suaui tate, elegantia, ac tanto lepore condita erat, vt morbum mihi lenierit, nec meum de illa duntaxat, sed & nonnullorum amicorum meorum do ctorum virorum, qui me ad consolandum venerant, iudicium fuit. Cum autem gratularis mihi, quòd ex vrbe incolumis redierim, teque sperare scribis me robustiorem factum, ad alia itinera fa cienda promptiorem fore, postquam ex sententia hoc a me cõfectum est; Gratulatio tua mihi iucũ dißima fuit, vtpote quæ ab homine mei studiosis simo profecta est, verum intempestiua; languentem.n.me offendit, vt non iam valentior ad labo res perferendos, sed infirmior sim: Et licet putẽ fo re, vt iuuante Deo opt.max. cũ calor se fregerit, vires denuo colligã, non tamen iter facere cogitabo, nisi alienũ æs ante dissoluero, quod sanè magnũ contraxi. Nec est quòd mihi suggeras, vt illud fratri officiũ præstem, quod mutuo amori nostro respõdeat (quanquã recordatio tua mihi gratißima est, & omnis amor tuus ex omnibus partibus erga vtrũq. nostrũ sese ostendit) eum.n.& tota mente amplector, et quotiescunq. a me sacra fiunt, in memoria habeo: Quem etiam è periculo so morbo ante conualuisse, quàm audierim infir-

ma

ma valetudine fuisse quantopere lætatus sim, tu, qui iudicio atque industria excellis, coniicere facile potes, summo vero gaudio ex eius salute affectam fuisse ciuitatem istam, ac non mediocrem erga fratrem beneuolentiam præse tulisse, intelligere mihi optatißimum fuit, non tamen nouum, quòd tale virtutis specimen Antistitem fratrem meum vsque ante hac dedisse putem, vt animos illorum hominum sibi iam conciliauerit. De quo etiam affirmare audeo, cum melius totam is vitam, naturam, moresq; ipsorum nouerit, talem eis se prębiturum, vt illorum erga se voluntatem quotidie magis alliciat, ac prouocet. Tu me amare perge, vt facis, & cum litteræ tuæ me tantopere delectent, quæ me perinde erudiunt de fratris mei statu, ac si oculis omnia istic cernerem, eas me desiderare minime patere. Vale suauissime Marce. Ferrariæ. Nonis Octobris. M D L X X V.

M. ANTONIO MVRETO.
Romam.

ACCEPI *dudum Murete Præstantissime a Ioanne Bolono litteras, quæ maximo me dolore affecerunt: in ijs.n.ille mihi significabat te febri tertiana laborare ita graui, vt vehementer afflictarere, sperare te tamen, vt ipse aiebat, cito esse conualiturum, quòd salubri & moderato*

to victu tibi temperares: Nunc autem animo valde sollicito sum, quòd nihil de te audio, & magnopere cupio istic esse: multam enim & vtilem operam tibi præbere conarer, atque hanc tibi ægritudinem, quoad eius fieri posset, & consolãdo et ministrando lenire. Quòd si mihi contigisset, vt hoc tempore essem Romæ, felicem me atque beatum putarem, quòd in infirma valetudine tua meum tibi studium nauare possem: Cum vero id assequi mihi non liceat, quoniam longe locorum internallo disiuncti sumus, Deum Opt. Max. precari, venerari, atque implorare non desinam, quotiescunque a me sacra fient, vt suã is benignitate atque clementia salutem tibi reddere, atque restituere velit. Ego quidem animo nunquam ero tranquillo, quoad te firmo esse corpore, atque ad recolenda studia tua integra mente cæteris que sensibus intellexero; De quo vt certior fiam, ad Bolonum litteras dedi, quem spero nuncium mihi iucundissimum esse allaturum, Et eidem mandatum dedi, vt si te in eo statu esse perspexerit, vt litteras legere queas, breues has tibi reddat. Sin: diligentissime seruet eas domi, vsq. dum opportunum sibi videbitur. Ex quibus cognosces me admodum ægre ferre, quòd apud te tantum virum tanque admirabilem non recte sit, quem optarem vitam ad ducentesimum annum perducere, si voluntas Dei Opt. Max. ita ferret, vt tuam singularem doctrinam, incredibi-

credibilem eloquentiam, diuinum denique ingenium gustare omnibus fas esset: quem enim cum Mureto summo illo viro conferre possimus, non habemus: quod non meum tantum, sed præclarissimorum & doctissimorum etiam virorum est iudicium. Quare cum te mihi amicitior nemo sit, quod tuæ summę benignitati tribuo, qua etiã impulsus mearum istic rerum omnium patrocinium suscepisti, ego vero tibi ob tua tot, ac tanta in me merita ita addictus sim, vt viam tibi satisfaciendi me nunquam reperturum certò sciã, si te nunc carerem, (quod omen Clementissimus Deus pro infinita bonitate sua prorsus auertat) quo animo, qua mente esse me putares? hac mihi crede, luce diutius frui non curarem, quòd omne mihi solatium ereptum esset: Cum enim mihi venit in mentem te istic esse, teque eum esse, quẽ mihi perpetuo colendum proposui, profectò in memoria nominis tui conquiesco. At ea de tuo statu, quæ mihi grata et iucunda erunt, Deo opt. max. adiutore me cogniturum esse confido. Cura valetudinem tuam Murete humanissime. Idibus Octob. MDLXXV.

GVLIELMO SIRLETO CARDINALI Romam.

SVPERIORIBVS *diebus Amplissime Patrone mandaui Tiberio Pompeio viro optimo mihiq́ue amicissimo, cum sibi opportunum videretur, meo te nomine vti salutaret ac veneraretur, tibiq́ue significaret te a me mirifice coli, tuamq́ue suspici excellentissimam virtutem, hoc enim illius officium apprime gratum mihi fore. Qui me per litteras certiorem fecit se mandatum meum diligenter executum fuisse, & hoc a te responsum tulisse, si vlla sese occasio offerret, te mea caussa ea esse facturum, ex quibus perspicerem me abs te vehemẽter amari. Quo ex nuncio tanta lętitia sum affectus, vt nihil vnquã in vita iucundius euenisse mihi in mentem veniat: atque incredibilem tuam humanitatem magnopere admiratus sum, quæ te ad fouendum me studio tuo impulerit. Quis autem non miretur te sapientissimum virum, ac laudibus ad cœlum tollat? Et cum præstantissimis tuis virtutibus perfeceris, vt summa amplitudine dignus fueris existimatus, etiam non obstupescat, si audierit tantam esse mansuetudinem, ac facilitatem tuam, vt me seruũ tuum in mẽte tua infixũ esse, nec mei memoriã ex animo tuo discedere*

patiare? Nonne fortunam meam omnium diuitijs ante feret? Quid dixi fortunam? cum sanctis doctoribus, Augustino præsertim & Chrysostomo, odiosum hoc nomen sit? An non summo Dei immortalis beneficio me felicem iudicabit, qui amplissimi viri gratia & beneuolentia munitus sim? Equidem cum nullo merito meo sim hoc assecutus, gratiam Deo opt. perpetuam habebo, qui te afflauerit, vt dignum me statueris, quem tu tua benignitate complectare. Tibi vero ita obstrictus ero, quòd me in tuorum numerum ascripseris, & in clientelam receperis, vt me semper in tua potestate fore persuadere tibi debeas. Quare tu perge in hac esse sententia, vt me totum tuum esse velis: Ego autem, si re tibi non satisfecero, quod cogitare nedùm optare non debeo, efficiam tamen summa mea in te obseruantia, & crebra tuorum in me officiorum commemoratione, vt me tibi, quoad spiritum ducam, gratissimum esse iudices. Vale Amplissime Patrone. v. id Nouemb. MDLXXV.

ALE-

ALEXANDRO SACRATO EQVITI HIEROSOLYMITANO.

Contrapadum.

In *meo è salsis aquis reditu vnà cum fratre tuo Hercule Sacrato Antistite Comaclensi optimo atque humanißimo, libenter subsliti in villa Contrapado, cum te ibi esse audiui: In spem enim veni fore, vt optatißimo iandiu mihi dulcißimoque conspectu tuo, atque congressu fruerer, & mansionis illic meæ vberrimum fructum caperem: Nec mea me fefellit opinio: Nã primam noctis partem suaui nostra collocutione non solum traduximus, sed & in eos incidimus sermones, vt tu statim admotis abs te volumini lucubrationum tuarum manibus, earum aliqua mihi legeris, quibus reconditos tuos sensus tenere possem; In quo magnopere tuum acre iudicium probaui, & eloquentiam ac sententiarũ grauitatem vehementer admiratus sum. Quanquam enim te studijs litterarum valde delectari, ac præcipue historiarum lectione audieram, nunquam tamen te tam eleganter, atque docte scribere putassem. Itaque & meam de te opinionem longe vicisti, & miram mihi tecum sæpe colloquendi cupiditatem iniecisti. Quod ut consequar, quotiescunque occasio feret, eam libenter arripiam,*

piam, vt eximium ingenium tuum degustem magis, & ex tua iucundißima consuetudine magnũ solatium capiam. Interea para te, vt me non tã quam aliqua tibi affinitaté coniunctum, sed vt tuis egregijs virtutibus deditum libenter excipias. Ego vero curabo vt intelligas, quanti te faciam, & quantopere me abs te amari cupiam. Vale. Ex ædibus nostris. Idibus Nouembris: M D.LXXV.

IVLIO MASETO. Romam.

TAMETSI *non ignoro præstantißime Iuli te grauißimis occupationibus ita distineri, vt vix tibi ad has litteras legendas fore otium putem: Ego tamen veritus, ne me ex animo tuo obliuione delere incipias, satis esse duxi, si ad manus tuas illæ peruenerint, quæ te ad mei memoriam reuocent: Neque enim me planè ociosо esse animo patitur tritum illud sermone prouerbium: Qui ab oculis absunt, eos ferè etiam a memoria amicorum abesse. Quod præpotentibus viris vitio dari solet, quorum opes, vt ait Cicero, fideles amicitias excludunt. Verum ne quid tale de te suspicer, facit cùm excellens tua virtus, tùm singularis humanitas, quæ cum mihi persuadeant me in mente tua inhærere, si tibi quoq. suaserint, cum ad Signam collegam meum litteras*

litteras dederis, in ijs vt mihi significes nihil de tuo erga me amore detractum esse, affirmo tibi fore, vt magna me cura liberes. Nam ego, qui te tanti facio, quanti fortasse alium neminem, tecũ in gratia perpetuo esse mirum in modum cupio. Accedit ad hanc animi mei sollicitudinem, quòd de humanißimo Adriæ Antistite nihil audio, a quo me solere amari; nunc vero in memoria non haberi ex eo facile intelligo, quòd mecum silentio vtitur. Eum tu excita, quæso, ac mei summi in illum amoris, atque obseruantiæ fac vt meminerit: Ex omnibus enim studijs tuis in me atque officijs, quæ maxima sunt, hoc scito fore mihi adeo gratum, vt pro eo tibi perpetuo sim debiturus. Vale Iuli humanissime. III. *idus Ianuarij.* MDLXXVI.

FABIO MASETO. Romam.

Etsi *egregia te indole & eximio acrique ingenio præditum esse antea cognoram suauißime Fabi, vt omnia summa a te atque illustria expectarem, non tamen arbitratus vnquàm fuissem te tale artificium excogitare potuisse, quale in tuis litteris ad Herculem Signam animaduerti. Tanto enim lepore tantaque verborum suauitate ac sententiarum grauitate orationem tuã con*

diuisti, cum mihi dulcissima salus abs te missa est, vt me ad scribendum excitaueris. At cum meũ officium tacite requirere videaris, astute agere opus non fuit, cum ego, si hoc in genere studium meum non aspernatus fueris, desiderium tuum explere cupiam; Munus enim meũ est omnia moliri, omnesque vias persequi, vt gratiam abs te ineam, atque in animo florentissimi illius iuuenis penitus insideam, cuius imaginem quotidie in oculis fero, cuiusque amplitudinem ob eximios eius mores atque doctrinam longe prospicio: Nam cum ætas mea iam valde ingrauescat, ea consolatione sustentari debet, vt in amore & adolescentia conquiescat tua, & (dum hac luce fruor) nostra per litteras collocutione recreetur. Hac ego mente cum sim, statui, si per multas occupationes meas mihi licebit, te inuitare vt ad me scribas: nullam enim maiorem voluptatem capere possum, quàm in eo omnem cogitationem locare, vt mei memoria apud te vigeat, teque nonnunquam de ijs certiorem facere, quæ ad famam existimationemque tuam pertinere mihi videbuntur: Et quamuis istic habeas clarissimum virum patruum tuum, cuius consilijs & monitis maximas sis non fortunæ solum & honoris, sed etiam virtutis accessiones consecuturus, nihilominus tamen spero ita gratum tibi fore propensum hunc animum erga te meum, (intelliges

telliges enim quanti semper te fecerim, quanque te in filij loco duxerim) vt te in amore mihi responsurum esse facile credam. Restat vti te rogem, immo abs te flagitem, vt posthac litteras meas omnes apud te mea caussa seruare velis. Nam cum euenturum esse non dubitandum sit, vt vir amplissimus euadas, spero fore, si forte eas tibi contigerit in manus sumere, cum è vita discessero, vt me de te recte auguratum fuisse perspicias, meique memoriam renouando, singularem meam erga te beneuolentiam suauissime commemores. Interea Patruum tuum summum virum meis verbis saluere iubebis, quem a me iampridem mirifice coli non nescis, & pro cuius eximia humanitate, atque liberalitate, qua me istic præsentem complexus fuit, illi admodum debeo, eumque obsecrabis, vt me secum in gratia esse sinat, meque in numero intimorum suorum reponere velit: magno enim me beneficio ab eo affectum esse putabo. Vale optime, ac dulcissime Fabi.

XVIII. *Kalend. Decembris.*

M. D. L X X V I.

Eidem Romam.

SERIVS *elegantißime epistolæ tuæ respō di humanißime Fabi, quòd multis occupationibus impeditus fui, quæ me à scribendo retardarunt, eam tamen sæpe legi, quæ me ita delectauit, quòd in ipsa sincerum animum tuum, & egregiam tuam ergà me voluntatem intuebar, vt nullam iandiu voluptatem maiorem degustauerim. Sed tria illius epistolæ tuæ capita mihi tacita prætereunda non sunt, quin ad illa respondeam. Ac primum quòd amplißimis me laudibus in cęlum tollis, idque mirabili copia dicendi & suaui præstas, non ne animaduertis te nimia amoris abundantia impulsum, ea mihi tribuisse, quæ arbitro etiam Iulio patruo tuo viro præstantissimo admodum impudens essem, si in me agnoscerem? an putas abunde mihi ad laudē futurum non esse, si me honesta appetere, & virtute delectari prædicasses? Verum dulcissime Fabi cum hæc scribebas, somniās, opinor, imaginem alicuius excellentissimi admirabilisque viri expressisti, atque effinxisti, eamq. singularibus honoribus decorasti eloquentia tua; non enim dubito, si patruum tuum consuluisses, cuius ego sincero ac subtili iudicio stare volo, quin ille dixisse te incredibile quiddam, & extra cancellos egressum esse affirmaturus fuisset; Quod post-*

hac

hac munus, vt semper obeas, te meo quodam iure hortor, & quotiescunque dignum quid tibi conficiendum erit, odorere sagacissime quid ipse sentiat: cum enim tua virtute primum atque industria, deinde eius ope & studio ad excelsum dignitatis gradum sis euolaturus, quanto eius consilia plena fidelitatis adiumento tibi futura sint ad eum consequendum, re ipsa tandem perspicies. Secundum caput mira me profectò lætitia affecit: Nam cum mihi polliceris quibuscunque in rebus mihi vsu venerit, vt opera atque industria tua egeam, te mihi neque dictis, neque factis vnquam defuturum, quantum hoc tuum singulare erga me studium me senem recreauerit, coniectura assequi potes. Quid enim in vita mea dulcius mihi, atque optatius contingere potest, quàm me iuueni gratioso esse cordi? At, mihi crede, surdo fabulam non narrasti; Epistolam enim tuam saluam semper domi apud me retinebo, vt quotiescunque occasio sese obtulerit, eam proferre possim, quæ perinde ac Tabulę publicæ, de tua erga me voluntate testificetur. Itàq. ego tecum serio agam, si tu forte iocatus es, promptũque istum animum gratum mihi atque acceptũ fuisse tibi re ipsa demonstrabo, de immutanda vero voluntate tibi non esse integrum, si tu inconstantiæ suspitionem pertimueris. Sed hæc hactenus. Denique in extrema epistola tua,

quòd me rogas, vt te diligere perseuerem; an de mea stabilitate & constantia times, cum tibi ex superioribus litteris meis me tuam beneuolẽtiam appetere constet, ne non in amore tibi respondere velim? At, quoad uiuam, semper te magnopere diligam, & spero propediem fore, vt te virum excellentissimum valde obseruem. Iulium patruum tuum summum, atque ornatissimum virum salutabis meo nomine, cuius humanitati eximiæ tribuo, quòd de me rectè sentiat, mihique faueat; Illius tamen opinioni de me, & eum colendo, & egregias ipsius laudes prædicando, aliqua ex parte respondere conabor. Vale dulcissime Fabi, & Muretum illum præstantissimum, ac doctissimum virum, quo cum familiaritatem iam tibi intercedere suspicor, à me saluere iube, & me tibi mandasse, vt istas ei litteras reddas, fac vt sciat. IIII. Non. Ian. M D LXXVII.

M. ANTONIO MVRETO. Romam.

SVMMA *tua virtus & humanitas incredibilis Murete præstantissime ianpridem fecit, si diu tacerem plurimis distentus occupationibus, quæ me & a scribendo & a studijs meis hactenus auocarunt, vt sperarem te meam excusationem benigne fuisse accepturum: Nunc vero*

ro, & si molestijs & curis domi forisque vacuus non sim, quippe qui multis adhuc angor, differre tamen amplius nolui, quin breues has ad te litteras darem, ne forte me tui oblitum putares, qui mihi hæres in visceribus, cuiusque memoriam & in sacris meis, & in sermone quotidiano libenter vsurpo. Quid autem me imprimis impulerit adscribendum quæris? mirificus (mihi crede) meus erga te amor, vehemensque desiderium de tuo statu intelligendi. Nam iandudum nihil de te audio, & quid agas planè ignoro: Careo etiam Ioannis Boloni litteris suauißimis, quibus me aliquando valde recreauit, cum te in sacerdotum numerum ascriptum fuisse mihi nuntiauit, deinde paucis post diebus sacra celebrasse; ex quo nuncio tanta tunc lætitia me perfusum esse memini, quòd eum, quem propter singularem eius virtutem maxime admirarer, collegam nunc haberem, vt nunquam iucundius quicquam audierim: Itaque cum & sileat Io. Bolonus, & cæteri istic amici mei, Tiberius quoque, magno silentio vtantur, &, vt perspicio, etiam frigeant, mihi in hac anxia de te cogitatione versanti procrastinare visum non est, quin de me te certiorem facerem, tibique significarem, quanta ardeam cupiditate litterarum tuarum, ex quibus cognoscam, vtrum apud te sit vt volo & opto, tecumque prospere agatur, & an mei memoria apud te vigeat.

Quòd si me dignum censueris, quem singularibus tuis studijs ornes, præcipue vero suaui chirographo tuo a cura & sollicitudine liberes, non solum perpetuam pro tua maxima in me benignitate gratiam tibi habebo, sed te vitam etiam mihi dedisse putabo. Vale ætatis nostræ decus. IIII. *no. Ianuarij.* MDLXXVII.

CAESARI GLORIERIO.
Romam.

LITTERAE *Tiberij Pompeij nostri semper quidem mihi gratæ fuerunt præstantißime, ac humanißime Cæsar, sed nuper tanta me lætitia affecerunt, cum ille me tuis verbis peramanter salutauit, vt nulla res me magis vnquam delectauerit. Itaque ego te, quem antea mirifice colebam propter eximias tuas virtutes, admirari magnopere cępi, quòd cum toto pectore, tota cogitatione, tota denique mente industriaque summo Pontifici egregiam operam nauando in christianam remp. incumbas, viuam etiam Paulli tui memoriam teneas: Nam Cæsarem profectò reipsa agis. Quid enim magis Cęsareum est, quàm cum summa virtute maximoque rerũ vsu singularis humanitatis et comitatis coniunctio? Quid incredibile magis, quàm te in maximis occupationibus tantisque negotijs, vt ne respirandi quidem, nedum de corporis salute cogitandi*

di vllum tibi otium ſit, amiculi tamen abſentis recordari potuiſſe? Tu tamen mihi demonſtraſti ex animo tuo me nunquam effluxiſſe, ac meam de te opinionem longe viciſti. Quo tanti viri ſtudio in me non mediocri quid a me deſiderari poteſt mihi magis honorificum? Equidem eam mihi eloquentiam dari velim, quæ tuis præſtantibus virtutibus par eſſe poſſit; Nam hoc tuum factum egregium atque illuſtre celebrarem; quòd cum a natura mihi denegatum fuerit vt talis ſim, qui mea oratione tuas laudes in aſtra tollere valeam, crebra tamen earum commemoratione aſſequar, vt omnes intelligant pro tua non obſcura in me beneuolentia cupere me abs te quam gratiſſimum cognoſci: De qua ſi tibi immortales agam gratias, non planè mihi ſatisfacio, nec ſi perpetuam habeam gratiam, referre autem ita conabor, vt ſingulari poſthac ſim in te officio, & perpetuo tibi debeam, Tu vero, poſteaquam me dignum exiſtimaſti qui tecum ſim in gratia, perge (obſecro) in hac ſententia, vt velis me in tua mente penitus inſidere; omnibus enim viribus elaborabo atque enitar, vt te tot in me ſtudia contuliſſe, atque amoris ſigna dediſſe nunquam peniteat. Vale Ceſar optime atque eximie prid. id. Ianua. M D L X X V.

GV-

GVLIELMO SIRLETO CARDINALI Romam.

CVM id memoria repeto, quod prioribus litteris ad te scripsi, me videlicet omnibus viribus elaboraturum, ne vnquam ex animo tuo effluam, & nihilominus aliter nunc tibi non iniuria videri posse animaduerto, vereor Sirlete vir clarissime, si forte adhuc non nullam Sacrati tui memoriam retines, vt tibi persuaderi possit hoc non accidisse aut culpa aut negligentia mea: Si vero mei penitus oblitus es, nec amplius aliquid in te amoris residet, ne cogar rursus præstantissimum Muretum meum, qui me tibi reconciliet, aduocare. Non despero tamen fore, si has, quas ad te nunc scribo, litteras libenter legeris, in quibus silentij mei rationem paucis tibi reddo, & si ad eas patrocinium eximij Mureti accesserit, vt sententiam mutes, atque ab hoc timore mæroreque recreandum me, & in veterem gratiam a te restituendum esse ipsemet iudices. Scito igitur post meum istinc discessum, paucis post diebus quàm binas ad te litteras miseram, matrem meam primum vehementem in morbum incidisse (ægrotauit enim sex ferè menses) deinde ex eo mortuam esse; Tum duos fratres non longo interuallo è vita migrasse,

se, diemque suum obiisse, quorum mors propter eorum probitatem ac bonos mores acerba mihi fuit, matris vero acerbissima, in cuius prudentia bonitatéque ita conquiescebam, vt omnes curas domesticas in eius sinu deponerem. Itaq. cum eis eodem quidem anno, diuersis tamen temporibus & mensibus funus fecerim, quàm mihi luctuosus fuerit annus septuagesimus sextus & tot carorum capitũ amißione, ob quam multis incommodis atque difficultatibus affectus sum, & rei familiaris iactura detrimentòq. & (quod caput est) meorum studiorum intermissione, tu, qui singulari prudentia, grauißimoque iudicio præditus es, conÿcere facile potes. Sed certe maximę & incredibiles curæ, ac multę cogitationes me à perpetuo officio meo auocarunt, & animum ad domesticas res tuendas traduxerũt; De quibus acerbe afflictatus, & hactenus silui, non quòd amplißimi Sirleti, cuius memoria iandudum in visceribus inhærens nunquam ex animo meo discessit, ob oculos quotidie non versaretur imago, sed quòd ita afflictus eram, vt interdum vix vllum sensum haberem; Et cæptum institutum non seruaui hac nimirum de caussa, quòd & ea orbatus eram, cui domus summæ curæ esset, & nondum repereram, cuius probitati ac fidei res meas domesticas tuto committerem. Quibus molestÿs cum paululum leuari videar, animo & cogitatione eos numerare cæpi, qui-

bus

bus omnia officia deberem. Ac tu amplißime Patrone occurristi primus, quem epistola salutarem, ac reuocarem in memoriam Paulli Sacrati tui, decebat enim amplitudinem tuam, quam ego meo iudicio admodum colendam mihi suscepi, excellentißimarum tuarum virtutum fama impulsus, cum eam de facie ante non nossem, principem nunc locum habere, ex qua optime perspicies, licet aduersa tempestate iactatus fuerim, me tamen in te magnopere obseruando venerandoq. constantẽ ac firmũ fuisse, semperq. fore, & memoriam nominis tui, tuorumque studiorum amplißimorum, quibus istic abs te ornatus fui, nunquam apud me intermorituram esse. Hanc tibi reddet Tiberius Pompeius, ac meæ summæ erga te obseruantiæ euidens tibi indiciũ re ipsa ostendet. Cui si mandaueris, vt tuo me nomine hortetur, bono vti animo sim, ac mihi nunciet et gratam tibi fuisse incredibilem meam erga te voluntatem, & de tua erga me beneuolentia nihil penitus ob taciturnitatem meam et officij intermissionem detractum esse, atque imminutum, consolatione hac ita recreabor, vt hic vnus nuncius pristinam mihi alacritatem redditurus esse videatur. Vale amplissime Patrone, quem Deus opt. max. Saluum diutissime seruet. Ferrariæ. VIII. Kal. Maij. MDLXXVII.

10.

IO. MORONO
CARDINALI.

SI *ego & tuæ summæ dignitatis, summæq. auctoritatis, & grauissimarum tuarum occupationum amplissime Patrone rationem haberem, nunc profectò non auderem tibi nugis meis obstrepere. Quis enim ego sum, qui formidare non debeam, ne te minime ociosum, & in cogitatione rerum maximarum die noctuque versantem obtundam? Sed cum tuam singularem humanitatem, comitatem, affabilitatemque ante oculos mihi propono, menteque intueor incredibilem illam mira cum grauitate sermonis tui suauitatem, qua me semel primum eo in loco, qui lacus obscurus vocatur, benignißime excepisti, vbi quòd principum horum nullus adhuc illuc venerat, suauissimum conspectum tuum contemplari, & degustare congressum, tecumque dulcissime colloqui paulum mihi licuit, iterum deinde ac tertio in huius ciuitatis arce meam tibi salutationem gratam fuisse hilari fronte declarasti, in ea sum opinione, vt meas quoque litteras tibi non iniucundas fore mihi persuadeam. Ex quibus illud sanè cognosces, maxima me lætitia affectum fuisse, quòd quoties te salutaui, de fratre meo Episcopo Carpentoracti toties ex me*

statim

statim quæsisti, an apud illum recte esset, vt non mediocris tua in eum beneuolentia vel maxime apparuerit, cuius recentem memoriam conseruares. De qua re eum subito admonui, ipsique mirifice gratulatus sum, quòd insideat in animo amplißimi atque sapientissimi Moroni, cuius virtus incredibilis ac diuina, & illustria gloriosaque facta (quis enim vnquam aut post hominum memoriam a quoquã plures legationes quam ab amplitudine tua prudentißime & integerrime, summaque omnium cum admiratione obitas, aut maiores pro fide catholica & ecclesia Sancta labores exantlatos fuisse legit, aut audiuit?) Omnibus gentibus adeo clara & insignia sunt, vt nullum regnum & nulla natio eum in annalibus suis iam inscriptum immortalitati non mandauerit; Ego vero triumpho, & gaudeo fratrem meum a te tali viro, qui dignitatis tuæ splendorem obtines, & amplißimis monumentis memoriam nominis tui consecrare non cessas, tot ac tantis beneficijs quotidie augeri, ad cuius summam gloriam cum accedat ẽt tanta humanitas, benignitas, mansuetudo, vt nihil te suauius excogitari queat, ecquis vnquã reperietur, qui sibi hoc arroget, vt te imitari valeat, nedum par tibi futurus sit? Quare cum clarissimi Moroni, & singulari bonitate præditi præstantissimas virtutes & actiones omnium mortalium fama celebratura sit, an frater meus

& ego, qui tantum tibi debemus, vt si pro te vitam profunderemus, ne minimum quidem responderemus tuo erga nos amori, incredibilium tuorum in nos officiorum meritorumque, dum hac luce fruimur, memoriam vnquam deponamus, eamque deinde non excipiant posterorum nostrorum omnes anni consequentes? Equidem cum tu pro tua perspicaci prudentia, accerrimoque ingenio animum nostrum iandiu tuæ amplitudini valde addictum intueare atque perspicias, tibi certe nunquam dubium erit, cum ingrati animi crimen horreamus, quin tales nos præstare conemur, quales tu libenter foueas ac tueare, multumque in eo operæ ac laboris consumamus, vt tuam in nos beneuolentiam in dies magis prouocemus. Interea, quæ Tiberius Pompeius istic fratris procurator summæ nostræ erga amplitudinem tuam obseruantię venerationisque signa illius verbis & meis dedit, ea si tibi grata acceptaque fuisse intellexero, Episcopum Carpentoracti, & nos, qui ab eo pendemus, semper tibi cordi fore spero. Vale amplissime Patrone, quem nobis Deus clementiss. diu incolumem seruet, omniaque illius consilia, & grauissimas cogitationes fortunet. Ferrariæ, VIII. Kal. Maij. M. D. LXXV.

NI-

NICOLAO THALAMIO.
Regium.

VENI *Ferrariam* VIIII.*Kal.Iunij, summo Dei immortalis beneficio incolumis, læto atque hilari vultu cùm a domesticis, tùm postridie mane a collegis meis, permultisque amicis alijs exceptus sui; Sed nihil penitus me delectauit Thalami suauißime; omnia insulsa & insipida mihi visa sunt: incredibilis enim suauitas humanitatis illius, qua me istic clarissimus atque optimus Antistes noster Martellius complexus fuit, in mentem quotidie mihi veniebat: Et ego recordatione tuæ iucundissimæ consuetudinis familiaritatisque ita fruebar, vt me istic adhuc vobiscum esse putarem: Nec me latebat, cum primum a vobis discesßissem, studio vestri arsurum esse; Sed rationes meę diuturnam absentiam meam ferre non poterant. Itaque dum in expediendis atque conficiendis negotijs meis versabor, complebitur annus, & ego istuc accurram, si Deus opt. max. nobis largitus fuerit, ad id tempus vt spiritum ducamus, & vsuram eius temporis qua caruero intermisso eo fructu, quem ex frequenti conspectu ac sinlari benignitate illius summi & ornatißimi viri capturus eram si istic diutius mansissem, crebritate officiorum, ac mea non mediocri erga*

ipsum

ipsum obseruantia sarciam : Teque forsitan minus occupatum nanciscar, vt comitatem affabilitatemq. tuam, leporem deniq. illum qui in te magnus est, me affatim gustaturum esse sperem. Interea me amabis, quod opinor facis : Ac grauißimum & integerrimum Episcopum nostrum à me salutabis, atq. illius erga me beneuolentiā tueri non desines. Vale Thalami dulcissime. Ferrar. IIII. Kal. Iunij. M D L X X V I I.

LAELIO ARLOTO.
Regium.

PLERIQVE *dictitant Læli præstantissime amicitiam cum aliquo iungere facile esse, eā vero conseruare, & officijs colere difficile. At ego qui nuper istic in tuam familiaritatem veni, ad quam nō humanitas solum tua eximia, comitasque, sed suauis etiam illa atque amoris plenißima ad opipare paratum conuiuium inuitatio aditū mihi aperuit, difficultatē hanc refugiā conglutinatam a nobis amicitiā tuendi, & valde excellentis in omni doctrinarum genere atq. optimarū artium scientia viri studium erga me, qui tibi forte a litteris abhorrere non sum visus, nòn mediocre respuam, à meque deficiam ? Non committam profectò, vt a quoquā nedum a te iure reprehendi queam. Itaque de hac propensa mea in te voluntate his te litteris certiorem*

facere volui, vt me tui semper memorem fore intelligas. Quòd si forte tibi vnquam eueniat dubitare, ne non semper eodem erga te animo futurus sim, adest istic clarißimus & integerrimus Antistes noster Franciscus Martellius, qui de mea firmitate atque constantia tibi sponsor erit; Confido enim illum (qui eius in me non obscurus est amor) officium hoc mea caussa recusaturum non esse. Tu autem si vnas ad me litteras dederis (vide quanti apud me sit egregia tua virtus) in quibus mihi pollicearе tuas te impleturum partes, quò ad hanc nostram coniunctionem iucundissimam cumulus accedat, plenè mihi satisfacies. Hac ergo mente ambo simus, vt litteris (quoad per vtriusque occupationes, & præcipue tuas licuerit) inter nos certemus; spero enim incredibili vtrunque nostrum ex hac insigni amicitia, quam studiorum ac morum similitudo coniugauit, lætitia affectum iri. Ego quotiescunque mihi in mentem venerit, veniet autem quotidie, me abs te, tuisque liberaliter istic atque honorifice tractatum fuisse, toties suauissimo tuo conspectu fruendi ardere cupiditate me sentiam. Vale Læli eximie, fratresque tuos egregios viros, Hermolaum præcipue meo nomine saluere iube. Ferrariæ. III. Kal. Iunij. MDLXXVII.

AN-

ANTONIO MANFREDO.
Romam.

ET *si non lego litteras tuas Antoni dulcissime, quæ me de statu tuo erudiant, magnitudine tamen amoris erga te mei adductus has ad te dedi, quę te dę meo edoceant: Ex ijs autem perspicies me tui desiderio teneri, absentiamque tuam iam mihi diuturnam videri, atque amplius apud me non recte esse, quòd careo tuo iucundißimo conspectu, caq. voluptate, quam ex crebris collocutionibus nostris ijsdemque dulcissimis ante percipiebam, quòd tibi vsuvenire non potest, qui in maxima istic celebritate, & in oculis summorum virorum viuis. Itaque si verus ille amor tuus est, quem erga me præte fer re soles, & si quod pollicitus es, præstare vis, Tuum quoque erit, animum ab aulæ pompa parumper auertere, mihiq. respondere, quò meum desiderium lenias; Et quàm istic libenter sis, quàmque hilariter iucundeq. ista vrbis amęnitate fruare; Præterea quem nobis Episcopum fore ex sapientum virorum sermonibus haurias, ad me perscribere; Cùm enim amicißimi, tùm beneuolentissimi hominis officio fungêre, eodemq. omnibus nobis longe gratißimo, qui te imprimis amamus, charumque habemus. Vale Antoni suauißime, & communes istic amicos meis verbis saluta. Kal. Iunij.* MDLXXVII.

HERCVLI SACRATO
EPISCOPO COMACLI.
Romam.

POSTQVAM *Regio, vbi dies aliquot ſumma mea cũ voluptate grauißimi & integerrimi Epiſcopi Martelli optatiſſimo cõgreſſu frui mihi licuit, domum reuerti, ad te litteras dare ſtatim cogitaui optime atque ſuauiſſime Antiſtes. Sed quid potiſſimum ad te ſcriberem, in mentem mihi non veniebat: Nam ſi tibi ſignificarem tuũ hinc diſceſſum mihi moleſtum fuiſſe, tuamq. diuturnam abſentiam magno me tui deſiderio afficere, fortaſſe irrideas, quod haud credibile tibi eſſe videatur, cũ ego tamen non ſine magna animi mei moleſtia tuo iucundißimo aſpectu careã, & dulciſſimarum collocutionum noſtrarum recorder: Si vero de mea ſumma erga te obſeruantia verba faciam, officium hoc ſuperuacaneum eſſe cenſeas, quod meus in te non mediocris amor iãdiu perſpectus tibi atq. cognitus ſit. Quid ergo? gratuler ne tibi, ꝙ in iſta pulcherrima ornatiſſimaque vrbe, & orbis terrarum luce ſis, atq. in cętu amplißimorum virorum quotidie verſere? Cumque te eximia humanitate, morum ſuauitate ac integritate ornatum iam iſtic plerique cognoſcant, quæ in tui amorem homines alliciant, te ab illis hilare atque honorifice accipi, & vehementer*

hementer amari perspicias? An potius te admoneam (hoc mihi condones licet) vt caueas ne summa istius vrbis amænitas & pompa te nimium oblectet? Certe mirari noli, quòd in hunc ego sermonem inciderim: Nam quis vnquam Romam semel primum ingressus est, quem non incredibilis istic diutius commorandi ac vitam agendi continuo ceperit atque incenderit cupiditas? Hoc iampridem mihi ac per multis aliјs vsu venit, & nuper Vincentio Fantino collegæ meo tuiq. studiosissimo; Ac si vtriusque nostrum res ac rationes domesticæ tulissent, fortè vnà tecum nunc suauissime colloqueremur. Nec eò dico quòd de tua prudentia atque constantia dubitem, præsertim cum me non fugiat abesse tibi non licere, sed quod voluptate quasi titillantur istic sensus nostri, vt aspectu illius vrbis nemo non priuari se ęgre patiatur. At hæc & alia multa coràm, Deo iuuante vt spero. Interea vide nedum vitam istic lætam & quietam traducis, nostri te capiat obliuio, qui te amamus & imprimis colimus, præcipue vero Paulli Sacrati tui, qui tibi vehementer deditus est, quique in tuam consuetudinem cum se dudum immerserit, magno dolore à te diuelli passus est. Et cogita dum tu abes, nihil nobis gratum accidere posse, omnia vero cum tu hic aderis, valde iucunda fore. Vale Antistes optime, teque Deus opt. max. incolumem seruet.

Episcopum Adriæ collegam tuum meo nomine vt saluere iubeas, te magnopere rogo atque obsecro. M. Antonius Paganucius Decanus, & Vincentius Fantinus multam tibi salutem adscribunt, teque plurimum obseruant. Ferrariæ prid. idus Iunij. M D L X X V I I.

FABIO MASETO.
Romam.

QVANTVM *acceperim dolorem Fabi suauissime, cum te dudum in febrim incidisse audiui, teq. illa vehementer iactari, testis erit tibi huiusce mœroris mei Hercules Signa, à quo sæpe de statu tuo quæsiui. Ac tu facile diiudicare potes, qui te loco filij iandiu haberi a me non ignoras, & a me eximiam virtutē tuam, probitatem, ac morū suauitatem magni fieri. Nunc autem postquam te è morbo isto cōualuisse perspexi ex ijs litteris, quas ad eundem signam dedisti, gaudio ita exultaui, vt nuncius iste omnem certe molestiam absterserit; Nam sicut salus tua in discrimen adducta incredibilem mihi curam atque angorem animi, ita eadem abs te Dei opt. max. beneficio recuperata non minorem voluptatem attulit. Quod paucis tibi significare volui, vt intelligas te à me adeo diligi, vt nec patruo tuo clarissimo viro cōcedam: Quem magna liberatum fuisse sollicitudine & lætor, & ei mirum in modum gratulor.*

Reliquum

Reliquum est vt te horter, quamuis hortatione mea forte non egeas, nihil facturus nisi de ipsius patrui tui consilio, his maximis caloribus ne ad studiorum labores redeas, antequam pristinas vires collegeris: Te enim, opinor, non latet grauius illos ægrotare, qui cum leuati morbo videntur, in eum de integro incidunt. Rogo te igitur etiam atq. etiam vt caueas, nec mihi adhuc respondere cogites, malo enim te valentem sero, quàm statim imbecillum ad me scribere: Nam satis mihi abs te factum erit, si me salutaueris, cum ad Herculem litteras mittes; ex quo si etiam te quotidie robustiorem fieri cognouero, nihil profectò iucundius mihi accidere poterit neque optatius. Cura valetudinem tuam mi dulcißime Fabi, ac me apud Patruum tuum summum virum in gratia pone. Ferrar. III. *id. quint.* MDLXXVII.

LAELIO ARLOTO.
Regium.

SCRIBIT *ad me Nicolaus Thalamius omni virtutum genere ornatißimus, nostrique amantiß. te ad me litteras dedisse; At opinor ego Tabellario cuidam perferendas, qui vel ignorarit iter Ferrariam, vel in Padum ceciderit; Nam si eas M. Antonio Barillæ commisisses fideli atque diligenti viro, qui* VIII. *dierum spatio semel & iterum ad nos venit, te mihi haud re-*

ſpondiſſe non quærerer. Nec eò dico ꝙ te amici officio functum fuiſſe non putẽ,(non.n.audeo de tanto viro ſecus exiſtimare,quã amicitia noſtra, & mea erga te obſeruãtia poſtulat)Sed ꝙ careo illo ſuauißimo fructu, quẽ ex tuis doctiſſimis lit teris eram percepturus ſi eas accepiſſem. Quò fit vt, ſi cõiunctioni noſtrę cumulate ſatisfacere vo lueris,te oporteat aut illas eodẽ exemplo,aut lon giores ad me litteras mittere. Nã ſi deinceps ter tia te epiſtola ante oppreſſerit, quàm tu litterã, Quid Antiſtitẽ iſtic veſtrũ Martelliũ;vel potius noſtrũ ſumma prudentia atq. iudicio præditũ vi rum eſſe dicturum putas, qui conſtituendæ inter nos amicitiæ grauiſſimus ſuaſor et auctor fuerit? certe is aut te mei minime cupidũ,aut in ſcriben do non impigrũ eſſe cenſebit.Quorum alterũ qui dem in cogitationẽ non cadit, vt cum ego te pro pter excellentes virtutes tuas obſeruẽ, in amore mutuo mihi reſpondere nolis: Alterũ vero ſuſpi cari licet; Nam cum omne tempus in ſtudijs cõ ſumas,ab ijs te diuelli moleſte fers,Et ſi quis te lit teris obtundit,vt oſtendas te illius ſtudio nõ dele ctari,fortaße non reſpondes.Verum Læli doctiß. ſi Thalamius,aut tuorum quiſpiã mihi ſignifica uerit me facilius abs te gratiã initurum tacẽdo, quam nugis tibi obſtrependo,obſequar:cupio .n. abs te amari,ſemperq. a me nullo negotio obtine bis id,quod tibi gratiſſimũ fore perſpiciã.Vale & fratribus tuis plurimam meo nomine ſalutem dic. Ferr.prid.id.quintil. M D L X X V I I.

F. HELISEO INQVISITORI Mutinam Regiumque.

MAXIMAM habeo gratiam Alexandro Canalio Collegę meo humanißimo, semperq. habebo dum viuam, qui mihi auctor fuerit, vt me ad amicitiam tuam conferrem. Nam cum primum perspicere probitatem, prudentiamque tuam eximiam, summam vero doctrinam gustare cępi, tui amore sui adeo inflammatus, vt iucũdißimam consuetudinem tuam libenter & sæpe appeterem. Sed posteaquam in familiaritatem tuam penitus me dedi, teque incredibili humanitate, affabilitate, lepore, et in quo nobilitas magnam vim habet, moribus etiam suauißimis prę ditum esse cognoui, non te amaui solum Helisee optime atque doctißime, sed magnopere suspexi etiam atque admiratus sum, quòd non horum temporum, non horum morum, veterum vero illorum atq. sanctißimorum imaginem in te viderem. Itaque cum tu aliquot iam annos ante in hac ciuitate versere, quàm ego tibi intimus fuerim, si te omni virtutum genere ornatißimum fuisse putassem (vix enim alium ex collegis tuis omnibus similẽ tui reperias) omnia profectò molitus essem, quo ad conciliandam mihi beneuolentiam tuam aditus esset. Verum deinceps

inceps

inceps id dolui frequenter, quòd tanto bono me priuarim: Nam quæ voluptas ex iucundissimo tuo conspectu collocutionibusque nostris maxima percipi solet, illa tunc carui, & eo quoque fructu, quem ex tuo diuino ingenio, ac magnarum artium scientia tulissem. Tamen nihilominus cum Canalius meus vir excellens me in errore diutius versari passus non fuerit, tu ipse scis, quantopere temporis præteriti vsuram sarcire conatus fuerim, nec intermiserim Angelorum ædem crebro visere, vt tuo dulcissimo aspectu fruerer, vt, si mihi per grauissimas occupationes tuas licuisset, quotidie te salutassem. Sed dum dies aliquot officium hoc prætermisi, maximi huius caloris vitandi gratia, tu interea Mutinam Regiumque accessisse, teque ibi dies viginti fore & amplius ex tuis audiui: quo ex nuncio quanta animi molestia affectus fuerim, ex hoc conijce, quòd has ad te litteras statim dedi, quas si ad te fideliter perlatas fuisse intellexero, magno id mihi solatio futurum est: per eas enim certior fies, non solum quanti te faciam & mirifice colam, sed quàm valde etiam cupiam me abs te diligi, in memoriaque haberi, & quamuis præstantissima natura tua mihi denegare non possit, nec dubitare ego debeam, cum tui in me amoris non obscura mihi signa dederis, te tamen summis istic curis impeditum atque plurimis occupationibus distentum non nulla capere posset obliuio,

obliuio, a qua me epistola ista vindicabit. Ego igitur, dum tu abes, excellentis virtutis ac humanitatis tuæ mentionem facere non desinam: ita enim in mente inhæret vitæ grauitas atque integritas tua, vt illius recordationem sine summo scelere fugere non queam. Tu quoque, si animum meum in te singularem valde tibi gratum fuisse paucis significaueris, tanta me lætitia afficies, vt quem mærorem ex tuo abitu cepi, magnopere minuam. Vale Helisee humanissime. Ferrariæ v. Kalend. Sextil.
M D L X X V I I.

IO. ANTONIO ANGIARIO
Ferrariam.

CVM *varij de creando Ferrariæ Episcopo sermones quotidie haberentur, variæque ac discrepantes sententiæ dicerentur; quòd meræ nugę essent, & ita molestæ mihi, vt eas ferre non possem, discessi istinc in hoc suburbanum meum tanquam in aliquam solitudinem, vt quæ audieram, quoad fieri posset, obliuioni mandarem, atque ex maximis quoq. caloribus summa cum amœnitate Padi vt hic me reficerem; vbi cum biduum lætus rusticatus fuerim, postea ita me cepit satietas, vt vitam hanc diutius agere posse solitarius non videar. Itaque mecum cogitare cœ-*

pi,

pi, si amicus atque socius mihi adesset, qui cum suauißime colloqui & exprimere dicendo sensa mea possem, hanc meam a ciuitate absentiam mihi gratam atque iucundam fore: Tu autem mihi primus occurristi Io. Antoni humanißime, quem accerserem, quemque contubernalem optarem: Nam cum eximiæ tuæ primùm humanitatis, probitatis, morumque suauißimorum; deinde incredibilis amoris erga me tui in mentem mihi venisset: quæ tuæ excellentes virtutes, vt te non fugit, me ita delectare solent, vt ęgre abs te aliquando diuellar, statui cum his litteris mittere ad te domesticum meum, qui te huc inuitet: Nam licet multos istic amicos mihi, vt arbitror, meique studiosos numerem, te tamen meritò ex omnibus principem esse semper iudicaui, quî cum omnia familiarissime communicarem, & intimos animi sensus libere ac familiariter aperirem. Quòd si litteræ meæ tanti erunt apud te ponderis, vt te huc alliciant ac trahant, polliceor tibi fore, ne tui ad nos aduentus te pigeat, Venies enim ita gratus, vt me non solum, meosque, Augustinum præcipue Maranium tui studiosissimum, mihique carissimum, sed locum etiam hunc lætitia gestire cernas, quòd & nos tua suauitate atque lepore sermonis non priuaueris, & eum tuo suauißimo conspectu decoraueris. Nec, vt opinor, fortasse multa tibi deerunt, vt libenter quoque aliàs ad nos reuertare. Veni igitur hilari

lari

lari animo,& ad iocandum prompto, te namq. auidißime expecto. Vale dulcißime Io. Antoni. Ex suburbano meo. Kal. Augusti. MDLXXVII

LAELIO ARLOTO Regium.

ET *si mihi dubium non est, quin tibi aut obliuionis amicitiæ nostræ aut negligentiæ nomine suspectus sim, ac forte apud sapientißimum et integerrimum Antistitem nostrum F. Martellium abs te accusatus fuerim, quòd ad te iandiu litteras non miserim, mihi tamen videor ab illo iustissimo iudice iure condemnari non posse, quòd tu me non citaueris, aut litteris tuis lacessieris; nulla enim mihi apud te excusatio aut exceptio reliqua esset, si me de officio meo admonuisses chirographo tuo. Fortasse dices. Nonne Nicolaus Thalamius te certiorem fecit tuas à me litteras desiderari? fecit ille quidem non tuo nomine, sed sponte, vtpote vtrique nostrum amicissimus, qui & conglutinandæ inter nos amicitiæ fuit suasor optimus. Tua autem, quòd multum intererat, te hoc munus obire decebat, vt iuste de me queri tibi liceret, quòd à me responsum non tulisses. At ego cum te nunc prouocarim prior, an in te inuehi non debeam, quòd cum multi istinc ciues tui ad nos confluxerint, nunquam tu ad me ne litteram quidem? Verum excellenti*

cellenti tuæ virtuti totum condono. Et hæc ioco. Illud serio velim tibi persuadeas, cum nulla maiori voluptate affici soleam, quam cum ab amicis litteras accipio, & ad eos rescribo, nihil mihi hoc silentio longo fuisse molestius, eáque illud caussa accidisse, quòd assiduis curis impeditus fuerim & occupationibus, ac dudum acerbissima distillatione per plures dies conflictatus, qua cum leuatus esse mihi videar; breues has ad te dare non distuli, vt perspicias tui memoriam ac nostræ iam veteris amicitiæ à me conseruari, teq́ue propter probitatem atque egregios mores tuos a me mirifice diligi, ac propter summam doctrinam plurimi fieri. Tu quoque vt hoc erga me animo sis, ne te in amore ac tuenda amicitia nostra vinci patiare, te vehementer etiam atq. etiam rogo. Vale. Ferrariæ. VIII. *id. Decēb.* MDLXXVII.

EPISTO-

EPISTOLARVM PAVLLI SACRATI CANONICI FERRARIEN.

Liber V.

GVLIELMO SIRLETO CARDINALI.

QVOD plerique nobilißimi viri facere solent, licet a multis se mirifice coli atque obseruari perspiciãt, eorum tamen paucis post diebus, vt ne meminerint quidem, id tibi vsu venire posse nunquam existimaui amplissime Patrone; Nam illi quidem virtutis atque humanitatis vim ignorare censentur, in te vero, qui a pueritia eximiam cum summa eruditione humanitatem affabilitatemque, ac miram morum suauitatem coniunxisti, atque ad has excellentes virtutes summam artium optimarũ scientiam adiunxisti, qui cadere potest huiusmodi suspitio, vt eorum, qui te tantopere venerantur admiranturque, memoria ex animo discedat?

Itaque

Itaque cum tuæ optimæ ac dulcissimæ naturæ proprium sit, vt eos qui litterarum videntur aliquem gustum habere, eosque præsertim, qui vestigia tua imitari saltem cogitant, tueare magnopere ac foueas; An ego qui tuæ summæ virtutis ac singularis doctrinæ studio iampridem incensus, atque inflammatus ad clientelam me tuam contuli, abs teque adiutore potissimum Mureto viro excellentissimo, tuique studiosissimo in fidẽ libentissime sum receptus, quo nomine me tibi perpetuo debere profiteor, non putem nunc me à te amari, atq. in mente tua insidere? Nunquã, mihi crede, aliam de te opinionem animo imbibã, sic enim tua amplissima dignitas ac summa virtus postulat. Illud vereri potius non ne debeo, obliuionis nomine ne tibi sim ego suspectus, qui nullam iandiu tibi salutem miserim? At hoc pudori meo tribuas velim, nam cum mihi perspectum exploratumque sit te in res diuinas penitus abditas toto pectore incumbere, & in grauissimis cogitationibus quotidie versari, nugis meis obstrepere tibi ausus non sum. Nec tamen tempus vllum intermisi, quin cum amicis etiam absentibus de amplitudinis tuæ non mediocri erga me benignitate mentionem facerem, quòd Clarissimi Sirleti imago iampridem in animo meo impressa sit. Nunc autem operę pretium mihi visum est, cum antea mirum in modum laborarim vt gratiam abs te inirem, cauere magnopere, ne

videar eam negligentia inertiaque facile effunde re, ac diuturno silentio meo ex animo tuo effluxisse. Quare si Tiberius Pompeius mihi nunciauerit has, quas tibi attulit litteras, non ingratas nec iniucundas fuisse amplitudini tuæ, de voluntate erga me tua atque beneuolentia non modo nihil detractum & imminutum fuisse, sed maximo etiam abs te beneficio me affectum arbitrabor. Vale Amplissime Patrone, cuius consilia & cogitationes omnes Deus opt. max. semper fortunet. Ferrariæ III. *id. Ianuarij.* MDLXXVIII.

PAVLLO LEONIO EPISCOPO FERRARIAE.

Carpos.

CVM *a Deo opt. max. omnia manare bona, nutuque eius ac prouidentia regi cuncta certo sciamus, Antistes optime, illud etiam persuadere nobis debemus, si de tot illustribus ac doctissimis viris, quorum vnus ecclesiæ Ferrariensi præficeretur, multi varijque sermones habiti fuerint, & cæteris explosis tu ad hoc amplissimum Sacerdotium electus fueris, diuino afflatu hoc effectum fuisse, sine quo nemo magnus vnquam fuit; Qua ex re, quis est, qui de tua excellentissima virtute, integritate, atq. prudentia non acute conijciat, postquam te Deo placere, valdeque*

carum esse euẽtus comprobauit; & qualis quantusque sis in isto munere futurus, non prospiciat? Ego quidem, qui mihi videor paucis illis diebus, quibus Regij me in consuetudinem tuam dedi, cũ apud integerrimum sapientissimumque Pontificem Martellium vnà diuersaremur, impetus tuos ad laudem atque immortalitatem probè cognitos habere, statuo te eum esse, qui doctrina, probitate, sapientia, vniuersam remp. christianam plurimum iuuare posis, ne dum gregem tibi commissum pascere, animarumque saluti consulere valeas, præsertim cum ad hoc accedat singularis etiam humanitas atque benignitas, quæ hominum studia illorumque erga te beneuolentiam magnopere alliciant: In quam de te opinionem discessi, quòd ad nos vna omnium voce perfertur te istic præclaris atque illustribus factis istorum hominum animos adeo tibi conciliasse, vt te non suspiciant modo atque admirentur, sed summis etiam laudibus in cœlum tollant; &, quod caput est, te a se diuelli ægre admodum patiantur. Quæ cum ita sese habeant, gratulor tibi vereq. gratulor, non tam quòd Episcopus creatus sis, hoc enim honore multi non tui similes affecti sunt, quàm quòd ad honestandam illam dignitatem summa facultas in optima voluntate tibi non defutura sit. Quin etiam nemo est qui ambigat, quin tu eam ipsam summa religione, innocentia, moribus integerrimis,

vigi-

vigilantia, ac præcipue exemplo sis amplificaturus. Quæ cum præstare tu queas vnus, maius ne a Deo clementissimo desiderare beneficium possumus, quàm quòd nobis ab eo tributum est, vt talem nobis virum dederit, qui & ecclesiam suam optime moderaturus sit, & mores nostros ad normam diuinam ita directurus, vt sancti & religiosi euadamus? Sed nostrum est gratias Deo immortali de summa eius erga nos benignitate maximas agere, quas illi perpetuas certe omnes habebimus, eumque assidue precabimur, nobis vt concedat, isto excellenti bono gaudere diutius vti possimus. Veni igitur quamprimum ad nos: Venies enim, mihi crede, valde expectatus: quod tibi hac epistola significare volui, quam indicem meæ lætitiæ testemq. incredibilis voluptatis ad te mitto, meumque hoc officium tibi non iniucundum esse cupio. Tu quoque vt pristinam tuam erga me voluntatem beneuolentiamq. conserues, te magnopere etiam atque etiam rogo & obsecro. Vale humanissime Antistes. Ferrariæ. Kal. Aprilis.

MDLXXVIII.

GVLIELMO SIRLETO CARDINALI.

V I D E *Amplissime Patrone quanta sit vis amoris atque magnitudo, meaq. de tua summa et incredibili virtute opinio. Nam nulla alia in cogitatione ferè versari queo, quàm de amplitudine tua. Atque (vt cætera mittam ne sim longior) cum tuam singularem humanitatem facilitatemq. quotidie mecum recolo, qua me in fidem tuam recepisti libentissime, ac non obscura deinde tuæ erga me beneuolentiæ indicia ostendisti, sic afficior, vt te ipsum complecti mihi videar. Quid autem potest a me dulcius atque admirabilius cogitari, quàm clarissimum Sirletum nō modo virtute sola amplissimam dignitatem adeptum fuisse, verum benignitate etiam atque comitate omnes superare, meq. in me ipso fuisse hoc expertum? Equidem maxima tu in me studia cō tulisti, quorum memoriam ex animo nulla vnquam delebit obliuio, nulla obruet vetustas: Meæ vero partes sunt non committere, vt in te ingratus esse videar, meiq. officij immemor, & cauere ne mihi vitio detur, quòd benignitatem erga me tuam non agnouerim. At istic præsto est Tiberius Pompeius meus, vt, quoad fieri potest, eas impleat; Cui ea, quæ meo nomine ille signa dabit non mediocris meæ erga te obseruantiæ*

tiæ

tiæ ac venerationis, tuis quidem erga me studijs haud paria, sed ab animo tibi deditißimo profecta, si tibi iucunda esse demonstraueris, me quoq. tibi valde gratum esse arbitrabor. Tibi certe persuadeas velim te a me tanti fieri quanti aliũ neminem, Illustrißimumq. nomen tuum in visceribus mihi sic hærere, vt è memoria nunquam elabi poßit; Paulli etiam Sacrati tui recens vt apud te recordatio vigeat, vehementer cupio, atque, vt hoc assequar, omnibus viribus elaborabo. Vale Amplissime Patrone, quem æternus Deus incolumem diu seruet. Ferrariæ Nonis Aprilis MDLXXVIII.

IACOBO PHILIPPO TAMONIO.

S. P. D.

QVAE *te caussa impulerit Iacobe Philippe, vt in meam te familiaritatem insinuare tantopere concupieris, nec tamen deditißimo tibi Augustino Maranio, quem vti filium a me adoptatum non te latebat mihi iandudum contubernalem esse, internuntio, ac tuæ voluntatis interprete vti volueris, at quò facilius rem hanc impetrares, Clarißimum virum Octauium Sanctacrucium Antistitem Ceruiensem huius coniunctionis nostræ suasorem & auctorem habere; Ego diu cogitans tandem conieci eam profectò*

extitisse, quòd cum tu apprime delecteris optimis & litteris & artibus, in illisque assidue versaris, te magnum ex consuetudine mea fructum laturum esse, atque ad recolenda studia tua non parum adiumenti habiturum speres. Sed, quanquam mirum in modum gaudeo te de me ita recte sentire, vt talis ac tanti viri officium tibi requirendum esse duxeris, vereor tamen ne, cum è tuo metiri ceperis ingenium meum, ac sensus meos explorare atque perspicere, mihi homini humili ac minime digno cui multum tribuas, te pigeat studium tuum nauare, atque ad amicitiã meam cum te sponte contuleris, eam in posterũ non colere, atque in proposito susceptoq. consilio non permanere te pudeat. Ego quidem, cum optimi ac modestissimi iuuenis (vt videre mihi iã videor) nec non egregia ac præclara indole & eleganti ingenio præditi beneuolentiam mihi cõ ciliauerim nihil tale suspicans, & eodem impulsore a Nobilissimo Antistite gratiam nullo negotio inierim, quæ duo maxime in lucris pono; immortales certę gratias præpotenti Deo semper agam habeboq. qui ætati meæ iam ingrauescenti maxime consuluerit atque prouiderit, florentissimumque iuuenem mihi dederit, in cuius summa probitate, sinceritateque posthac ita conquiescere puto, vt meam senectutem maxime oblectem: Eundemq. precabor, vt a te voluntatem immutari non patiatur, non sinat. Meum autem

tem

tem erit, quibuscunque potero rebus te in officio retinere, ac tuum in me amorem augere. In quo & si mihi voluntas nunquam defutura est; omnia enim moliar, omnemq. in eo industriam figam, vt quotidie te magis mihi adiungam: optandum tamen mihi est, vt a Deo opt. max. facultas hæc mihi detur, tuam de me expectationem vti sustinere queam: non enim me tot virtutum præsidio munitum esse agnosco, vt te auocare possim, ne a proposito declines aliquando, sententiamq. deflectas: Tu vero si tibi constare quibusdam in rebus conniuendo, & inconstantiæ crimen horrere statueris, non dubito quin eam necessitudinem inter nos coniungamus, qua vterque nostrum posthac, vt spero, iucundissima suauißimaq. magnopere lætetur. Restat vt te orem atque obsecrem, cum ad Antistitem tuum litteras dederis, vt apud eum me in gratia ponas, meq. eius excellentißimæ virtuti valde deditum esse testeris. Quod si feceris, non solum tuam in me fidem ac beneuolentiã experiri iam incipiã, sed non paruum etiam me abs te beneficium accepisse putabo. Vale. vij. id. April. MDLXXVIII.

BENEDICTO MANZOLIO EPISCOPO REGII.

SVPERIORI *anno rumor fuit dies aliquot Antistes optime atq. doctißime satis quidẽ*

ille constans, sed sine certo auctore te ecclesiæ Ferrarien. præfectum iri, qui tantam mihi tunc delectationem attulit, vt nihil mihi gratius atq. optabilius audirem. Quanquam n. nullus propè mihi tecum vsus intercedebat, quia tamen ex multis de tua præstanti virtute & eruditione cognoueram, gaudij plurimum ex tua dignitate capiebam. Sed cum inanis postea rumor fuisset, quod iucundißimum fore speraueram, id molestum sanè atq. acerbum fuit; Eũ tamen, qui primus vocem hanc fuderat, quæ in animos hominum ita penetrarat, vt res in ore atq. sermone omniũ iã esset, magnopere laudaui, quòd de te recte augurare tur, vtpotè cui tuæ excellentißimæ virtutes cognitæ atq. perspectæ admodum esse videbantur: Nunc vero, quòd te Regij Episcopum creatum esse intellexi, tanta sum lætitia perfusus, quòd magis ex sententia tibi successerit, sicuti censeo, quã rumor ipse sparserat, vt nullam in vita maiorem voluptatem senserim. Ac meum iudiciũ est, cum multa de summo Pontifice & honorifice & grauiter prædicentur, hoc illius factũ non inter postrema numerandum esse, quòd te hoc summo honore ac maxima dignitate decorarit, totq. in te studia contulerit. In quo nimirũ ille te quanti faciat declarauit. Tibi ne igitur gratuler, quòd laborum ac vigiliarum tuarũ premiũ adeptus sis, an ecclesiæ Regiensi, quæ tãto pastore ornata sit vtriq. profectò vere gratulor, tibi quidẽ, cum do-

ctrina,

ctrina, humanitate, morumq. suauitate excellas, lætor oblatam esse exercendæ singularis scientiæ atq. industriæ tuæ occasionẽ; non.n. vereor, ne nõ in administratione atq. moderatione earũ rerum, quæ ad ecclesiã tuam pertinent, eluceat eximia prudentia atq. integritas tua, et quæ dona tibi a Deo opt. max. tributa sunt, ea in gubernando grege tibi credito atq. cõmisso appareant. Populum autẽ Regiensem felicem atq. beatũ esse arbitror, cui præpositus is sit, qui optimis & institutis & præceptis eũ erudire atq. imbuere, exemploq. plurimũ iuuare possit. Quod officiũ cum tu facillime ac libentissime præstiturus sis, & ecclesiam tuã splendore nominis illustraturus, quid reliqui est, nisi vt omnes qui tibi subiecti sunt, fideiq. tuæ cõmendati, assiduis precibus a Deo clementissimo contendant, vt te ipsis pastorem optimum atque vigilantissimum diutissime seruet, atq. custodiat? Ego quidem pro eo quãti te facio, munus hoc obire nõ prætermittam, quò monumẽta ingenij tui, quæ maxima expectãtur, cunctis, qui te nouerũt, degustare ac præclarissimas actiones tuas imitari liceat. Tu quoque vt me in eorum numero reponere velis, qui tui studiosissimi sunt, te magnopere rogo atq. obsecro: Magnum.n. te mihi beneficiũ tribuisse putabo. Vale Antistes humanissime Ferrariæ viij. Kal. Maij. MDLXXVIII.

ALDO

ALDO MANVTIO. P. F. Venetias.

Ego *Alde suauißime semper arbitratus sum me abs te amari, nam ex meo in te animo de tuo in me coniecturam faciebam, & sicut vnice te diligo, tibiq́ue multum tribuo, ita te mihi in amore respondere opinabar. Sed mea me profectò fefellit opinio. Postea enim quam optimum tibi Iuuenem proposui, quem earum rerum, quæ tibi sunt Carpis, procuratorem constitueres, illicò mei memoriam deposuisti; Et quem antea quotidie litteris eodem ferè exemplo scriptis obtundebas, nunc illarum desiderio teneri pateris, atque earundem antehac multitudinem diuturna taciturnitate compensare tecum cogitas. Hoc tu iuuenis florentissimi gratiosißimiq́ue esse putas officium? An & oblitus es primum, quę & quanta mihi cum Paullo patre tuo clarissimo viro necesßitudo intercesserit, vt nihil mihi antiquius esset, quàm, quibuscunq. rebus possem, eius voluntati morẽgerere, & quantus eius in me amor fuerit, vt suis etiam me scriptis celebrarit? Deinde antequam decederet, quòd te filij loco duxerim, omnemq́. in te amorem transfuderim, vt illius tamen vita functi in dies singulos memoriam in sacris meis habeam? Tu vero cum parem mihi voluntatem*

luntatem

luntatem non reddas, atque in amore te vinci non cures, quid suspicari debeo, nisi vt de mea animi firmitate atque constantia periculum facere cupias? non enim opinor te a tuis maioribus degenerare velle, qui amicitias sancte semper atque officiose coluerunt, nec, cum te omnes patri tuo omni virtutum genere responsurum esse censeant, nunc contra existimationem tuam ita venire velle, vt inconstantiæ infamiam subeas. Quòd quanquam de te sentire non debeo; nec enim sino quicquam a tua excellenti virtute alienum in mentem meam irrepere, meo tamen quodam iure his te litteris admonere volui, vt caueas, ne te forte conscientia stimulet, quòd cum ego te carum adeo habeam, vt nihil ad amorem erga te meum addi posse videatur, tu exiguam tuæ erga me beneuolentiæ significationem des, cumq. honori tuo maxime faueam, optemq. te quàm amplißimum esse, tu de me vel parum, vel nihil omnino cogites. Verum, si bene te noui; hanc mihi dubitationem suauißima epistola tolles; quàm puto fore ita mihi gratam, vt mira illius suauitas omnem mihi molestiam deleat. Da igitur operam, vt minime mentitus esse videar, meque tibi esse cordi perspiciam: Nam ego quoque, si qua in re aliquando tibi adiumento esse potero, vt ea assequare, quæ a iuuene summo ingenio, eximijs virtutibus, moribusque suauißimis prædito expe-

ctari

ctari debent, nullum tibi a me humanitatis ac propensæ in te voluntatis officium deerit, quin omnia quę ad te pertinere cognoscam, semper, quoad summa Dei immortalis benignitate mihi spiritum ducere licebit, mea sponte & libenter curabo. Vale Alde suauissime. Ferrariæ. VI. *id. Maij.* MDLXXVIII.

IACOBO PHILIPPO TAMONIO MASSAM Fiscaleam.

CVM *mihi venit in mentem illius diei, quo te in fidem atq. necessitudinem meam recepi Iacobe Philippe suauissime, quod quotidie mihi vsu venit, non queo summo gaudio nō exultare, cum Deum immortalem hanc tibi mentē donasse animaduerto, vt vinculum summæ mecum coniunctionis optaueris, mihi autem tantam dedisse felicitatem, vt in animum tuum influxerim, quo effectum est, vt amor iam incredibilis inter nos & mutuus intercedat. Nam licet tibi ex sententia non successerit, vt illos ex me capias fructus, quos te percepturum esse tibi persuaseras, (sicut ex congressu nostro perspexisti postea acerrimo ingenio tuo.) constantiam tamen in me mirifice diligendo, atque animi firmitatem ita retines, vt admirabilis omnibus in dißimulando videatur prudentia tua. Præterea tot ac tantis*

me

me studijs atq. officijs oneras, vt ea si commemorare velim, ferè infinita memoria complecti non possim. Quid dicã de tua in me obseruando perseuerantia, vt nullum diem prætermittas, quin me domum reducere velis? Itaq. dum eximias virtutes illas, quæ in te admodum elucent, enitentque, summã præsertim integritatem, humanitatem, egregiosq. mores tuos mecum recolo, eruditionẽ autẽ tuam & optimarum artium scientiam, cũ id ætatis iuuenis sis, perpẽdo atq. examino, sic, mihi crede, tui studio incendor Iacobe Philippe, vt te etiam absentem, nedum cum præsens es, complectar & osculer, meq. eò beatum esse iudico, quod tanta suauitate tantoq. lepore, quo afflluis, quotidie ita fruor, vt nihil mihi iucundius gratiusq. excogitare & optare valeam. Quo fit, vt cũ memoria repeto casum illum, de quo per litteras a te paucis ante diebus certior factus fui, qui mihi calamitosus ac funestus fuisset, quando nauis illa, in qua domum vehebaris, nautæ imperiti culpa in molam irruit; impetumq. ita fecit, vt mergi inciperet, & omnes de salute, quæ maximo versaretur in discrimine, valde dubitarent, te a Prepotenti Deo pro eius summa benignitate ex eo periculo ereptum esse credam, ne ij qui tuam suauissimam consuetudinem degustare cœperunt, tanto ac tam excellenti bono carerent, neve ego senex, quem frequens iucundissimusque conspectus tuus mirum in modum

delectat,

delectat, maxima dulcedine orbus dolorem hunc vel acerbißimum in vita haurirem, quòd tam prçstantis iuuenis, omniq́ue florentis genere virtutis iacturam tantam fecissem, quantam haud ferre vnquam potuißem æquo animo. Cum igitur a clementissimo Deo tanto beneficio affectus fuerim Iacobe Philippe, vt is te protexerit, ac mihi seruauerit, qui magnum in tua excellenti virtute, ac summa in me beneuolentia præsidium ætati meæ valde ingrauescenti constitutum esse arbitror, nullum vnquam tempus intermittam Deum precandi, vti te tueatur, ac diuino spiritu afflet, vt eam, quam nunc erga me voluntatem habes, non solum conseruare, sed etiam augere velis, atque in colenda omnibus officijs amicitia & coniunctione nostra pergere statuas. Ego autem officium a me vllum hominis tui studiosißimi amantissimiq́ue te desiderare nunquam patiar; quin omnia in te studia conferre non desinam, vt te a me in oculis ferri, atq. in sinu & complexu meo esse exploratum habeas; cupio enim ijs vinculis amoris ac mutuæ beneuolentiæ arctissimis tecum coniungi astringiq́ue, a quibus nunquam laxari poßimus. Quod reliquum est, cum occupationes meæ, quibus, vt tute scis, aßidue distineor, aliquid mihi otij suppeditabunt, ad Octauium Sanctacrucium præclarißimum Ceruiæ Antistitem scribam, eiq́ue, quanta ego ex aspectu ac præsentia

tua voluptate perfundar, quæ mihi ante oculos quotidie obuersatur, & quemadmodum vitæ similitudo conglutinari voluntates nostras consuetudine passa fuerit, quàm breuissime potero, exponam. Vale Iacobe Philippe dulcißime. Ferrariæ id. Quint. MDLXXVIII.

AVGVSTINO VALERIO EPISCOPO Veronæ.

CVM *tu istic tanta me humanitate comitatéque fueris complexus, totque ac tanta in me studia contuleris integerrime humanißimeque Antistes, nemo vt fuerit, quin, postquam domum redij, ea me narrantem audiens valde obstupuerit, libenter ego ab eorum commemoratione superſedebam, quòd ea mihi orationis copia non esset, quæ incredibili ac singulari tuæ erga me beneuolentiæ respondere, nedum eam æquare posset. Sed non potui venienti istuc Gandino meo ad te litteras non dare: Veritus enim sum, cum ego maxime confidam in ea esse me apud te existimatione opinioneque, vt tè mirum in modum suspiciam atque admirer, sicuti excellens atque admirabilis tua virtus postulat, meque summorum tuorum officiorum & in me meritorum abs te memorem haberi ac gratum, ne ea non satis magnifacere tibi viderer, si tacuissem;*

cuissem;Ex his igitur facile perspicies, quò magis mente animi tui magnitudinem contemplor, ac sapientiam tuam morumq. grauitatem intueor,quotidie quidem meam in te obseruantiã nominisq.tui venerationem augeri,dicendi vero facultatem minui,vel potius mihi eripi: Nam cũ eximia bonitas, integritas,atque doctrina in te valde eluceant, ac laus tua iam in illustri atque excelso loco sita sit, non ne ab omnibus ineptus haberer, si cuius actiones & facta gloriosa omnium mortalium fama semper celebratura sit,eũ nunc laudando in cœlum extollere me posse mihi persuaderem? Verum tantum abest, vt hoc mihi arrogem,vt nec cogitare in mẽtem mihi veniat: Itaque mittam ea,quæ ingenium meũ longe superant,& ad illa,quæ me attingunt,iam accedam. Ac primum te rogo & obsecro Antistes optime, vt quem tibi fouendum, omnibusq. studijs & amoris notis ornandum suscepisti, eiusdem cõmodis etiam consulere velis, nec ei tempus constitutum prorogari patiare. Ego enim pro virili conabor atque enitar ita me gerere,talemq. præstare,vt amorem erga me tuum prouocem, curaboq. vt cum me in clientelam tuam libenter receperis,te non casu ac temere,sed iudicio atq.consilio mihi fauisse fateare? Deinde tuum esse arbitreris perseuerare hoc in me animo esse,vt tuã in me beneuolentiã atq.liberalitatem in dies magis experiar, tibiq. persuadere te a me quoque

& in-

& incredibili obseruantia & memoria sempiterna cultum iri: In quo ne tua te de me opinio fallat, vitam mihi prius quàm voluntatem defuisse intelliges. Vale Antistes optime. Ferrar. VIII. *id. Nouemb.* MDLXXVIII.

GVLIELMO SIRLETO CARDINALI

ETsi meum pridem officium erat clarissime Sirlete, vt de illo singulari erga me studio, quod tu mihi litteris tuis humanißimis mihiq. iucundißimis significare voluisti, immortales tibi gratias agerem, præsertim cum id mihi insperatum fuisset, non quòd de tua in me beneuolentia vnquam dubitauerim, sed quòd opinionem meam longe superauerit animi tui altitudo, tamen ne nimia lætitia, qua certe ex summa humanitate atque bonitate tua affectus fui, desipere tibi viderer, si tunc a me responsum tulisses, ita n. (vt verum fatear) exultaui gaudio, vt me ipse penè oblitus essem, a scribendo continere me conatus sum, ne dum lætior tibi apparuissem, quàm forte mea fert ætas atque patitur, me de tanto amoris erga me tui indicio nimis mihi blandiri putares. Nunc vero verens, si longiori silētio vterer, ne optimam ac præstantissimam tuam mentem, & illustria tua in me voluntatis signa a me non agnosci, vt par est, nec tanti æstimari arbitra-

rere, quanti iure facienda sunt, his tibi litteris scrupulum ex animo euellere statui, si forte aliquis resideret, ex quibus cognosces, nisi Christiana religio nostra humilitatem illam, qua nihil excelsius, quotidie ante oculos mihi proposuisset, me facile in ambitionem lapsurum fuisse. Quo n. pacto, quaque ratione cauere mihi possum, quin incredibili gaudio efferar, & gloria maxime ducar, cum mihi venit in mentem me tibi amplissimo atque integerrimo viro, omniumque virtutum genere & omni laude cumulato admodum esse cordi, abs teq. illis litteris declarari, in quarum extremo erat tua manu? (cupio cum merito tuo, tum pro eo amore, quem erga me habes, tibi gratificari) An tuam erga me beneuolentiam ac propensam voluntatem testificari magis potuisti? Sed, mihi crede, in obliuionem huius pulcherrimi facti tui nunquam veniam: Quin gratissima memoria singularem virtutem tuam semper prosequar. Tu vero me ornare perge, ita enim apud me, quem iam tibi deditum, addictum, atque obstrictum habes, operam tuam bene pones, vt nunquam tibi pœnitendum putem. Vale amplissime Patrone, quem præpotens Deus diu seruet ac semper fortunet. Ferrariæ idibus Decemb. M D L X X V I I I.

F. HELISEO
INQVISITORI
Bononiam.

EGO nuper Helisee optime atque doctißime Veronam accessi, Antistitem illum integerrimum atque prudentißimum virum salutandi caussa. Qui certe, cum occasio faciendi de te mentionem sese mihi obtulisset, me de integritate tua, ingenio, doctrina multa prædicantem non solum libenter audiuit, sed vultu etiã & verbis te sibi & notissimum & carissimum esse planè demonstrauit: Quod his tibi litteris significare volui, vt intelligas me vbicunque sum, tibi tantum tribuere, quantum eximia tua virtus postulat, meque suauem singularis tuæ humanitatis, comitatis, ac leporis recordationem habere. Tu autem quo animo sis, quaque erga me voluntate, si responsum a te tulero, ex litteris tuis cognoscam. Ego quidem, si is es, quem a me haberi semper voluisti, me abs te mirifice diligi, amicitiæque nostræ iam veteris eam a te, quam par est, rationem duci mihi persuadebo. Tuum vero erit prouidere, ne mea de te opinio me fallat, ne ve de tua existimatione apud me quicquam detrahatur. Ego successorem tuum nondum vidi nec noui, quod occasio eum conueniendi atq. adeundi mihi nulla adhuc fuerit.

quippe qui ex litteris meis vernacula lingua atque insulsè scriptis me ab hoc officio deterritum esse sensisti. Itaque cum certo scirem in mentem tuam irrepere non posse, vt tuæ singularis virtutis atque incredibilis humanitatis, tuorumque in me meritorum memoriam vnquam deponam, (nosti enim sensus meos) cæpi in te salutando negligentia ita plecti, atque pigritia, vt ad hoc vsque tempus perductus fuerim. Nunc vero ne tuæ summæ in me benignitati ac beneuolentiæ nimis confidere, eaque abuti tibi viderer, differre amplius nolui, quin breues has ad te darem litteras: Nam veritus non sum ne non legendis nugis meis a publico interpretandi munere parumper animum tuum auoces, quò non mediocre studium erga me tuum significare minime prætermittas. Ex quibus nullum vnquam me tempus ac diem intermisisse cognosces, quin Mureti mei summi viri, cuius imaginem quotidie video, semper meminerim, ac sæpe consentientibus vnà mente & voce communibus amicis nostris, ac multis collegis meis te vnicum ætatis nostrę decus & ornamentum esse concluserim. Tu quoque si mei memoriam conseruas, & pristinum me locum apud te tenere pateris, sicut ne dubitem, constantia ac firmitas animi tui, dulcissimaq. natura tua mihi promittunt ac spondent, qui me sit felicior, nemini concedere me persuadeas tibi velim. Vale Murete opti-

te optime, Quem Clementissimus Deus diutissime seruet ac protegat. Ferrar. VI. *id. Nouemb.* MDLXXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO SACRATO SVO.

HERI *accepi a te litteras reliquarum tuarum simillimas, id est, amorem & suauitatem omni ex parte spirantes. Pro quibus quid tibi mi Sacrate rependere possim, equidem non video. Nihil enim iampridem iubes me tua caussa facere: neque sanè, vt sunt tempora, video, qua in re opera mea vti possis. Sed si quid euenerit, noli, quæso, dubitare, quin is erga te sim, qui debeo, & qui semper fui. Mihi crede, neque te quidquam vsquam amabilius est: neque tu quenquam habes amantiorem ac studiosiorem tui. Sed hæc inter nos superuacanea videntur. Mitto ad te libellum quendam, quem in gratiam* τοῦ ἀνεψιοῦ *scripsi. Cum enim prima elementa latinæ linguæ ei tradere vellem, nihil reperiebam ad captum tam teneræ ætatis accommodatum: Ea res coegit me repuerascere. Neque magis id mihi alienum aut indecorum puto, quàm olim Agesilao fuit deprehendi cum filiolis equitātem in arundine longa. Tu illud carmen, qualecumque est, quia meum est, libenter, vt opinor, videbis. Vale. Romæ* XVI. *Kal. Decemb.* MDLXXVIII.

IA-

IACOBO SACRATO
EPISCOPO CARPENTORACTI.
Fratri suo. S. D.

CVM litteræ Ioannis Pauanati Antistes optime mihi gratæ semper fuerunt, quæ mihi significabant, quanuis de communibus istius regionis calamitatibus valde sollicitus esses, te tamen tuam istic valetudinem optime tueri: Tum eæ, quas proxime accepi, incredibili me gaudio affecerunt, ex quibus cognoui, cum summus idemque sanctißimus Pontifex noster Gregorius xiij. fortißimorum militum manum istuc miserit, qui non modicum religionis nostræ aduersarijs terrorem iniecerint (in quo certe optimi illius Principis vigilantia, & grauis populorum suorum salutis cura ab eo suscepta vel maxime apparet) vos conciliandi pacem, & cum aduersarijs confirmandi, nec non Minerbam recipiendi magnã in spem venisse. Quo nuncio nihil certè dulcius, atque suauius, et præsertim tua caussa, audire potui: Nam cum tu diœcesis tuæ visendæ summo semper studio arseris, quo in munere animarum curationem penitus fixam esse non te fugit, tametsi conscientia huius prætermißi officij te non stimulet; nemo.n.non scit tibi nunquam defuisse voluntatem, sed propter hominum nequißimorum insidias facultatem ereptam fuisse; eadem

tamen te magnopere delectabit, cum in ea cogitatione atq. cura, quæ te valde attingit, versari, & cōmisso tibi gregi assidue inseruire poteris, Quod vt spero, tunc assequeris, cum æterni Dei benignitate, ac Gregorij solertia pax istic fuerit, quæ nihil habitura sit insidiarum: Ea.n. cum sit futura tranquilla libertas, te Antistitem, & homines istos, qui iandudũ summis difficultatibus atq. incommodis affecti fuerunt, valde recreabit, teque ad implendas partes tuas alacriorem promptioremq. reddet. Verum a Deo immortali summis precibus contendere in ista prouincia cuncti debent, vt hæc summa pax, summaq. tranquillitas sibi ipsis ab eo detur, sicut ijs, qui tuæ fidei crediti atq. commissi sunt, mihi exploratum est, te non solum verbis, sed exemplo et suadere, vt faciant. Quod diuinum beneficiũ si impetrauerint, vt dubitare non licet, dummodo ad illius voluntatem conformare seipsos, ac præceptis parere statuant, fortasse mihi quoq. ex vtriusq. nostrũ sententia succedet, vt quod diu opto, te semel videã, ac in cõplexum tuũ veniam, si eodem iuuante Deo ad id tẽpus ambo spiritũ duxerimus. Interea hac te spe sustẽta nos aliquãdo vnà fore: Et tibi persuade te a me amore vere fraterno mirũ in modũ diligi, ac propter eximias virtutes tuas valde obseruari: Me quoq. a te amari ita mihi conscius sum, vt rogare pudeat. Hoc tantũ abs te peto, vt valetudinẽ tuã diligẽter curare ne negligas. Quod quàm gratũ ijs, qui a te pendẽt, futurũ sit, certe nõ ignoras.

ras. Vale Antistes humanisß. omnes collegæ mei, cæteriq. amici nostri te amanter salutant, diuturnamq. a Deo clemētißimo incolumitatem ac felicitatē tibi precantur. Tu Marcum Fortiam nostrum virum valde egregium meo nomine salue re iube. Ferr. vij. Kal. Ianuarij. MDLXXVIII.

CAESARI GLORIERIO Romam.

Ex litteris Tiberij nostri, ad quem epistolas duas miserā, alterā quidem, quæ clarissimo Sirleto redderetur, alterā vero, quæ ad Episcopū Carpentoracti fratrem meū tabellario committeretur perferenda, te illas legisse atq. probasse cognoui, quod intelligere mihi iucūdissimū fuit, at multo magis honorificū laudari me a viro omni laude cumulato. Sed vereor Cęsar, ne amori nimium tribueris, ac de iudicio tuo, quod seuerū & acre admodū esse solet, nō parum derogaueris, Tibiq. vsu venerit, quod plerisq. vt tute scis, qui amicitia potius adducti iudicant, quàm veritate. De te autē ita ne sentire debeo, qui grauißima et publica negotia summa tua cū dignitate quotidie ita geris, vt amplum cuncti tibi dent summæ integritatis, constantiæ, prudentiæq. testimonium? Non opinor in te tantum virum huiusmodi suspitionē cadere posse; An tu singulari tua humanitate impulsus ad litteras meas lectionem adhibuisti nullum interponens iudicium, quo mihi admodum

dum

dum saueres, propensumque in me animum tuum declarares? Nam cum tuam in me non mediocrem beneuolentiam antea sæpe expertus fuerim, pro qua me omnia tibi officia debere sum professus, nunc quoq ut tuo mirifico me studio ornares, a multis & optimis actionibus tuis tantisper animum atque cogitationem auertere voluisti, dum paululum otij in legendis meis nugis consumeres. At quo ego te munere remunerer, cum mihi nihil suppetat præter voluntatem? equidem incredibili te obseruantia perpetuo colam, tuaque sæpe in me merita prædicando curabo, vt me ab omnibus quàm gratissimum erga te cognosci valde lætere. Vale Cæsar optime, quem Deus opt. max. seruet atque fortunet. Ferrariæ. XVI. Kal. Febr. M D L X X I X.

PAVLLO FORTIAE.
Patauium.

NEMINEM *reperiri arbitror Paulle suauissime atque humanißime, qui eloquentia adeo præstet (vt de me dicere mittam, qui parum ingenio possum copiaque dicendi) vt verbis explicare queat, & quanta sit in te suauitas, humanitas, atque liberalitas, & quantum industria, probitate, prudentiaque excellas; præsertim id ætatis adolescens: Tanta enim morum elegantia, tantoque lepore hic affluens fuisti, vt me atque eos omnes, quibus mecum vnà te intueri & con-*

& contemplari, iucundißimaque consuetudine tua frui licuit, non solum ad amorem tui inflammaris atque incenderis, sed in admirationem clarissimarum tuarum virtutum etiam traduxeris: Singulari autem comitate affabilitateq. sermonis sic tibi animos nostros conciliasti, vt nos penitus etiam deuinxeris. Quò fit, vt acerbißimo certe dolore a te diuulsus fuerim. Nam vt aduentus tuus suauißimus optatißimusque me mirum in modum recreauit, maximumque mihi solatium attulit, quòd optimo ac splendidissimo ingenio tuo, indoleq. egregia atq. præclara delectarer, ita discessus me valde afflixit, qui me priuauit aspectu tuo, & incredibili ea voluptate, quam ex tuo congressu capiebam. Ac nimirum cum optimarum actionum tuarum (quid enim non agebas cum dignitate ac venustate?) suauißimorumque morum tuorum mihi venit in mentem, & quemadmodum in oculis tuis, in ore tuo, vultuque modesto & hilari acquiescerem, ita mærore conficior, vt nisi me consolarer existimans non longiquum inter nos digressum atque discessum fore, si promissum, quo teneris, seruare tibi libuerit, vt videlicet ad nos cito reuertare, ipsi, mihi crede, non resisterem. Cui tu si aliquam dulcissimis litteris tuis medicinam attuleris, quibus me hortere, bono vt animo sim, mihique significes tuam erga me beneuolentiam in te meæ pariter respon-

dere

dere, & te mecum propediem fore, vt tu in dies magis singularem meum erga te amorem experiare, egoq. item miræ humanitatis tuæ suauitate fruar, me abs te gratiam iniisse, ac in mentem tuam profectò irrepisse confidam. Quæ spes ne me tibi toto animo deditum fallat, te magnopere etiam atque etiam rogo; Facies enim quod eximiæ, ac præstantis naturæ tuæ proprium est, ac generosæ tuæ virtuti consentaneum. Ego interea Paulle ornatissime nullum diem intermittam, quin pulcherrimi nominis tui mentionem vsurpem, teque animo & cogitatione assidue absentem complectar; Quem vti filium et vnice semper diligam, & cuius admirabiles virtutes, quoad ducam spiritum, mirifice colam. Vale. Et socium tuum Castelli noui dominum, quem ego quoque filij loco duco, & summa beneuolentia prosequor, nec non M. Antonium Aquensem, quem non vulgariter amo, meo nomine saluere iube. Carolum vero nostrum, quem ob eximiam eius doctrinam quotidie pluris facio, multa salute imperti: Ferrariæ VI. id. Martij. MDLXXIX.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO SACRATO SVO.

TANTI *fuit torquere te aliquot dies litterarum mearum expectatione, vt tuas acciperem cō citato ac propè irato animo scriptas. Vt enim dulcibus cibis admistum aliquid acre delectat, ita mihi, qui nunquam quidquam a te nisi melleum accepissem, iucundißimum fuit, te subiratum intueri: præsertim cum in eo ipso iræ calore, omnibus ex partibus se amor erga me tuus proderet. Sed scin' tu Sacrate mi optime, amicissime, & in ipsa etiam ira suauissime, quid te nūc facere cupiam? Confirma exemplo tuo vetus illum dictum: Amantium iræ amoris integratio est. Præsertim cum in summis occupationibus ad te scribam. Non puto pluribus mihi verbis opus esse ad te placandum ac leniendum. Hoc tā tum oro quæsoque, vt quiduis potius existimes, quàm quidquam ex mea in te non voluntate tātum, sed planè obseruantia detrahi posse. Omni hoc tibi sacramenti genere mi Sacrate confirmo. Quid tibi è studijs meis munusculi parem, scies cum primum ex litteris tuis omnem iram a te depositam esse cognouero. Vale. IIII. Kalen. Mart.* MDLXXIX. *Roma.*

M. ANTO-

M. ANTONIO MVRETO I. C. Romam.

NVNQVAM *infitiabor, nec enim debeo, conscientia me stimulante, quin subiratus fuerim, nõ tibi quidem Murete prestantißime, qui enim possum ei succensere, qui a me mirum in modum colitur, & in sinu mihi est, cuiusque nomen impressum atque insculptum a me iampridem habetur? Accedunt tãta eius in me officia ac merita, vt ei iandudum addictus sim; Sed tarditati tuæ atque in scribendo negligentiæ. Nam cum non ignores, quàm molesta sit diuturna expectatio ijs, qui negotia sua omni festinatione expedire properant, prætetulisti in delitijs tibi esse me cruciare, nec ante litteras ad me misisti, quàm ira me vidisti exardescentem, quò me rideres, neque tu id negas; ais enim tibi iucundissimum fuisse subiratum me intueri, meque in ira suauissimum vocas; quas cum legerem, vix risum tenere potui, ac dixi Muretum meum, qui me iandiu in sua potestate habet, mecum festiue iocari, & aperte quidem, sed suauiter mihi illudere. Ego autem vehemẽter lætatus sum* τὴν θύμωσιν ἐμὴν *tanti apud te fuisse, vt ea te ad scribendum litteras tã dulces tamque facetas impulerit, quæ omnem mihi molestiam abstergerent, aliter enim eas for-*

te expectarem. In quibus extremis, quòd mihi ex studijs tuis te munusculum parare inquis, tanta mihi nuncius hic fuit iucunditati, vt ne vestigium quidem iræ amplius in me reliquum sit: Et quis tam ferreus aut durus est, quem tu singulari orationis tuæ suauitate non mollias? Quare, quòd non solum me recreaueris, & hac ægritudine leuaueris, sed spem etiam mihi ostenderis fore breui, vt promissum exoluas, per magnam nũc habeo tibi gratiam, & more meo propediem referam: Si autem fidem tuam liberaueris, quoniã hoc erit mihi grauissimum atq; firmissimum amoris erga me tui argumentum, cumulatius quotannis meum quoque munus augebo, vt intelligas, licet æqua conditione in remunerando tecũ disceptare non valeam, quòd me præ te pro nihilo ducam, magnitudine tamen animi, ac vi amoris me a te nunquàm superatum iri: Quin etiam meum studium eximium ac singulare semper (quoad hac luce fruar) ita tibi nauabo, vt te a me in colenda officijs veteri amicitia nostra victum fuisse tandem fateri cogare. Vale & ætatis nostræ decus. Ferrariæ. XV. Kal. Aprilis.

MDLXXIX.

FA-

FABIO MASETO. Romam.

DELECTAVERVNT *me mirum in modum litteræ tuæ Fabi dulcißime, ex quibus intellexi tibi periucundum esse, cum occasio tibi offertur Muretum illum summum virum adeundi, eumque meo nomine peramanter salutandi, à quo me vehementer amari perspicias. Ego vero tibi affirmo grata admodum mihi esse officia illa plenissima studij, quæ mihi quotidie tribuis, ac illud præsertim, quo in reddendis eidem Mureto litteris meis libenter fungeris. Pro quibus immortales tibi gratias agerem, si tua singularis humanitas hoc a me præstari pateretur. Sed quæ te impulit vt ad me scribas te a me accipere beneficium, cum illud mihi das, egregiamq. operam tuam nauas, eadem mihi animum addit, vt omnia mihi de te pollicear, quæ a iuuene omni virtutum genere excellenti expectari debent. Ac quidem magnopere lætor me tuum mihi animum conciliasse, atque ad vsus meos coniunxisse, meque in eo felicem reputo, qui te istic habeam etiam internuncium, cuius fidei ac probitati omnia mea committere tuto possim. Tu autem qua diligentia, & quo studio mandata mea exequeris? In quo certe apparet animi tui magnitudo. Nam cum in superioribus litteris tuis operam mihi*

tuam

tuam atque industriam prompte detuleris, fidem profectò ita præstas, vt nullo loco mihi desis. At Fabi humanissime cum me senem à te florentißimo ac lectissimo adolescente officijs superari turpe non sit, præsertim quòd in ea es vrbe, in qua magnus tibi campus est, & ad benemerendum de ijs, qui tibi grati sunt, magna facultas; nunquàm tamen in amando tibi cedam; cum enim te loco filij duxerim ab eo tempore, quo tecum amicitiam iunxi, tibique propter eximium ingenium tuum, doctrinam, comitatem, suauitatem morum, incredibilem beneuolentiam semper ostenderim, nonne indignum esset (quod nec fert natura) a filio patrem in amore vinci? Quare exploratum habe me quidem tibi posthac pro tot tuis & summis in me officijs maxime debiturum esse, te vero mihi in perpetuum adeo cordi fore, vt nulla tua neque scribendi intermissione, nec negligentia, aut vlla mei etiam obliuione (quod de te existimare fas non est) vnquàm ex animo te meo effluere patiar, & crebram tui mentionem a me ita factam iri, vt in tuo dulcissimo mihique gratissimo nomine valde acquiescam. Quod reliquum est, te rogo & obsecro, vt Iulium patruum tuum clarissimum atque humanissimum virum meis verbis salutes, eiusque erga me beneuolentiam tuearis; tu enim scis quantopere in gratia apud illum esse cupiam.

Ad tot ac tanta tua in me studia cumulus accedet. Vale. Fabi dulcissime. Ferrar. XVI. *Kalen. Aprilis.* MDLXXV.

CAROLO DE HANFFRENGNES Patauium.

NVNQVAM *tuis suauissimis litteris respōdi Carole eruditissime multis occupationibus impeditus. Et quanquã hic tibi postea, præsens dum esses, gratias egi, ꝙ me pulcherrimo munere decorasti, nunc tamen prætermittere nolui, quin has ad te darem, cum præsertim ante oculos lucubrationem tuam aßidue habeam, quæ me de officio admoneat. Scito igitur Carole te a me cùm propter acerrimum ingenium tuum, tùm propter summam doctrinam plurimi fieri, tuamq. mirificam consuetudinem, qua ob dionysia parum frui mihi licuit, à me valde desiderari. Quid enim mihi euenire posset iucundius, quàm tecum de studijs sæpe & multum communicare? Quem cum optimarum artium scientia excellere ijs paucis ante diebus, quibus vnà fuimus, ex collocutionibus nostris facile perspexerim, non vereor, si eum denuo degustarem, ne non abirem doctior. Atq. hoc assequi possem, si tu Paullo nostro Clarissimo ac florentissimo adolescenti persuadere eloquentia tua conareris, vt huc vnà proficiscere mini. In quo vt elabores, abs te magnopere peto,*

si

si cupis vt credam me à te vehementer amari. Nam quàm suauiter, & quàm hilariter tempus traduceremus, si vnà simul versari nobis liceret? Ego certe beatum me censerem, si eos etiam nũc socios atque conuiuas haberem, quorum nuper suauitatem incredibilem gustaui: Non despero tamen quin Carolus meus omnia moliatur, vt et studio & cupiditati meæ morem gerat. Quod si perfeceris, exploratum habe hoc ita mihi gratũ fore, vt ego quoque tua caussa, quæ a studiosissimo tui expectare possis, omnia sim facturus, nec te beneuolentiori, nec amiciori operam tuam nauare posse: Ego quoque non vulgarem amicitiam, quam inter nos studiorum similitudo coniunxit, nunquàm officijs colere desinam, nec, quanquam longe disiuncti erimus, tuæ tamẽ excellentis virtutis ac probitatis vnquàm obliuiscar. Quo erga me animo tu quoque si perpetuò fueris, nos inter nos amoris vinculo ita astrictos fore confido, vt nulla dies coniunctionem nostrã dirimere valeat. Vale Carole, atque cum Paullo Fortia nostro lectissimo & ornatissimo fac vt sim in gratia, quam me quotidie aucupari non te fugit. Ferrariæ. xiij. Kal. Aprilis.

PAVLLO FORTIAE
Patauium.

NON *miraberis Paulle dulcißime me tardius litteris tuis respondisse, quàm expectabas, Ferraria enim aberam, cum illæ ad me perlatæ fuerunt: Sed in reditu meo domum magnam certe ex epistolæ tuæ lectione delectationem cepi, quæ adeo elegans mihi visa est, vt non ab adolescente, sed a viro, qui iandiu in eloquentiæ studio versatus fuerit, scripta esse videatur; grauitate enim sententiarum adeo referta est, & verborum copia selectorum, vt (ne mentiar) facũdiam ac doctrinam tuam valde admirer, eximio vero & acri ingenio admodum faueam, teque, si in his studijs perseueraueris, à nemine superatum iri pro certo habeam. Quòd autem mihi tantum tribuis, quantum non agnosco Paulle suauißime, hoc eximiæ, ac præstantis naturæ tuæ proprium est: Ita enim educatus es, ita institutus, vt senes quoscunque obseruare & colere assueueris: Nam quid in me potißimum est, quod te iuuenem florentißimum, gratiosißimumq. allicere potuerit, vt me tantopere laudes, ac tanto amore prosequare, vt te facere litteris tuis mihi demonstras? Itaque & eximia virtus tua, quæ plurimum elucet, & lepor venustasque, quibus tu affluis, te verum dignoscere non sinunt,*

nunt, omnes autem tui similes arbitraris, cum tibi tamen perpauci pares sint, qui ea sinceritate ingenuitate, morumque suauitate atque modestia, qua tu magnopere excellis, præditi sint. Verum negare non audeo, quin mirum in modū gaudeam me a te nobilißimo adolescente mirifice diligi, maximeque beatum ac felicem me putem, si hac in sententia perpetuo fueris, vt me ætate grauem, ac senio iam confectum beneuolentia tua recreare velis. Quod vt mihi ex sententia eueniat, quotidie Deum Clementißimum precabor, vt tuam optimam erga me voluntatem tueatur ac protegat; Deinde epistolam tuam seruabo, quam in lucem proferam, cum mihi promissum tuum exoluere recusaueris. Reliquum est, vt me de statu tuo certiorem facias, sicut te facturum polliceris, & an ista ciuitas te delectet, ijsque rebus abundet, quas te hic desiderare præteferebas; facies enim mihi tam gratum, quàm quod gratißimum, mihique auide hoc intelligere cupienti cumulate satisfacies. Vale Paulle optime ac mihi carißime. Ferrar. Kal. April. MDLXXIX.

GVLIELMO SIRLETO
CARDINALI

ET si scio te de mea constantissima in te voluntate minime dubitare, sicut me abs te diligi summa benignitas ac bonitas tua mihi spondet; præclarissima enim & tuæ in me beneuolentię, & meæ item incredibilis erga te obseruantiæ signa iandudum extant, renouare tamen in animo tuo Sirlete Amplissime memoriã Paulli Sacrati tui me mirum in modum delectat. Quid.n. excogitare queo dulcius atque suauius, quàm in eo ponere operam, vt non solum non elabatur, sed summi etiam atque singularis studij erga te mei recordatio apud amplitudinem tuam recens vigeat? Nam cum ego toto animo de tua mira humanitate, & admirabili atque incredibili virtute quotidie cogitem, te intuear, eoque me beatum ducam, quòd in mente tanti viri me insidere credo, hoc tibi sæpe significare, licet forte necesse non sit, mihi tamen magnopere iucundũ est, ne te grauissimis atque perpetuis occupationibus distentum non nulla interdum (quod de te viro prudentißimo et optimo suspicari nefas est) caperet mei obliuio. At quod ego litteris absens præstare conor, id præsens istic Tiberius Põpeius meus reipsa perficiet, teque more iam ferè

antiquo à me salutabit, quem quoniam abs te pro eximia præstantiq́ue natura tua hilare acceptum iri oculis cernere mihi videor, me quoque tibi esse cordi mihi persuadebo. Quod reliquū est, Illud à Deo clementißimo precibus contendere non desistam, licet indignus qui exorem & impetrem, vt te diutißime seruet, quò ego vnà cum ijs, qui abs te in clientelam recepti sunt, hoc tanto bono gaudere poßim. Vale Amplißime Patrone. Ferrariæ. Pridie no. Maij.

M D L X X I X.

FRANCISCO ALCIATO CARDINALI.

COGITAVI *multum Amplißime Patrone, an tuis suauißimis litteris respondere deberem: Cùm enim verebar ne tibi vehementer occupato nugis meis obstreperem, tùm ne tecum litteris contendere velle viderer, & ideo tibi in suspitionē arrogantiæ venirem. Sed cū Tiberius Pōpeius istic Iacobi fratris mei Episc. procurator, qui nō nihil indicij tibi ostēdit propensißimi nostri in te animi, ad me scripserit te valde miratum esse, ac tu epistola tua affirmaueris planè ignorare, quid me ad significandum tantum erga tuam amplitudinem studium impule-*

rit, meas partes esse duxi, vt te ab hac, quam pro tua modestia simulas, ignoratione liberarem, præsertim cum me abs te inuitari perspiciam. Scito igitur me complures caussas & iustas habere te in eorum numero reponendi, quibus omnia officia debeam, & me penitus dedam; Primum enim cum magna sit in hisce locis nominis tui fama atque celebritas, & multa atque admirabilia de tua singulari doctrina, vitæ integritate, ac suauissimis moribus prædicentur, quibus congruentes sunt constantissime atque optimæ actiones tuæ, an dubium tibi esse potest, quin ab ijs, qui, quanquam nulla ipsi virtute præditi sunt, eam tamen in alijs admirantur, mirifice colaris & plurimi fias? è quorum numero cum me primas ferre mihi persuadeam, quæ ratio tibi ad amplissimam istam dignitatem aditum aperuit, eadem me potissimum adduxit, vt te ornatissimum ac præclarissimum virum suspiciam & venerer. Atque in mente cum hoc assidue mihi insideat, tanto amplitudinis tuæ studio incendor, vt nisi hæc tecum per litteras collocutio me refrigeraret recrearetque, igniculum eius desiderij quo ardeo te de facie noscendi, vix ferre possem: Accedit deinde, quod cum Alciati illius veteris, quem ego, hic cum adesset ipse, semper tanti feci, quanti alium

nemi-

neminem, cuiusque auditor sæpe fui, imaginem in te videam, & a te patrem meum amatum fuisse intelligam; iure in te amorem transfundere debeo, & curare, cum patris hæres sim, vt illius beneuolentiæ, qua tecum is coniunctus fuit, hæreditas ad me perueniat. In quo negligentia certe non plectar; Nam eam sic adire conabor, vt tibi suadeam, ne me in tuorum numerum ascribere, & in clientelam tuam recipere aspcrneris aut recuses: Quod ego tamen liberalitate ac dulcissima natura tua solum fretus, non mea vlla oratione me consecuturum esse non dubito. Demum in extremis litteris tuis, quòd scribis te meo rogatu maiori etiam studio, quàm antea fratris mei caussam adiuturum esse, singularis tua humanitas, ac benignitas extra cancellos profectò egressa est, magnamque mihi admirationem mouit: Non enim hoc a te desiderare vnquam ausus essem. Sed quid cogitari hoc tuo facto ad coniungendum me tecum potest admirabilius mihique honorificentius? Equidem ex animo meo tam insignem tuæ erga me voluntatis notam nulla vnquam delebit obliuio, nempe quæ in mentem meam ita irrepit, vt nullo vnquam tempore effluat: Sed impressam memoria perpetuo retinebo; Tantum perge, quæso, amplißime

plissime Patrone in hac sententia, & cogita te apud gratissimum & valde memorem hominem beneficium posuisse. Ego autem enitar, vt pro Episcopo etiam spondeam, vt et tuas excellentes ac singulares virtutes quotidie commemorando, & diuinis illis laudibus, quæ tibi maxime debentur, amplitudinem tuam efferendo, si non tua erga nos merita assequamur, at certe ijs nonnullo, licet pertenui, summæ nostræ in te obseruantiæ ac venerationis signo aliqua ex parte respondeamus, quod quotannis omnino, quoad viuemus, tibi dabimus, postquam nostra tibi grata esse, ac patriam nostram æque ac tuam tibi caram esse cognoui. Vale amplissime Patrone, quem Deus optimus maximus diu seruare ac fortunare velit. Ferrariæ VIII. id. Quint. M D L X X I X.

AVGV-

AVGVSTINO VALERIO EPISCOPO Veronæ.

CVM *primum Ferrariam venit Franciscus Gandinus meus Antistes humanissime, me lætus conuenit atq. hilaris, mihiq́ue narrauit te longum de tua non mediocri in me beneuolentia animoq́ue propenso sermonem habuisse, in se vero tot studia contulisse, vt præ pudore vix ipse conspectum tuum ferret. Addidit præterea, licet nihil amplius tua caussa facere statuisset, procuratoribus tuis subiratus, qui contra voluntatem ac mandatum tuum pacta promissaq. non seruarunt, à te tamen cùm verbis grauibus, ac valde suauibus, tùm factis egregijs in sententiam se tuam sic fuisse adductum, vt etiam in petitione tua se tibi obsecuturum ipse spoponderit: Quod certe mihi mirum accidisset, nisi is mihi postea affirmasset te sibi (vt tu quoque scribis) optime cauisse: Nam si tu illum audisses de tuis familiaribus expostulantem, nunquam eius voluntatem immutatam iri in spem venisses. Ex quo patere potest, quanti sit apud eum auctoritas & persona tua, quantiq́ue ab eo fiat admirabilis tua virtus. Ego quidem magnopere gaudeo non solũ ex mea tuaq. sententia rem successisse, sed maximam etiam tibi gra-*

tiam

tiam habeo, quòd eodem tempore meis commodis atque vtilitatibus adeo seruisti, vt nihil opportunius mihi accidere viderim. Itaque summæ tuę humanitati, & in me liberalitati cum re ipsa satisfacere me vnquam posse desperem, magna vero inopia orationis innumerabilia tua in me officia abunde prædicare non valeam, reliquum est, vt te valde admirer Antistes optime, sicut præstantissimæ tuæ virtutes postulant: Quod sanè facere cœpi ab eo tempore, quo te de facie nosse Dei benignitate mihi licuit; tunc enim amore tui captus fui viri integerrimi spectatissimique; nec te suspicere ac venerari vnquam desinam, quoad superstes ero, cum tu singulari me beneuolentia complecti, & omnia tua in me studia conferre non cesses. Quòd ea, quam iussu Gregorij XIII. *summi Pontificis cepisti, prouincia Dalmatiam, totamque ferè Græciam & oras maritimas visitandi, tanta integritate, prudentia, alacritateque perfunctus es, vt cunctos illos homines stupidos reddideris, sicut audio, & penitus tibi deuinxeris, gratulor tibi primum vereque gratulor, teque saluum & incolumem ad tuos rediisse ex animo lætor; Illud deinde te scire volo Illustria hæc ac gloriosa facta tua sic in hisce locis laudari commendarique, vt non me solum, sed omnes, qui hæc audiunt, stupor opprimat: Pro quibus*

vt te

vt te ad altiorem dignitatis gradum ascensurum esse augurer, da mihi, quæso, hanc veniam; pollicetur enim mihi Gregorij sapientia & bonitas, cùm ego ad te propediem accessurus sim (nunquam enim me conspectu tuo dulcißimo optatissimoque fruendi satietas tenuit) ornatu alio tuis præclaris in Christianam rempub. meritis magis consentaneo te ornatum, a me salutatum iri. Sed hæc coràm, vt spero. Interea me totum tuum, tibique iampridem addictum fouere ac amare perge. Vale Antistes dulcißime, quem æternus Deus perpetuò seruet atque fortunet. Ferrariæ IIII. *No. Octobr.* MDLXXIX.

OCTAVIO SANCTACRVCIO EPISCOPO CERVIAE.

Taurinum.

SAEPE *ac multum cogitaui Antistes optime atque doctissime, qua ratione adductus Iacobus Philippus a te per litteras petierit, vt se mihi commendares; præsertim cum ipsi aditus ad me nunquam difficilis fuisset, nec interpretes suæ voluntatis defuissent. Sed cum ab euentu facile sit iudicium, animaduerti eum a Deo optimo maximo ad hoc munus obeundum afflatum fuisse, mea potis-*

simum

ſimum cauſſa, vt conciliandę mihi beneuolentiæ tuæ & iungendæ tecum amicitiæ ipſe auctor eſſet & internuncius. Qui cum tibi mirum in modum gratus ſit & ita iucundus, vt cum in his locis ades, eum a conſpectu tuo longe abeſſe nunquam permittas (ſummam enim iuuenis probitatem, modeſtiam, ſuauitatemque iampridem degustaſti) facile a te impetrauit, vt cum tu prior litteras ad me dederis, ad quas ego quoque reſponderim, neceſſitudo inter nos conſtituta fuerit: Quam cum ego colere debuiſſem & te ſæpe ſalutando, & certiorem te de ijs faciendo, quæ poſtea ſecuta ſunt, præſertim cum amplum ſcribendi argumentum mihi ſuppeteret, hactenus tamen meas partes implere prætermiſi, non mea quidem negligentia nec obliuione tui, ſed multis negotijs diſtentus, meque tuo amore iudicandi nō dignum occaſionem tibi dedi. Nunc impulſus conſcientia officij mei, teque retinendi cupidus, ne in aliquam malam de me opinionem diſcedas, licet ſingularis tua virtus atq. humanitas me hoc ſentire de te prohibeat, has ad te mittere perferendasque curare duxi, quæ tibi multa ſignificent, primum te propter eximias virtutes tuas à me mirifice amari atq. coli; Deinde tui mentionem ſine iucunda conſtantiſſimarum atque optimarum actionum tuarum commemoratione ac laudum prædicatione nec a Iacobo Philippo nec a me intermitti:

Demum

Demum summam a me tibi gratiam haberi, quòd iuuenem mihi talem proposueris, qui senectutem meam admirabili lepore suo & moribus modestissimis valde reficiat & recreet; Cuius quidem eximias virtutes si narrare velim præsertim tibi, qui eius animum, omnesque sensus cognitos habes, superuacaneum sit, eum vero laudare sicut par esset, mihi prorsus uerba desint; Illud silentio non præteribo, quamuis illius de me opinioni, quam certe nimis magnam mente comprehendit, non respondeam, tantam tamen in hoc suauissimo iuuene constantiam atq. stabilitatem a me perspici, vt eum admirer. Nam ille quotidie & me obseruare, & mecum familiarissime versari non cessat. Itaque tantis me amoris indicijs ita ad se allicit, vt oīa me studia atq. officia ipsi debere fatear. Ego quoq. eum singulari humanitate ac beneuolentia complecti, mutuamque illi voluntatem tribuere non desino, conorque omnibus viribus illi declarare, quòd in animum meum ita influxerit, vt ex eo effluere non queat. Qui aperte perspicit, quotiescunq. se in conspectum meum dat, incredibili me toties iucunditate affici. Atque cum hæc ita sese habeant, quod illius caussa rogatus fecisti, vt mihi persuaseris, in familiaritatem meā Iacobum Philippum vti reciperem, cum is tamen commendatione hac non egeret, id mea caussa exequi non recusabis (hoc enim officium

mihi

mihi maxime necessarium est) vt eum horteris ac pro tuo iure illi præcipias, ne ab instituto desistat, ne ve a sententia decedat; magno enim dices ei fore dedecori, si vitium inconstantiæ non fugeret, ac laborem ad me scribendi te inanem suscepisse vellet. Quo me beneficio si affeceris, vt illum videlicet in officio valde confirmes, ne dulcissima illius consuetudine, dum viuo, ac suauissimo aspectu caream, non modo hoc tuum egregium factum gratissima memoria prosequar, verum perpetuo etiam adeo tibi addictus ero, vt me prorsus in tua potestate sis habiturus. Vale Antistes humanissime cuius actiones omnes Deus præpotens ac immortalis fortunet. Ferrar. v. No. Octob. MDLXXIX.

M. ANTONIO MVRETO I. C. Romam.

ET *si nullæ iandudum litteræ meæ ad te perferuntur Murete præclarissime, quòd nihil habeam noui, de quo te certiorem facere debeam, nisi vetus illud & vsitatum, me quotidie de te cogitare, te intueri, singulis horis te in ore habere, q celeberrimum Mureti nomen aureis litteris descriptum, in animo meo insculptum sit, non tamen silentium hoc consecutum fuisset, nisi postulasset temporum ratio, vt rei domesticæ tractandæ operam nauarem, cui hæc omnes cura*

proui-

prouidendi attingit. Noli.n.existimare (nisi mente captus ero,) me tibi vnquam occasionem oblaturum esse memoriam mei obliuione delēdi. Qui si casus incidere posset, (quod ne cogitare quidem, nedū eloqui debeo) vt mea caussa ex animo tuo effluerē, ipsum quod in vita manerem, mihi certe acerbissimum esset. Nunc re familiari constituta statim vt redij ad studia mea, differre amplius nolui, quin has ad te litteras darē. Sed quid scribam? quid? quòd aueo de te aliquid audire, & intelligere quid agas. Nam cum more amantium tibi semper aliquid metuam, quid est quod pacatum animum meum atque tranquillum magis reddere queat, quàm cum te recte valere, ac feliciter læteq. viuere nuncius mihi affertur, & ad hoc accedit recens tua summæ meæ erga te obseruantiæ recordatio? nihil, mihi crede; Cum igitur ex optimo statu tuo mea pendeat vitæ tranquillitas atque iucunditas, æternum ac immortalem Deum assidue precabor, vt te saluum ac superstitem mihi diutissime relinquat, quò monumentorum splendidissimi ac diuini ingenij tui non solum amicis tuis omnibus, sed cunctis etiam nationibus copia largissime fiat. Vale ætatis nostræ decus. Ferrariæ IV. *id. Octob.* MDLXXIX.

LAVS DEO.

IN ADVENTV HENRICI REGIS GALLIAE ET POLONIAE.

Ad Ecclesiam Cathedralem.

SALVE Inuictissime & clementissime Rex Henrice. Quis ob iucũdissimum tuũ aduentum non summa læti tia efferatur ac gaudio exiliat? Vtinam Deus Opt. Max. eam nunc nobis orationis facultatem ac dicendi copiam largiretur, vt exprimere tibi possemus, quàm tota hæc ciuitas exultet ob tam mirificum in ea studium tuum; certe intelligeres, cum abs te tali ac tanto honore affecta fuerit, deuinctam illam maiestati tuæ pro hac singulari humanitate, perpetuoq. addictam fore. In quo quidem immortales gratias agit optimo Duci suo ALPHONSO, qui tibi auctor fuerit eam diuino tuo conspectu decorandi. Sed, quamuis eloquentia non valeamus, vultu tamen ac gestu & plausu maximo & pene in-

credibili,nec non omnium gentium ac nationum ad hanc ciuitatem concursu significare tibi conamur, quàm libēter te cōtemplemur. Non enim intuemur Regē solo nomine Christianum, sed reipsa & factis vere religiosum. Itaque ita elucet pietas ac sanctitas tua, vt meritò te omnes eximio ac singulari quodam honoris genere afficiendum putēt. An putas tot Duces ac Principes, quot hic adesse videmus, ea ratione te prosequi proficiscentem, quòd regalem habeas potestatem? Non profectò, sed quòd ad hoc regale nomen, quo dignus existimatus es, integritas, iustitia, clementia, animiq. fortitudo ac reliquæ virtutes omnes accedant, quæ in te præstantissimæ sunt, vereq. Regem efficiunt. Quò fit, vt nemo non te admiretur magnopere, neque eadem qua ceteri mortales sorte ac condicione natum, sed è cęlo demissum esse arbitretur. Quæ cum Dei optimi & clementissimi dona sint, In hoc vel maxime Rex Henrice tua summa virtus apparet, quòd a diuina bonitate, benignitateq. ea in te profecta esse agnoscis, ac mente integerrima, prçclarissimisq. operibus comprobas. Quare non est deinceps quòd vereare,

ne non eodemmet adiutore Deo atq. propitio de hostibus tuis triumphaturus sis, & eos pręcipue, qui CHRISTVM ac Sanctissimam Ecclesiam eius sponsam valde oppugnant, ad nihilum redacturus. Quod vt prospere tibi feliciterque, atque ex sententia succedat, pro certo habere debes, cùm omnes qui Christianam religionem sincere profitentur, tùm nos omnes hic nunquàm orandi finem facturos; quo æternus ac præpotens Deus cogitationes tuas grauissimas, actionesq. ita fortunet, vt optatissimum omnibus & optimum exitum habeant, sicut nunc vnà cum Antistite nostro Deum precamur, vt te potentissimum ac maximum Regem saluum atque incolumem seruet. IIII. Kal. Sextil. MDLXXIIII. Hora XXII. Ferrariæ.

GREGORIO XIII PONTIFICI SVMMO, GRATIARVM ACTIO.

BEATISSIME Pater. Quantum Iacobus Sacratus Episcopus Carpentoracti frater meus & ego Sanctitati Tuæ debeamus, totaque familia nostra addicta tibi sit ob summum tuũ in fratrem beneficium, neminem arbitror eloquentia ita præstare, ne dum me qui parum ingenio possum, vt hoc explicare queat; Tanta enim extitit beneficentia tua, & in eum liberalitas, vt nulla par ei reperiri posſit oratio; quæ eò maior etiam tunc omnibus apparuit, quòd nec opinantem maxima dignitate affecisti; Itaque egregium hoc tuum factum deinceps mecum tacitus considerans Pater Sancte immensam Sanctitati Tuæ gratiam semper habui, atque a Deo Opt. Max. & priuatim & publice quoque sacrum frequenter celebrando, asſidue precatus sum, vt te quidem, qui omnibus suffragiis sine mora & statim Vicarius CHRISTI,

& summus sanctę Sedis pręses renuntiatus fuisses, (quod maximum excellentissimę tuæ virtutis indicium fuit) cunctis Cardinalibus ad summam consensionem in te eligendo diuino spiritu ad ductis, saluum diu atque incolumem seruaret Ecclesiæ suæ sanctæ; mihi vero pro infinita bonitate sua benignitateq. concederet, vt ad hoc vsq. tempus perueuenirem, quo limina Apostolorum viserem, ac eius, qui non nomine solum, sed re ipsa & factis verè Sanctus esset, ac talis vno omnium ore celebraretur, diuinum conspectum intueri atque cōtemplari mihi liceret. Cum igitur diuinissima hæc dona eiusdem Dei incredibili beneficio tandem consecutus sim, nihil mihi antiquius fuit, quàm huc accurrere, vbi primum beatos Sanctitatis Tuæ pedes oscularer, venerarerq. Dein de immortales tibi gratias agerē, (quo ego munere, vt debeo, animo libenti & humili fungor) quòd fratrem nosq. omnes illius consanguineos, qui nunc ab eo pendemus, magno honore decorasti; Denique benignissimo aspectu præsentiaque tua aliquandiu fruerer, quod magis optandum, quàm sperandum arbitrabar. Quæ omnia cum mi-

hi ex ſententia ſucceſſerint diuina aſpirante gratia, hoc exiguum reliquæ vitæ tempus ſpero fore ipſomet Deo adiutore, vt a me feliciter traducatur, & ad commemorandam quotidie ſingularem Sanctitatis Tuæ in me libenter audiendo humanitatem relictum mihi putetur. Quod reliquum eſt, Sanctitatem Tuam ſupplex oro atque obſecro, vt fratrem meum ſicuti Antiſtitem Carpentoracti ſponte creaſti non merito ſuo, ita ſi eum magnopere in curam gregis ſui incumbere, neque illius integritatem, operam, diligentiamq. in adminiſtrãdis iis, quę ad Eccleſiam ſuam, ac præſidis officiũ pertinent, a quoquã deſiderari intellexeris, ob hęc ſua merita fouere tua beneuolentia, tueriq. nòn graueris: Mihi autem large benedicere velis, & in numerum ſeruorum tuorum vere humilium me aſcribere; Conabor enim ſic tibi eſſe quàm gratiſsimus, vt nunquàm Clementiſsimũm Deum precari intermittam, Sanctitatem Tuam vti ſoſpitem perpetuò cuſtodiat & protegat, ac tua conſilia omnia tuaſq. actiones omnes fortunet, felicesque tibi reddat. Pridie idũs Aprilis. M D L X X V.

AD

AD LECTOREM.

NON me latet lector optime te valde miraturum esse, cũ omnes ferè, qui leges condunt, eas latine semper scriptas ferant, Cur Iulius Canaus Episcopus Adriæ suas quas vocant constitutiones vernacula lingua promulgauerit. At scito Antistitem illum prudentia iudicioq. & magno rerum vsu preditum non temere, non casu, sed omnia consultò considerateq. fecisse. Is enim cum comperisset in diǽcesi sua plurimos sacerdotes senes esse, qui latinam linguam non callerent; nedum litteras sacras, quarum ignoratione in animarum curatione sæpissime peccatur, cuperetq. prouidere, ne ob eorum inscitiam aliquid eueniret mali, cui postea remedium adhiberi non posset, eaque ex re non nullum existimationis suæ periculum in ipsum redundaret, quasi illius negligentiæ, inertieq. & non miseris temporibus perditisq. tribuendum sit, quibus plerosq. tenet mentis prauitas. (Quid enim optimus Ponti-

fex

fex non molitus est, vt ciuitatem ac diœ-
cesim suam viris doctis ac probis ornaret?) Statuit, & sapienter, leges suas vul
gari sermone conscriptas edere, ne cuiquã suorum ignorãtia excusationis loco esse posſit, Non nescius eos, si qui
sunt, qui doctrina præstent, ægre non
laturos esse, quòd ipse multorum vtili
tatis rationem duxerit; Sed & illas pluribus verbis descriptas diuulgauit, vt in
eorum animis notitia illarum rerum,
quæ ad curandas animas, ad conformã-
dosq́. mores potiſsimum spectant, maxime imprimeretur: pręclare.n.cum eis
actum iri arbitratus est, si illud quoque
dicendi genus recte perciperent; nec
veritus est ne in varias reprehensiones
incurreret, dummodo sacerdotes suos
ad colendum deuote clementiſsimum
Deum, ad maiorum instituta, ad modestiam morumq. emendationem erudiret. Dices; nonne libri multi de his
rebus ita copiose, itàque dilucide conscripti sunt, vt nullus errori locus relinquatur? quos in manibus habere & par
uo est in potestate omnium? Nec hoc
ignorauit Antistes ille prudentiſsimus:
Verum & illud probe sciuit in eorum
lectione non versari, impune quidem ip
sis

ſis licere ,vt vero decreta ſua legere negligant, ipſis non eſſe integrum, ne pęnas forſan eas dent, quę eis ipſis decretis conſtitutæ ſunt. Quod facile accidere poſſet iis,qui ad ſynodum vocati, ac dequapiam re interrogati eorum rudes ignariq. reperirentur. Quæ omnia cum Antiſtes noſter acie mentis & ingenii pręuiderit, quis eius conſilium non probet, ac eximiam virtutem laudibus non extollat? Quare mirari deſine, & exploratum habe optimum illum virū Dei primum opt.max. honorem;Deinde illorum,qui ei ſubiecti ſunt,ſalutem ſibi ante oculos propoſuiſſe. In qua cogitatione cū ſemper defixus fuerit,merito ab omnibus ſapientię laudem tulit. Vale.

AD

AD LECTOREM.

CVM in more poſitum ſit le-
ctor optime, vt decreta, quę
vulgo appellantur conſtitu
tiones, latine ſcribantur, vt
à cæteris na tionibus, ſi for-
te ad illas ea peruenerint, legi atque in-
telligi poſsint; Hercules tamen Sacra-
tus Comacli Epiſcopus vir optimus ac
prudentiſsimus, qui magis pręſentium
temporum, quàm pręteritorum ratio
nem habet, quique animaduertit per
paucos reperiri, qui latinę linguę periti
ſint, pręclare autem cum plurimis agi, ſi
eam tantum calleant, quantum ad mu
nera illa ſatis ſit, quę quiſque obeunda
ſuſceperit, priſtinum in hoc morem ac
maiorum inſtituta imitari noluit. Nam
is à Deo opt. max. populum ſibi credi-
tum atque commiſſum fuiſſe perſpi-
ciens, qui piſcandi artem profiteatur,
in eaque ſe ſemper exerceat, nec non ex
piſcatu uictum ſibi atque veſtitum quæ
rat: Sacerdotes vero ſuos in diſcendis
litteris non multã operam ponere, quò
fit vt eorum plerique latine neſciant;

Ac præuidens huic malo vllam medicinam adhiberi non facile poſſe, & quòd loci natura, atque illorum hominum ſtatus cōdicioq. nō ferat, & quòd nihil contra naturam contendendum ſit. Idcirco ſtatuit ſuis tantum ſacerdotibus decreta ſua lingua vernacula edere atque publicare, nec in manus hominū externorum ea deuenire concupiuit; In quibus ita diſtincte, ita clare, atque dilucide præcepta ab eis diligenter ſeruanda tradidit, & vitæ modum illis conſtituit, vt ignorationi locum penitus non reliquerit, Nec excuſationi quoque, vt impunitatem ſe aſſequi ſperent, ſi, cum ſacerdotes ſuos in curatione animarū, atque ſacrarum rerum adminiſtratione aſsidue verſari oporteat, aliquo eos errore duci contingat. Nam Antiſtes ille humaniſsimus quos labores non ſuſtinuit, vt eos optime erudiret, & ad implendas partes ſuas aptos idoneoſq. redderet? Nēpe docuit, quomodo ipſi mores ſuos conformare, & honeſtam ac beatam vitam agere, quo plebibus quarum rectores ſunt, optimo ſint exemplo, & à quibus cauere debeant; vt neceſſario ſi quis erret, decreta ipſa non legiſſe conuincatur, ac propterea, quę

illis

illis ipsis decretis penę sancitę sunt, eas dare debeat. Quòd si Dei voluntas tulisset, vt Populum Antistes hic integerrimus magis docilem haberet, omnes certe neruos ingenii atque industrię suæ intendisset, quò illum bonis moribus ac religione imbueret, & casus quoq. humanos, naturæq. fragilitatem non extimescere, atque ad beatitudinē, quoad eius fieri potest, aspirare doceret. Quod quāuis sibi à Deo cōcessum nō fuerit, nū quam tamen ipse officio suo deerit, quin magnam curam suscipiat, ac de grege sibi commendato ita sollicitus sit, vt debet: Sed in eam cogitationem semper incumbet, vt post obitum sibi de administratione sua reddenda sit ratio. Quę cum ita sint, quis optimum Pontificem iure reprehendere poterit, quòd se ad sacerdotum suorum capacitatem atque ingenium accommodarit, nec eis plus oneris imponendum putarit, quàm ipsi ferre queant? Nemo nō, opinor, eum summis laudibus dignū esse, atque iudicio multum prestare censebit, quòd suorum hominum vitā, naturam, moresq. optime nouerit. Quare noli tu quoque mirari, quòd instituta veterum in hac re sequi minime vo-

ta

luerit, cum in cęteris ea tenere omnibus viribus conetur; Sed cogita, vt res est, salutem animarum ante oculos ei obuersatam fuisse, nihil pręterea, vt ipse in altero seculo non solum prudentię atque solertiæ suæ, sed laborum etiam ac vigiliarum multarum premium à Deo sempiterno supremoque sibi persolutum iri, sperare debeat.

Vale.

FINIS.

Æterno, ac Immortali Deo laus, honor & gloria.

Series Chartarum.

* *A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y.*

Omnes sunt quaterniones.

FERRARIÆ,
In Aedibus Victorij Baldini.
MDLXXIX.